

K

SATYRY

albo

PRZESTROGI

do

POPRAWY RZĄDU i OBYCZAJÓW w POLSCE

NALEŻĄCE

NA PIĘĆ KSIĄG ROZDZIELONE

przez

Krzysztofa Opalińskiego.

Podług edycji z roku pańsk. MDCLII.

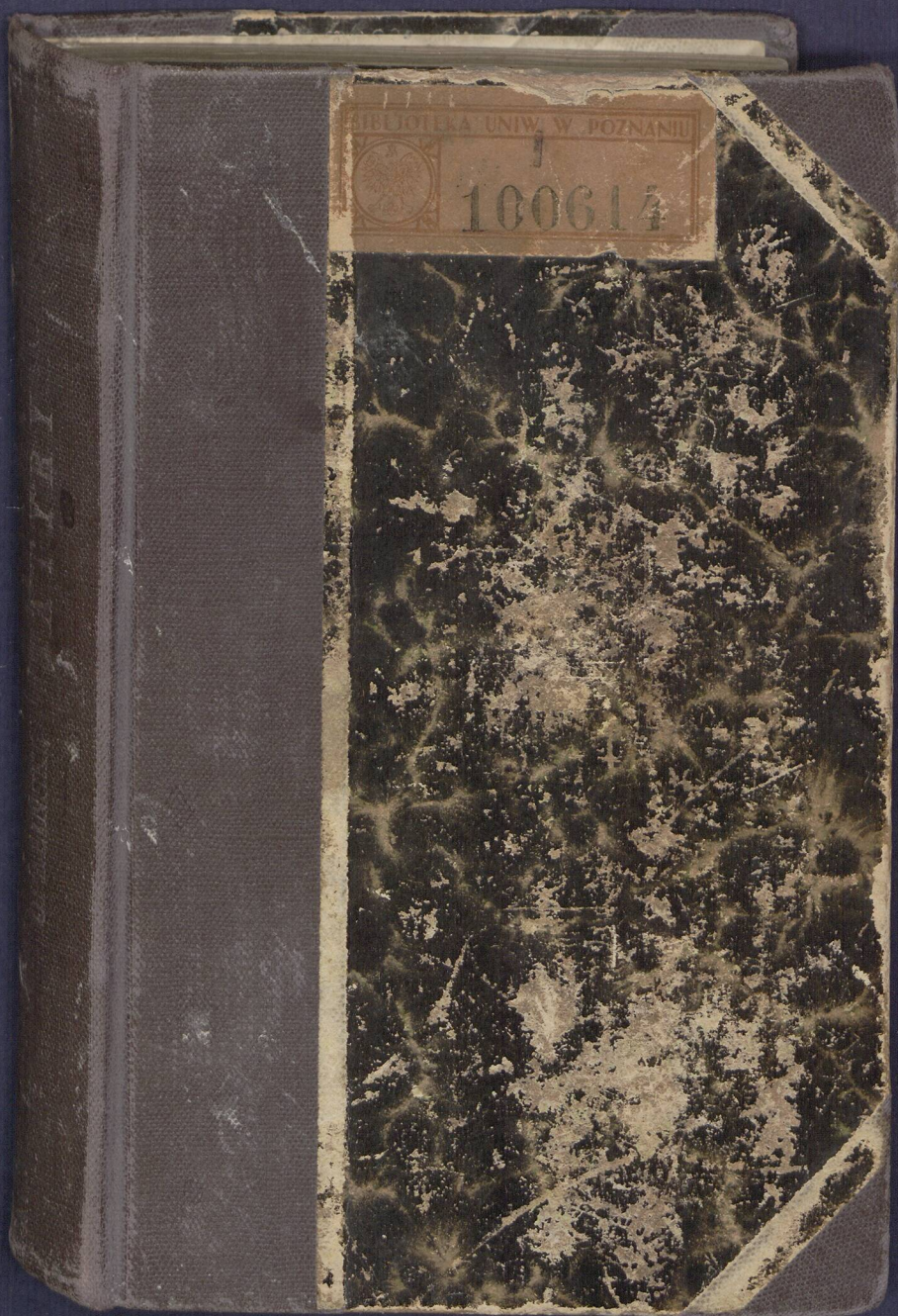
TEODOR WIERZBOWSKI

POZNAN,

w księgarni i drukarni Walentego Stefańskiego.

1840.

11298

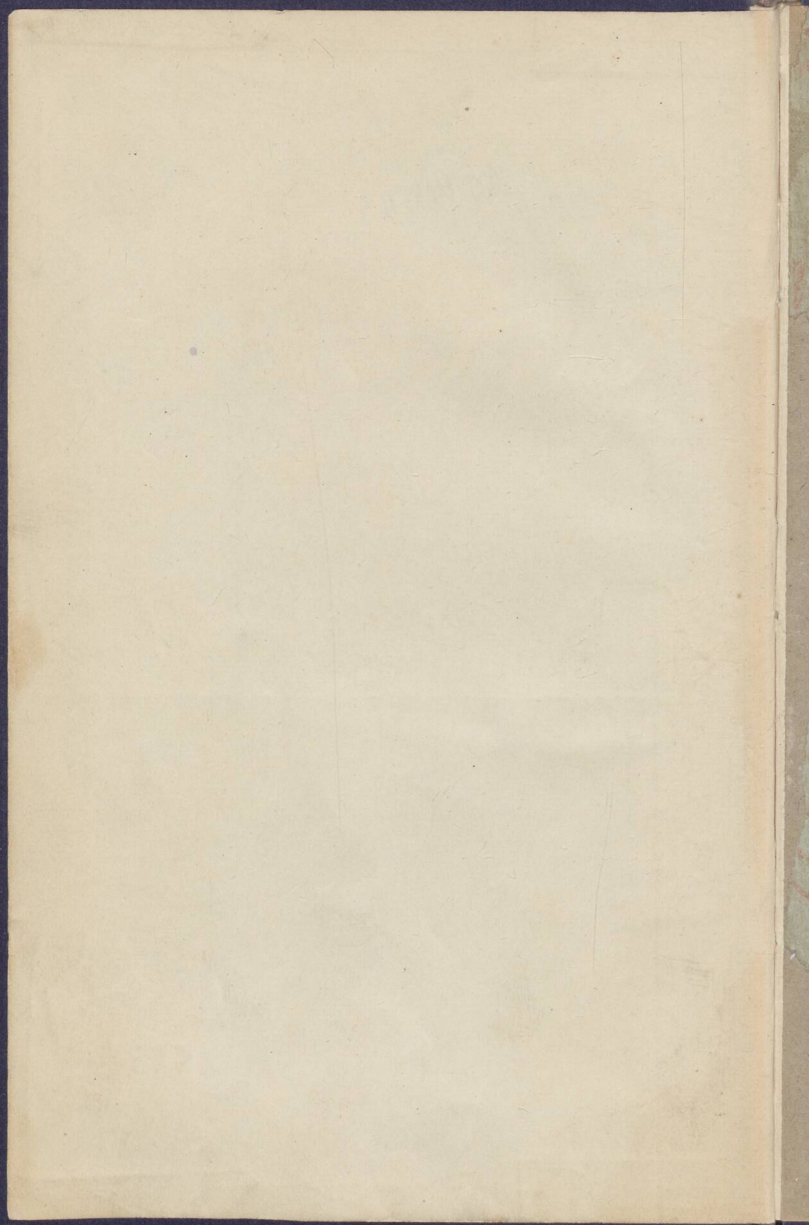
BIBLIOTEKA UNIW. W POZNANIU

100614

649483 Vit. 1305540

2000. MAR. 05

310

100.614.1

WILKESZCZYŃSKI

NOWY

WYBÓR

KLASYKÓW

POLSKICH

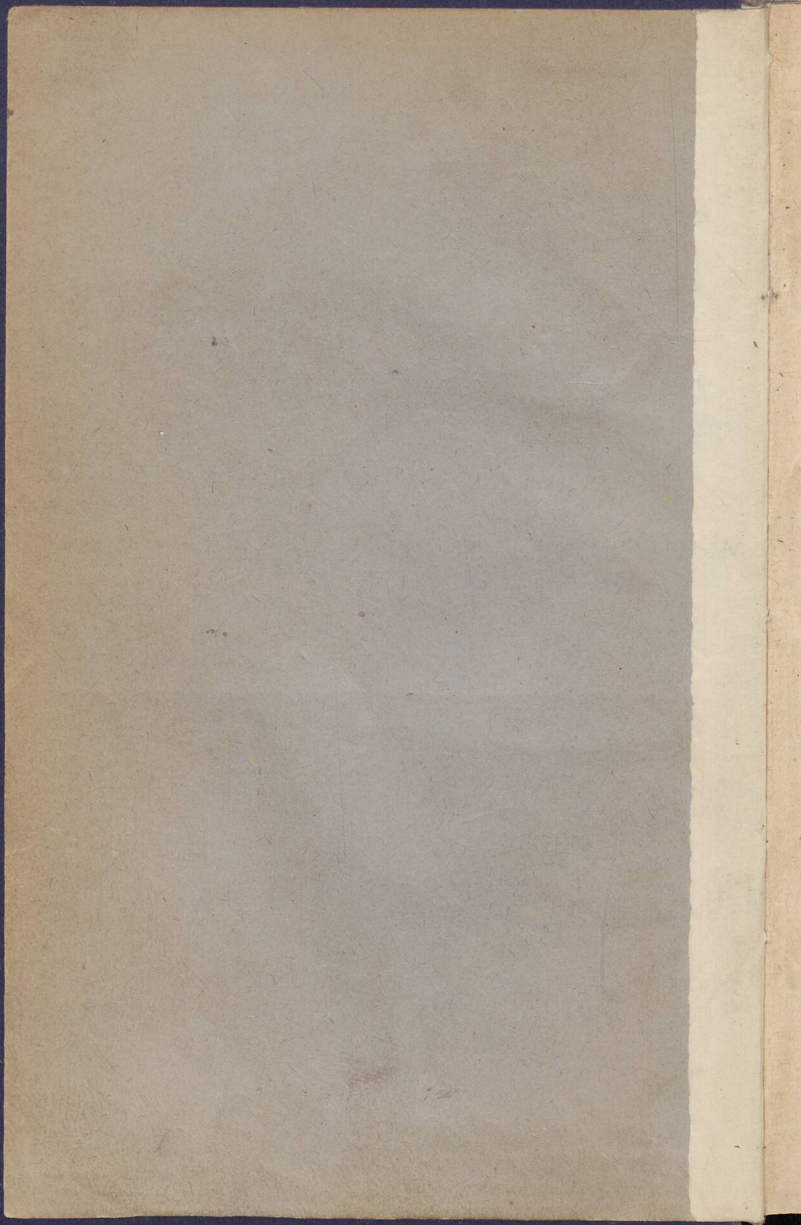
I.

WYDAW. TRZEBIŃSKI

w M. Sienkowskiego

1840

NOWY ZBIÓR

**STAROŻYTNYCH KLASYKÓW
POLSKICH**

DRUKIEM DOTĄD NIEUPOWSZECHNIONYCH.

TOM PIERWSZY.

TEODOR WIERZBOWSKI.

POZNAŃ

w drukarni i księgarni Walentego Stefańskiego.

—
1840.

E TWON

WONZEDAI KUYTIXONIT

FORZICH

DEKEM DOTAD TEBOWENHCHETOP

100614.T

TOPH EREHETZIK

828

FORZIT

in d'indian i' d'indian i' d'indian

1810

K

SATYRY

albo

PRZESTROGI

do

POPRAWY RZĄDU i OBYCZAJÓW w POLSCE

NALEŻĄCE

NA PIĘĆ KSIĄG ROZDZIELONE

przez

Krzysztofa Opalińskiego.

Podług edycyi z roku pańsk. MDCLII.

TEODOR WIERZBOWSKI

POZNAN,

w księgarni i drukarni Walentego Stefańskiego.

1840.

112988

SALTY

P R E S T R O G I

FORNAY HAUTE : OISEL/LOU & TORRE

I-419001

1922.2844a

PRZEDMOWA.

Myślałem, coby pisać pod te czasy w Polsce,
Historią czy rymy, czy co do zabawy,
Czy sielanki, czy fraszki, czyli sowiźdrzałów,
Albertusów, czy bajki, czy też oracye?
Czyli mowy pogrzebne, czy gratulacye?
Czy plesy, albo pienia, godne niewiem czegoś?
Czyli wiersze weselne, czy panegyriki?
Aleć tę zostawiwszy deliberacją,
Co z tego pisać mają, którzy się tém bawią.
Mnie, przyznam, fantazyja służyć w tém niechciała;
Raczej złe obyczaje do siebie ściągnęły
I prawie przymuszały, abym je wziął przed się.
Ledwieś tedy zamyślił i ledwieś co począł,
Ażci *indignatio* zaraz *fecit versum*.
Bo któżby się dla Boga strzymał w tym żelaznym
Wieku, gdy dawno złote minęły, a ledwo

Gliniany nam dziś został, i to nie Ilzecki,
Jakie zbrodnie, występki, fałsze temi czasy
Panują, i nieszczerłość, jakie oszukania,
Wszeteczeństwa i niewstydy, chciwość i cokolwiek
W obyczajach może być złego i brzydkiego!
Więc w rządzie pospolitym, a raczej nierządzie,
Jaka i konfuzya, jakie zaniedbanie!
Trudno się było wstrzymać; ale w czas przestrzegam,
Że Chrześcianin pisze, pisze prawowierny
Katolik, z synów jeden kościoła świętego.
Pomnie na wokacyą chrześciańską, która
Jeśli słowem, daleko mniej piórem i drukiem
(Bo te dłużej trwać zwykły), zakazuje szczypać
Cudzej sławy; a przeto mianować nikogo
Nie myślę, ani to mam w intencyi mojej
Notować osób, raczej obyczaje, które
Powszechnie zepsowane, tym życzę naprawy;
Každy się tkniój i osądz! Kiedy w stół uderzy
Krawiec, nożyc szukając, ozwą się nożyce,
Choć ich nie ruszy, czém znać, że nożyce szukano!
Poczuj się, rozumiem, każdy w swych narowach,
Gdy tu co podobnego przeczyta w méj księdze!
Ja, protestor, mianować niechęć, chyba dobrze;
A gdy kogo mianuję, już to z nim umarło!
W grobie téż ruszać zmarłych nie myślę, chybaby
Jawnie wszystkim świat wiedział, co się o kim wspomni.
Napomnieć, albo przestrzedz, to moja powinność!
Poprawi się kto, dobrze! nie poprawi, przecie

Nie we mnie będzie wina ale w nimże samym!
 O, jako siła zyszcę, choćym znalazł tylko
 Jednego i drugiego, któregoby tknęła
 Ta moja praca w serce, i ze złego dobrym
 Uczyniła człowiekiem, lub synem koronnym;
 Większa jest rzecz u Boga, niżeli świat wszystek;
 Dusza ludzka, z której się cieszą aniołowie,
 Gdy do Boga nawróci, gdy złego poniecha!
 Przeto się każdy spytaj sam siebie: jeżeliś
 Takowy, jakiego cię ta księga opisze,
 Lubo téj intencyi nie ma, ciebie tykać!
 I sobie ja upewniam, nie przepuszcę, ani
 Tak ślepym być się baczę, abym nie miał widzieć,
 Co we mnie nagannego. Grzesznym się być sędzę,
 I baczę to do siebie, ztąd i siebie znajduję
 W méj księdze, gdyż ta słusznie *icon animorum*
 Może być mianowana; albo więc zwierciadło,
 W którym się każdy przejrzy i plamę obaczy!
 Rymowi dałem pokój, choćym ci mu pono
 Był nie zgorzej podolał. Dość tak i bez rymu;
 Bo i Niemiec sam mówi: Prawda, chociaż nie rym.

KSIĘGI PIERWSZÉJ

SATYRA PIERWSZA.

*Na złe ćwiczenie i rozpasaną edukacyą
młodzi.*

Co po tych, proszę, zbiorach, co po pełnych złotem
Skrzyniach żelaznych, które w sklepach gęsto stoją?
Worków z zawiązanemi czuprynami strzegąc,
Kiedy potomek wisieć, który ma zażywać
Tego wszystkiego, co nań tak cheiwie zgromadzasz?
Po co te wioski sprzęgasz, a sąsiadów ciśniesz?
Ba, czasem nie jednemu wszystko powydzierasz,
Kiedy ten tego nigdy nie godzien, co wkrótce
Ma po tobie dziedziczyć. (Bodaj nie dziedziczył
Na większą hańbę domu i niesławę swoją!)

Spytacie mię, Polacy, zkąd to? chcecież wiedzieć?
Nie umiecie ćwiczenia dawać dziatkom z młodu;
Owszem, przykładem swoim bardziej ich psujecie!
Jako ma być napotém dobry, kto z dzieciństwa
Do wszelkiego przywyknie złego i nałogów
Niecnotliwych nabędzie; pomnijcie, co mówi
Stary poeta, że więc skorupa, która się,
Swieżą będąc, napije smrodliwój tłustości,

Już nigdy nie wycuchnie, ani pachnąć będzie!
 Cóż się tu właśnie dzieje? Naprzód, gdy od mamki
 Dziecię odsadzą, w drugim, i to ledwie roku,
 Że utyje jak cielę, tamże go zostawia
 Do kilku lat, aż zgnije między Francymere!
 Całują, pieszczą, muszczą, czasem i przytulą
 Nieostróżnie, gdzieindziej, że się chłopiec zbestwi,
 Ba, czasem i nauczy, sięgać już pocnie,
 Gdzie nie trzeba! Tymczasem papinkami karmią!
 Uchowaj, Boże, inszjéj potrawy dziecięciu,
 Tylko co się na *ątko* zwykło terminować!
 Jako to: gołąbiątko, kurezątko, cielątko;
 Wołowego nie dać mu mięsa, ani grochu!
 Trucizna nie może być dziecięciu gotowsza,
 I tak między onymi roście białogłowy
 Sardanapale młode tracąc zdrowie, wszystką
 Nakoniec i czerstwość i ochotę do cnoty;
 Bo zmarnieje w więzieniu dziewczém, niż dorośnie!
 Gdy mu i na piędź wyniśdź z izby nie dopuszczą,
 Chyba zatkawszy gąbkę i nosek i uszka.
 A na cóż go tak długo tuczysz w tym karmniku;
 Co wždy z niego na potem chcesz mieć, co dla Boga?
 Dopieroż ci za ledwie po różnych przymówkach
 I krewnych i przyjaciół, pośle go do szkoły!
 Przykazawszy surowie i pedagogowi
 I tym, którzy są przy nim, aby długo sypiał,
 Aby różga na ciałku jego nie postąpiła.
 Rośnie Jaś jak cielątko, będzie wólek z niego.

Piszą wszyscy: że się Jaś uczy arey dobrze,
 Skacze z szkoły do szkoły, bo ci, co go uczą,
 Chcą się rodzicom całe w tém akkomodować!
 Już przebiegł retorykę i dialektykę,
 Już i wszystkie nauki. Szumny retor z niego;
 Trzech słów nie umie słusznie wyrzec i napisać!
 Toż z nim do filozofii, a potem do domu,
 Bo umie *in Barbara* coś argumentować
 Nie w szkole, ale w mieście! Kędy w cudzych domach,
 Gdy nie będzie *celarent*, albo też *da raptim*.
 To nastąpi *ferio*, argument u męża
 Potężny, który jego wszystkie insze zbije.
 Odprawiwszy tak tedy swój kurs i nauki,
 Powraca już do domu człowiekiem uczonym!
 Bo tak o nim i ojciec i matka rozumie!
 Wszysey jednak inaczej. Cóż wżdy po nim w domu,
 Kędy się nie nauczy, chyba wszeteczeństwa,
 I wszelkich niepoczciwych obyczajów oraz.
 Pan ojciec sam stanie mu za mistrza dobrego,
 Pani matka też i siostry takiegoż gatunku!
 Pije ojciec w dzień i w noc, nie wyda go synek,
 Gra kostek, i tych pewnie tenże dopomoże!
 Zwadzca on, wprawi się też nie długo w toż i syn;
 Rad podwiczki *) pilnuje i w tém go wyrazi:
Ad amussim i w inszych zbytkach i nierządzie,
 I które tylko możesz ogarnąć rozumem

---

*) Robiety.

Niecnotach; ojcowski dom stanie mu za szkołę!
 Nie łoży na nauki syna i ciężko mu
 Kopę na to obrócić, a zaś tego darmo
 Nauczy się, cokolwiek i tego i wszystek
 Oraz dom zesmrooci! Więc mówisz: co potem,
 Synowi po łacinie umieć? a on głupi
 Po polsku i łacinie, z ciebie przykład wziąwszy!
 Tak mu tedy ten miły dom i pomieszkanie
 Przy tatusiu wynidzie; aż się też namyśli
 Wysłać go gdzie daleko w cudzoziemskie kraje!
 Po co proszę: aby tam z małpą się ożenił;
 Albo więc inspektora marnie okaliczył,
 Albo zabił. Wszak wiecie niedawne przykłady!
 Wraca się pan syn ze Włoch *tandem* do ojczyzny,
 Żonkę z sobą prowadząc, a synową ojeu.
 Pociecha, dla której go trzeba było pięć set
 Mil od Polski posyłać. Nie wspominam straty
 I nakładu i kosztu, i prace i złota,
 Które się tam rozeszło: raz na pijatyki,
 Drugi raz na zamtuzy 1) i złą kompanią.
 Lecz tego nie żałować, bo się grać na lutni,
 Spiwać, skakać galardy 2), ba, i francuzku
 Nauczył dyskurować, więc i *a la mode*
 Chodzić i stroić, i wszystko czynić po francuzku

---

1) Nierządne domy (*Schandhaus*)

2) Skoczmy taniec włoski.

Cóż z tego? to rozumiesz, że siła tém wygrał
 Mém zdaniem wszystko stracił, kiedy *bonam mentem*.
 Już mu i Polska śmierdzi, i wszystko w niej gani.
 O Francyi powiada, o damach, baletach;
 Nie nieumie tylko łąać, a udawać rzeczy
 W zwierciadle ustawicznie, ni tam mała jaka
 Muszcze się, goli brodę i dwa razy o dzień;
 Tóż napotém i w polskim stroju czynić będzie.
 Monstruje, perfumuje, pudruje i trefi
 Włosy, z których żelazo ledwie kiedy znidzie!
 Mowa, strój po francuzku i gest i zabawa.
 Siła przejął zwyczajów, umie i kapłuna
 Drewnianego rozebrać, a zjeść prawdziwego!
 I po toż to całe ośm lat w Rzymie, w Paryżu
 Potrzeba było mieszkać? i na to się ten koszt
 Siedmiudziesiąt tysięcy obrócił? i nad to:
 A toż masz korzyść z tycho cudzych miłych krajów,
 Ze syn twój, miasto nauk, przyniósł ci te figle,
 A presumpeyi nazbyt, którą ma o sobie,
 Że grzeczny, że uczony, że wszyscy błaznowie!
 Tylko sam nie, a ono opak to rozumieć,
 Jako jeden senator o sobie powiadał:
 Gdy też był ze Francyi i ze Włoch powrócił,
 Że mu się w Polsce każdy zdał być ledajaki,
 Tylko on grunt. Za czasem tak się mu zaś zdało,
 Że wszyscy mądrzy, tylko on sam jeden błazen.
 Lecz ja do ciebie, ojcze! znowu się powracam,
 I pytam, co wždy będziesz czynił z tym to synem

Który się świeżo wrócił? Poślesz go do dworu,
 Czy do wojska? Nie z tego! Niech się domem bawi,
 Tuć się siła nauczy pić a kostyrować,
 Warcabami kołatać, kart grać do humoru!
 Nuż utracać, pacholków przyjmować, po miastach
 Hulać, krzosać, wadzić się, sąsiadów najeżdżać,
 Rodziców nieszanować, rady ich nie słuchać;
 Równych sobie znieważać, aż też utną rączkę,
 I onę piękną gąbkę sprośnie nakarbuja!
 Ty dopiero zabiegać temu chcesz; daremnie!
 Czemu? bo już nie rychło! gdy się rozbieżały
 Koła i gdy już trudno zatrzymać ich z góry.
 Spyta mię kto: nierządu tego co za koniec?
 Króciusienko odpowiem: marne ożenienie
 W domu, jeśli się w Niemczech gdzie nie opartolił
 Przeciw woli rodziców. Zatem to nastąpi,
 Że wszystek dalszy żywot brzydko poprowadzi,
 I w domu lata strawi z powszechną nieślawą,
 Bo z młodu do rozkoszy i nierządu przywykł!
 Nie z téj szkoły, ani też takiego ćwiczenia
 Było dwanaście młodzi onych onych Polaków,
 Którzy w Adryanopolu na wszeteczny nierząd
 Od Amurata będąc, cara tureckiego,
 Wybrani ze wszech więźniów, zabić umyślili
 Cesarza; a gdy jeden Bulgarzyn ich wydał,
 Wiedząc o mękach, które cierpieć, albo sprośnym
 Żądzom tyrana mieli brzydkiego podlegać;
 Samiż z sobą tak długo broniami czynili,

Pokąd ostatni nie legł i ducha nie oddał!
 To powiedziawszy, spyta mię kto: co wždy radzę
 O wychowaniu dzieci? Powiem: tylko słuchaj:
 Z młodych lat i dziecinnych nie chowaj ich miętko;
 Niech przywyka synaczek niewczasom, córeczka
 Posłuszeństwu, bojaźni bożej i rodziców!
 Potém na inspektora nie żałuj, a w karze
 Każ mieć chłopię, sam także w niczém niepobłażaj,
 Zwłaszcza, gdy upór znajdziesz w jego przyrodzeniu!
 Utraty i złych rzeczy nie ucz, i owszem broń;
 Niech się też synek z tobą nie pospolituje,
 Aby cię i na potém szanował i matkę!
 Niech zna oko surowe ojcowskie i matki!
 Na nauki nie żałuj. Potém, gdy go zechcesz
 Posłać do obcych krajów, wprzód u siebie uważ,
 I kiedy, w których leciech, a gdzie i z kim posłać?
 Bo takiego potrzeba przybrać, kto by umiał
 Kierować nim i jego porywczą młodością.
 Nie żałuj na człowieka godnego, coby miał
 Słuszną swoją powagę i respekt u niego!
 Gdy się zaś z tych tam krajów do domu powróci,
 Nie baw przy sobie, ale poslij go do dworu,
 Albo do wojska, albo też na służbę kędy,
 Gdzieby brał swe ćwiczenie! Tak z niego mieć będziesz
 Człowieka poczciwego i znaczną pociechę!
 Inaczéj, śmieie rzekę: lepiej nie mieć dzieci,
 Niżeli mieć takowe, które dom twój, siebie
 I ciebie zhańbić mają, a zhańbić na wieki!

SATYRA DRUGA.

Kto jest prawdziwie wolnym szlachcicem?

Powiadasz: wolnym szlachcic! Czemu? bom się rodził
 W Polsce z ojca i z matki, szlachty starożytnej!
 Jesteś wolnym, przyznawam, jesteś i szlachcicem,
 Ale tytułem tylko! Nic w sobie wolności
 I szlachectwa nie masz, bo to z cnoty idzie!
 Jako cię wolnym nazwać, a tyś siła zbrodni
 Szkaradnym niewolnikiem? W tak ciężkich okowach,
 Jako cię za prawego poczytać szlachcica?
 Szlachcic em dobry, mówisz! Jako, aza szlachcic
 Kraść, rozbijać powinien? Aza to szlachecka
 Zawieść w słowie, w kontrakcie oszukać bliźniego,
 Zelgać i odrwić prędzój, niż pióro opalił!
 Ale moi przodkowie są w konstytucjach
 Od wieków mianowani, z Lechem tu osiadłszy!
 Na herbie Habdank noszę! Siła w moim domu
 Biskupich pastorałów, stolców senatorskich,
 Lasek, ba i pieczęci. Wierzę, o te snadno!
 Przecież mnie ty nie szlachcic! bo w tobie i kroplę
 Nie uznawam szlacheckiej krwi, ani postępków!
 Zabijasz, cudze domy najeżdżasz, wydzierasz
 Sąsiadom ubogi kęs lichój substancyi!
 Cudze żony porywasz i z onemi mieszkasz!
 Sąsiedzkie gumna, mszcząc się, nocnym i zdradzieckim
 Sposobem ogniem znosisz! Aza to szlachecka?

Karty, kostki, podwika, to twoja zabawa!
 Kufel z ręki po wszystkie czasy nie wynidzie!
 Na nic cię, tylko abyś jadł, pił, a marnował!
 Mam cię mieć za szlacheica? nieprzewiedzisz tego!
 Mam cię mieć za wolnego? Pewnie mieć nie będę!

Ale proszę, powoli! Aza ten nie wolny,
 Który może na świecie tak żyć, jako zechce?
 Ja mogę żyć, jako chcę, ba, i czynić, co chcę!
 Nie jestem tedy wolnym, i wolniejszym niż król!

Nie dobrze inferujesz, chudaku! inaczej
 Starzy mędrcowie każą i z nimi sam rozum!
 Wszystko insze przyjmuję, lecz to, coś powiedział:
 Mogę tak żyć, jako chcę, cale reprobuję.

Cóż, kiedym jest szlachcicem, czy nie godzi mi się
 Żyć i czynić jako chcę? wyjąwszy, cokolwiek
 Prawo karze i broni, którego się boję!

Postójże trochę, miły! a naucz się krótko,
 Coé powiem: Nie tytuły szlacheckie, ani też
 Urodzenie prawdziwą przynosi nam wolność,
 I nie mają téj władzy, pozwolić, aby kto
 Czynił co chciał! *Ratio* inaczej powiada

I broni czynić, cobyś, podjąwszy się, podrwił,
 Lepiej niechać, niż zbłądzić; tak powszechnie prawo,
 Tak i natura każe! Nie tykaj się lekarstw,
 Jeżeliś nie medykiem; zaniechaj regała,
 Jeżeli i na dudach zabeczyć nie umiesz!

Nie puszczaj się na morze, jeśliś roli przywykł:
 Insza kmieć, insza żeglarz, nie współ to chodzi.

Ale ja przecie wolnym i starym szlacheicem,
 Nie mierzę ani kwartą, ani łokciem, ani
 Handlem nam zakazanym, idę jako szlacheic.
 Mierz i łokciem, porwoneś djabłu i kwartą,
 A nie zabijaj równych, nie najeżdżaj domów,
 Nie godź na cudzy upad, téj strzelby me na twych
 Sąsiadów i przyjaciół zażywaj, ale na
 Nieprzyjaciół ojczyzny! Nieżyj po kujawsku!
 Kędy trzeba testament gotowy zostawić
 W domu, albo przy żenie, gdy na ucztę jedziesz!
 Jeśli się według cnoty, według przystojności
 Sprawować będziesz, jeśli między dobrém i złém
 Rozeznasz, i co dobrze brzmi, a co nie dobrze,
 Spróbowawszy, osądzisz; jeśli uznasz, czego
 Strzedz się trzeba, a czego chwytać obą ręką;
 Jeśli chciwie nie pragniesz cudzego, jeżeli
 Skromnie żyjesz, przyjaciół kochasz i ratujesz;
 Jeśli wiesz, gdy ochronić, gdy worki rozwiązać
 Jeśli złotem pogardzasz, niesłusznych się chronisz
 Zysków, ani ich łapasz chciwie i bez wstydu,
 A rzec możesz bezpiecznie: moje to są dobra,
 Własne, i moja wolność, i moje szlachectwo!
 Żyć poczciwie na świecie, i żyć wedle Boga:
 Jesteś u mnie szlacheicem prawdziwym i mądrym!
 Przyznawam: że *respondes* twemu urodzeniu
 I z niego bierzesz, oraz i z cnoty szlachectwo!
 Inaczéj nie pozwalam. Mianowicie kiedy
 Inszego cię na czele widzą, inszym w sercu!

Liszka włos tylko mieni, a nie obyczaje.
 Pięknyś, widzę, na pozór, kiedyby tak wewnątrz!
 Zaczém, com ci pozwolił, znowu rewokuję!
 W niepocziwym człowieku i jedna się nigdy
 Pocziwości uncya nie znajdzie, nie będzie.
 Trudno zle z dobrém mieszać. Jednej nie potrafiśz
 Noty jako Balcerek, gdy śpiewać nie umiesz,
 I gdy głos masz chrapliwy, daj pokój koncertom!
 Ty przecie, w swym uporze stojąc, mówisz: wolnym,
 Wolnym ja nader szlachcie! Jak to być może?
 A ty, tak siła panów, masz w sobie, nad sobą,
 I podlegasz mizernie marnym, lichym rzeczom,
 Wszelkich zbrodni, występów będąc niewolnikiem.
 Czy to tylko niewola, gdy kijem, nahajką
 Kogo przyskrzą, aby co czynił, kiedy nie chce?
 Zawoła pan na chłopea: chłopeze! a nie idziesz,
 Nie bieżysz na mych nogach, nie widzisz korbacza?
 A chłopiec leci jak wiatr, zaraz czyniąc, co pan
 Każe, albo zawoła. — Ty, ty, czy nie jesteś
 Marniejszym niewolnikiem, kiedy ci panowie,
 Co w tobie są, rozkażą, a ty czynić musisz,
 Gorzej niż ów, którego bojaźń i nahajka
 Pańska w lot przymusiła do prędkiéj usługi?
 Naprzykład śpisz, aż na cię woła skąpa cheiwoś
 I budzi: wstań co prędzej! Niechce mi się. Wstańże!
 Zaraz gnojku, ospalcze! jedź, handluj, przedawaj!
 Kupuj, szalbieruj, obieź świat, obieź i morza
 I ziemię! Nie dosypiaj! Przypędź wołów z Rusi

Z drugimi do Burksztetu, albo do Wrocławia,
 Albo ku Hamburkowi! Odrwij nie jednego
 Niemca! ha, i samego Włocha i Hiszpana!
 Ale Pan Bóg obaczy, skarże i zemści się.
 Błaźnie, nie będziesz, prawi, miał nigdy na świecie
 Złamanego szeląga, jeśli z borgiem trzymasz!
 Kto się na pana borga spuści, wszystko traci!
 Po oném napomnieniu, albo nałajaniu
 Zewnętrzzném chudak w drogę wybiera się ruską
 Do Ozowiec, albo do Jarosławia, albo
 Gdzie do Niemiec; aż z drugiej strony rozkosz szeptee
 I domowy wczasiczek. Dokądże zaś, dokąd,
 Głupi człowiecze myślisz? w tak złą drogę, w taką
 Krzykwę i zawieruchę, w taki czas niesposobny!
 Coć po tém, dla mizernych pieniędzy, dla zysku
 Biednego zdrowie stracić, i ten niewczas cierpieć!
 Nie ucieką dostatki. Będzie z nas. Fortuna
 Przyniesieć w dom, kiedy się najmniej nie spodziewasz.
 Czy nie wolisz wesołych dni w domu swym zażyć?
 Czy nie wolisz posiedzieć sobie z przyjacielem,
 Niż po świecie, niewiem gdzie, latać, prućiać, szukać
 Mizernego nabycia? Zostań, miły, zostań,
 A każ w kominie niecić! Wypijajmy z sobą;
 Tym kłopot zostawiwszy, którzy go szukają!
 Tu stoisz, nie wiesz, co rzec. Dwu panów masz razem,
 Którzy i rozkazują, i radzą, i grożą,
 Jeżeli nie uczynisz! Przecie jednego z nich
 Musisz *tandem* usłuchać, musisz kark podłożyć,

I podać w dobrowolne jarzmo i niewolę!
 A choć się też wylamiesz raz drugi, nie już to
 Po sprawie. Trudno masz rzec: wygrałem! Nie Amen,
 Ani koniec niewoli; jeszcze w niej zostawasz!
 Bo i pies, gdy się urwie, z łańcuchem ucieka,
 A przecie sztuka wisi łańcucha u szyje!
 Snadniej go zań pojmać. Toż i ciebie potka.
 Słyszałem raz, gdy jeden młodzieniec tak mówił
 Do swego sługi: Bracie, a wieszże, co powiem?
 Już też myślę zaniechać o owój pani i nie
 Myślę o niej, cale mi z serca wywietrzała!
 Bo kat mi po tém, coraz i w długi zachodzić
 Dla niej i swoje tracić, i wstyd swym zadawać!
 Gdy mię, co żywo, palcem sobie pokazuje,
 Żem w téj małpie zakochał i szpetnej i głupiej!
 Dobrze, sługa odpowie, dobrze i cnotliwie
 Wyrządzisz jój to Waszeć. Dziękuj Bogu, że cię
 Wybawił ze złój toni! Ledwie to wyrzekłszy,
 Aż pan znowu do sługi: Co rozumiesz, bracie,
 Jeśli też opuszczona płakać będzie, czy nie? —
 Płakać? odpowie sługa, ha, owszem Waszeci
 Wypchnie z domu i wżgardzi, jeśli nie co gorzej.
 A jeśli mię zawoła, abo więc potuszy!
 I nie mamże iść do niej i być tak okrutnym?
 Nie zdobędę się na to, choćbym żył i sto lat!
 Patrzcież, jaka odmiana prędką dobrej woli
 I dobrej intencji, za lada pokusą —
 Gdy tedy wolnym ztamtąd wynidziesz, ani się

Obejrzyś na jój waby, mieć cię za mądrego
 I za wolnego będę; inaczéj pewnie nie!
Circes, tak poetowie bają, sług *Ulissa*,
 Gdy do niéj przyplłynęli, pewnym tam likworem
 Napoiła, za którym jeden się w niedźwiedzia,
 Drugi we lwa obrócił, trzeci w świnię, czwarty
 W małpę, w osła, w zająca, i niewiem, w co tylko?
 Czém dają znać: że rozkosz odmienia człowieka
 W bydłące obyczaje, rozum mu odjąwszy!
 Jeśli ty tedy wzgardzisz tym słodkim napojem
 Cukrowanej rozkoszy, mam cię za wolnego!

Syreny, ciż téż bają poetowie, swoim
 Pieszczonym głosem wabia do siebie tych, co tam
 Blizko żeglują; potém na skały przywiodłszy,
 I na odmenty morskie i nurty głębokie,
 Onychże pogażają i topią na wieki!
 Przed tymi mądry *Uliss* sobie i swym także
 Towarzyszom zalepił uszy woskiem, prędko
 Mijając słodko brzmiące śpiewaczki i zdrady.
 Ty także, jeśli cnotą i stałym umysłem
 Zalepisz sobie uszy przeciwko namowom
 Obludnej i zdradliwej rozkoszy, uszedleś,
 I masz u mnie pochwałę mądrego i enego!

Nakoniec pytam: czy ten w wolności szlacheckiej
 Żyje, czy nie, którego ambicya ślepa
 Za nos wodzi, jako chce, szepcąc mu do ucha
 I zgoła rozkazując, aby sypał złotem,
 Aby dworskich ujmował, *per fas et per nefas*,

Honorów, starostw, bogactw, ciekawie szukając;
 Owo zgola, komu swe żądze rozkazują
 I prywatne affekty, nie godzien wolnego,
 Nie godzien i szlacheica tytułu! Lubo kto
 Inszéj jest opinii, ja przy swojej stoję!

SATYRA TRZECIA.

Na ciężary i oppressyą chłopską w Polsce.

Rozumiem, że Bóg Polski za nico nie karze
 Więcéj, jak za poddanych srogą oppressyą!
 I gorzéj niż niewola. Jakoby chłop nie był
 Bliźnim nietylko twoim, ale i człowiekiem!
 Serce się oraz lęka, skóra drzy, wspomniawszy,
 Na tę niewolę, która cięższa, niż pogańska!
 A dla Boga, Polacy! czyście oszaleli?
 Wszystko dobro, dostatek, żywność, wszystkie zbiory
 Z waszych macie poddanych; ich ręce was karmią!
 Przecie się tak okrutnie z nimi obchodzicie?
 Wielbład, tak powiadają, nad siły nie nosi,
 I kiedy go najuczają, że przeładowanym
 Być się poczuje, zaraz tamże się położy
 I wstać niechce. Opak tu, bo nad przyrodzone
 I boskie prawa chłopek wytrzymać to musi,
 Co mu pan na ramiona włoży, by miał zdyszeć!

Łają i kaznodzieje, łają spowiednicy,
 Piekłem grożą; nie na tém, sami to biskupi
 Przez swoich ekonomów czynią i prałatów,
 A bodaj i nie więcej! Ma szlachcie ubogi
 Zasłonę, kiedy widzi, że przedniejszy grzeszą!
 Naprzód, jakie ciężary w samych robocznach,
 Gdzie bywało dwadzieścia kmieci albo więcej,
 Tam ich ośm albo dziesięć, a przecie to zrobić
 Każą dziesięciom, co ich dwadzieścia robiło!
 Gdzie przedtém wychodziło ludzi po jednemu
 Z domn, potém i po dwu, po trzech i po czterech;
 Gdzie dwa dni, albo i trzy robili w tygodniu;
 Teraz niemają czasem wolnego żadnego,
 Gdzie wolny szynk piw bywał, zwłaszcza w księ-
 zych dobrach,

Teraz i to odjęto, i pić każą piwo,
 Którémby same trzeba dyabły truć w piekle!
 Rzeczysz: ale mam dziatki, mam i różne spezy!
 Wszystko to zły duch weźmie, i zbiory, i ciebie,
 I dzieci; bo taki zbiór nie zwykł bywać trwały!
 Nic wspominać zaś zdzierstwa, które z chłopów czy-
 nisz!

Powiedzą słudzy, czeladź: Chłop tu jest bogaty!
 Ma bydła, owiec, inszych dobytków nie mało!
 Znajdzie się to na kuchnię, zrodził mu się jęczmień,
 Pszenica, i ta dobra na piwo dla gości!
 Zgromadził też nieborak grosz jeden i drugi,
 I ten się na wydatki znidzie, szyją bóty

Chudzinie. O przyczynkę nie trudno! Winują
 Stém, drugim grzywien chłopą, ledwie że i duszę
 Nie wydrą z niego! Czemu? że jest najbogatszy!
 O drugim zaś powiedzą: Ma roli dostatek
 I dobrój, znidzie się to na folwark, wzięś mu ją,
 Ba, i wszystkich pozrzucać z rol, a folwark tamże
 Założyć! Stanie się to w jednymże tygodniu.
 Płaczą chudziny ojciec, matka, dzieci; wszyscy
 Do nieba tylko krwawe skargi posyłając,
 I tam żądając zemsty, która nie leniwa,
 Jeśli nie na tym, tedy onym następuje
 Świecie, kędy oddadzą sownie złem za złe.
 A my przecie nie dbamy, bo baczyć nie chcemy,
 Co się z nami po śmierci dzieć będzie. Ani też
 Piekła widziemy, ani o nim pamiętamy!
 Ale spyta kto: Jużes wszystko wypowiedział?
 Stu gąb i stu języków, i to jeszcze mało!
 Potrzebaby na słuszne chłopskich oppressyj
 Wyrażenie. Jeszcze mam kilka ich powiedzieć:
 Kiedy wiosna nastąpi, a deszcz ustał w Maju,
 Czarownice przyczyną. Zdechł wół, jeden, drugi,
 Albo tam co z przychowków: czarownicę winą!
 Każą tedy niewinną babę wzięś i męczyć,
 Aż ich z piętnaście wyda! Ciagnie kat i pali,
 Aż powie i powoła wszystkie, co ich we wsi;
 A baba, dziw, że pana z panią nie powoła,
 Którychby raczej spalić za to, że niewinnie
 Męczyć i tracić każą swoich bez przyczyny!

I tak nie będzie we wsi trzydzieści człowieka,
 A piętnaście pogłowie spała! Co dla Boga
 Za przyczyna? Pan chory i nie ma wskórania;
 Schnie i dzieci mu często umierają w domu;
 Jakoby i suchoty i śmierć przyrodzone
 Nie były i zesłane od Boga samego?
 Niewspomnę, jacy w takim sądzie zasiadają;
 Chłoptwo głupie, ławnicy, albo i ci, którzy
 Przyczynkę jaką mają na niewinnych chłopków!
 Ale azasz nowina, i nie z téj przyczyny
 Męczyć ludzi! Urzędnik da chłopa obwiesić,
 O czym nawet pan nie wie! Ale cóż wždy zrobił?
 Ukradłże co, czy zabił? Jestże świadek jaki?
 Żadna o głowę ludzką zwłoka nie jest długa!
 Wždy poczekaj i uczyn wprzód inkwizycyą! —
 Na co inkwizycyą? chłop to i poddany!
 To poddany nie człowiek? Ej nie, daj mi pokój,
 Wiem co czynię! Znajdzie się drugi, co piątnuje,
 Co bije do humoru, co w tarasie zgnoi,
 Co różgami siec każe, jako dzieci w szkole,
 Sędziwych i poczciwych starców bez przyczyny!
 Będzie czasem ztąd pretext, że nie piją w karczynie,
 Choć złe, choć kwaśne piwsko, choć się wszem złém
 godzi,
 Powiem, bo też zamileżyć trudno! Gdym raz jechał
 Przez pewne wsi, kazalem piwa wynieść z karczmy,
 Wyniesiono; spytam się: takież u was piwo
 Zawsze bywa? Powiedzą: i sto razy gorsze,

A przecie je pić musimy; bo pan kaczmarzowi
 Oddaje pewną liczbę beczek do tygodnia,
 Za które kaczmarz musi oddać mu pieniądze,
 Lub wypijem, lubo nie! Kaczmarz zaś dochodzi
 Na nas straty, dobrze to, wprzód obrachowawszy,
 Wiele rozmiarów przyjdzie na każdego chłopą!
 Jeśli w karczmie nie będzie, zaniosą do domu
 Onego piwa rozmiary! Pij, choć złe, a nie chcesz,
 Wylj choć świniom, przecie zapłać kaczmarzowi!
 Toć i z owsem, i z mąką, i z solą, z śledziami
 Czynią, któremi chłopcy coraz zarzucają!
 O, sroga oppressya, nigdzie nie widziana!
 Chłopka takim przyciskać ciężarem, który to
 Księdzu, rzeczypospolitój, panu, żołnierzowi,
 Urzędnikom, pisarzom, klechom, sługom pańskim,
 Hajdukom i kozakom, dzieciom swym i żonie
 Dawać musi ustawnie z ubogiego szlachcia! 1)
 Drań go w mieście i w karczmie, w dworze, w ko-
 ściele.

Ledwie że nie ze skóry, a przecie pociągać,
 Włódarze sami, o mój Boże, co więc czynią?
 I jako z chudzinami często wymyślają.
 Czemu? bo tak pan kazał, pana trzeba słuchać!
 I teć to oppressye onych dawnych wieków,
 Po wypędzeniu Ryxy drapieźnej, i z synem

---

1) Szmata, kawał roli.

Kazimirzem sprawiły , że się wszystko było
 Poddąństwo zbuntowało na swe własne pany.
 Ztąd że musieli pierzchać i kryć się po lasach,
 I po różnych pustyniach , tak księża , biskupi,
 Jako i kasztelani i wojewodowie,
 Gdy ich chłopy szukali, dochodząc krzywd swoich!
 Też ciężary Pawłuków , Muchów , Nalewajków,
 Buntowników i teraz krwawej nabawiły
 Wojny i srogiej hańby ojczyznę , ba , mało
 Nie ostatniej już zguby , gdy Bóg to *flagellum*
 Przez chłopy zesłał na nas , karząc oczywiście
 Wprzód klęską i więzieniem Hetmanów , a potem
 Brzydką i desperacką ucieczką , nakoniec
 Sromotnym i żelźwym pokojem ojczyznę!
Per quae bowiem , *quis peccat* , *per eadem* także
Punitur. Doznaliśmy , ańch , doznali tego!
 Zamykam , jakem zaczął , że Bóg Polskę karze
 Najwięcej za poddanych , ba , i karać będzie ,
 Jeżeli się , Polaku , nie obaczysz kiedy !

SATYRA CZWARTA.

Na tych , co się w zeszłym wieku żenią.

I tobie się też , bzdychu , chce żony? Oszałał
 Chudzina stary , licząc siedmdziesiąt lat wieku?

Młodziusinieczką żonę pojmuje, nie sobie! —
 Alem chory, trzeba mi, coby opatrzyła
 Starego i oprąła. To upewniam, będzie,
 Że cię dobrze opierze; gdy jój wliwie mucha
 W nos. Przrzekam, że poznasz, co to młoda żonka
 Staremu, jak Włoch mówi, karoca do nieba!

Powiadają, że raz śmierć spała z Kupidyndem,
 Na jedném miejscu wytechną sobie chcąc po pracach,
 Śmierć łuk swój i z strzałami tamże porzuciła;
 Kupido także łuczek i strzałki położył.
 W tém obaj, ocknąwszy się, sajdaki trafunkiem
 Jakoś pozamieniali, że śmierć wzięła łuczek
 I strzałki Kupidyna, a Kupido śmierci.
 Idą w świat strzelać ludzi! Kupido obaczy
 Młodego, wymierzywszy, ugodzi go w serce!
 Aż tu młody umiera, miasto miłowania!
 Bo strzałą śmierci chudak postrzelony został!
 Śmierć też, zoczywszy kędyś starego, wymierzy
 I ugodzi go w serce, aż stary szaleje!
 Do zalotów się bierze, młodziuchne miłuje!
 Śmierć się dziwuje! Nie dziw, bo był ugodzony
 Strzałką kupidynową, i nią zapalony;
 Cóż ztąd jednak za korzyść? Taka jako w Litwie?
 Ktoś napisał, że sobie żoneczki chowają
 Poteszytelów, których *leburones vocant*.
 Tak i starego młoda małżonka, upewniam,
 Bez nich się nie obejdzie! Wolalaby jedno
 Oko tylko mieć w głowie i rękę, i nogę,

I ucho, niż się jednym mężem kontentować!
 Cóż na to odpowiadasz? Wziąłem dobry posag!
 A przy tém młode lata, za co mi to stoi?
 Wytchnieć upewniam tego, gdy co raz wymówki
 Potykać cię więc będą. Żeś ustał, chudzina,
 Że śmierdzisz trupem zgnilym, i żeć z nosa ciecze!
 Że oczy oparzyste 1) ustawicznie płaczą,
 Że zębów w gębie nie masz, żeś grzyb na pót
 zgnił!

Żeś w miłości oziębły! Więc i tym podobne,
 Których tak długo będzie, że też zbrzydniesz cale,
 Zaczémci w poleweczkę miasto cukru, albo
 Czego słodkiego, wsypią trąbkę arseniku!
 I tak przypłacisz żonki, przypłacisz posagu!
 Bowiem i to, coś zebrał, żoneczka pobierze
 Po twój śmierci, i tém się za kogoś wyrai. 2)
 Moja rada, gdyś stary, dajże żonie pokój!
 Lepiej tak w stanie wdowskim, albo i młodzieńskim
 Kończyć lata zgrzybiałe i w wianeczku umrzeć.
 Powiedziałem o dziadach! O babach co powiem?
 Dwa razy w tém są gorsze. O, jak owo śmieszna,
 Gdy się babus wymuszcze, gdy brwi ufarbuje,
 Lecz hebanowych ząbków ufarbować trudno.
 I owych zmarsków ująć, które pooraly
 Szpetną twarz! Przecie jednak suknią naddawają,

---

1) Zaognione. 2) Wyswata.

Co natura ujęła. Stroi się babusia,
 Postawę téż formuje, i chód, i pojrzienie;
 Aż się tam ktoś odważy z młokosów, przeczuwszy
 O pieniążkach u babki. Zmyśla zakochanie
 I za to brać poczyna, a do młodszych nosi.
 Wzdycha, chwali rozsądek, obyczaje, mądrość,
 Dostatek i animusz; baba temu wierzy
 I rozumie, że grzeczna, że piękna i wdzięczna!
 Już się i sama stara o niego, i prosi,
 Który wnetże pieniądze, nie babę, pojmuje!
 Bo któżby staroduba 1) życzył mieć za żonę?
 Ślub się tedy odprawi i obiad weselny,
 Po którym w taniec idąc, zagrać piosnkę każe.
 «Ma snadź baba pieniądze, ma pieniądze w lesie!
 Kijemże tedy babę, aza je przyniesie.»
 Wszystko się to wyróży. Wnet babę z pieniędzy
 Obiorą, jako owę kawkę z cudzych piórek.
 I obrawszy, każą jój do diabła z domu!
 Mieszka gdzie indziej babka, cudze pocierając
 Kąty, a swemu łaje małżonkowi i klnie!
 Krewnych wzywa na pomoc, o ratunek prosi.
 A kat ci kazał szaleć! Mogłaś zażyć swego,
 I w dostatku opływać, nie szukając męża!
 Dobrze to na cię, babo, że i kijem bierzesz

---

1) Staruchę, babsko głupie.

I nie masz cobys w gębę włożyła. Daj, Boże,
Żeby się wszystkie twoim przykładem karały!

SATYRA PIĄTA.

Na szpitale w Polsce i rzadkie i nieporządne.

O serca zakamiałe, zawarte litości
I miłosierdziu serca. Ubodzy zdychają
Od nędzy, niedostatku, a przecie wolicie
Na zbytki, niż szpitale koszty swe obracać.
Opatrz, wźdy, kącik jaki, kędyby ułomny
Miał swoje opatrzenie, żywność i ochronę.
Ubodzy w gnojach leżą, leżą po ulicach,
Patrzycie na to wszysecy i głosy słyszycie,
Nieba przenikające; a przecie jako on
Lewita minął kiedyś człeka zranionego,
Tak i wy też mijacie tych, co w gnojach leżą!
Ztąd ci wszelkie łotrostwa, ztąd biegunów 1) siła,
Ztąd się ubodzy włóczą od wsi do miasteczek!
Bo gdzież ma chudak opaść, *quid vis*, nędza każe
Et facere et pati. Musi nie rad zbijać.
Kiedy nie ma, zkądby wziął? A gdy co ukradnie,
To wołasz, to obiesić każesz za tę winę!
Cóż ma czynić? Musić kraść! Spytam cię samego,
Cobys czynił w tym razie, gdybyś niemiał co jeść?

1) Tułaczów.

Czy nie kradłbyś? ha, wziąłbyś pono i z ołtarza!
 O jako dobrze w Niemczech, albo we Francyi,
 We Włoszech, w Niderlandzie, gdzie szpitale takie,
 I tak są opatrzone, że lepiej nie mogą!
 Jeśli wszytek ułomny, ma jeść i pić z gębą!
 Jeśli ma ręce zdrowe, znajdą mu robotę.
 Jeśli nogi, i te więc mają swą zabawę.
 A dostatek wszelaki takim opatrzony.
 U nas co jest szpitalów, wszystkie są ubogie;
 A też Bóg nam umyka, gdy mu żalujemy.
 Czy nie wiemy, co samże powiedział o sobie?
 Cokolwiek takim dacie, mnie dacie samemu!
 Łaknąłem ja w ubogim, nakarmiliście mię,
 Pragnąłem, daliście pić, byłem nagi, nędzny,
 Odzialiście mię! Panie, czy rzeczesz Polakom
 To, co inszym narodom! Siła utratników
 W Polsce, mało naliczyć baczących jałmużników!
 Nie pytaj teraz świętych biskupów, Marcinów,
 Którzy się własnym płaszczem z ubogim dzielili!
 Nie pytaj i Paulinów, którzy dla wykupu
 Więźniów, samychże siebie w niewolę dawali.
 Nie pytaj jałmużników, biskupów, których to
Eleëmosinarios zwano, nie masz takich!
 Więc cokolwiek szpitalów fundowanych u nas,
 Niemal wszystkich intraty w niwecz poginęły!
 Bo czegoż długo w Polsce? Jedni nie wydają
 Czyszców, tak, że fundusze giną. Sami często
 Proboszczowie rozbiorą, co ubogim dano!

Chciwość opanowała zakamiałe serca,
 Nie tylko, by miał co dać, ujmie ubogiemu!
 Ale i rządu trzeba, ten najpotrzebniejszy
 W każdej rzeczy! Lecz i tu ubogich nie mało
 Z swej woli, nie z potrzeby! Że się robić niechce
 Chłopu, aż on ułomny, aż on chramie, żebrze.
 Czasem nogę obwinie i rękę zakrzywi,
 Zmyślając skaleczenie! Gnusność to sprawuje!
 Bywa frantów nie mało, bywa i przebiegłców!
 Jako o jednym piszą: gdy go raz królowa
 Angielska, Elisabet mijąta i rzekła:
Pauper ubique jacet! jak z bicza powiedział:
In thalamis Regina tuis hac nocte jacerem
Si foret hoc verum, pauper ubique jacet.

Co rzekę o białej pleci, jak siła z nich znajdziesz,
 Opętanych po różnych i wsiach i miasteczkach?
 Małpie się robić nie chce, i ztąd ma diabła
 W sobie; i toć diabeł, gdy się robić nie chce!
 Konopne exorcyzmy dziwnie na to dobre!
 Albo też dębowa wić; nauczy ta robić
 I diabła wypędzi, by też najtwardszego!
 Kijem takowych gnuśnych, bij miasto jałmużny!
 Także owych biegunów, co to w *Compostelli*
 Nie bywali, ani też w niewoli tureckiej,
 Choć patenty przy sobie mają i podają;
 Jaki fałsz w owych ludziach! Urzędowi to właśnie
 Należy macać prawdy w tém, i fałsze karać!
 Biegunów i włóczków cale poskramiając,

I to czyniąc, aby w swych szpitalach siedzieli!
 Co będzie, kiedy i my one fundujemy,
 Raczej, niż nowe coraz zakony, których już
 Dosyć u nas, dla Boga, w pozorze ubogich,
 W rzeczy samej dostatnich. Niech plebani będą
 Zakonnego żywota, staną nam za mnichów!
 Szpitale wy, szpitale, Polacy, fundujcie
 Dla ubogich pielgrzymów, więźniów i żołnierzków,
 Na wojnach skaliczonych, na koniec dla wszystkich
 Ułomnych i upadłych! A tak *Bonifratelli*
 Nie będą mieć przed wami na ziemi i w niebie!

SATYRA SZOSTA.

Na pogrzeby i zbytki w nich.

Ba! chwała Bogu, żeś wzdy wyszedł z téj choroby,
 Mój drogi Mikołaju, pozbawiłeś żalu
 I nas dobrych przyjaciół i żonę kłopotu,
 Którąć Bóg dał pomyslną. Inszym o jak różnie:
 Płacze druga nad chorym mężem, łzy zmyślone
 Puszczając, a w myśli ma: bodaj zdech w mych
 oczach.

Bodaj wieczora ten pies zgniły nie doczekał.
 Gdy go tedy bez duszy widzi, o jak w sercu
 Wykrzyka, jako sobie już gachów rachuje:

Temu żona umarła, ten jeszcze młodzieńcem,
 Ten gładki, ten bogaty, ten choży, ten młody.
 Bo tam o obyczajach w myśli nie postoi.
 Dosyć że kształtny, piękny, ładny i wesoly.
 I tobie też niemłodko młodego potrzeba:
 Rachując kilku synów i córeczek kilka,
 Nie to, trzeba się udać i miłość zmyśloną
 Ku mężowi zmarłemu pokazać dla ludzi.
 Tymciiby gachów zwabić, aby nawiedzali
 Ciało, więc nie wiem zmarłe, czy też raczej żywe,
 Których Jój Mość na łóżku czeka w zasłonionej
 Nie całe jednak, izbie, aby przez konopną
 Kratkę, mogła się dobrze przypatrzeć każdemu.
 Co żywo tedy jadą nawiedzać to ciało,
 Jedzą, piją i goście i księża i mniszy,
 Duszyckę polewając, która się tam kędyś
 Smaży dla onych zbytków. Nie wspominam dzieci,
 Bo tych ubogi splechec¹⁾ z ojcem dokonywa;
 Tymczasem panie one, co więc przybywają
 W nawiedziny, powoli szepcząc, rają gachów,
 Któremiby otarła łzy one zmyśłone;
 Bo już całe mąż z serca wywietrzył i z myśli,
 Choć rzkomo kwili po nim, choć zemdlona leży.
 I nie wstyd cię maskaro isć tą nieszczerością
 I z Bogiem, z ludźmi, z krewnemi; leżysz bez
 potrzeby

---

1) Cząstka.

Bodaj więcej nie wstała. Bodaj grób zaległa
 Męża swego. Ale się spyta pono kto z was,
 Jako ją mąż traktował, czy był dobry na nią,
 Czy zapisał co w księgach, czy ją opiekunką
 Dzieciom swoim zostawił? Wszystko podał w ręce,
 I dzieci i dostatki. Zgoła ją uczynił
 Panią w dobrach swych wszystkich, ubogą pojawiaszy,
 I nie, a nie posagu nie wzięwszy z jej domu.
 Toż tobie dobra żonka. Żeńże się tu drugi,
 Gdy się taką wdzięcznością od nich nam oddaje.

Aleć jeszcze nie koniec, chódźmy do pogrzebu,
 Który, im z większym zbytkiem, tem większej
 miłości

Ku mężom chcą mieć znakiem; lecz kto zdrowém
 okiem

W to wejrzy, nie mężowi, lecz animuszowi
 Swemu ku woli to czynią, aby się pokazać.
 Gdy tedy czas pogrzebu naznaczony przyjdzie,
 Najedzie się i obcych i krewnych i mnichów,
 Dla których, by się spekać, trzeba żeby było;
 Ale pieniędzy nie masz gotowych, maszkaro,
 Ale dzieci zubożysz. Nic to, byle było.
 Ale mężowej duszy nie tém nie ratujesz,
 Choćby w piekle gorzała. Nic to, byle było.
 Dosyc, że wszyscy rzeką: szumnie częstowała,
 Szumny pogrzeb sprawiła. Znać pocziwą żonę.
 W takiej jednak utracie, ubodzy na stronie.
 Ani się tam spytają o nich, ani dadzą,

Ani dadzą jeść łaknącemu, albo napić pragnącemu.
 Chyba owym, co już, już dolewać nie mogą.

Aleć słuchajmy trochę o prowadzie 1) ciała
 Do grobu. Gdy się tedy ruszą konie z trumną.
 Pocznie ryczeć, nie płakać złośna białogłowa,
 Lament jakiś fałszywy zmyślając i słowa.
 O mdłość oraz nie trudno, zwłaszcza, gdy kto widzi,
 Bo jako z męża swego, tak i z inszych szydzi.
 Cebula w chustce pędzi gwałtem wyciśnione
 Łzy z oczu, wtenczas, gdy im każą, wypuszczone.
 Za ciałem idąc, ryczy, woła: o mój drogi
 Mężu! Lecz w sercu drugi. Kędy i fałsz srogi,
 Szepce do panien swoich: Panny przez mą duszę.
 Mieście wódkę gotową, bo mdleć pewnie muszą.
 A panny tudzież z wódką, której gdy nachyli,
 Nie dziw, że oraz rozum, oraz chód pomyli.
 Aleć ja to rytmuję, nie rytmem zacząwszy,
 Nie trudno widzę o rytm, gdy go prawda pędzi.
 Idąc dalej, nie wspomnię, jakie pijatyki,
 Jakie zbytki w tych ucztach, które przewyższają
 Dostatki i intratę, tak, że wszyscy życzą
 Prętkiego znowu w tymże tam domu pogrzebu.
 Bo komuż nie smakuje bankiet, i lej rozlej;
 Kiedy zaś po pogrzebie, nie pytaj za duszę.
 Ściany się odnowiają, żałobeczka spada,

---

(1) Kondukt.

Pani się wymuskuje. Rzec mogę z poetą:
 Po szacie znam żalobę, znam i po podwice.
 Kasiu, to nie żaloba wybielone lice.
 Gaszkowie nadglądają, muzyczka poczyna
 Powoli się ozywać. A testament leży
 Odlogiem gdzieś w szkatule, ani wspomnieć o nim.
 Dziecka téż do Jezuitów niech tymczasem chodzą,
 Które więc niedostatek łupi niebożęta.
 Bo intrata na konie, pacholki, karety
 Wystarczy; lecz na dzieci nie wiedzieć zkąd ją brać.
 I tak chudziny rosną bez nauk, ćwiczenia.
 W dostatkach ich gachowie; abo téż pan ojczym
 Brodzi po uszy z matką, ojciec w grobie gnije.
 Długów jak włosów na łbie, których nie źle pogrzeb
 Przyczynił odprawiony i z urazą Boską,
 I z zawiedzeniem dzieci i duszy zmarłego.
 Owo zgoła marniejszój straty i brzydliwszój
 Niemasz, nad ten to zbytek pogrzebowy, który
 Szaleństwem, nie miłością bezpiecznie zwać możemy.
 Zdarzyłby Bóg w nim koniec, ale cóż gdy jedna
 Nad drugą się przesadza; długów będzie jak bru, 1)
 A przecię, by się spukać; tak tam było, trzeba
 Żeby téż i tu było. Hola, hola małpo,
 Nie wolisz na jałmużny, więc i na ubogie
 Obrócić, niż na zbytek; co po katafalkach?

---

1) Prosa.

Co po trumnach cynowych, ba srebrnych, i jakich
 Relikwie nie mają, z Rzymu przywiezione?
 A przeto, moja żono, w ogłos to powiadam,
 Kwituję cię z pogrzebu, czyń za duszę moję,
 I onę z ognia ratuj. Wolę, że mnie wrzucisz
 I bez trumny do grobu; a zachowasz winną
 Miłość po śmierci ku mnie, i testament w całe.

SATYRA SIODMA.

Albo Paradoxum Stoicum.

Sapienti praeter opinionem nihil evenire.

Mądryemu niespodzianie nie nigdy nie padnie,
 I owszem wszystko według myśli jego płynie,
 Cokolwiek kiedy przedtém postanowił. Czemuż?
 Bo tak postanowił, że czego się spodziewa,
 Może bydź, może nie bydź. Ztąd, gdy co poczyną,
 Gdy zamyśli; z taką to zwykł czynić przestroga,
 Ze czego życzy, przypaść, abo chybić może.
 A że to cokolwiek mu przeciwnego mogło
 Przypaść, dobrze uważył wprzód, niżli przypadło;
 Dla tego nad mniemanie i nadzieję swoję,
 Nic zgoła nie ponosi, bo to, co być miało,
 Wprzód sobie obiecywał, wprzód dobrze uważył.
 Nad wolą też nie cierpi nic, bowiem gdy zaczął

Pragnąć czego, wiedząc, że mógł i niedostąpić,
Tego chce, co się stanie; mając przed oczyma,
Ze siła takich rzeczy, które mu przeszkodzić
Mogą, i drogę jego żądaniu przegrodzić.
Przeto się nie upija szczęściem i nadzieją
Niezawiedzioną jaką, ani sobie knuje
Prawa w oboim szczęściu zawsze jednakiego.
Bo cóż jest w naszej władzy, aby się ostać miało
Tak jako sami chcemy, i jako życzymy?
Mamy pana nad sobą, ten nasze zamysły
Jako chce, rozporządza, jako chce kieruje;
Zkąd mądry rzecz niepewną, za pewną nie kładzie,
Ni tak dumnym ni śmiałym, żeby miał obiecać
Nieomylnie w sprawach swych sobie powodzenie.
Bo mu się nie może ostać lepiej, jak się stało.
Nad to, co w niebie stanie, nic nie postanowił,
A co tam uchwalono, nie może być lepiej.
I tak mówi do siebie, że to, czego życzę,
Być może, jeżeli co z boku nie przeszkodzi.
Lecz że przeszkodzić może, dla tego nie nazbyt
Chciwie życzę, abym zaś nazbyt nie żałował,
Gdyby mię minąć miało, co więc często bywa.
Głupi każe bezpiecznie, jako na trzy tuzy
Na szczęście, mając skutek wszelkich swych zamysłów
Za niepochybny. Już ten sobie obiecuje,
I przed czasem nieborak głupie tryumfuje,
Jakby go spotkać miało to, co ubrdał w głowie.
Gdy go to zasię minie, zem się nie spodziewał,

Powiada i boleje oraz, że minęło.
Mądry nie tak: Uważa, że wyroki z naszą
Wolą nie zawsze zgodne, i że są niepewne.
I tak do siebie mówi: jutro jadę w drogę,
Jeśli mi na wyjeźdnem cóż tóż nie przeszkodzi;
Kupię majątność, jeśli mi ją Bóg obiecał;
Będę o to starostwo konkurował z drugim,
A jeśli nie uproszę, rzekę: i tegom się
Także spodziewał, że mię ubieżeć miał inszy.
Zgoła, nad moję mi myśl, nie nigdy nie padnie,
Bom sobie wprzód umyślił, że mi siła może
Przypaść nad intencją moję z woli Bożej.
Bacznym człowiekiem tego się spodziewa, co insi
Zwykli więc ludzie cierpieć, i dla tego zniesie
Snadno oboje szczęście sercem jednakowem,
Które nie tak więc zrani zła przygoda,
Kiedy nadzieję wieszczy umysł, z jakąś nieufnością
Pomiarkuje i zrówna. Ale kiedy chciwość
Upije się więc głupią nadzieją, a nasze
Myśli nadęte, wszystko dobrze sobie tuszą;
O mój Boże! jako tam ciężko sercu znosić,
Co szczęście nieprzyjazne gwałtem znosić każe.
Lecz ty wiesz, że fundament twojej stateczności,
I twojego prawego jest uspokojenia,
Nic sobie o fortuny statku obiecować;
Ale z tą żyć przestrogą, że może dotrzymać
Słowa, może też zmienić niestateczne szczęście.

Tak niespodzianym jego razem nie podłęczesz. 1)
 Nie wyjmując ja człeka z władzy wszech przypadków,
 Gdy te daję przestrogi, ale go wyjmuję
 Z mocy błędów i płonnych wszelakich nadziei.
 Wiem, że mu tak nie idą rzeczy, jako sam chce,
 Ale jako upatrzył i przejrzał w rozumie;
 Dla tego mężnie znosi, cokolwiek przypadnie.
 Bowiem mu to przypada zawsze, co wprzód przejrzał.
 Dla tego moją radą, tak czyn, jako żeglarz,
 Choć pogodne są nieba, choć posłuszne wiatry
 Pędzą okręt szczęśliwie, zephir dmucha w żagle;
 Przecię cale nie ufa tój pogodzie, ale
 Wczas obmyśliwa wszystko, i ma w pogotowiu,
 Co mu służyć na ten czas może, gdy nawałność
 Przypadnie, okręt jego z nienacka okrywszy.
 Tak i ty, lubo wszystko nad zwyczaj więc służy,
 Lepiej, niżeliś sobie i życzył i pragnął;
 Przecię się wcześniej gotuj, wesolo znieść to, co
 Fortuna i przeciwna, i często niesłowna,
 Możeć przynieść, kiedy się najmniej nie spodziewasz.
 Nie daj jój nigdy wiary, choć się na cię śmieje,
 Swawolna to jest pani, uczyni, co zechce.
 Nie unos się pomyslnym *successem*, miej pilne
 Oko na tylne koła odmiennego szczęścia.
 A tak sobie rozumiej, że cokolwiek może

---

1) Ulegniesz.

Złego zrobić, wyrządzi: gdy się na nią spuścisz.
 Ztąd będziesz miał pożytek, że cię nie zasmuci
 To, co się inszym będzie niespodzianie zdało.
 Nie świat nigdy nowego nie rodzi. Smiech z płaczem
 Przeplatano, więc chodzą w tym na świecie kole.
 A tak, co inszy lekką niefortunę czynią
 Cierpliwem jój znoszeniem, to ty poprzedzając
 Uwagą zły przypadek, lżejszym go uczynisz.

SATYRA OSMA.

Na zaloty i małżeństwa nierówne i nieważne.

Radził się mnie nie dawno jeden, czy miał żenić
 Syna, czy nie. Dając mi tego te przyczyny
 Naprzód, że mu się trafia dobre ożenienie,
 To jest, bogate, luboć coś tam powiadają
 O pannie nieforemnie, lecz to jeszcze mniejsza.
 Druga: że się napiera chłopiec ze szkół, żony,
 I że trudno utrzymać młodego w tych leciech.
 Trzecia: że tój to panny rodzice bogaci,
 umieją aż nazbyt chodzić koło tego.
 Czwarta: obadwaj starzy, nie długo poczekać,
 Że i ojciec i matka synowi ustąpią.
 Nakoniec wielkie szczęście syna mego potka,
 Powiada, bo zań idzie z domu wojewodów,

A on niepewny szlacheć. Słucham tych wywodów,
 Co z tego dalej wniesie; aliż mię on prosi
 O poradę. Spytam się: wiele lat synowi?
 Odpowie mi dwanaście. A tej pannie wiele?
 Dziewięć, aboli dziesięć, coś około tego.
 I rzekę: To chcesz syna w tym wieku już żenić?
 A cóżci, proszę potém. Odpowie: pociechy
 Przyszłe mię wabią, abym doczekał się wnuka.
 A niebaczny człowiecze, i samej przeciwny
 Naturze, cóż ci potem? i wnuka nie będzie,
 I pociechy nie pytaj w wieku niedojrzałym
 I męża i małżonki. Więc cię to uwodzi,
 Że posag obiecują jakiś tam rześisty.
 Nie frasuj, zstąpi się to jako karazya. 1)
 Może teraz posagi nazwać zamszowemi, 2)
 Rozciągną je, jako chcą. Potem się to skureczy.
 Teraz gębka napiła, którą kiedy ściśniesz,
 Zostanieć tylko gębka, a woda przez szpary
 Przepłynie; toż się stanie z temi tysiącami.
 Więc o posagu pytasz, nie o obyczajach,
 A tam panienska wie to, co jest *masculinus*
 Choć jako żywo nigdy w szkole nie bywała.
 Umie tę reguleczkę lepiej, niżli pacierz,
Quae maribus albo więc *Foemininum dices*:
 Listeczek też przeczyta, sekretnym zawarty]

---

1) Sukno grube. 2) Jak skóra mięka.

Sygnetem, i rozumie wszelakie mrugnienie.
 Do tego powiadasz mi, i szczyeisz się jawnie,
 Że syn twój z wojewodów familii panny
 Pojmuje, a sam słyszeć nieprawy karmazyn.
 Prawda że go tu mają za szlachcica, ale
 Jedenże jedwab mówią w kitajce więc bywa,
 Jako i w aksamicie, a przecie ten droższy
 Niż kitajka; tak i tu nierówny szacunek.
 Małżonka, że aksamit, lekce sobie ważyć,
 I szanować tę będzie kitajkę, lub kromras 1)
 To jest syna twojego, jako z grubej wełny
 Nie z jedwabiu pacholka, ani z złotych nici.
 Synek twój pnie się widzę na nierówne rzeczy,
 Kondycyi ledwieby jego narachował
 Kilkadziesiąt tysięcy, a pannę z dwiema kroć
 Chce pojąć; Czy oszalał? Widzę *Philauthia*
Laborat, nazbyt siła o sobie trzymając.
 Niech się wprzód porachuje z sobą i wioskami,
 Żeby mu zaś tak sobie nie przyszło postąpić,
 Jako onemu kiedyś Mazurowi, który
 Przyszedł śmieie do szynka. Pyta go: jest wino?
 Jest panie, odpowie szynk. Macie małmazją?
 Mam: A macieź alakant? Mam i petersimon.
 Pójdzie dalej i pyta: Macieź miód naprzędaj?
 Jest. Lipcu czy dostanie? Jest i Lipiec u mnie.

---

1) Gruba materya.

A piwo jakie dobre? jest i to wareckie.
 A Tasbir. 1) Jesteś i ten? Dajcież mi Tasbiru
 Za Szelaż, bo też więcej nie znajdę w kieszeni.
 Tak i twój syn boję się od wojewodzianki
 By nieodpadł, a potem chybił i szlachecianki.
 Miasto kobierca, pono na rogoży przyjdzie
 Brać ślub, a posag miasto tysięcy, grzywnami.
 O równe się ty zawsze staraj ożenienie,
 Żeby cię nie potkało takowe odrwienie,
 Jakiego się podobno mało co spodziewasz.
 Inaczej, w czas przestrzegam, utracisz pierdoło,
 Starając się tam i sam, latając myślami
 Po niebie, po powietrzu, a zadek w popiele.

Na one napomnienia moje, niedbał stary:
 Słyszę że syna wiedzie w tentam dom, czy darmo
 Czy nie, trudno to zgadnąć, niech czyni co się zda.
 Ja tylko powiem, jakie ztąd *absurda* rosną,
 Gdy kto prędko synaczki żeni: Najprzód młodzik
 Wybiera się w zaloty, potraci chudzina,
 Bo go długo na rzeczy trzymają, co temi
 Czasy jest pospolita. Pani matka się droży
 I mówi: niechaj mi się młodzieńcy kłaniają,
 Godna jest córka moja, aby się kłaniano,
 I długo czołem bito, niż ją kto otrzyma.
 Tymczasem po kościołach, po rynkach, ulicach

---

1) *Tischbier*, lekkie piwo.

Pod zjazdy i publiki córkę prezentuje,
 I przewodzi, jak owo więc na targowiskach
 Rozstrucharze konie swe wszystkim pokazują.
 Ażci się też kto trafi, po długiem czekaniu,
 Długiem także staraniu, bo to wprzód iść musi,
 Że *tandem* zamysłów swych *effectum* odniesie;
 I że mu pannę w święty stan dać obiecuje
 Za rok albo półtora, tymczasem młodzieniec
 Barwy daje, a przy tym coraz marcepany,
 Co raz krewnych częstuje. Szumno w każdym kącie.
 Konie pod nożykami, wszyscy i woźnicy
 I hajducy śrebrowi. Posag u diabła,
 Wyprawa także u dwu. Wesele nastąpi,
 A po weselu ledwie nie zapłakać trzeba.
 Wszystko precz, wioski lecą, niezgoda w małżeństwie,
 Potomka ani pytaj, potracą oboje.
 Wioski, które im ojciec nieuważny puścił.
 Bo jako pan tak pani do utraty skłonni,
 Rządzić się nieumieją. Przeto się ty rachuj
 Radzę z swą kondycyą, a tak syna stanów,
 Żeby górno nie latał myślami, ani się
 O nierówną fortunę starając, potracił.
 Niech nie będzie *Ikarem*, by mu z wosku pióra
 Nie ugorzały, a on nie utonął w długach.
 Młodo go nazbyt nie żeń, ani nazbyt z młodą.
 Obyczaje w synowej nie posag opatruj,
 Jeśli szlachcic, szlachciankę niech pojmuje; jeśli
 Chłop, chłopównę, a jeśli wielkiej familii,

O takąż się niech stara. A tak padnie dobrze.
Upewniam mieć oboje pociechę będziecie.

SATYRA DZIEWIĄTA.

Ze dobre nabycie samo trwa i perennat.

*Male parta do czarta pójdą. Starodawny
Makaron 1) i przysłowie niesie. Złe nabycie
W korzyść się nie obróci nigdy; bo tak Bóg chce,
Abyś nie długo zażył, czegoś marnie nabył!
Tak sprawiedliwość każe. Wydarłeś, niech drugi
Tobie wydrze, abo więc śmierć wszystko odejmie,
A drugiemu zaś odda, komubys nie życzył!
Dla tego księżę zbiory do biesa więc idą,
Bo z kościoła zbierają, i cnych fundatorów
Zawodzą, którzy czynsze i różne dochody
Na ozdobę kościelną i na chwałę bożą,
Nie na księżych synowców, siostrzeńców i wnuków
Naznaczyli. Wydarłeś kościołowi, wydrzeć
Diabeł oraz i to, i duszę, i wszystko!
Zedrzesz z chłopków ubogich, oszukasz bliźniego,
Wygrasz, podejdziesz w handlu, zawiedziesz; zginie to
I staje, nie inaczej, jako śnieg od słońca,*

---

1) Makaronizm.

Przeladujesz podatkiem i dobrego odrwisz
 U dworu przyjaciela, wnet to wszystko zniknie!
 Z dóbr królewskich nabierasz, któreś złotem skupił!
 I to pójdzie do biesa! bowiem, nie dla tego
 Dobra rzeczypospolitėj dają, aby były
 Na targu; raczėj, żeby enocie szły w nagrodę!
 Nie trwały taki splecheć, który na marmurze
 Figłami a cherchelem 2) na królu wydrwiewasz!
 Niech ci będzie *exemplo* kanclerzów potomstwo,
 Albo więc i Hetmanów krótko dziedziczące!
 Czemu? bo ich nabycie mało kiedy dobre!
 Ach, częścijż tam niecnota przy zlocie wygrawa
 Częściej swego dokaże, częściej tryumfuje,
 Niż poczciwość uboga, niż odarta cnota!
 Zkądże wždy zbierać każesz? spyta się mnie: który
 Odpowiadam. Najlepiej z słusznego nabycia,
 Z roli i z pracy rąk swych, zbioru ojcowskiego
 Poczciwego, nie z ludzkich łez i oppressyj,
 Nie z fałszów, zrad i figłów, nie z dworskiej wysługi!
 Nie pożądując twego nigdy nic bliźniego,
 Ani wołu, ni osła, żadnej rzeczy jego.
 Pogotowiu nie dybiąc na jego nieszczęście,
 Ani mu pożyczając dla tego, żeby tem
 Snadniej wyzuć go kiedy z ubogiego splechcia.
 Są tacy, co na zastaw dodadzą pieniądze,

---

1) Wykrętem, podstępem.

Lecz nie z tą intencją, żeby poratować
Przyjaciela, raczej mu wydrzeć i ostatek
Kształtnym jednak sposobem. A tak prawy będzie
Wyderek od wydarcia słusznie mianowany.

Są, co z lichwy powstałi, biorąc od tysiąca
Złotych sto i pięćdziesiąt, do których przypisać
Piętnaście złotych trzeba i piętnaście groszy!

I to diabeł weźmie i ciebie i z dziećmi!

Nie zażyją, upewniam, tego potomkowie!

Są co i z kart urosłi, i ze gry, i z kostek!

Lecz i tych zły duch ogra i wszystko zagarnie!

Rozumiesz, że wygrawasz, gdy wygrasz, chudzino;

Przegrałeś już i duszę, łaskę bożą, i ten

Mizerny zbiór kartowy diabeł pobierze!

Zbieraj z swoich zagonów, ale zbieraj z Bogiem,

Praw będąc i poddanym, i z bliźnich każdemu.

Taki zbiór błogosławi Bóg, prożeń chciwości,

Taki nie ukłpocze, ani lba ułomie;

Owszem, wszystko smarownie idzie, jak po jajku.

Zbiera drugi, a niewie, komu się dostanie?!

Ten zbiór jego mizerny! Bóg mu zabrał dzieci!

Czemu? żeby dostatków krwawie wyciśnionych

Nie zażyły. Dobrze tak. Lecz on przecie zbiera

Dla niepewnych dziedziców, dla krewnych, dla

wszystkich!

Kto pierwszy, ten tam będzie lepszy, kto naprędzej

Żelaznych skrzyń dopadnie i worków spleśniałych.

Bogacz nie doje, ani dośpi, aby zebrał

W nocy i we dnie, o tém myśli i pracuje,
 Aż śmierć za gardło; a tam ani testamentu
 Ani ostatniej woli i dyspozycyi!
 Nie pytaj, bo Bóg nie da dobrze rozporządzić,
 Gdy czego źle nabędziesz. Wsiadaj, kiedyę każą,
 Zostaw i substancją, i pieniądze i to
 Złoto, coś go nazbierał, niech pójdzie w rozsypkę!
 Niech idzie w szarpaninę. Nie dziw, bo nie jeden
 Głos poszedł z ust poddanych. Daj 1) tego, niezażył!
 Bodaj zdechł, niż zażyje, bodaj się dostało
 Komu lepszemu po tym zdziercy, po tym skępcu;
 Wszyscy oraz zlorzeczą takiemu zbiorowi!
 A o księży co rzekę? Dobrze, powiadają,
 Że każdy ksiądz od zimna z tego zchodzi świata,
 Bo gdy kona, wystudzą izbę ci czuwacze!
 Co czuwają na jego śmierć i na jego dudki! 2)
 Za dusze i szeląga. I ty nie utyjesz
 Ani zbogaciejesz, coś nie jedną już żonkę
 Z świata sprzątnął, niektóre arsenikiem, drugie
 Z miłości podawiwszy na łóżku! Cyt, znam cię,
 I wiem, jako cię zowią! Osądź się, jeżeli tak;
 Nie zażyjesz takiego zbioru, choć to mówią,
 Że komu żony często mrą; przyjdzie do chleba!
 Nie przyjdiesz, upewniam cię! weźmie to diabeł,
 I ciebie oraz weźmie i twoje dostatki!

---

1) Bodaj. 2) *Deut, Duttchen*, grosz, pieniądz.

Pisze Kromer o jednym człowieku dostatnim,
 I możnym oraz, ale przy tym srogim ździercy!
 Któremu, gdy przy śmierci ksiądz żalować kazał,
 Rzecze: Daj mi z tém pokój! Jużem ja diabłu
 Duszę i ciało oddał! Już Bóg skazał dekret!
 W tém słyszeć było bicie kołat z gęstych razów,
 A na ciele siności, dęgi, guzy, rany,
 W którym on katowaniu, nieszczęsną wyzionął
 Duszę i do piekielnój katuszy ją oddał!

Mieczysława, książęcia kujawskiego, myszy
 Zagryzły dla tego, ze goście bankietował,
 Dostatkami, ubogim wdowom i sierotom
 Wydartemi! Tak Bóg chciał swą zemstę pokazać!

Władysław Donaborski, kasztelan nakielski,
 Człuchów, zamek, napadłszy, gdy z niego wywabił
Data fide żołnierza, wszystkich pozabijał!
 Dobra pobrał i grunty w koło pożakował! 1)
 Z nakielskiego powiatu pieniądze podatki,
 I z dobr areybiskupich, także i kościelnych
 Gnieźnieńskich exakeye pozdzierał i pobrał!
 Tego, choć z wojewody inowrocławskiego
 Splodzonego, król kazał pojmać staroście
 Wielkopolskiemu: ten był Piotr on Szamotulski!
 Który pojmanemu szyję uciąć kazał
 W Kaliszu. Tak Bóg płaci zdzierstwa i rozboje!

---

1) Splądrował, zrabował.

Trafło mi się to raz, gdym się wracał z pola
 Ze psy, żem wilka potkał w szczerém polu, który
 Niósł barana czy owcę. Poszczuję go charty,
 Drugi, trzeci szczwacz także, porwą wilka, a ten
 Upuścił wnet barana i tamże dał gardło.
 Toż tobie, wilku, baran! Naucz się, co cudze;
 Porwałeś przeciw prawu, *Domino inuito!*
 Skorzyścieś niesłusznie, zagryzłeś, zabiłeś,
 A toż ci też z baranem oraz gardło wzięto!
 I owegoś nie zażył i swegoś pozbawion!
 A ja tém konkluduję, że ten sam zbiór trwały,
 Który bez ukrzywdzenia i z bojaźnią boską
 Jest nabyty z zagonów ojcowskich niewinnych?
 Bez lichwy i bez krzywdy, bez płaczu ludzkiego!

SATYRA DZIESIATA.

Na zbytki w częstowaniu i bankietach.

Gdy szumno kanclerz żyje, każdy musi nie mieć
 Za złe; ale *e contra*, gdy sekretarz który
 Chce z nim porównać, szydzą jawnie wszyscy
 z niego;

Bo nie masz śmieszniejszego nic, jako ubogi
 Wyniosły delikacik, na języki padnie:
 Upewniam, i palcem go pokazować będą!

Drugi przedtem na srebrze jadał i na złocie,
 A dla gęby i brzucha, poszło to do żydów!
 Już i krzyżyk gdzieś z szyje dyszy, i agnuszek 1)
 10 Szczerozłoty zjadł się już dawno! Konie, wozy,
 Sprzęt, skarbnica i wszystko w brzuchu pochowane.
 Przecie być musi, choćby i duszę zastawić!
 Spytam cię, miły bracie: Co jest, że to umiesz
 Dobrze w rozumie swoim rozsądzić, kto możny
 15 Kto bogaty, wiesz i to: że Kraków daleko
 Większy niżeli Brzeście, niż insze miasteczka!
 A tego nie uważysz, żeś ty od możnego
 Pana tak jest daleki, jak niebo od ziemi!
 Nie wiesz, chudzino! co jest skrzynia okowana
 20 Z pieniędzmi, a co mieszek, albo szufladeczka?
 Daleko ztąd do onąd! Weześnie upominam
 Każdego z was młokosi! Wiedźcie, co te słowa
 W sobie mają do prawdy: *Nosce temet ipsum.*
 Trzeba je w głowę wpoić i mieć na pamięci,
 25 Lub się o żonę starasz, lub o stołek jaki?
Nosce te ipsum, niech ci będzie przed oczyma,
 Nie każdy z Greków śmiał się pokusić o sławne
 Orężę Achillesa, które i tak ledwie
 Ulisses, on przebiegłec, otrzymał, choć na ten
 30 Czas za najmędrszego był między Greki miany!
 Toż i w małych i w wielkich rzeczach zachowywać

---

1) Baranek.

Potrzeba, i nie piąć się, gdzie wleść nie podobna.

Skarało to Ikara, także i owego

Woźnicę, co był konie uprosił i z wozem

35 U słońca. Spadł chudzina sam i świat zapalił.

Według sił i dostatku wszystko czyn! Nie szalej,

Trzymaj miarę w wydatkach. Miarą kotek mówi.

A kiedy masz łosiosa kupić, uważ pierwej,

Czy cię na śledzia stanie, bo pewnie twój mieszek

40 Jesiotrowi nie zdoła. Wielką siecią nie łów,

Gdzie wincierzem ułović możesz małą rybkę.

Po trosze jedz, żebyś las i wioski nie połknął,

I całych majątności. Wiele gęba, wiele

Brzuch pański potrzebuje, który gdy potrawi,

45 Cokolwiek tam rodzice zbioru zostawili,

Do czegoż się ucieczesz? przyjdzie i koszulę

Ostatnią z siebie sprzedać. Pomnę ja szlachcica,

Który po wojewodzu goście więc częstował,

A miał to za przysłowie: *cossa delicata*.

50 Aż się téż on animusz skureczył delikacki,

Gdy nakoniec nie było co i w gębę włożyć.

Słuchaj, jakie są stopnie tych miłych tratniczków:

Naprzód się zapożyczą, a potem częstują

Za cudze portugaly 1) i za pożyczane

Pieniążki. Tóż nastąpią zastawy i wiosek

I srebra. Aż nakoniec banicye lecą

---

1) Pieniądz złoty, 10, 20, 30 dukatów ważący.

Jak dym. Pan młody niwaz kręci się chudzina,
 Lecz nie łatwie wykręci. A przeto z ojczyzny
 Uciecze lub do Niemiec, lubo do Francyi.
 O wstyd mniejsza, już się ten dawno wytarł z czoła.
 Azasz tak za cnych przodków i starych Polaków
 Bywało: gdy nie znano na stołach bogatych
 Co to pasztet, co ciasto, albo galarety,
 O biankach 2) nie pytaj ani marcepanach,
 Chybaby na weselu. Misy więc stawiano:
 Jednę z mięsem wołowém, drugie z jarzynami,
 A czwartą z grochem, w którym słonina pływała,
 Jak wieloryb po morzu. Półmisków nie było
 Na pogotowiu srebrnych. Nie dawne to czasy,
 Gdy dla gry samój tylko, pierwszy talerz srebrny
 Na stole był widziany. Sam król jadł na srebrze,
 Wszyscy inni na cynie. Uważ naszych starych:
 O wyniosłość nie dbali, ani o papinki.
 Najadł się z gliny potraw, z kąd brał moc i siłę.
 Praca mu nie na koniu i niewczas nie wadził.
 Nie przebierał w przysmakach, zjadł co było w pierzu,
 Choć w nieobitej izbie, nie na olęderskim
 Obrusie, nie na srebrze. A wy papinkarze,
 Coście wszystkę swoją myśl w brzuchu utopili,
 Których i sam Bóg brzuchem, na co się przydadcie

---

2) Potrawa z mleka, migdałów, galarety, lub z ryżu w formie gotowana.

Ojczyźnie? lubo wojna nastąpi, lub niewczas;
Odbieźcie obozu i sławy i cnoty,
Boście już odbieźeli dobrego ćwiczenia,
Niewczasom nie przywykli, w brzydkich utopieni
Delicyach po uszy. Kat po was ojczyźnie.
Lepiej, żebyście byli świata nie widzieli!
Dla tego też nie znacie Boga łaskawego.
Ladaco was ustraszy, jak bęben zająca.
Delikacik żołnierzem nie będzie do śmierci,
To jest, dobrym żołnierzem. Dosyciem powiedział,
Przeto nie bawiąc, *manum de tabulata tollo.*

KSIĘGI WTÓRÉJ

SATYRA PIERWSZA.

Na zepsowane stanu białogłowskiego obyczaje.

Dawneż to w Polsce czasy i za Lecha były,
Albo pono przed Lechem, gdy czystość przy wstydzie,
Białej płci należącym swoją cenę miały.
Na ten czas to podobno popłacało, kiedy
Orłowie swoje gniazda sadzili tam, kędy
Miasto leży, od nichże stolica nazwana.
Gdzie się przezwisko polskie i imię wylęło.
Albo na ten czas, kiedy Wanda królowała,
Wanda wizerunek wszystkim panińskiej czystości.
Nie słyhać teraz o tém, żeby która w Polsce,
Utopić się tu miała, uchodząc wszetecznych
Rytygera zalotów i łoża brzydkiego.
(Albo jako drudzy chcą z niegoż tryumfując),
Ta pierwsza i ostatnia nieśmiertelna panna.
Trudno i o takową, jaką była ona

Dombrowka, księżna czeska, Mieczysława żona,
 Pobożna, bogobojna, święta, wstrzemięźliwa,
 Która chrześcianinem męża uczyniwszy,
 Bałwany sprosnych bożków oraz popaliła;
 A potem sławnych wnuków Polsce zostawiwszy,
 Czystości, wstydu, wiary małżeńskiej wizerunek
 Potomnym za testament wiekom zostawiła.
 Aleć inakszy był świat na on czas. Prostota
 Z szczerością panowały i cne obyczaje,
 Poczciwość i stateczność, wiara, posłuszeństwo.
 Aż téż czasów późniejszych wkradły się powoli
 I zbytki i nierządy i niewstyd i chciwość.

Co Popielowa żonka stryjom porobiła,
 Wiemy, co Ryxa, złego Mieczysława żona,
 Która Niemców przybrawszy do swych rad tajemnych,
 A Polaki się brzydząc, jako psy zdechłemi;
 Uciekła, Polską z synem koronę wykradłszy,
 A złe tylko wspomnienie Lachom zostawiwszy,
 I niewstydliwem życiem Polskę zaraziwszy.

35
 36
 37
 Potem Krystyny z Niemiec nowe obyczaje
 Wniosły i narobiły Dobieszów beżečných,
 Dla których Dunin pozbył i oczu i gardła.
 Już i średniego wieku nie nowina cudze
 Łoża plugawie było brzydkiem obcowaniem.

A cóż terażniejszego? i wyliczyć trudno,
 Gdy sam wstyd nie dopuszcza wszystkiego wynurzać.
 Ty przecie żenić się chcesz, słyszę Stanisławie.
 Już pacholki przyjmujesz, już i konie sprzągasz,

Kolassy i kobierce sporządzasz, muzykę
 Zaciągasz, bo już pono oddałeś pierścionek,
 Zadatek twoich chęci i trwałych zamysłów.
 Czy oszalałeś pono? nie wolisz się raczej
 Utopić, lub obwiesić, niżli masz zamysłać
 O żenie temi czasy, o którą mem zdaniem
 Dobrą, trudniej niżeli o białego kruka.
 Znajdzieszże ją w szlacheckim domu, czyli w pańskim?
 Czy na dworze królewskim, czyli w trybunałach?
 Czy w Rusi, czyli w Litwie, czy w Prusiech, Mazowszu?
 Daremnie pono szukasz. I sam Dyogenes,
 Nie znalazłby jój z tobą, choć wśród dnia z laternią.
 Znajdzieszci, ale taką, którąbyś rad wypchnął,
 By i w sam dzień wesela. Powiadają żartem,
 Lecz mało nie do prawdy, że synowiec któryś
 Papieczki, naparł się mieć cztery żony razem,
 I prosił o dyspensę, która, że nie mogła
 Być mu dana, znalazł ten ojciec święty sposób,
 Że mu rzkomo pozwolił, lecz z tą kondycją:
 Aby z pierwszą pomieszkał dwadzieścia pięć niedziel.
 Gdy tedy wziął ślub z pierwszą, ledwie przepędziwszy
 Piętnaście dni, aż prosi, aby i téj pozbył,
 Nietylko by się drugich miał napierać więcej.
 Drugi sobie w łeb strzelił nie dawno u dworu,
 Dla tego, że mu żonka nie gmyśli przypadła.
 Powiadają o trzecim, że sobie coś odpiął,
 Gniewając się na żonę; więc nie wiem, komu tem
 Zaszkoził: czyli onój, czy sobie chudzina?

Ale dawszy wywodom pokój, to powiadam:
 Że trudno o pomyślną i dobrą żonę.
 Bo jakoż ma być dobra na potem, a ona
 Z młodości od matusi wyssie obyczaje.
 Ledwie dziewczynie siedm lat, już jój wspominają
 Młodzianów różnych, gachów. Do taneczka z chłopcy,
 Mało nie co dzień, Piątkom pewnie nie przepuszczają,
 Muzyka, bankieciki, taneczki, rozmówki
 Z mężczyznami, nauczą przed czasem wszystkiego.
 Jedna też drugiej powie. Piosneczki śpiewają,
 Które wyćwiczą lepiej, niżeli *Ovidius*,
 W dawnych swoich książeczkach, *de Arte amandi*.
 Miasto świętych żywotów, będzie tam co w druczku,
 O zalotach i różnych przebiegach młodzieńskich.
 Jeśli też do kościoła przyjdzie, więcej oczka
 Po gachach młodych chodzą, niżeli po oltarzach.
 W mieście na zjeździe jakim pod sądy i roki,
 Z okienka ustawicznie, na tego owego,
 Ten taki, ten owaki, to grzeczny, nadobny.
 Dziewczęciu ledwie siedm lat, a już wie, co choży,
 Co ruchawy pacholek. Nastąpi biesiadka,
 Albo tam gdzie wesele, pani matka z córką
 Nieomieszka. Dla czegoż? aby się ćwiczyła.
 Upewniam, że wyćwiczysz: usłyszysz to owo
 W taneczku, abo kiedy w nocy z hukiem przyjdą
 Swywolnicy weselni, nocni kulikowie.
 Znajdą ją na łóžeczku, i coś pożartują,
 Ujdzie to w dobrój myśli. Jakie wychowanie,

Taka pociecha będzie na potém, gdy w zroście
 Więc rzkomo mówić nie chce przy ludziach i oczach,
 A gdy czasik upatrzy, nikt jój nie przegada.
 Dopieroż gdy podrośnie, pani matki prosi,
 Aby jój nie trzymała w domu. O klasztorze
 Nie myśli, ani pytaj, w głos to opowiada.
 Za kogoż chcesz Anusiu, pyta ojeciec? Ow się
 Najbardziej mi podobał, co ma czarny wąsik.
 Dobrze, dam cię za niego, kiedyć się podobał.

Gdzież się owo podziało, gdy sami rodzicy
 Męża córce, nie sobie panna obierała;
 Nie spytano jój o to. Tego mężem miała,
 Którego jej Bóg przejrzał, a woła rodziców.
 Teraz opak, a nie dziw, więcej w domu rządzi,
 Niż ojeciec, niżli matka. Ona się rachuje
 Z włódarkami, z pisarzem folwarki objeżdża,
 Gospodarstwo prowadzi, jeździ, rozkazuje!
 Dom ma za prawą szkołę, pani matkę za mistrza,
 Aż ci też za mąż pójdzie, umiejąc regułę:
Quae maribus, *albo więc: *mobile fit fixum!*
 Nic się nowego pewnie w nowym nie nauczy
 Stanie, albowiem wszystko umiała to panną.
 Zostawszy tedy żoną, dopiercz króluje
 I męża za nos wodzi; sługami, czeladzią,
 Rządzi jak chce, kochankom sprawuje, rozdaje.
 Tego odpraw. A czemu? że tak chcę, tak każe
 Ale dla czego mam odprawić, gdy dobry
 Czeladnik i posłuszny? Lecz mnie nie posłuszny!

Sic volo, sic jubeo, dosyć, że ja tak chcę!
 Temu każ dać trzysta plag! A dla czego, przebóg!
 Dosyć ze mnie zawinił; nie usłuchał, gdym mu
 Coś była rozkazała! Niechaj weźmie cięę!
 Nie tak królowa Judit, Bolesława żona,
 Na gardło już skazanych często upraszała!
 Raz dwu sług osądzonych potajemnie schronić
 Kazała; o czém sam król nie wiedział, aż kiedy
 Oplonął z gniewu, wtenczas kształtnie nastąpiła
 I z jawnego wyrwała chudaków nieszczęścia!
 Tu zaś, choć w mniejszym stanie, niż królewskim,
 sieką,

Biją, katują, palą na rozkaz jójmości!
 Dobrze, że sam małżonek po łbu nie oberwie!
 Aleć jój nie mieć za złe, bo już brzemię nosi.
 Napelni dom nie długo pociechą, potomka
 Urodzi podobnego! Zgadłeś, podobnego!
 Oj, rzadkoż temi czasy widzieć ojcu twarzą
 Podobnego potomka, częściej pani matce.
 Ty już chrzciny gotujesz, zapraszasz sąsiadów,
 Izby szumnie obijasz, kolebkę sporządzasz
 Kosztowną dla tego to dziecięcia, którego
 Nie tyś, chudzino, ojcem! Mylisz się w tém, ale
 Albo Janusz woźnica, albo hajduk Giergiel.
 A czemuż swoją żonę ten a ten pan chwali?
 Wniosła w dom sto tysięcy! dla tego pocziwą,
 Dla tego bogobojną i wstydliwą zowie.
 Posag przyniesie cnotę i wiarę i wszystko.

Byłe pieniądze miała, niech się z gachy liże
I przy małżonku samym, nie to nie zawadzi!
Czemuż się i ów drugi w swojej także kocha,
Choć coś nieforemnego o niej powiadają?
Dla tego, że nadobna. W twarzy, nie w niej, kocha.
Niechże babą zostanie, precz z nią! Trzeba młodszych
Do zabawy, bo pani już zgnielizną śmierdzi!
Jeśli młoda, o, jako umie łowić męża!
To całuje, miłuje, to go sercem zowie
Jedyném, to pieścidle, to skarbem, to złotem,
A myśli o kim drugim! O, kiedybyś kazał
Pootwierać pultynki 1), skrzynki, szkatuleczki,
Cobyś tam listków znalazł i sekretnych ceduł,
Od gachow i młodzieńców. Niechęć wiele mówić,
Dosyć, że temi czasy nie krają nożami
Obrusów przed takimi, jako przedtém było!
Teraz, bodajby który obrus został cały!
Ale ty cyt i ja cyt! Wiemy na się obie
Jeśli obrus pokrajesz, pokraję ja twoją
Gębę, jako tu pani pannie uczyniła.
Niech ostatek makaron Orzelskiego powie.
To wiem, żeby się bodaj takowa znalazła,
Jak ona, Mikołaja Zembockiego żona,
Którą Kromer wspomina, że wlaźszy na wieżę
Kościoła Zembockiego, tam się zataiła

---

1) Mały pulpit do kobiecych robot.

Z pannami, przed swawolą ludzi rozpasanych
I najezdników nocnych, żywność i z napojem
Powrozem tylko, wzgorę do siebie wciągając.

Tėj podobna i owa panienka, którą gdy
Litwin jeden porwać chciał i zażyć bez wstydu,
Obiecała go czegoś nauczyć, że mu broń
Nie zaszkodzi do śmierci, i dla próby szyje
Wprzód olejkiem jakimś *quasi* namazawszy,
Wyciągnęła; w którą on, gdy ciął, uciął razem
A ona zelżywości z żywotem pozbyła.
Inaczéj trochę teraz; co, gdyby wypisać,
I pióraby nie stało. Idę tedy dalej,
Jaka w nich ambicya honorów i cheiwość.
Druga, aby tam bliżéj kuropatwy siadła,
I żeby senatorską została drażkową!
O, jak męża namawia, co dać, to dać, byle
Kasztelanią kupić. Tę, kiedy otrzyma,
Arendarzem zostanie pan kasztelan miły;
Któremu, kiedy przyjdzie na rezydencyą
Jachać, musi dziedziczny pan mu defalkować; 1)
Bo chudak nie ma o czém. Przecie kasztelanem
Dla żonki zostać musi, a ta, wziąwszy statut,
Rachuje: daleko tam pan siedzi od króla,
Na drażu jako rarog; obawia się bowiem,
Aby jój na weselu która nie podsiadła.

---

1) Spuścić, zniżyć (dzierzawę).

Jeśli też mąż dostatni będzie i bogaty,
 Kupuj suknie, klejnoty, namioty, karoce,
 Ba, choćby dzieci miały pozdychać od głodu!
 A czém ta lepsza nad mię, a to ten tej sprawił
 Ze złotego tabinu 1) spodnik; czemu i ja
 Nie mam mieć jako i ta? Nie z grzywnąś mię
 pojął!

A to tam żydzi mają na sprzedaj klejnoty
 Z Niemiec, koniecznie trzeba wszystkie mi wykupić.
 Zgoła biała pleć nie wie, co to jest wydatek!
 Nie wie co strata wiosek, ba, i wiedzieć nie chce.
 Pewnie się nie przyłoży do męża, bo będąc
 Z domu wojewodzego, poszła za szlachezca!
 Po tych wszystkich przekwintach zjedzie czasem
 z chłopem,

Albo z pachółkiem, albo z woźnicą, z hajdukiem.
 Czasem pieszo uciecze. Miły Boże, kiedy
 Mąż więc kazał gdzie z sobą jachać, to przyczynę
 Tysiąc do niejachania! to głowa mię boli
 I wszyskam ociążała, droga kamienista,
 Albo dzień nie pogodny, albo mroźny, albo
 Nie wiem, co tylko będzie na placu; a z gachem
 I pieszo się wybierze, głowa ją nie boli,
 Wszystka zdrowa, wesola, na niewczas gotowa!
 To się i jedna nigdzie ze wszystkich nie znajdzie,

---

1) Gatunek kitajki.

Któraby była całe godna łoża mego!
 Choćby się urodziła zącą, piękną, kształtną,
 Bogobojną, wymowną, bogatą i wdzięczną,
 I któraby czystością z Wendą porównała!
 Tak to jest, że się znaleźć może; jednak snadniej
 O łabędzia czarnego i o kawkę białą,
 Niż o takową, rzekę śmieie, białogłową.
 A jeśli ją Bóg przejrzał, zażyjesz, chudzino,
 I tego i owego, przyplacisz przymiotów;
 Bo się przy nich animusz wyniosły przyszyje,
 Wolę prostą szlachciankę, niż córkę hetmańską,
 Któraby mi przy enotach wysokich tryumfy
 Dziadów swych i pradziadów rachowała, miasto
 Posagu i wyprawy. Kwituję cię z tych tam
 Inflanckich i moskiewskich, tatarskich, tureckich
 Wojen, które przodkowie twoi wygrawali!
 Woleć tak żyć w pokoju, niż mi masz wyrzucać
 Infuły i pieczęci, łaski i buławy
 Twych dziadów i naddziadów, i z ojca i z matki,
 Niżli mię masz podszezuwać, wsadzać na barzego.¹⁾

Tak Krystynka, królowa, swego Władysława
 Przywiodła do rozterków z bracią, gdy mu swój
 stan

Cesarski i przodków swych wystawia przed oczy!
 Cóż ztąd potem urosło? chudak wypędzony

---

1) Bystrego, t. j. konia poduszcząć, nadymać kogo.

Z królestwa! musiał się tłuć po Szląsku i z żoną
I tam opaść, gdzie jego potomstwo po dziś dzień
Panuje, mając pana drugiego nad sobą.

Co mi, proszę, po téj to gładkości, urodzie
I wielkiem urodzeniu żony, kiedy mi je
Tysiąc razy każdy dzień będzie wyrzucała;
Więcej w takiej piołunu, niżeli cukru znajdziesz,
A lub ją dzisiaj chwalisz, jutro będziesz ganił.

Cóż o owych rzeczecie, co się sobie mądre
Zdadzą? co więc łaciną w mowie nadrabiają?
Będzie tam czasem: *ad rem*, rzekł Jego Mość.
Będzie *respublica* na placu. Parlament francuzki,
Konsystorz rzymski, porta otomańska, zgola
Nowiny zewsząd będą awizy 1), a gęba
Lata jako kołowrot, słowa jako z pyłta:
Król nam wolności łamie, powiada: ba dobrze,
Aby złamał twę wolność, którój w tobie nazbyt.
Dyszkuruje o wojnach, hetmanach, o sejmach,
Kądziele zapomniawszy, albo igły z nicią.

Drugie zaś znajdziesz, co się pieśzcotami bawią,
Co sobie miękkie słówka w usteczkach formują,
Aby cię poruszyły, albo pobudziły.
Pozwalam jak tak młodszym, ale tobie babo,
Pieśzcotkami się bawić? Pfe! brzydki szpeciagu2);
Choćbyś słodziej i wdzięczniej prawila, niż każe

---

1) Doniesienia. — 2) Koczkodanie.

Słodki i smaczny Wyżga, zęby twe i zmarski
Lata twoje rachują, i onych dowodzą.

Przeto ty Stanisławie (że się nazad wróćę
Do ciebie), po co się masz żenić, po co proszę?
Bo jeśli się w małżonce ślubnej kochać nie masz,
Cóż ci po tój utracie na czeladź, na cukry?
Na tę assistencyą, muzykę i konie?
A jeśliś gotów kark swój jarzmowi podłożyć,
I żyć w stanie małżeńskim, nagotuj się oraz
Na świętą pokorę i pacyencyą,
Bo żadnej z nich nie znajdziesz, któraby folgować
Powolnemu mężowi miała, albo chciała.
Choć sama w mężu kocha, oraz jegoż *gaudet*
Tormentis et spoliis, choćby był najlepszy.
Przeto, im będzie lepszy, tem mu mniej po żenie.
Bo na cóż wolność przedać, a prawdziwie nabyć
Pani nad sobą, która co każe, to musisz
Czynić; każe co kupić, kupić musisz; każeć
Nie kupić, wara panie małżonku, nie kupuj!
Każe wypchnąć na szyję z domu staruchnego
Sługę, który dziadowi twemu jeszcze służył;
Zaraz go wypchnąć trzeba. Zgoła i afekty,
I łaskę i niełaskę, i darki, i wszystko
Z jój rozkazania samój iść musi, a ty cyt.
Jeśli nie masz potomka, musisz jój bękartom,
Albo gachom, albo więc i komu gorszemu
Dziedzictwo twe zostawić; sama i testament
Twój napisze jako chce i on exekwuje.

A potem za mąż pójdzie, to jest, za siódmego,
Boś ty był szóstym w liczbie; jednym słowem:

w pięciu

Lat, już to drze siódmego małżonka, czy więcej.

Tytułów na nagrobku będzie podostatku.

Idę dalej: aczby mi stu języków trzeba,

Abym wam wypowiedział wszystkie i poswarki,

I skargi, których łoże małżeńskie jest pełne.

Tam się będzie skarżyła na dziewczki mężowe,

Których jak żywo nie masz. Sama tylko taką.

Tam lzy będzie wylewać zmyślane, i które

Zawsze ma pogotowiu, aby wypływały,

Gdy im każe; albowiem płacz ma w swojej mocy.

Ty miłujesz, całujesz, płaczesz, ekzuzujesz.

Przysiąg, na placu będzie tysiąc, żeś nie winien,

A tego blaźnie nie wiesz, że z taką onaką

Leżysz, która kiedyby otworzyć ci miała

Skrzynki swe i pultynki i listki pokazać;

Czegobys się, o Boże, czego nie doczytał?

Ale cóż, rzecze, gdy ją zastaniesz na łożku

Z kim obcym? Snadno zaraz u niej o wymówkę.

Takeśmy sobie mężu rzekli byli w ten czas,

Gdyś mię pojmował, aby i mnie wolno było,

I tobie swoich uciech zażywać do woli.

Dajmyż już tedy sobie pokój, ty milez, ja milez!

Wolno tobie, wolno mnie. O śmiałość nie trudno,

Tę biorą z swoich zbrodni, te serca dodają.

Jeśli też więcej będziesz gadał, weźmiesz w gębę.

Cyt lepij, a daj pokój. Nie znajdziesz tu teraz
 Jadwigi świętej, która za spólną umową,
 Trzydzieści lat w czystości z mężem swym mieszkała.
 Nie znajdziesz Kunegundy, córki Węgierskiego
 Książęcia, która z swoim Wstydliwym nazwanym
 Bolesławem, przez wszytek wiek w czystości żyła;
 Raczej znajdziesz Gryfinę, żoneczkę Czarnego
 Leszka, która postrzegłszy, że małżonek nie duży 1)
 Zrzuciwszy czepiec, swoje oblokła panieńskie
 Szaty, i oraz z nimże rozwód uczyniła.

O takowe Gryfinki, nie trudno w koronie,
 A cóż w Litwie, mój Boże, tam obfite żniwo.

Zkądże te obyczaje, rzeczenie Polacy?
 Z dostatków i ze zbytków. Nie umiały tego
 Polki one za Lecha, albo za Krakusa.
 Nie umiały za Wandy; bo samo ubóstwo
 Raczej do robót, oraz i enót prowadziło,
 Dawne one matrony. Zginęło to wszystko,
 Gdy dostatek wypędził nędzę i ubóstwo.
 Natenczas igła była zabawą, wrzecziono,
 Białejpłci; teraz piosnki, taneczki, biesiady.
 Jako się cudzoziemskie stroje z obyczajami,
 Wprowadziły do Polski, a wprzód na dwór pański,
 Tak też nie trudno o te, które w pośród izby
 I między francymerem panien, dzieci rodzą.

---

1) Dzielnny.

Niewidziana za Lecha pierś na pół odkryta
 U żadnej białogłowy, teraz już wyglądać,
 Że wszystko odkryją, i wstyd zetną z czoła.
 Nie wspominam pijatyk i nocnych pucharów
 Z winem grzanem, które gdy rozpala Jejmość,
 Czy długo wytrwa z mężem? bynajmniej, i owszem
 Wygląda tylko gacha i bez niego mdleje.
 Nie przyniesie nic *Venus* pijana dobrego!

Ale rzeczesz: poskramiaj, jako możesz, hamuj,
 Przydaj tych, coby strzegli. Od tych ona zacznie,
 Przedaruje 1) twych stróżów i twych pokojowych.
 Wszystkież takie? jednakie, bogata, uboga,
 I w jednej sworze chodzą; bo ta, która chuda,
 Sprzeciwia się dostatniej, choćby się i zpękać
 Mężowi, musi dla niej być. Aleś szlachcianka
 Prosta, niesprzeciwiaj się wielkim senatorkom.
 Pomnij na onę żabę Ezopa, która
 Obaczywszy wołu na łące, chcąc się
 Równą mu stać w wielkości i wzroście ogromnym,
 Tak się nadymać jęła, że się aż rozpukła.
 Nie dopniesz i ty nędzo wielkich stanów, choćbyś
 Niewiem jako się dęła, znędzisz męża dzieci.
 Ej nic to, niechaj zginie wszystko, byle było
 Dla mnie dosyć, i moich, dla których się stroję.
 Owo zgoła żadna się na poślednie koła
 Nieobejrzy, i na to co już upłynęło. ,

---

1) Przekupi darami.

Byle tylko stawało, pokąd lata służą.
 Białogłowa niewie, co strata substancyi,
 Nie miarkuje się według swojej kondycyi;
 Ani się swoją mierzy piędzią, ale cudzą.
 Przecie mąż wie, co nędza, wie, co niedostatek.
 Zawczasu chodzi, aby na zawsze stawało.
 Tego się i od mrówki porządku zwykł uczyć.
 Ale żona jak ślepa, nie nie upatruje,
 Co być ma, tylko co jest. Jakoby to kopa
 Co raz jak wierzba rosła, albo się mnożyła
 Jako świnia w prosięta. Uważyć nie umie,
 Co krotofile, pompy, co stroje kosztują.

Nie wspominam pychy i owego górnego
 Animuszu, gdy mówi, czego nie pod ławą
 Chowa, ani ustąpi z nim i senatorce.
 To śmieszna, gdy o miejsca i ławki certują
 W kościele, gdy się mają za równe każdemu,
 A ono insza wioska, insza całe włości,
 Insza kmieć jeden, insza dwieście albo trzysta.
 Insza kolaska, insza ze złotem karoca.
 Daleko ztąd do owąd. Tu animusz wielki,
 Ale mała intrata, mała substancya.

Toż zaś o strojach powiem, od poranku aż
 Do południa ta sama zabawa stroić się.
 Nie dla męża, przestrzegam zawczasu, lecz dla tych,
 Którym się chce podobać. Przeto we zwierciadle
 Dni całe trawi, ledwie że oraz nie noc,
 Tylko się tego boi, żeby się co zlego

W nim jój nie pokazało, jako gdzieś snadź było.
 Znida się tedy wszystkie panny do pokoju
 Rano dla ubierania. Tam wzdry, o dwónastój
 Na półzegarzu wstanie, niż koszulę weźmie,
 Niż pończoszki, trzewiczki, godzina wycieczce.
 Potem zaś do zwierciadła: jedno włosy trafia,
 Drugie wieże budują na głowie i baszty;
 Trzecie tam opinają i stroją ten óltarz,
 Jako na Boże Ciało, albo grób piątkowy.
 Pyta się, jako kształtnie? dawają swe wota
 Pojedyńkiem i panny i ich ochmistrzyni,
 Jakoby szło o sławę albo ściętą szyję.
 W tém jój w nos mucha jaka wlezie, o ladaco
 Łaje, fuka, katuje, szczypie, bije, grozi
 Pantom swym i służebnym. Pani stara nosa
 Umyka, bo się i téj ledwie nie dostanie.
 Więc gdy mąż tylko w domu, rozkudłana chodzi.
 A jako tam zkad który gach przyjedzie, albo
 Wierny jój kochaneczek, ażci się wystroi.

Odpustów nie wspominam, na które ugęszcza,
 Nie dla Boga, lecz gachów, którzy gdzieś czuwają.
 Wiem co w Krakowie było kiedyś podobnego,
 Druga i roslých karłów chowa i młóźdz ładem,
 Pod pretextem usługi; domyśli się drugi.
 Ujdzie to temi czasy, lepiej mieć takiego,
 Coby się do każdój mógł zejść oraz posługi.

Już żeś wszystko powiedział? spyta mię który z was,
 Siłkę tego jeszcze mam. Druga ze swój woli

I kozłowania, często poroni nie jedno.
 Ty się frasujesz, ale nie wiesz i sam o co,
 Ciesz się i owszem, że tak, bo gdybyć powiła
 Syna lub córkę, miałbyś przyplódek w swym domu
 Nieforemny od twego podobno hajduka.

Co powiem o miłości ku dzieciom: nie dziw to,
 Że się w obcych nie kocha, ale w swoich własnych
 Że się nie kocha, to dziw i cud nad cudami.
 A nietylko nie kocha, ale się i brzydzi,
 I szkaradzie oszuka, albo wszystko wydrze,
 Pofalszowawszy w księgach oprawę mężową,
 Alboli dożywocie. O jakie nie trudno,
 Co wdowami po śmierci w czwarty tydzień idą
 Za męż, i to przed czasem coś *ad rationem*
 Zabrawszy od młodzieńca; krew nie nie pomoże,
 I blizkie parentele i powinowactwa,
 Zręczniej przed ślubem zabrać na regestr, aby tem
 Snadniejsza była w Rzymie dyspensa i odpust.
 A też lepiej skosztować pierwój, niż się napić.
 Jakoż taka ma kochać dzieci swoje własne,
 Która na ich dostatki przez wszystek wiek czuwa.
 Radzę wam i synkowie i córeczki, strzeżcie
 Zdrowia i życia swego. Nie trudno tu będzie
 O takowe napoje albo i potrawkę,
 Których wy nie strawicie. Matusia potężnie
 Myśli o was, jakoby pod ziemię was wniosła.
 Aleć ja to podobno aż nazbyt przetrząsam,
 I fałszywie przekładam. Dajem był fałszywym,

Ale tu któraś z naszych przyznawa się całe,
 Że tak jest nie inaczej. Świadczą czasy nasze,
 I oczy oraz nasze, które to widziały.

Co starzy tragikowie piszą o Medeach,
 O Prognych, Megierach, wszystko się to iści
 I wszystko praktykuje temi teraz czasy,
 I owszem dawne one z szaleństwa czyniły,
 Cokolwiek więc czyniły; ale siła takich
 U nas, które z uwagą i z poradą czynią,
 Na to się usadziwszy, aby wniwecz dzieci
 Obróciły po ojcu zmarłym pozostałe.

Ale i ty małżonku jeśliś zdrów, miej pilne
 Oko na panią żonkę, miej się w ostrożności.
 A zażywaj czegu król Mithridates zażył.
 Byś zaś czego nie połknął niezdrowego, aczeci
 Kiedyby się nie powiódł taki kąsek, snadnie
 O zdradę nocną i tych, co cię zagałuszają.

Alcestis własną śmiercią męża odkupiła.

Zofia na Szczecinie księżna, jako pisze
 Kromer, męża Erika chcąc wyrwać z złej toni,
 Do taborów królewskich między wszystkie pułki
 Bezpiecznie poszła prosić, aby mu król winę
 Odszedł, karząc samę gardłem lub niewolą.
 Witolda wsadzonego od króla Jagella,
 Żona oswobodziła, przebrawszy go w szaty
 Służebnej swój, i onę zań tam zostawiwszy.
 Lubo i samaż chciała ten ciężar zastąpić,
 I gardłem go odkupić, by to była można.

Czytają one o tym, ale tak nie czynią;
 Bo druga i za pieska kochanego, kiedy
 Zachoruje, dałaby żywot męża swego,
 Gdyby na okup przyszło. Krótko powiem, a w dar
 Nie trzeba tylko jedną wziąć, na przykład babę,
 Które się imię od Bre zaczyna, a dosyć
 O złości białogłowskięj, dosyć i nadmienić.
 To przydawszy, że przecię znajdują się takie,
 Które do téj satyry mało co należą,
 I które pod Niebiossa godzi się wywyżzyć.
 Dobrym Bóg zapłać, a złe niech djabeł weźmie.

SATYRA DRUGA.

*Na liży obrazków i zmyślonych obojój płci
 nabożniczków.*

I owych, że diaby, miły Stanisławie,
 Nie lubię, co mi owo zakrzywiwszy główkę,
 Chodzą, jakoby z Panem Bogiem dziś gadali.
 Nie wierzę ani ufam takowéj twarzyćce,
 W której to postać święta, hajduckie sumnienie!
 Wszystko o Panu Bogu. Pacioreczki w rękę
 Ustawicznie i książka i żywoty świętych.

Z których, o jako mało tych przykładów biora
 Które świętemi czynią. Znałem takowego,
 Co pacierzy gwałt mówił, a odrwił każdego!
 Cicha wódeczka rada brzegi więc podrywa,
 Takowe są naturki tych to sykofantów 1)
 Przykrytych skórką owczą, wewnątrz szczerych
 wilków!

Powiadają o wilku, że mu raz dotarła,
 Ba nie raz, ciężka nędza, i głód, i niewczasy,
 Aż on chciał do klasztoru, gdzie przyjęty,
 Zażywał i pokoju, bo mu dodawano,
 Czego trzeba. Wtesknił się potem wytuczony
 Od pieczenia do lasa, i znowu był wilkiem,
 Tak jako pierwój. Toż tu właśnie zwykło bywać:
 Ci liży obrazkowie rzadko kiedy enotę,
 Tylko pozorem idą, modlitwy trzepocąc;
 Które tak właśnie jako pajęczyna zda się
 Iść do nieba, nie idzie, i owszem upada.
 Tak i onych pacierze nie dochodzą nieba.
 Mgła, kiedy idzie wzgórze, plutę 2) więc przynosi,
 I ich modły takoweż, nie dobrego nigdy
 Nie uproszą, bo z sereca obłudnego idą.
 Wolę ciebie, co idziesz z panem Bogiem szczerze
 Nie temi zalotkami; bo wiem, że tak z Bogiem

1) Obłudników.

2) Plusk, niepogoda.

Tak i z ludźmi przestawasz. Powiadają Włosi,
Ze ten, co owo nazbyt zwykł ceremonii
Zażywać, albo odrwił, albo cię ma wołą
Odrwić. Lepsza daleko prostoszczerą cnota.

Ale rzecze mi który: większy kredyt taki.
Zwykł więc miewać u ludzi, co się dobrym widzi.
Prawda, ale się go ty strzeż, jako pokusy.
Pod tą postawką znajdziesz fałsz, obłudę, zdradę.
Kryje się tam pod płaszczem szczerości niewiara;
Wierz *experto Roberto*, i daj wiarę, chceszli.
Nie wierz nikomu z takich, nikt cię nie oszuka.
O enocie siła mówią, siła pokazują,
A cnoty w sobie o kość 1) nie mają i wiary.

Pójdę zaś do dewotek: bowiem tak więc zowią
Święte one dziewice i wdowy, i czasem
(Ale nie powiem); ale są też i takowe,
Co się im mąż obrzydził, wołą do spowiedzi
Ugęszczać, i tam szeptać plotki wymyślone,
Nowinki ze wszystkich stron rynku zgromadzając.
O szeptach, szeptach, toć mi się nie podobacie!
Maszli żyć w osobności, mieszkając w klasztorze
Za zamknięciem, nie kręć się po wszystkich ulicach,
A zwłaszcza jeśliś młoda. Starym to pozwalam
I to nie bardzo chwale. Prędko się popsuje
Białagłowa w swobodzie, kiedy stróża nie ma,

---

1) Ani kaska, ile na kości mięsa.

Od rozmówek przyjdzie tam do czego grubszego,
 Aż też i z kompassyjej ubogim, na rękę
 Albo nogę ułomnym, będzie udzielała,
 Czegoby nie potrzeba. Nie mówię o wszystkich,
 Są dobre i pobożne, jednak lepiej się strzedz
 Okazyj, a inszy żywot sobie obrać
 Bezpieczny od mów ludzkich, i ich podejrzenia.

SATYRA TRZECIA.

Na parazytów, wyjadaczów, natrętów i importunów.

I nie wstyd cię wždy cudzych zabiegać obiadów,
 I nie boisz się, abyć nie rzeczono, jako
 Król on Naropińskiemu. Ksze 1) umyliście się:
 Umyłem Mości królu; idźciesz jeść do domu.
 Albo jak Arcybiskup Grochowski. Niemasz tu
 Panie dla was talerza, idźcie precz od stołu.
 Czy nie wolalbyś w domu zjeść ten kąsek chleba,
 Niż słyszeć od czeladzi przymowki i śmiechy.
 Ot natręt. Ot *circuit*, *quaerens*, *quid devoret*,

---

1) Skroc. Księżę.

Wietrzy tylko po kuchniach, gdzie się kurzy z garców.
 Każdego odprowadza, lubo nie proszony.
 To nowiny powiada, tak długo, aż Pana
 Zaprowadzi do izby, krzywo patrzącego
 I w sobie mruczącego, djabeł go prosił.
 Jeszczebym nie dziwował: gdybyś nie miał co jeść
 W domu, ale mając swój dostatek przystojny,
 I z gębę chleba swego, a tak cudze stoły
 I kąty rad pocierasz, aż i wstyd człowieka.
 Nie widzisz tych za sobą, co się śmieją z ciebie,
 Co palcem pokazują twój niewstyd obżarty.
 Włóżyszli kasek w gębę: bodaj zjadł djabła,
 Bodaj wypił pajaka, bodaj się udawił,
 Wszyscy mówią, którzy tam koło stołu stoją.
 Nie dziw, bo co gospodarz dla swych nagotował,
 To mu zjesz z tą hałastrą, co chodzi za tobą,
 Aby u inszych jedli, gdy nie masz co w domu.
 Ale ty przecię mówisz. Zabić, kto wymyślił,
 Być gospodarzem w domu, lepiej zawsze gościem.
 Dla ciebie pono lepiej, ale nie dla kogo.
 Trzebaby cię wyrzucić oknem, wyjadaczu,
 Coś się to tylko spuścił na cudzą spiżarnią,
 Porzuciwszy domowy dozór i staranie,
 Tak że i nie pomyślisz *de pane lucrando*.
 Boże, jeśli co w świecie niepotrzebniejszego
 Jako tacy; zgładź, zagub! cóż po takich muchach?
 Bo się mogą bezpiecznie do muchy przyrównać,
 Kiedy owo u stołu jeść smaczną potrawę,

Alić mucha przyleci z tego ni z owego,
 I wpadnieć albo w łyżkę, gdy do gęby nieśiesz,
 Albo w potrawę samę. Odpędzisz raz, nic to,
 Mucha drugi raz padnie: Odpędzisz drugi raz,
 Nic to, mucha przyleci, i trzeci raz wpadnie
 W polówkę, a ty miskę i z potrawą oraz
 Do djabła odrzucisz. Toż się i tu dzieje.
 Pokażesz niesmak, nic to, nie rozumie tego
 Pan parazyt, pokażesz niewesołą cerę,
 I tego nie rozumie, choć i nieochotę,
 I tę przyjmie, nałajesz, za to podziękuje,
 Każesz iść do djabła, posłucha; ale zaś
 Nazajutrz cię nawiedzi, i wpadnieć w pulmisek.
 Łasi się i pochlebia; podobien do pieska,
 Który więc piszczy, niż mu podadzą co z stołu.

Rozumiem, że polacy pochlebstwo nazwali
 I pochlebców od tego, że po chlebie cudzym
 Pochlebey zwykli biegać, za chleb pochlebając.
 Dobrze tam, powiadają, na jednym się stało
 Miejscu, że takich oknem kędys wyrzucano.
 I ty się tego plotko spiedziewaj łakoma.
 Bo gdzie kogo nie proszą, kijem go wynoszą
 Dawna niesie przypowieść! Lecz tu jeszcze przydać
 Trzeba, jako więc różnych zwykli ci nawiedzać
 Cni wizytatorowie. Żaden kwestarz mniszy
 Nie zjeździ tyle świata, ile ci oblecą.
 Gdziekolwiek więc obaczą komin murowany,
 Koniecznie trzeba wstąpić, nowiny powiadać;

I tak o cudzej stawce drogi odprawują
 Często nie swými końmi, bo też to jest jedno
Axioma, że tańszy cudzy, niż swój owies.
 Aleć wskora, kto takim końmi więc wygodzi,
 Jakby też swych trzewików pożyczyl na odpust
 Do Częstochowój komu, które prędzěj w drodze
 Zdrapie, niżeli odda. Toż i z temi będzie
 Końmi pożyczanemi, miasto mil piętnastu
 Ujdą sto jedno i dwie, bo ów nie posiedzi.
 Na dyszlu mu dokonać, tak *fata* przejrzały.

Do tych może się oraz drugi rodzaj ludzi
 Przyszyć, nie wielą różny, luboć się ten przymiot
 I w tych pierwszych znajduje. Co obecnie owo
 Do czynienia coś mają, traktując, pruciając, 1)
 Cóż takiego? wielkie nic; ile w szczygłu sadła.
 Waszeć dokąd: spytasz go. Mam wielką, odpowie,
 Potrzebę do naszego pana podskarbiego.
 A tam co? Będiesz waszmość wiedział po godzinie.
 Zamtąd dokąd? Trzeba mi być u pieczętarzów,
 Mam siła do czynienia. Nowiny powiada
 Trzy po trzy, uszy bolą, na kogo napadnie,
 Nabaje i naplecie, co się i nie śniło.
 Wpadnie i do pokoju, choćby cię w wychodku
 Miał zastać, wpadnie on tam, i wysrać się trudno
 Przed takimi. Powiem coś śmiesznego w tej sprawie:

---

1) Tropiać.

Pan jeden po niewczasach przy dworze, w ogrodzie
 Siedział rozebrawszy się prawie do koszuli,
 Kazał drzwi pozamykać i rzecze: już się też
 Tu nie boję, by nie wszedł ten natręt i drugi,
 Mianując ich imieniem. Ledwie co domowi,
 Aż się jeden z tychże to, przez wszystkie pokoje,
 Przez wszystkie straże przebił, i przez sam wychodek,
 Podobno dziurą przelazł. A toż go widzicie
 Więcój nic? mam od króla siła do waszeci.
 A jakożes tu przelazł, mój miły człowiecze,
 Czyś jako ptak przeleciał? Mam wielką potrzebę
 Do waszeci. I pocznie drwić trzy po trzy, i to
 Szeco było szeco nie było. Idź już do djabła
 Nabajales mi głowę, przydź, wolę, na obiad
 Jutro, a dziś daj mi już pokój, przez Bóg proszę.

Myszy są téj natury, że o cudzej strawie
 Żyją, cudzej szpiżarnie pilnują i śpichrzów.
 Schowajali też co tam na zimę, dziureczką
 Wemknie się i tam myszka, aż téż łapkę na nią
 Zastawią, a tak strawy i smacznych przyplaci
 Kasków; takich potrzeba łapek na tych miłych
 Wyjadaczów. Panowie pomyślcie co o tem.

SATYRA CZWARTA.

*Na sługi nie do usługi; i na posługacze wszel-
kiej kondycyjej.*

A cóżci po tych sługach, co po tych pachółkach?
Chesz, aby tylko jeden na drugiego patrzył?
Usługi mniej, im więcej takich posługaczów.
Więc tymi czasy żaden inaczéj niesłuży
Chyba z rejestru. Gdy mu co nowego każesz,
Rzecz: nie na tom się ja święcił, mości panie.
Nie za kopę ja służę, mam swoje obeście.
Zgoła tylko jeść a pić. Nieomieszkać pewnie
Gdy zatrąbią na obiad, bieży jako ogar
Do psiarnie, gdy do parzy 1) myśliwiec zatrąbi.
Nieomieszka godziny upewniam: na obiad
I na wieczerzą stanie, tam wody podawszy
Wszystkiéj usługi zbędzie, bo się i stać wstydzi
Przed panem, i narzeka, gdy piwo albo chleb
Nie przedni; albo gdy stół nie całe zastawny,
A bodaj cię zabito, za cóżci brzuch tuczyć,
Gdy cię pan do żadnej swéj nigdy niezażyje
Usługi, gdy tylko śpisz, jesz, pijesz, a smrodzisz;
Za toć płacić potrzeba? Dobrze Włosi mówią,
Że Polacy za to swym sługom zwykli płacić,
Aby jedli i pili, izbę napuchawszy.

---

1) Osypka dla psów.

Odejda do swych gospod. Każdy w swą, ani tam
 Wzmianka, co pan wždy czyni, czy niepotrzeba mu
 W czym usłużyć. Dość że żyw, i że siedzi w zamku.
 Na wieczerzą dość czasu przyść, kiedy zatrąbią.
 Nie działały się lepsza, jako po trąbieniu
 Kucharzom i szafarzom kazać się gdzie schronić.
 Aby miasto wieczerzy, kota na ognisku
 Drugi zastał i odszedł głodny do gospody.

Aleć potrzeba panu sług, assistencyj,
 Więc i obrony zdrowia, bo któż go opędzi
 W złym razie, i we zwadzie, jeżeli nie sługa?
 Wiem, co kiedyś jednego potkało pod sejmik,
 Choć miał sług i piechoty aż nazbyt, do tego
 Zaciążników gromadę. Wiem, jako pan z Gorki
 36 Ukradzony był kiedyś w Polsce przez Korzboka,
 Lubo miał gwałt pacholków; lecz ci niewiedzieli,
 Gdzie się pan podział, a pan gdzieś głęboko w Śląsku.

Nie dawny mamy przykład Młodeńskiego pana
 Co z bankietu z czeladzią wszystką wyjachawszy,
 Zgubiony, w błocie szczerym utonął; gdzie żaby
 Śpiewały mu *Requiem*, jak pijem tak pijem.
 A cóż za pana umrzeć? Nieumieją słudzy
 Bić się za panów teraz, uciekać umieją;
 Ba i pana nadstawią i wytkną na zły raz.
 Nie służę ja na guzy, prawi, wiem, jako mam
 Stawać za kopę panu. Niech się bije, chceli.
 Boli, gdy biją! tak mi miłe własne zdrowie

Jako pańskie. A za cóż wżdy suchedni bierzesz 1)
Więc i placą doroczną i barwę i wszystko?

Trochę inakszy był on dworzanin, imieniem
Peregrinus Wizemburg, który, gdy oprawcy
Świętopelka, napadli Henryka, księżęcia
Pana jego, padł na nim i choć posieczony
I skłoty, przecię leżał. Zbojcy rozumiejąc,
Że pan i sługa zabit, obu zostawiwszy,
Sami pouciekali. Dopieroż pan Henryk
Wstawszy zdrowo, powrócił do swoich, i potem
Potomstwo Peregryna znacznie ubogacił.

Lukasz Dypold, mąż dzielny przez wszystkie
szeregi

Z kopią na Jagiełła króla rzesko natarł,
Co obaczywszy Zbigniew Oleśnicki, skoczył
Zdrowiem swém zastawiając królewskie, onego
Żołnierza, z boku jakoś kopiją zawiódzszy,
Z konia zrzucił, a w tym król kopiją go swoją
W czoło ugodził i starł. A za tę przysługę
Oleśnickiemu potem biskupstwo Krakowskie,
Konferował i oraz kardynałstwo zjednał.
Bo rycerskim wzgardziwszy pasem, obrał raczej
I stan i chleb duchowny, jako Kromer pisze.
Nie pytaj teraz takich. *Durus est hic sermo.*
Każe pan gdzie dojachać, wymawia się zdrowiem,

---

1) Myto kwartalne, tu strawne.

Albo, że koń ochramiał, albo co inszego,
 Przyczynek szuka, aby zbył, gdy co pan każe.
 Do kart ma czasu dosyć, dosyć do pijatyk,
 A niemasz go, gdy trzeba w czym panu usłużyć.
 Mruczy, gdy go niedojdzie płaca albo barwa,
 A niesłusznie wżdy panu mruczeć na takiego
 Sługę! który nieumie tylko się domawiać?
 A gdy się okaza podła zdradzić:
 Jako on kiedyś Lutek, Herbu Habdank, który
 W srogim będąc kochaniu u Henryka pana,
 Od Konrada książęcia złotem okupiony,
 Henryka tegoż zdradą w łaźni gdzieś nad Odrą
 Wziął nagiego, i oddał w ręce Konradowi.
 Z téj przyczyny, że Henryk ojca jego kiedyś,
 Pokośława przezwiskiem, ściąć był kazał, że on
 Przy sądzie zabił marnie żołnierza jednego,
 I jeszcze się przechwalał. Wrzało to w Luteku,
 A tak oddał wet za wet, bo Henryk chudzina,
 Wsadzony potym w beczkę na to uczynioną,
 Aby leżeć i siedzieć niemógł, sześć miesięcy,
 Mizerny on to taras wysiedział chudzina.
 I lubo, potym puszczone, prędko potym umarł.

Aleć tym personatom dawszy pokój, idę
 Do owych co się na *ARZ*, zwykli terminować,
 A ci wszyscy są oraz *Generis furtivi*.
Ut pote: szafarz, włodarz, pisarz, mieleczarz, owczarz,
 Kaczmarz, szynkarz i inszy; bo i ci w usłudze
 Choć gospodarskiej chodząc, są także sługami.

O drobniejszych co powiem? że nie nie umieją.
 Tylko zepsować, złamać, stłuc co, albo zgubić.
 Mali gdzie z sobą czekają, albo więc berdyszek,
 Lub co takiego w rękę, to zaraz utraci
 Nos statuój z marmuru. Jeśli do ogroda
 Wnidzie, to co zepsuje albo podziurawi.
 Uchowaj Boże takich u Rzymian, którzy to
 Tak wiele mieli szumnych *Statuas* w swych domach.
 Byłby tam i Apollo bez łuku, i Jowisz
 Bez pioruna, i Pallas straciłaby swoje
AEgidem, *Neptun trident*, drudzy nos i uszy.
 Ukraść też nie nowina, zdradzić, dom splugawić;
 Bo jako prosię gnojek ma być ochędożnym,
 Który tego jako żyw nie umiał, ni umie.
 Mów ty wilczkowi pacierz, a wilczek do lasa.
 Rozkażesz co, wlot wszyscy skoczą, a żaden nie
 Niesprawi, owszem sobie wzajem przeszkadzając,
 Im się kto bardziej spieszy, tym nierychlej skończy.
 Zawołasz czego, bieży, nie niewysłuchawszy,
 Czego i po co, spytasz, ani wie, coś wskazał.
 Gdy chcesz mieć komedią; pojrzy, kiedy jedzą,
 Jakie rwantes, i jaki hałas, szarpanina.
 Drugi miasto pieczeni, trafi w rękę swego
 Towarzysza: nuż za łeb. Pan woła: ciszej tam,
 I będzie trochę ciszej, a potem zaś wrzawa,
 Śmiechy, nierząd, jaki być w piekle powiadają.
 Gdy potem w drogę kędy jachać przyjdzie panu,
 Gonią go jak złodzieja, a potem opuszczają:

Za karetą niewidzieć nikogo, choć każdy
 Na dwa konie zwykł obrok bierać, tak przy domu
 Jak też i w podróży. Daremniejszej strawy
 Nie może być nad taką, i nad tych to miłych
 Darmochlebów: Bodajże chleba nieskusili!
 Miasto bowiem usługi, niemoże być większej
 Niewoli, bo nie tobie służą! lecz ty musisz
 Wysługować się swoim sługom i poddanym.

    Nie wspomnię, jakci się to oddaje, i jaką
 Wdzięcznością. A to będą siać wszędzie nowinki
 O tobie, niesławą twą gębę wymywając:
 Ile sług, tyle śpiegów, tyle nieprzyjaciół.
 Pan niewolnikiem u swych, mogę rzec, domowych.
 Chceszli go też na wojnę kinać 1) ani pytaj,
 Nie zażyjesz takiego do wojny, co tylko
 Spać a jeść się nauczył. Przecie u szlachcica
 Będzie ze wszystkim sługa, jak *delphicus culter*,
 Który to taki bywał, żeś przy nim i szwajcę 2)
 I kałamarz, i piórko, i widelca znalazł.
 U panów takich niemasz; też mamli wyrzec,
 Siła się panów także nie zdatnych znajduje.
 A jako my mowiemy, że słudzy pomarli
 Cnotliwi; tak też oni mówią, że pomarli
 Baczni panowie, skąpych aż i nazbyt wszędzie.

1) Pchnąć.

2) Gatunek szydła.

Miłości pana przeciw słudze jawnym Leszek
 On biały jest dowodem, który księstwo polskie
 Pokiwał²⁾, i onego przyjąć nie chciał, że mu
 Krakowianie podali taką kondycją:
 Aby Goworka enego, wojewodę w ten czas
 Sandomirskiego, zaraz od siebie oddalił.
 A że to był i sługa wierny, konsyliarz
 Przy tym dobry i mądry, oraz doświadczony;
 Powiedział Leszek na to. Nie chcę tak panowie
 Kupować książęcego stolka i honoru,
 Abym miał swój zapomnieć cnoty, oneż oraz
 W słudze mym deprimując. Obierzcie inszego,
 Albo jeśli mnie, przyjmę bez téj kondycyi.

Władysław pierwszy książę, jako się téż kochał
 W Sieciechu słudze swoim, wiernój przytymradzie,
 Pokazał to, kiedy go przeciwko Zbigniewa
 I Bolesława synów swych zapalczywości,
 Bytnością swą zachował; o czém patrz w kronice.
 Wielkich to są przykłady panów; ty choć mniejszym
 Wzorem, jednak chciéj ichże jaknajlepiéj wyrznąć.
 Dawaj, strawy nie żałuj, nie tak, jako kędys
 U jednego gdy trąbią, miasto „tarąm tarąm,“
 „Krupy krupy“ na obiad trębacz otrębuje.
 Chceszli mieć czeladnika dobrego, nie żałuj,
 Daj mu, i zapłać dobrze, niech głodu nie cierpi.

---

2) Porzucił.

Swywoli nie dopuszczaj. Nie daj mu próżnować,
 Dobrego chwal i nadgrodz, a złego nie chowaj.
 Bo i drugich popsuje swemi postępkami.
 Tak będziesz czeladź dobrą miał, i oni pana.

SATYRA PIĄTA.

Na ojców, którzy złym przykładem, synów psują.

Siła się, Mikołaju mój drogi, takowych
 Rzeczy u nas znajduje, które nieforemnie
 Pachnąć muszą, zły sławy smrodem napuszczone,
 Których się właśnie dzieci od swych ojców uczą.
 Jeśli ojciec kosterą, takiż się syn bierze,
 Gra już kostek, gra i kart, w jedenastym roku.
 Jeżeli marnotrawca ojciec, takiż i syn.
 Nauczył się już jadać kosztownie i z zbytkiem.
 Przywykł i do pasztetów, i kosztownych potraw;
 Pewnie się nie oduczy, by miał i ostatnią
 Koszulę na porządną kuchnię łożyć, albo
 Na kucharczów francuzkich, włoskich, i hiszpańskich.
 Pójdźmyż dalej, a trochę wejrzymy w to pilnie.
 Proszę, czego takowy ojciec syna uczy,
 Czy łaskawych postępków, czy tyrańskich, który
 Czładkę swą катуje, bije ustawicznie,
 Drugi *Phalaris* w domu; prawy on Stadnicki

Djabeł, albo więc ktoś; ale dam mu pokój,
 Że tam który kieliszek stłucze, sto plag za to;
 20 Że zgubi co, trzeba oń wszystkie rozgi strzaskać.
 Gdy to synaczek z młodu widzi, takiegoż się
 Nauczy okrucieństwa nad czeladką, także
 Bije, męczy, katuje, większych lat dorosłszy.

Czy rozumiesz, że pani Daradzkiej coreczka,
 25 Lepsza będzie niż matka, która dziesięć razy
 Musi odetchnąć, niżli wszystkich wyrachuje
 Pani matki swej, gachów; tak ich siła w liczbie.
 Jako ma być poezciwą córką taka? która
 Listeczków czytać, pisać do różnych młodzieńców,
 30 Od matki się nauczy, i one przesyła
 Temiż co i matusia do nich posłańcami.
 Prędzej nas, prędzej takie przykłady popsują,
 Które z naszych bierzemy i ojców i starszych.

Ale kładźmy, że jeden i drugi z synaczków
 35 Przywary takiej ujdzie, zwłaszcza którego Bóg
 Z lepszej gliny ulepił, i lepszej natury.
 Więcej jednak takowych, którzy się puszczejają
 Ojcowskim torem i téj pilnują kolei.
 Strzeż się ty tedy, aby synek nie brał z ciebie
 40 Złego przykładu, ani pochopu do grzechu.
 Bo to do niego prędko przylgnie, w zepsowanych
 Zwłaszcza tych obyczajach, których świat jest pełen.
 I gdy nam o Zamojskich, Strusów, Chodkiewiczów
 I innych zacnych ludzi, w téj ojczyźnie trudniej
 45 Niżli o Nalewajków, Pawluków, Chmielnickich:

Takich aż nazbyt wszędzie, kupować nie trzeba.
 Przeto nic wszetecznego w tym niechaj nie będzie
 Domu, gdzie syn twój mieszka, strzeż się go, a lekce
 Młodych lat jego nie waż; owszem niechci będą
 5 Przeszkodą do łotrostwa. Przestrzegaj dziecinnéj
 Niewinności, chroniąc się wszelkiego zgorzenia.
 Bo darmo potem zechcesz hamować, kiedy się
 Rozbieżą koła, albo gdy szyję poniesie
 Pod miecz, dopiero będziesz płakał, lamentował;
 10 Albo więc jeśli ujdzie takiego karania,
 Zechcesz exheredować; zechcesz nawet zabić
 Ojcowską ręką. Bracie dawniej było trzeba
 Temu złemu zabiegać. Teraz jako proszę
 Bspiecznie mu i wejrzysz w oczy, gdyś sam czynił
 15 I z młodu gorsze rzeczy, i teraz na starość
 Jeszcze nie wywietrzały dawne twe nałogi.
 Więc gdy do ciebie kto w dom ma przyjechać, każesz
 Uprzątać i umiatać pokoje i sieni,
 Aby gość zastał wszystko porządnie i pięknie.
 20 A oto się nie starasz, aby dom bez zmazy
 Ten zostawał, w którym jest synek twój niewinny.
 Dobrze, żeś go ojczyźnie spłodził i darował,
 Ale nie dosyć na tém, trzeba żeby godnym
 Był iéj sługą napotym w boju i w pokoju.
 25 A w tym wszystko zawisło, abyś mu dał dobre
 I przystojne ćwiczenie. Tém go jéj wystawisz.
 Bocian swe dzieci karmi węzami, gadziną,
 I to jest potém pokarm zwyczajny gdy zrosną.

Ale orzeł porwie gęś, zająca, lubo też
Ptaka roslęgo, i to zanosi do gniazda.

Takimże się obłowem karmią kiedy wzrostą
One młode orlęta, szukając zdobyczy
I pokarmu, jakiemu z młodości przywykły.

Był jeden szlachcic w Polsce, co wszystko budował,
Zbudowawszy rozwał; nastąpił syn po nim
Prawdziwy budowniczy, albowiem ojcowskie
Budynki porozrzucił, nową co raz fożą 1)
Stawiając różne klatki, aż też przebudował
Chudzina i dostatki, i wioski, i wszystko.

Aleć to jako tako, inszych się występków
Z siebie więc uczą młodzi, mistrzów im nie trzeba.
Same cheiwość i skąpstwo z szkoły swoich biorą
Ojców, do tych swym własnym przykładem ich wiodą.

Oboje bowiem ma swój pozor i zasłonę,
Gdzie ludzie skąpstwo zowią, ochroną i rządem.
Takich wszyscy szanują, co pieniądze mają,
Cnota u nich i sława za pieniędzmi chodzą,
Tacy kowale snadnie fortunę ukują,
Co to spleśniałe trzosi w domach swoich duszą.

Zaczym też i ojcowie najlepsze ćwiczenie
To kładą, wprawić synów w zbieranie mamony.
Cnotliwy a ubogi nie u nich; to jest grunt,
Kto ma pieniędzy siła, choćby nie miał cnoty;

---

1) Kształtem, modelem, z włosk.

Naprzód tedy od małych rzeczy poczynają
 I skąpić synom każą. Nauczają ich prędko
 Czeladkę w głodzie chować, płace im umykać.
 Sprawa zła, strawa gorsza: grochem a słoninką
 Odbywa brzuchy onych mizernih pachółków.
 Sam słonem mięsem albo wędzonem się karmi.

Raz do roku kur albo cielęcina będzie.

Dobra rzepa, kapusta, albo i marchewka.

Ale miły braciszku, cóżci po tem wszystkiem?

W grób tego nie zabierzesz; ledwie tę koszulę

Śmiertelną, a garść ziemie, albo piasku w zębach.

Czy to nie jedno głupstwo i szaleństwo, nędznie

Żyć na świecie, dla tego, żebyś zmarł bogato!

A i tak, im masz więcej, tym też więcej pragniesz.

Pieniądze appetytu dodają do zbiorów

Co raz chciwszych, i tego mizernego mienia,

Którego mniej zwykł życzyć sobie ten, co mniej ma.

Ty inaczej, bo jedne dobra na cię małe.

Wycisnąć tedy trzeba sąsiada, a jeśli

Przedać niechce, to musi: gdy naślesz na jego

Grunt, gdy mu pozabijasz poddanych, zajdziesz

Granice, bydło zajmiesz, czeladnika stłuczysz.

Musi sprzedać w takowym sąsiedztwie chudzina,

Choćby nie rad. O jako wiele gruntów takich,

Które krzywdą przedajne na targ puścić musi.

A ludzie co o tobie? Gorzej nie może być.

Co ludzie? jako ludzie. Wolę, że mię wszyscy

Złe i nader źle będą wspominać, byłem ja

Miał i włości szerokie i pieniędzy dosyć.
 Cóż? czy zbyłeś kłopotów, chorób i niewczasów,
 30 Przez to, że tysiącami brząkasz, i rachujesz?
 Żeś jeden posiadał tyle, ile miało owych
 Dwanaście Wojewodów, co po Lechu żyli?
 Ile dawano starym żołnierzom za rany,
 Gdy jedno z tych, co teraz jeden trzyma, Starostw
 35 Na dwudziestu dzielono, a dosyć im było;
 Ani się więc skarżyli na liche nagrody,
 Tym i siebie, i dzieci, i czeladkę żywiąc.
 Bo co teraz ochłonie jeden zwodnik Dworski,
 To i kilku hetmanów przedtym nasyciło.

40 Ztądci, mili Polacy, wszystko się zle do was
 Wprowadziło; bo chciwość nad wszelkie przyczyny,
 Jest jedna do upadku rzeczypospolitój.
 Gdy ten, co chce bogatym być, chce być i prędko,
 Dla tego *per fas nefas* bierze się do złota,
 45 Nie mając ani cnoty, ani wstydu w oczach.

Przedtym starzy Polacy takie więc dawali
 Dzieciom swoim *monita*: Działki, miłe działki,
 Szukajmy chleba pługiem, to zbiór napewniejszy,
 Ten się Bogu podoba, ten on błogosławi.
 50 Teraz opak. Ledwie się synek ze Włoch wróci,
 Zaraz go uczy zbierać ojciec, zaraz go mieć,
 Chce w domu gospodarzem. Handel mu zaleca
 I smakuje, niegodny szlacheckiego stanu.
 55 Będzieszci miał upewniam kupca z niego, będziesz;
 Nie zawstydzi się zysku z naliższych towarów.

Zehce i skormi kupezyć, i dziegiem, i trunem.

Optimus lucri odor est ex qualibet re.

Tój się już sentencyjki pierwój niż pacierza,

Pierwój niż obiecadła, pan syn twój nauczył.

60 Spytam się ja takiego ojca. Miły bracie,
Cóżci po tym, spieszyć się z taką syna wprawą?
Jużci on cię nie równie przeszedł, już i mistrzem
Twym być może. Błazenes ty respektu jego.

A cóż, gdy golić brodę pocznie, gdy podroście!

65 Dopieroż nie jednego odrwi. Dopieroż tam,
Gdzieś i na dworze pańskim i na trybunałach
Szalbierować, podchodzić będzie umiał ludzie;
Poda też żonce w jaju albo w poleweczce

Niestrawny *bohun*, który tój nocy poczuje,

70 A jutra niedoczeka. Pofalszuje księgi,

Rozbije gdzie na lesie nie jednego, spali

I gumno sąsiadowi nieboraczek, albo

Ukradnie, gdy nie dobrze co kędy położą.

Ty go pracowitego uczysz nabywania,

75 Znajdzie on do dobrego mienia krótszą drogę.

Ale rzeczesz podobno, tegom go nieuczył.

Uczyłeś, gdyś nie bronił, i owszem pozwalał,

Gdyś go niemiał na wodzy, tuż wziął na kieł, ani

Zatrzymasz, choćby miało spadać się wędzidło,

80 Domyśli się ostatka, lubo niewziął wszystkiego

Z twojój szkoły, stanie mu za szkołę natura.

Z małych początków co raz większy pochop będzie

Brał w swoich złych postępkach, mając cię za wodza.

Gdy bowiem zakazujesz synowi ratować
 8) Upadłego sąsiada, gdy mu bronisz dawać,
 Kiedy przyjaciel o co prosi; jakobyś go
 Uczył zdzierać i chciwie łupić, i podchodzić.
 Natrudniój tylko począć, dalej nie utrzymasz,
 Bo gdy się ogień zajmie, zrazu gasić trzeba,
 9) Darmo potem, kiedy dach, kiedy galka gore,
 I gdy wszystko ogarnie. Chudzino i ty sam
 Nie wybiegasz się łaćnie od synka. Już myśli,
 Jakoby cię z świata zbyć. Lata twoje stare
 Mierzią go już i trapią. Ten Lewuś, 1) coś go tak
 10) Z młodu chował, nie długo zje cię i z nogami.
 Już czuwa na twe zdrowie, do aptek zaziera,
 Aby tam co na szcurki komuś zgotowano,
 Zadałci w drobioneczce 2), albo w poleweczce,
 A ty *Mithridaticum* zażywaj za czasu,
 11) Chceszli pożyć który rok. Inaczéj nie ujdziesz.
 Co zaś za sposób tego miłego nabycia?
 Komedia nie może nad to być śmieszniejsza.
 Gdy obaczysz tych chciwych i skąpych ciekawców.
 Jako ziemie i morza, i wszystkim oblecą
 12) Świat, nieśpiąc, mało jedząc, dla téj tylko saméj
 Przyczyny, żeby skrzynie żelazne natkali.
 Złe drogi nieprzeszkodzą, mrozy i zimna nie

---

1) Lewek.

2) Kruszonka.

Odstraszą, wszystkie fraszka największe niewczasy,

Byle mieć, byle nabyć. A kiedy zawiedzie

10 Nieszczęście, że się w handlu oszuka, aż pan brat,

Aż i z desperacyej czasem się obiesi,

Dzieci wniwecz obróci, że i żebrać muszą.

A toż tobie ciekawość. A toż twoje handle,

Twoja chciwa arenda, w co się obrociła?

15 Lepiej było przy skromnym splechunku zostawać,

Niż szukać figlelem zbiorn, który często chybia.

A zaś, kiedy fortuna posłuży, że będą

Pełne skrzynie i sklepy, pełne gumna wszędzie;

Jaki frasunek, żeby niekradziono, żeby

20 Ogień kiedy niespał, i we dnie i w nocy

Czuwając, o tym się śni; tam myśl gdzie i serce.

Nie frasowali się on chudy Dyogenes,

O swoją kłodę, w której mieszkał, i w której go

Alexander nawiedził wielki, lecz większego,

25 Niżeli sam mieszkania, bo ten nie niepragnał,

A ów świat wszystek myślą ozionał, sto razy

Na szańc niosąc i zdrowie, i głowę, i sławę,

Ale spyta mię który, jaka ma być miarka

Tego naszego mienia. Powiem w brod 1) i krótko.

30 Ile człowieku trzeba do skromnego życia,

Byle było co jeść, pić, i w czym chodzić; ale

Do potrzeby, nie zbytku. Jeśli na tem mało,

---

1) Wręcz, bez ogrodki.

Więc tyle; żeby się mógł zchować na każdy rok
Jeden i drugi tysiąc. Jeśli i to mało

35 Pozwalam i co więcej. Niechże twa intrata
Na dziesiątek tysięcy wynosi. Jeżeli

I to mało, więc na sto. A jeśli na koniec

I to mało, toć dosyć już nigdy niebędzie,

Choćbyś i Ostroskiego książęcia miał zbiory,

240 I intratę Sapiejów, i królewskie skarby,

Nie cię już nie nasyci, ani dosyć będzie,

Choćbyś wszystkich monarchów wszystko posiadał złoto.

SATYRA SZOSTA.

Sapientem sua sorte contentum esse.

*To jest, że mądry zawsze się tym kontentuje
i obejdzie, co mu Bóg dał,*

Porzućcie te chciwości i te ambicje

Nigdy nienasycone, a cnotą kupujcie

Honory, nie szalbierstwem, prawdziwi Lachowie!

Cnotą dobrego mienia, cnotą i dignitarstw

Nabywać mądryży każą, nie srebrem, nie złotem:

Bo za to i niegodni kupują. A jeśli

Cnota nie nagrodzona zostanie, nie jużci

Traci swej ceny, ale też zawsze zostaje.

Powszechnie jest przysłowie i przyjęte wszędzie,

Ze temi czasy wszystko prawdzie dno upadło.

Kto umie łągać, pochlebiać, używi się snadno.
 Ty nie tak. Falszu stę strzeż, idź prawdą i cnotą
 Za którą lub odniesiesz nagrodę, lubo nie,
 Naucz się *sorte tua* kontentować, ani
 Trać serca, choć niewdzięczność płaci twe zasługi.
 W cnocie, dla cnoty kochaj, a nie dla nabycia,
 Czy niewiesz, że się mądry sobą kontentuje?
 A te fortuny dary ma sobie za takie,
 Które *Adiaphora* Stoikowie zowią.
 Naprzykład, wakuje co, starostwo lub stołek;
 Dadząc, dobrze: nie dadzą, i to także nie źle.
 Cóż cię przez to ubyło, jeśli w sobie samym
 Zamykasz swoje dobro. Ale, a to dano
 Podlejszemu niżli ja. Cóż na tym, ten zgrzeszył
 Co dał, nieuważwszy, czy godnemu, czy nie.
 Przez to cię nie ubyło, każdy mądry rzeczce,
 Nie miało go to mijać, owego potykać.
 Fortuna na wysokim siedzi majestacie
 Ślepa, chroma, i głupia, rozruca dostatki
 Ręką swą nieuważną, sieje dignitarstwa,
 Rzuca honory, stołki, infuły, buławy,
 My chwytny jak dzieci jabłka i orzechy;
 Jeden drugiego cisnąć, ten tego przez nogę,
 Ów i w łeb da drugiemu, chwytając tam one
 Buławy, albo laski marszałkowskie, albo
 Kurwatury biskupie. Gdybyś widział dzieci
 Tak grające i tak się z sobą mieszające,
 Chwytny one jabłka i one orzechy,

Czy nie patrzałyś na to *contemptim*, i czybyś
 Nierzekł: Ot dzieci grają, głupie jako dzieci.
 Toż i tu czyn, bo wszystkie honory i stolki
 Względem cnoty nie stoją za jabłko, za orzech.
 Uważ jak owo śmieszna, kiedy więc u dworu
 Owi prawdziwi szczęścia, rzekę, niewolnicy,
 Prawdziwe *mancipia*, biegają, latają
 Raz do podkanclerzego, drugi do kanclerza,
 Do marszałków, więc inszych dworskich urzędników,
 Czasem i uszargani. Pot im z czoła ciecze
 Obiegając odźwiernych, koczołów 1) królewskich.
 Ledwie tchnie bieżąc na wschód, w pałacu zaś siedzi
 Przededrzwiami, pilnując jako lokaj jaki.
 Ambicya mu szepce, wpadniej do pokoju.
 Choćbyś i na wychodku króla zastał: wpadniej,
 Nie pytaj się, coć rzeką. Choć kanclerz nałaje,
 Gdy go z żoną na łóżku zastaniesz. Nic na tem,
 Wolisz wycierpieć fuki, grozy i łajania.
 Nie uprosisz? przynajmniej wymierzenisz 2), albo
 Wyklękasz i wymodlisz. Dądząc byle zbyli
 Takiego importuna. Mój Boże! cóż, proszę,
 Może być trefniejszego. Nie trzeba szreterów 3)
 Dla uciechy, stanie mi każdy za takiego.

---

1) Rajfurów.

2) Naprzykrzeniem się wymusisz.

3) Błazen, arlekin.

Ciekawiec albo natręt, który wszystko szczęście
 Zasadził w ułapieniu lichej wakancejki.
 Cnota sama jest dobro prawdziwe; tą mądry
 Samą się kontentuje. Co zaś ta przyniesie
 Dostaków i dignitarstw, przyjmie wdzięcznie, ani
 Odrzuci lekkomyślne, bo wie, że ich godzien.
 U głupiego dostatki, miecz u pijanego
 W rękę, nie zażyje ich; chyba na złe. A zaś
 U mądrego są właśnie instrumentem, którym
 Wszystko dobre sprawuje. Ztąd przyjaciel pomoc,
 Ztąd ubogi podpore, ztąd ojczyzna swoje
 Odnosi więc usługę; bo wie, jako zażyć
 Tych rzeczy, które nie są dobrami, tylko gdy
 Na dobre się obróca, na dobre wyndają.

A tak ty Mikołaju nie troszcz sobie głowy,
 Że starostwo minęło; był dekret gotowy
 W niebie, czyje miało być. Tenże dekret pono
 Napisany, że cię co lepszego ma potkać.

Czekaj tedy cierpliwie, a w cnotę się zawiń
 Gotów będąc i wrócić, co fortuna dała,
 Jako kazał wierszopis on sławny Horacy

Mó wiać. *Ludo manentem, si celeres quatit
 Pennas, resiguo quae dedit, et mea
 Virtute me involvo, probamque
 Pauperiem sine dote quaero.*

SATYRA SIODMA.

Na tych, co się sobie mądrymi i uczonemi zdadzą:

Powiadasz, mądrym człowiek. Czemu? Umiem
wszystko.

Naprzód, jestem Astrolog. Piszę minucyje, 1)

Znam i wiem bardzo dobrze, co *Ephemerides*.

Jestem przytym *Orator*, jakiego tu nie ma

Kraj ten, ba wszystka Polska. Umiem oracye

Pisać z inszych złożone szumnych oratorów.

Czytałem Lipsiusza, ba i Puteana.

Filozowskie terminy rozumiem, i umiem

Tak jako Grecki język, tak jako Hebrajski.

Jurista ze mnie szumny, czytałem *Ius* w szkołach.

Hala, hala, dosyćci! Byś jedną rzecz dobrze

Z tych umiał, mógłbyś się tym miły kontentować.

Ale pono u ciebie, jakoż tak jest właśnie

Ex omnibus aliquid, et ex toto nihil.

Taka w tobie nauka, taka twoja mądrość.

Mój miły astrologu, miły oratorze,

Filozofie, jurysto, medyko, *et nihil.*

Podź jeno do obcych ziem, nauczysz się, co to

Człowiek uczony, albo nad to, człowiek mądry.

Tu u was, gdy kto sobie Laciną p^{re}oma

Gębę, zaraz uczony, zaraz człowiek godny.

---

1) Kalendarz z prognostykami.

Nie dziw, że *inter caecos monoculus Rex est*.
 Ale idźcie do inszych krajów, a uznajcie,
 Że tam *eruditio* swoje zasadziła
 Stolicę, swój fundament. Czemu? bo inaczéj
 Pracują niżeli wy. Przebieży tam drugi
 I starych oratorów, starych philologów
 Nieśmiertelne szpargały: przeczyta i wszystkich
 Filozofów, doktorów świętych, theologów:
 Przeszpera *fundamenta Juris* w swych początkach,
 Erudycją swoją *ex fontibus ipsis*
Hauriet, nie z strumieni, albo z tych potoków
 Dzisiejszych collectorów czy compilerów.
Linguas Orientales i ich *dialectos*
 Umieć będzie jak własny, z którym się urodził:
Hebraeam, Chaldaicam, Samaritanicam,
Arabicam, i wszystkich rabinów żydowskich
 Stare pisma, talmudy, i cokolwiek tylko
 Inszym jest zakrytego, i niewiadomego.
 Wszystko to zje. Nie wspomnié Greckiego języka,
 Bo tym mówi i pisze, tak jako Łacińskim.
 A wy co sapienci? tu owdzie łapacie
 /c Sentençyiki, i frases, i *modos loquendi*,
 Pokradzsy ztąd i zowąd, i tak miasto szaty
 Przystojnéj oracyej, *centon* uczynicie
 Łatany z siłu stuczek różnego koloru.
In methaphoris tylko i w płonnych figurach,
 A rzekę jedném słowem, *in verbis res* wszystka.
 Oracya nie będzie żadna bez konceptu

Wziętego z herbu, albo tam z miesiąca, albo
 Z podkowy, z krzyżów, z mieczów, z nałęczą, lub z łodzi.
 Już też dość o tem przez Bóg, nie żegluj po morzu
 W téj łodzi, byś zaś jako nie utonął brzydko.
 Znamy już te concepty, daj im *tandem* pokój,
 A tak mów, jako sławni mówią *Oratores*,
 W których nie więcej słów jest, niż rzeczy. Wy opak
Arena sine calce. I to, gdyby słowa,
 Ba i wszystek *contextus* takim był sposobem,
 Rozporządzony jako rhetoryka każe:
 Ale tam ani kształtu, ni *artificium*,
 Ani porządku będzie, ni elokucyjej.
 Tylko, ni to ni owo, i dźwięk prózno brzmiący.
 Naśmieszniejsza, gdy owo łacinę mieszają
 W polski język, i głupio, i źle, i niewczesnie.
 Nie pomniąc, że tam tylko łaciny potrzeba
 Zażyć, gdzie polskie słowo nie ma téj i takiéj
 Energijej, jak trzeba. U nich to namędrsza
Macaronicè mówić, a siać solecysmy
 Z barbaryzmami oraz. Nie trzeba przykładów.

Ta wszystka *inscitia* z szkół idzie: bo jako
 Sami nic nie umieją, tak i drugich uczą.
 Lata młode *in nugis* tylko *consumendo*.
 Jeśli co tedy trzeba, szkoły zordynować
 I *studiorum* sposób *atque rationem*.
 Chłopca przez siedm lat bawią samą grammatyką,
 Którą jako papuga trzepie bezrozumnie.
 I przydam nie potrzebnie. Siłaby mi przyszło

Exagerować, dosyć tak *in paranthesi*
 Namienić, będzie czasu dosyć o tem potém.

Alem ja przecie mądry, chociaż nie *orator*,
Philosophia moja rzecz, moja zabawa.
Philo odjąwszy, pono *Zofia* zostanie,
 Jeśli tam która w mieście nieszpetna się znajdzie;
 Bo téj częściej pilnujesz, niż *Arystotela*.
 Cożes ty za filozof, że tam w szkołach trochę
 Popiszesz terminieczków, których nie rozumiesz?
 Czytałżeś z owych starych filozofów, proszę
 Którego? Nie czytałem, lecz z *Neotełyków*
 Pozbierał był professor mój nie mało, jako
 Często więc nam powiadał. O błaznie nad błazny!
 Umiesz diabła, jako i ten twój magister.
Caecus caecum deduxit, a zatém w dół obaj.
 Prawdziwa ona, ona ena filozofia.
Non in verbis zawisła, *sed rebus et factis*.
 W życiu, nie w szkole, ani w tych dysputacyach
 To jest prawdziwa mądrość; żyć według rozumu,
 A nie według mniemania. Ot chwałą drugiego,
 Że dobrze defenduje, gania że źle żyje.
 Lecz ty tego obojga nie umiesz, ani żyć,
 Ni dobrze defendować, zkądżeś tedy mądrym?
 Za takowego mnie mają moi kolegowie.
 Ja nie mam. Bo wprzód w tobie nie widzę nauki,
 Ani erudycyjej. Czemuś ją pokazał
 Światu? Kędy są twoje *lucubrationes*?
 Kędy wydane na świat pisma twe i prace

Dowcipu i rozumu twego *monumenta*?
 Widzę twe minucye, prawie *minutias*,
 I kilka oracyek błazeńskich i głupich.
 Coś *solidum* napisał kiedy? kędy proszę?
 Idźże jeno a wejrzyj w literatów prace,
 Które w obcych królestwach na świat wypuszczają.
 Ale tu drogi drukarz, i papier kosztuje.
 Napisz jeno co godnie, znajdziesz na drukarza:
 Każe to i typograf swym kosztem drukować.
 Pisz do rządu cokolwiek przynależącego.
 Abo do obyczajów naprawy, albo więc
 Historią. Ilustruj ojczyznę swą pracą.

Co powiem o medykach? Których doktorami
 O jak niełuszuie zowią, raczej mordercami,
 Albo drugiego katem nazwać, nie medykiem.
 Nie o wszystkich to twierdzę, ale więcej takich
 Doktorów, *ut stultorum omnia sunt plena*.
 Którzy tak poczynają, jako powiadają
 O jednym, co więc swego preceptora chował
 Recepty, kładąc one w beczkę od kapusty.
 Gdy tedy kto zachorzał, na głowę lub nogi,
 Drugi na piersi, albo żołądek, lub gardło,
 Lub puchlinę, lub *phtisim*, i gdy się go radził,
 Poszedł on do swój kłody, i przeżegnawszy się,
 Zmieszał owe recepty zamrożywszy oczy;
 Dopiero, która mu się do ręki trafiła,
 Tój dobył i wyciągnął. Była na puchlinę,
 Dał on ją na podagrę. Była na bél głowy.

Dał on ją na gorączkę albo na suchoty.
 Ztądci śmierć jest gotowa kiedy medyk głupi.
 Ot ledwie co łaciny przejąwszy, do Padwi
 Lub Bononii bieży albo do Peruża.
 I tam za kilka skutów doktorem zostanie.
 Zaraz zatym *ad praxim* do domu powróciwszy.
 Jechał cię pies, wolę już umrzeć swoją śmiercią,
 Niżli mię ty masz dobić, diabeł cię prosi
 Z tą twoją medycyną. Bogu się oddawam.
 Ten mię raczej niech leczy, niż twoja odwaga.
 Więc bieżysz *ad lauream*, cheesz *ab hominibus*
Vocari Rabi, Rabi, i niewiem, co tylko,
 Kupując te za złoto tytuły i srebro.
 Jako cię mam zwać takim, a ty nie nie umiesz.
 Ignorant z ciebie prawy, i wierutny nieuk.
 Ucz siebie, ucz i drugich, a przytem żyj dobrze,
 I według onej dawnej cnej filozofii.
 Niech też to w twych widziemy i skryptach i księgach
 A choć i bez tytułu mądrym cię nazwiemy.

SATYRA OSMA.

Na oziębłość naszą i nienabożeństwo.

Jako wy z Panem Bogiem, tak też Pan Bóg z wami.
 Dalekoście Polacy przodków ustąpili

Nabożeństwa, i onój ku Bogu żarliwój
 Pobożności. Teraz już wszystko z oziębłością,
 A nie g rzeczy. Może się wasz ku Bogu afekt
 Nazwać do galarety, nad sam lód zimniejszy.
 W kościołach was nie pytaj, chyba bardzo rzadko.
 I to w święto, albo téż w niedzielę zaledwie.
 Wolicie dni oddane Bogu, robociznom
 Naznaczyć, i ubogich poddanych pociągać,
 Wtenczas gdy chwałę Bogu powinni oddawać.
 Wolicie sami w święta pić, hulać, kostek grać,
 A przeto téż nie sporo. Ginie i niszczeje
 Wszystko w śpięchach, w stodołach, w oborze, w komerze
 Z Panem Bogiem idziecie jakoś politycznie,
 Żartem więc zamawiając, a szkodliwym żartem,
 Że się pospolitować szkoda z Panem Bogiem.
 Obawiam się, żeby te żarty nie przywiodły
 Kogo z was, do jakich złych terminów i końca.
 Być nie odżartowano: bo ten Pań uczyni,
 Co zechee, ani się go godzi spytać, czemu?
Sic volo, sic jubeo, tak u Pana Boga.
 Wszystko twe gospodarstwo od niego początek,
 Od niego dokończenie bierze i fortunę.
 Chodźmyż i do kościołów. Nie nowina było
 Przodkom naszym opactwa fundować bogate,
 A teraz co? Świat zmędrzał, powiadają, zładże
 Lada karczmę przed miastem dadzą reformatom,
 Aby tam budowali klasztor i z kościołem,
 I to przeciwko niemu zbór jaki wystawić

Pan każe, aby miasto lepiej osiadało.
 Z drugiej strony gościniec postawi, aby ci
 Co na odpusty chodzą, wszelkie pijatyki,
 Zgorszenia, i nierządy tamże zamnażali.
 Przyjeździeli zakonnik po jałmużnę: Miły
 Ojczy, toście niedyskret. Mam ja dziatki, żonę,
 Mam komu dać, wy jedźcie żebrać kędy indziej,
 Bo tu nic nie weźmiecie. Każe mnicha wyszczwąć
 Psy z podwórza, nie dawszy sztuki chleba w drogę.
 Tak Bóg ma błogosławić! Ba cud, że nie spuści
 Ognia z uieba, któryby i ciebie i dzieci,
 I twe gumna popalił, także i śpichlerze,
 Zwłaszcza że wolisz psom dać i chartom, niżeli
 Ubogiemu. Bodajbyś nie zażył i swego.
 Od kogoż to, proszę, masz, jeśli nie od Boga?
 I nie powinienżeś mu oddać to w ubogim,
 Skąpcze brzydki. Niedługo zażyjesz tych zbiorów;
 Zbiorą cię też nie długo. O jaka żarliwość
 W cnych przodkach naszych była, jakie nabożeństwo!
 Świadcą wielkie fabryki kościołów przepysznych,
 Za wiarę umrzeć było prawdziwą, rzecz sławna,
 Nie żałował tam ojciec syna, ni brat brata.
 Święta ona Jadwiga, gdy jój powiedziano,
 Że syn Henryk od Tatar zabit, człowiek godny,
 Klękawszy, dziękowała Bogu, że takiego
 Zrodziła, który godzien był, za wiarę umrzeć.
 Jeśli też kiedy w jaki grzech upadł z cnych onych
 Przodków naszych, jaki żal i jaka pokuta!

Konrad Leszka Białego brat, że księdza zabił,
 Występek zaraz uznał, i w lot do Łęczyce,
 Gdzie wtenczas arcybiskup mieszkał, przybieżawszy
 Nakazaną pokutę wykonał z pokorą.
 Henryk wrocławskie ksiązę z obozem nastąpił
 Na Tomasza biskupa i księżą wrocławską,
 Chcąc pozabijać wszystkich. Niestrwożony biskup,
 Wyszedł *cum clero* oraz w processyi prosto.
 Ciągnać i do obozu i taborów jego,
 Gotów gardło położyć za kościelne dobra.
 Co obaczywszy Henryk i wszystkim zdumiany,
 Jakoby boskim oraz głosem przerażony
 Upadł do nóg biskupich, żebrząc miłosierdzia
 I odpuszczenia grzechów. Za taką pokorą
 Biskup i grzech odpuścił i on absolwował.
 Naśladujcie Polacy starych pobożności,
 Bóg wam i szczęście będzie i waszej ojezynie.
 Dość o tym, przeto *verbum non amplius addam*.

SATYRA DZIEWIĄTA.

Na zmyślone i farbowne przyjaźni.

Jużes mój Stanisławie zasiadł przy kominie,
 A przed tobą z grzankami spory kufel stoi.
 Hojny ogień z suchych drew, na dworze zaś z mrozem
 Ostry wiatr uszy szczypie, skrzypie pod bótami,

A po ledzie nacięższy ujdzie wóz furmański.
 Niewody wszędzie robią, i u ciebie także
 Rozumiem, zaczem w tych dniach będziesz mie miał
 pewnie,

Bo u mnie ryb o male: wiesz, że żyjem z sobą
 Bez tych ceremonij, których teraz pełno,
 A szczerości i o kość. Gdzie się one czasy
 Podziały, gdy przyjaciel przyjaciela kochał
 Jak brat brata. Bywali u siebie sąsiedzi
 Żyjąc w miłości, zgodzie, statecznej przyjaźni.
 Ani się z uczynności, gdy przyjaciel prosił,
 Wymawiano: i owszem za jeden dar sobie
 Każdy miał, gdy mu służyć przyjaciel rozkazał.
 Do niego *refugium* w szczęściu i w nieszczęściu.
 Przyjaciel był, rzec mogę, port przyjacielowi.
 Niedufności nie słyhać było, ani kłamstwa,
 Ani zmyślonych tych to offertów, jak teraz.
 Insze w gębie, a insze w sercu. Szczerłość kędyś
 Daleko ustąpiła, w Polsce jej nie pytaj.
 Stronią ludzie od siebie, a jeden drugiego
 Strzeże się jako ognia, jak nieprzyjaciela.
 Cóż kiedy trudno pojąć te cery zmyślone,
 Te słowa farbowane i fałszem okryte,
 Więc się w szkołach uczemy *de amicitia*
 Co Cicero napisał. Tam nam powiadają
 O onych rzadkich parach przyjaciół prawdziwych,
 Wiemy co był *Pilades*, i co był *Orestes*,
 Co *Pythias* i *Damon*, co i *Eurialus*

Z Nizusem, co *Lelius* z sławnym Scipionem.
 Małoć na tem, że wiemy i często czytamy,
 Gdy sami nie czynimy. Czemu to te czasy
 Tyberyuszów tylko a Sejanów rodzą?
 Frantów nazbyt na świecie, szalbierzów, oszustów;
 Ale szczerych przyjaciół Diogenesową
 Laternką trzeba szukać wśród dnia, i to ich tu
 Nie znajdziesz. Darmo szukasz stary filozofie.
Nomen amicitiae tylko nam zostało.
 Sama rzecz uleciała. Gdy w dom twój przyjedzie
 Przyjaciel, szpiegaś nabył, nabyłeś obmówcę
 Za twoje uraczenie, i za dobre mienie.
 W domu twym opisze cię, i żonę, i służę;
 Potrawom da przyganę, da i napojowi.
 Wyjachawszy za wrota plunie. A boday go
 Zabito, żałował mi jeść dać, koniom owsa
 Z sieczką dał, nie postoi ma noga u niego.
 I tak za dobre odda złem cię wspomianiem,
 Kędyż wzdy owa szczerłość, owa otworzystość
 Staropolska, kiedy się cieszyli sąsiedzi,
 Po szelągu kart grając, albo więc warcabów
 O kasztelański stołek, którego tysiąckroć
 Godniejszy byli, niż ci teraz kasztelani
 Warcabowi. Natéczas przyjaźń i z szczerością
 W jednej sforze chodziły, Ten wiek terażniejszy
 Wszystko to rozforował, o czem dosyć, milczę.

SATYRA DZIESIATA.

*Na tych, którzy w głębokiej gnusności i lenistwie
leżą ponurzeni.*

Tak to ode dnia do dnia, od nocy do nocy,
Także to zawsze będzie! słońce bije w okna,
A waszeć spisz mój drogi, już i bydło z pola
Przyszło. Na półzegarzu dwanasta dochodzi.
Jużby i pijanica wyszumał najtwardszy.
Ej wstańcież wzdry mój panie, rzecze kto z kompanów
Ażci się *tandem* porwie, ziewa, a na łóżku
Siedzi, oczy wygnily, i z gęby śmierdzi piwsko,
W paszczęce kliju pełno, a w czuprynie pierza.
Toż dopiero do portek. Ubiera się przez dwie
Albo przez trzy godziny. Aż dadzą śniadanie,
A za nim prędko obiad, po którym już pije,
I leje w się jak w beczkę. Zatem podwieczorek.
A nakoniec wieczera, po wieczery szlaftrunk.
A tak cały dzień znijdzie śpiąc, jedząc, a pijąc.
Rzecz kto: wsieśby na koń i przejeździćby się;
Odpowie. Nie czuję się sposobnym do jazdy,
A koń też ciężko nosi. Więcby się po ranu
Księgą zabawić, albo przepisaniem czego.
Oczy mię zaraz bołą, gdy pocznę co czytać.
Więcby z pieskami w pole. Nie dobre dziś pole.
Więcby z kopiją skoczyć. Niebezpieczno biegać.
Nie mam konia po temu. Wymówek aż nazbyt.
O błaznie nad błaznami do tegośmy przyszli.

Komuż z tym gorzej, proszę, czy mnie czyli tobie?
A na cóż taki żywot? Czemuż się nie każesz
Powić, a tak w powiciu w kolebeczkę włożyć,
Żeby nad tobą mamka śpiewała lulajże,
Lulaj, lulaj chłopieczku! Czemuż się w bawełnę
Zawinąwszy, w pudełku nie zamkniesz słoniowém.
Coż mi to te wymowki przynosisz? O ciebie
Idzie, gnijesz chudzino, albo raczej giniesz.
Podobienesz do garca niewypalonego,
W który gdy próbując go, zabrząkasz, nie a nie
Dźwięku nie da. Tak i ty jeszcześ prostą gliną;
Terazby cię formować, i w kole obracać,
Aby wzdry co urobić z ciebie wybornego.
Ale mam swój dostatek z ojca jaki taki.
Kontentuję się choćby o chlebie, o soli,
Mam co jeść i pić w domu, co mi po ćwiczeniu?
Drugi rzecze: że idę z dziadów i pradziadów
Zacnych i starożytnych. Mam stryja marszałkiem,
Mam wuja pieczętarzem, albo więc biskupem.
Cóż z tego: to już przez to gębę odąć trzeba?
I nie nigdy godnego nie robić na świecie?
Precz z tą dumą takową. Znam ja ciebie dobrze,
I wiem, co się w cię wlewa; zacnieś się urodził,
Ale żyjesz jako flis, albo jako hajduk.
Oduścić jednak przyjdzie tym, co to po uszy
Utonęli w występkach, i nie widzą zguby
Swojej, całe olsnąwszy. Nie wiedzą, co tracą.
Ale tym Boże otwórz oczy, którzy ni przecz

Ni zacz cnoty odbieżą. Boże niech uznają,
 Co to stracić ją marnie za nic, a uznawszy,
 Niech żałują, że oraz z nią wszystko stracili.
 Nie miał więcój miedziany wół Phalarydesa
 Mąk w sobie, ani on miecz nad szyją wiszący
 Strachu i trwogi więcój; jako kto się czuje
 W czém, nie mając przenigdy wolnego sumnienia.
 O jak tam częsta trwoga, jaki tam niepokój,
 Gdy drugi cienia swego boi się mniemając,
 Że to już wie wszystek świat, co gdzie cicho zrobił.
 Stanie sumienie za bież, za hak, za katownią
 Niewiem jaką, za rozgi, za próby, i wszystkie
 Męki. Stanie za wszystkich katów, i tyranów.
 Nie dziwować się jednak, gdy kto nie uważa
 W młodych leciech, co to jest. Lata go omowią,
 Dzieciuch nie myśli tylko o pile, o cydze,
 O graniu, kozłowaniu, i próżnych zabawach.
 Pomnię, że i mnie z młodu często więc napadła
 Szkolna choroba, gdy się do szkoły nie chciało.
 Nie wiedziałem, com przez to tracił; i jak wiele
 Książkąm się brzydził jak psem, i każdą stateczną
 Zabawą. Wszystko *votum* było grać, żartować;
 Ale ty, choć to już wąż odrosł, jako ma być,
 Coś to i Philo przebiegł Zofią, i wyższe
 Szkoły, a przecie gnijesz, ani się obaczyć
 Możesz, jak wiele tracisz, jak wiele szkodujesz.
 Cóż wždy masz za cel życia, dokąd ciągniesz albo
 Dokąd zmierzasz? Czy tylko bąki strzelać myślisz?

Biegając, to tam, to sam, samopas jako głupi.
 Wzdyć też trzeba mieć pewny koniec swych zamysłów
 Bo po czasie daremnie są wszelkie sposoby.
 Wpadnie kto z was w malignę, jeśli nie zabieży,
 I krwią jój nie rozerwie za czasu, daremnie
 Potém ją puści z dwu rąk, gdy po czasie będzie.
 Na początku potrzeba chorobie zabiegać.
 Nie pomoże Matezy, potém ani Fechner,¹⁾
 Choćbyś i sto tysięcy dawał, nie zabiegą
 Już złemu, gdy się w tobie potężnie zawężmie.
 I kiedy już natura *succumbet* chorobie.
 Toż *in morbis animi*, rozumieć potrzeba.
 Zawczasu zabiegajcie, ma rada panowie,
 A ucz się każdy z młodu, *quae sunt causae rerum*
 Jako mądry powiedział, i stary poeta.
Quid sumus, et quidnam victuri gignimur. Przytem
Quis modus argento, quid fas optare, quid asper
Utile nummus habet. Patriae carisque propinquis
Quantum elargiri deceat, quem te Deus esse
Jussit et humana qua parte locatus es in re.
 Ucz się wszego dobrego. Nie zazdrość bliźniemu,
 Choć też tam co obaczysz u niego więcej, niż
 U ciebie i dostatniej, życz mu i błogostaw.
 Niech kwitnie i w dostatki i w sławę, a ty się
 Staraj, abyś takim był: Naśladuj go, ale
 Bez zazdrości, i złego ku niemu afektu.

---

1) Nazwiska lekarzy.

[Tu mi rzecze kto z owych górnych animuszów:
 Co'mnie po tych wywodach, co po tych dyskursach,
 Precz z skrupułami, proszę, na spowiedź je zchować.
 Mnie to nic nie pomoże: niechęć być świętoszkiem.
 Zachować to tym, którzy w kapicy, w klasztorach
 Pokutują za grzechy. Inszegom ja cechu.

Bardzo dobrze, dam pokoj. Wolno mię nie słuchać,
 Jako się komu widzi. Poczujesz na potém,
 I uznasz, choć nie rychło, co przez to szkodujesz.
 Jako ono więc chory zawoła doktora
 I powie, to mię boli, albo owo. Rzecze
 Doktor: trzeba się miły szanować, a co dam,
 Zażywać. Dobrze, panie doktorze, zażyję!
 Za tym drugie i trzecie da doktor lekarstwo;
 Zażyje i wykona wszystko, co rozkazał,
 Aż mu się też poprawi. Rozumie, że wybrnął,
 Wraca się do nałogu, nie zdrowych zażywa
 Potraw, pije, i chula z kompanijką; zatym
 Recydiwa przypadnie. Pan brat znowu mdleje,
 Bo coraz gorzój, cięższa gorączka dokucza,
 Która bez zfolgowania piecze, pali, suszy.
 Wierci się chudzineczka, radby już wypełnił,
 Cokolwiek nacięższego pan doktor rozkaże.
 Wykupiłby się jako bobr nawet jądrami,
 Nie tylko ręką, nogą, by można. Daremnie.
 Niecheiałeś bracie słuchać doktora z początku.
 Toż tobie. Już ten idzie precz, a ksiądz nastąpi;
 A jako ów nie rychło, tak i ten, gdy dusza

W trwodze. Niewie, co z sobą rzec, desperacya
 Przed oczyma, bo *sera* pokuta *non vera*.
 Dla twego dokładania stracisz zdrowie, duszę.
 Stracisz wszystko, nie mając nad to nic droższego.
 Więc po doktora pošlesz, gdy cię bol napadnie.
 Mniejsza to być na zdrowiu chorym, lecz na duszy,
 To większa. Frasujesz się, kiedy cię zaskoczy
 Gorączka albo febra. A ty, ledwieć wspomni
 Kto pieniądze i złoto, cieźszą stokroć cierpisz
 Gorączkę, tak cię chciwość rozpali mizerna.
 Obaczyszli też jaką gdzie w oknie twarzyczkę,
 Zaraz cię żądza piecze, i miłość rozgrzeje.
 A zaś, gdy dadzą na stół gruby chleb, soloną
 Pieczonkę, aż tu w gębie wrzód ci się urodzi.
 Nie możesz tego i zgryść i połknąć bukonu, 1)
 Tylkoby smaczne kąski. Ten wrzód delikacka
 I pieszczona naturka w gardle urodziła.
 Napadnili cię bojaźń, prawą febrę cierpisz,
 A jeśli gniew, gorączkę, ba i coś gorszego,
 Krew w tobie wre, od jadu, oczy się błyskają.
 Mówisz i czynisz takie rzeczy, których nigdy
 Szalony chłop nie zrobi. Sam *Orestes* będąc
Agitatus furiis, przyznałby to śmieie,
 Żeś jest w gniewie sto razy szaleńszym, niżli on.

---

1) Kąsek, z włosk.

KSIĘGI TRZECIÉJ

SATYRA PIERWSZA.

Na Interregnum i nierząd jego.

O nierządne królestwo i zginienia blizkie,
Że z naszym Kochanowskim bezpiecznie wyrzekę.
Ale tego nierządu wizerunek prawdziwy,
I największy jest u mnie, samo *Interregnum*.
Chaos, czy piekło jakie? *ubi nullus ordo*,
A sroga konfuzya: bo Polacy w niczem
Nie są porządni, tylko x samym nieporządku.
Ten statecznie trzymają i w nim się kochają.
Cud jednak jeden, że się postrzedz nie możemy,
Ani obaczyć, z obcych nie biorąc przykładu.
Król umrze, a my miasto jedności, najbardziej
W ten czas z sobą różniemy. Priwaty na placu.
Terazby ich dochodzić, gdy pogoda rzeczesz.
Właśnie. Zgadłeś, na ten czas, gdy ojczyzna mdleje.

Duszkoszby 1) jój dokonać, i dobić do końca.
 Sąsiedzi pograniczni w srogięj gotowości
 Czuwają na nasz nierząd; a my nie myślemy
 O żadnej pogranicznej obronie, także i
 Passów 2) i zamków, których ledwie i tak mamy.
 A lubo są, niedbają o nie starostowie.
 Woli i wał rozrzucić, jeżeli przeszkadza
 Ogrodowi, gdzieby się kapusta rodziła.
 W sklepach prochów nie znajdziesz, chyba sól gdzie
 z żupy,

Którą arendarz w nichże, na wyższy grosz chowa.
 W Cekaucie polcie wiszą, a miasto dział w bramach
 Znajdziesz wozy, któremi drzewo z boru wozi.
 Straż na blankach 3), kilkoro świni, co wał ryją.
 Uchowaj Boże łożyc na naprawę zgniłych
 Dachów, i inszych w zamku budynków. Co potem?
 Nie dla tegom starostą, abym zamku bronił,
 Ale abym intratę brał, za me zasługi.
 Takie to twe zasługi? Żeś królowi czasem
 Zwodził, gdy po tobie tój potrzebował służby.
 Ale się ja powrócę, com wprzód zaczął mówić,
 O naszym *Interregnum*, które jeden błazen
 Słusznie zwał *Terererum*, jakieś zamieszanie.

---

1) Oby, o gdyby!

2) Ciasna droga, przesmyk, wąwóz, szlak; zob. ks.
 III. sat. VI.

3) Wystawa, galerya na wieży.

Rzecz kto, azasz nie masz żołnierza na Rusi
 Kwarciannego, któryby granic tój tam ściany
 Bronił? Jest to tak, ale jest na zgubę naszą,
 Oppressią wolności, i głosu wolnego
 Na ten czas *Interregni* umyślnie chowany:
 Sprowadzi go albowiem Hetman pod Warszawę
 A to, aby dowodził swego, i tym dopiął
 Wakancyej u króla, które już ułapił
 Obietnicą. A nasze głosy pójdą w kawy. 1)
 Ten królem będzie obran, kogo wojsko zechce,
 I z inszemi możnemi. Wy panowie szlachta
 Drobna, przyjechaliście, nie króla obierać,
 Ale groch; spytam ja cię, miły senatorze,
 Coż u ciebie droższego, ojczyzna, czy wakans?
 Odpowie mi: Ojczyzna. A czemuż to proszę
 I wolność swą sprzedajesz za jedno starostwo,
 Nie to mówiąc, coć każe sumnienie, ale co
 Respekt prywatny, i to, co nadzieja każe.
 Obierasz króla tego, który w twym rozumie
 Nie godzien nigdy zasięć tronu królewskiego.
 Przecię go królem chcesz mieć. Zaślepiłać rozum
 Priwata niecotliwa. Odrzuć tę, a uznasz,
 Że nie to mówisz, co chcesz, ani co rozumiesz.
 Tym czasem drudzy także nie śpią, ale jeżdżąc
 Do kandydatów, tamże targują koronę.

---

1) Przepadną.

Więc prawem uchwalono, aby ci nie byli
Praesentes, którzy chodzą około korony
 I starają się u nas o królestwo; ale
 Żeby w dziesiątku mil gdzie za Wisłą mieszkali.
 Co potem prawie, proszę? To to w dziesięciu mil
 Trudno złotu od siebie rzecz mówić, albo też
 I przez Wisłę przepłynąć? Tym czasem szlachetka
 Diszkuruje, rosprawia w kole, ba i łaje,
 A mili chałagowie 1) śmieją się z tych gadek
 Daremnych, i pijanych często oracyej,
 Czyniąc, co sami zecheą. Jest i druga téjże
 Podobeńka zawada, panów dissydentów
 Praetensye o wiarę, któremi więc wloką
 Elekcyą, chcąc swego dopinać, chudziny.
 Ale i ci w kierz pójdą, gdy gorne uderzą
 Wiatry, które one ich koncepty rozniosą
 Jako liście w jesieni wicher zwykł roznosić.
 Niezbedne religie, i ich różność w każdym
 Państwie niezgodę mnoży, bo ten jest geniusz
 Herezyej, że nigdy pokoju nie lubi,
 Wojnami a rozruchy karmiąc się i żywiąc.
 Boże! daj jedność w Polsce, która bodaj stanie,
 Pokąd jedyna wiara nie będzie chowana;
 Dla tego kupy zwodzą, dla tego i na nas
 Zaciągają żołnierza. Nieprzyjaciel łupi,

---

1) Wolarze poganiacze.

Nic to ; byłem ja swego mógł dopiąć na Sejmie,
 Choćby Ruś, Ukraina, i wszystka zginęła
 Ta tam ściana. O głosy bezecne i głupie!
 Gdy zginie prawo, wolność, zginiesz i ty oraz.
 Cóżci potem dopinać? dopni ty, co baczysz
 Z dobrem ojczyzny. Ten twój jeden cel niech będzie.
 Oto ojczyzna gore, gaś gaś, kto enotliwy,
 Bo trudno potem będzie gasić, gdy się ogień
 Szeroko już rozkrzewi, i gdy dom ogarnie.

SATYRA DRUGA.

Ze żaden król, Polakom nigdy niewygodzi.

Prawdać to, że się w naszych siła panujących
 Znajduje więc defektów naganie podległych,
 Jako to w distribucie i w inszych funkcyjach
 Publicznych; ale jednak żaden nigdy naszym
 Polskim król niewygodzi humorom, choćby on
 Z nieba zstąpił, i choćby lepszego nie było
 Nigdy pana na świecie, znajdziem mu przyganę;
 Nie żeby się w nim miała znajdować, raczej w nas,
 Którzy tę miłą wolność tek szeroko chcemy
 Rospościerać i ciągnąć, że i z grzechem wspomnieć.
 Nie uznawamy, jaka natura wolności
 I jakie jój granice. Ale czynić, co chcecie,

To u nas prawa wolność. Króla opprimować,
 Szczypać jego postęпки niewinne, to wolność.
 Szpecić stateczny jego ku ojczyźnie affekt,
 I to wolność. *In Summa* co gdy panujący
 Łoży dostatków, zdrowia, niewczasów, to wniwecz.
 Biednemu więc potomstwu jego ledwie damy,
 I to z wielką trudnością, czymby się żywiło.
 Któż nam będzie panował, chyba taki, który
 O nas potężnie myślić będzie, i o zgubie
 Wolności naszych. Inszych pewnie nieznajdziemy.
Carnificinam nazwał królestwo Batory,
 Tak mu wytchło 1) tytułów i tronu Polskiego.
 Tylko niedostawało, żeby téż był w łeb wziął
 Czekanem jako Zygmunt, co po nim nastąpił.
 Gdzież się ono podziało, co więc Zygmunt pierwszy
 Zwykł był mawiać, że u swych poddanych na łonie
 Bspiecznie odpoczywać i wyspać się może;
 Inaczéj témi czasy, bo jako król komu
 Odmówi czego, zaraz bóty mu szyć trzeba.
 Zaraz szlachtę buntować, i na rokosz wołać.
 Aleś tego niegodzien. Podobienesz żabie
 Onéj, która nogę swą wyciągała, kiedy
 Konia kuto, tak i ty chcesz z zasłużonemi
 Porównać. Dano grzendę kurowi, chce wiezy.
 Nabralesz już, przecię chcesz przed wszystkimi łapać.

---

1) Obmierzły.

Drugim tkwi chleb królewski z gęby, i obfite
 Dobrodziejstwa, a przecie niewdzięczni ku panu
 Złem za dobre oddają. Świadkiem przeszły rokosz,
 W którym ci na majestat najwięcej bili
 I nań następowali, którzy łaskę znali.
 To pod czas boju. Cóż zaś rzekę o pokoju?
 I w tym się nie wysiedzi król, senatorowie;
 Diffidencye w Polsce siła złego robią,
 Gdy między szlachtą, pany, i królem panują.
 Kiedy *Ordo Equestris* swoim senatorom
 I królowi nie ufa, nie mając przyczyny.
 Szkaluje, i rady ich, i wszelkie zamysły
 Opak szpoci. 1) Jakoby i królowi na tym,
 I wszystkim senatorom nie nie zależało,
 Aby się wszystko dobrze i pomyślnie działo.
 Żaden pewnie nie myśli w Turczach mieszkać, ani
 W Indyach, ani w Chinie. Tu ma swoje dzieci,
 Ma dostatki i wioski, musi o tem myśleć,
 Jakoby i ojczyzna w pokoju i on był.
 Szlachcicem się urodził senator, jak drugi,
 I dla tego ojczyznę, że w senacie siedzi,
 Przedać ma, będąc cnotą i samą przysięgą
 Obowiązany? Honor niezbauił go cnoty,
 Owszem jój go nabawił: bo wie, co powinien
 I Bogu, i ojczyźnie, i rzeczpospolitej.

---

1) Wykrzywia, szpeci.

Lecz wracam się do królów, o którychem zaczął.
 Suspicie, przymówki, huki i hałasy
 Sejmowe, słusznie serca od nas królów naszych
 Odrażać muszą, i ta haniebna niewdzięczność,
 Którą ich potykamy za prace i koszty.
 Odstąpili dziedzictwa, ba stracili drudzy
 Dla téj naszój korony, i to na nas mało,
 Gdy skóry chleba dzieciom ichże żalujemy.
 Znać, że się Henryk postrzegł, dla tego też *vias*
 Prędko z Polski, bojąc się, by go było potém
 Co gorzej niepotkało, wołał, zawczas umknąć.
 Obawiam się ja bardzo, byśmy kiedykolwiek
 Nie przestrugali z naszym uporem, i tym to
 Oстрыm następowaniem na nam panujących.
 Już prawa popisane, na które król wołał
 Stephan, *solvite manus, quas lege ligastis.*
 Aż téż było do szable. By był pono pożycz,
 Rozwiązał by je był sam sobie i bez sejmów.
 Wzdyć to król, dar jest Boży i namiestnik jego,
 Jego jest pomazaniec; na cóż go tak lekko
 Nosiemy, a że rzekę prawie pomiatamy.
Laeta saepius mówią tak *patientia*
Vertitur in furorem, aż téż *libertas* w kierz.
 Za wczasu i przestrzegam i radzę, inaczéj
 Idźmy z naszemi pany; raczéj miłość u nich
 Niż nienawiść jednajmy, i kupujmy sobie
 Wzajemną ku nim także miłością, a przydam
 Konfidencyą. To nam w swoim testamencie

Monitum zostawił, on sławny nasz Władysław
 Świeżo zmarły, który też wycierpiał cokolwiek,
 Lubo bez niego teraz i bardzo teskniemy,
Virtutem incolumem w nienawiści mając,
 A po śmierci dopiero onejże szukając.
 Więc jeśli niemożemy, albo też nie chcemy
 Królów naszych szanować, takichże szukajmy,
 Coby umieli guzy i czekany zcierpieć,
 I których to natura tak uformowała,
 Że w wolności, niewolą ponosić umiejają.

SATYRA TRZECIA.

Na nieporządną Justitiam distributivam

Miła *distributiwo*, tożesz zabłądziła.
 Niewiedzą temi czasy, co jest zasłużony;
 Kto ma fawor u dworu, ten ma i zasługi.
 A ono wejźrzećby też, na co wżdy krolowie
 Dawni te zostawili dobra? Zasłużonym.
 Tak wszyscy rozumiemy; lecz nie doznawamy.
 Nie dawnych wiecie czasów co się działo? wiecie,
 Jako rozpraszać tylko umiano, dawać nic.
 Lada djabeł przyszedł pierwszy, to uprosił.
 Dano czasem i trzema. Cóż o przywilejów
 Konkurencyą hałas, i prawem i lewem.

Zdrad tysiąc, figlów tyle troj i oszukania.
 Jeden drugiego jak mógł powalił przez nogę,
 Ba i przez kij przesadził. Obawiać się było,
 Że gdy trzej uprosili, niż *possessor* umarł,
 Aby mu czego byli złego nie zadali.
 Bo czekać teskno czasem w takich okazyach.
 Kto się dowiedział, a żył, że już uproszono
 Po nim *Vacans*, rad nie rad musiał więc zażywać
 I *Mithridaticum* i dryakwie po ranu,
 Lub praeserwatyw jakich. Djabeł wierz komu.
 Lepsze jest chwała Bogu, niżeli dali Bóg!
 Tak każdy z tych rozumie i na to ugadza.
 To tak szły wakancye. Trzeba tedy królom
 I nie porywczu dawać, i wiedzieć, komu dać.
 Snadniej się z lekka przejrzeć, jako w wakancyej,
 Tak w tym, co o nią prosi; a nie czekać tego,
 Żeby nawet i przysłał, kiedy zasłużony.
 Bo taką rzeczą byłby ten lepszy, kto pierwszy.
 I trzebaby umyślnie zawodniki chować,
 I miewać je na stajniach, dla nabycia starostw.
 Ale tak jako czynił Stephan, on król baczny,
 Który sobie notował ludzi zasłużonych,
 I takiemu Sandomierz dał, choć siła inszych
 I możniejszych i zacnych oń konkurowało.
 Teraz zaś wszystko jedni biorą, a drudzy nic.
 Miej radzęć królu registr, notuj, coś komu dał.
 A komuś też nic nie dał, lubo zasłużony.
 Tym sposobem każdy się piąć będzie do sławy,

I do cnoty, kiedy ta będzie nadgrudzona.
Tam poenis quam praemiis, każde stoi państwo.
 Uważ zasługi, i włóż oboje na szale,
 Zasłużeńszym więcój daj, ci co mniej *merentur*,
 Niech mniej biorą. Ci co nic, niechże też *nic* wezmą.
 To zła, kiedy drugiemu pošlą wojewodzki
 Stołek wysoki, a on godzien miasto tego,
 Aby mu zajęczego łupieża¹⁾ z kądziela,
 A przytém powroz pošlał król, jak ów uczynił
 Komuś, co marnie uciekł, pana odbieżawszy.
 W tэм jednak myłka częsta nietylko więc w królach
 Bywa; lecz i w nas samych, którzy to zasługi
 Nasze wysoko kładziem, a żadnych nie mamy.
 Biedny odźwierny chciałby, by całe starostwa
 Brać w nagrodę od króla. Odźwierny, odźwiernym,
 Koczot²⁾ koczotem; żołnierz żołnierzem niech będzie,
 W uwadze królów naszych. Dobra, powiadają,
 Matyaszowi płotka, dobra i psu mucha.
 Więc do tego, nietylko ten jest zasłużony,
 Kto w boju ręką czyni; lecz i co w senacie
 Rozumem, dobrą radą, czułem obmyślaniem.
 A jeżeli tэм dano jedno, drugie *vacans*,
 Nie przeszkadzaj tэм drugim. Co rzeczesz? kiedy cię
 Król spyta: Panie bracie; *quot panes habetis?*
 Porachujcie się z sobą. Służyłeś, masz dosyć.

---

1) Złupiona, odarta skóra. 2) Raifur.

Zostaw też bracie drugim. Więc króla zowiemy
 Niebaczny, i nie wiem czém, dla tego najbardziej,
 Że w nas ustawnie nie tka. Dobrze, że dyskretny!
 Takich my sobie życzymy królów, coby dawać
 Umieli, nie rozpraszać i siebie obnażać,
 I swoje pomarnować; bo kiedy to będzie,
 Muszą zaś *ex publico* łupić *per fas nefas*,
 I brać choćby z ołtarza. To reguła pewna;
Qui sibi nequam, cui proszę ma być bonus.
 Jest dosyć dóbr ojczyzny synom naznaczonych
 Onéjże zasłużonym, ty królu strzeż swego,
 I tej intraty, którą opisały prawa.
 Rozdawaj, ale dobra rzeczypospolitój.
 A te rozdawaj mądrze, i z wielką uwagą,
 Rozrzutnych i utratnych, uchwaj nas Boże
 Królów i panów, jacy tu Władysławowie
 Mało nie wszyscy byli. Taki był Jagiello
 Władysław, który swoje i cudze rozdawał,
 I wielką część królewsczyzn między lada miotów 1)
 Rozsypał niewiem jako; całe więc powiaty
 Prywatnym rozdawając, aż go ojciec święty
 Marcin piąty, przez mandat lwowskiemu posłany
 Arcybiskupowi, w tem napomniał, i odciał
 Darowizny rozdane podłym i występny.
 Tak i Władysław trzeci dochodów swych własnych

---

1) Pomiotło, śmieci

Rozrzutnymi datkami umniejszył i ścieńczył.
 O czwartym naszym w liczbie, nie trzeba nic mówić
 Wiemy czego doznała tak Rzeczpospolita,
 Jako i my prywatni częstemi składkami.
 O Alexandrze królu kiedyś powiedziano
 Gdy umarł, że z nim dobrze *fata* postąpiły,
 Gdy go na czas zabrały, i gdy przez rozrzutność
 Nie miałby był i co jeść, i czem się wyżywić.
 Bo blisko tego było, że Polskę i Litwę
 Porozdawał bez braku, i komu i czemu;
 Dosyć o tem, gdy teraz mamy inakszego.

SATYRA CZWARTA.

Zkąd hetmanów brać i jakich.

Trudno tego zamilczeć, co ojczyznę boli.
 Bodaj nie żył, kto jój nie życzy dobrego;
 Jakoby sam miał zostać, gdy ona upada,
 Całością jój, każdy z nas stoi, a kiedy ta
 Obalona, upaść téż fortuny z nią muszą.
 Między jednak inszemi przyczynami, i ta
 Jest téż nie pośledniejsza, kiedy panujący
 Wodzów takich wojennych podawają, co to
 Żle być i rotmistrem albo towarzyszem

Drugiemu, nie hetmanem. Fawor, fawor dworski,
 Gdy rozdaje buławy, u diabła ryby. 1)
 Jeden tam promowować będzie szwagra, brata,
 Drugi i za pieniądze przeda promocją.
 Nie u dworówby tego szukać, co należy
 Do wojny i rzemiosła rycerskiego; ale
 W obozach ludzi szukać, a w nich nie uważać
 Dostatków, ale cnotę, odwagę, i rozum,
 Męstwo, i umiejętność, przytém doświadczenie,
 Fortunę, łaskę bożą, miłość u rycerstwa.
 A jeśli taki będzie przychudszym pacholkiem,
 Więc go król niech uczyni dostatnim i możnym.
 Czego mu bowiem szczęście umknęło z dostatków,
 To pan niechaj nadgrodzi. Takimci by dawać,
 Co mogą całość nosić ojczyzny na sobie.
 Głową i ręką robiąc; nie onym, co piętą
 Tylko wiercą u dworu, więcój na marmurze
 Wyśłużwszy, niż żołnierz w polu, i na koniu.
 Dobrze było rzeczono, że niedawnych czasów,
 Więcój lada babina starostw na wrzecionie
 Wyniosła, niż towarzysz na kopii który.
 Więc i toby nie zgorsza mém zdaniem, aby téż
 Buława nie przy jednym zostawała zawsze,
 Ale różnym, i w różnych bywała zlecona
 Okazyach. Bywało tak u starych Rzymian,

---

1) Diabła to warto.

Bywało i u Greków. Zgoła gdzie potrzeba
 Niosła, tam obracano *subjecta* wygodne.
 Będzie hetman, co lepiej sposób wojowania
 Przy szczęściu nieodmienném, rozumie z Tatory,
 Jako był nasz Chmielecki. Będzie taki drugi,
 Co szwedzkiej wojny manier lepiej wyrozumiał,
 I wszystkie ich fortele. Trzeci, co z Turczynem
 Wie co czynić, i jak go potrzeba wojować.
 Czemuż tedy nie przybrać nieprzyjacielowi
 Hetmana takowego, coby mu był straszny.
 Ale przydam i tę tu korzyść, że się drudzy
 Będą także ćwiczyli, jeden nad drugiego
 Usiłując, aby w tym jak najlepiej stanął
 Rzemieśle, i usługę ojezynie wyświadczył,
 Gdy buława z rąk jednych do drugich się będzie
 Przenosić, udzielając różnym tegoż szczęścia.
 O Polaku, Polaku, jako w inszych rzeczach,
 Tak i w tym srogi nierząd u ciebie, niech hetman
 Podrwi jako chce w wojnie, niechaj wojsko zgubi,
 Niech ojezynie mizerną na hak przyprowadzi,
 Niech pogubi rycerstwo, niech pola napoi
 Krwią szlachecką; przecię to nic nie jest. Ujdzie, bo
 W Polsce wszystko, i to też. Idźcież do Wenetów,
 Wiele tam było wodzów w ciemnych kamerotach,
 To jest, w więzieniu ciężkim rzeczypośpolitój:
 Złeś sprawił? dajże gardło. Zawiodłeś ojezynie;
 Przypląćże tego zdrowiem, przypląć substancją.
 Nie godzi się dwa razy podrwić hetmanowi,

Dosyć raz. A podrwi raz, niech nie drwi drugi raz
 Takaż i u Francuzów z nich exekucya,
 I u Hiszpanów także, sprawić się potrzeba,
 Czemu przegrał, jeśli się w nim wina znajduje,
 Póđź do turmy, albo więc przypląć tego szyją.
 U nas jak o medykach przysłowie powiada,
 Że ich *errores terra tegit*, tak i naszych
 Hetmanów błędy oraz z ludźmi pogrzebione.
Interim biorą, łupią, więcéj nieprzyjaciel
 W ojczyźnie nie splądruje, jako hetman robi
 Swemi stanowiskami, to jest, gdy się zwaśni
 Na kogo, i dochodzi prywatnéj urazy,
 Nie wspominam cheiwości, dla której nie jeden
 I ojczyznęby sprzedał. Znam wołoskie złoto,
 Znam i multańskie w skrzyniach dzieciom zostawione
 Ale cóż, długoż tego? Widziemy potomków
 Ich, że rzadko więc który w tém dziedziczy, co mu
 Ojciec zostawił z łupów rzeczypospolitéj.
 Dwiema rzeczami każde państwo stoi: rządem
 I w pokoju, i w boju. Te to jéj filary.
 Zaczem jest się zaprawdę, jest na co rozmyślić,
 Komu tego powierzyć rządu, komu oddać
 Buławę, a w buławie całość i ojczyzny.
 Było to niedawnego czasu. Zaczem słusznie
 Ktoś napisał nagrobek cnemu hetmanowi
 Ostatniemu, w te słowa. Kto chce niechaj czyta:
 Tu leży Koniecpolski, leży i buława,
 Ale nie leży jego nieśmiertelna sława.

Ta umierać nie umie; owszem kwitnie wszędzie.
 I pokąd Polska Polską, kwitnąć zawsze będzie.
 A ty mów cny Polaku, Umarł hetman, ani
 Znajdziem równego, gdyż z nim pomarli hetmani.

SATYRA PIĄTA.

Na skarb i nieporządek w nim.

Tak to *Cajus* jak *Scius*, i według *Tacita*
Magis alii homines, quam alii mores.
 Poskarbi po podskarbid następuje, przecie
 Każdy z nich albo skubie, albo takich chowa
 Przy sobie skarbowych sług. *Diogenes* widząc
 Raz a ono prowadzą złodzieja co ukradł
 Coś komuś. Za nim idą pisarze skarbowi.
 Prowadząc go chudzinę na śmierć powroźową
 I rzece, patrzcie eo się dzieje. A to *magni*
Fures, hunc parvum ducunt. Tychby to powieszać
 Co owo z karwaszami¹⁾ do skarbu przystają,
 A teraz kilkadziesiąt tysiącami liczą.
 Nie przez całe lata. Ty się chłopku szacuj

---

1) Żelazne naramieniki.

Ubogi, i podatki oddawaj zupełnie,
 Aby ci zdierecy rzesko napelnili worki.
 Twoje podymne, pobór, obróci się wkrótce
 Albo na kor edye, albo na kanaki 1)
 Albo na połów pani, którego Bóg nie da,
 Nie chcąc, aby krew ludzka wyssana w podatku
 Obracać się dziecięciu na krzciny gdzie miała.
 O pisarzach co powiem? O mój panie, jako
 Często konie, kobierce, rydwany sprawują
 Za tento zbiór publiczny. Żołnierz o żołd woła.
 Nie stało już podatków. Na retentach siła
 Zostało. Snadniejsza to, położyć pięćdziesiąt
 Miasto dziesiąci, albo dwudziestu, w registrach.
 Na prochy, więc na szpiegi, nuż i upominki
 Tatarskie, które rzadko Krymu wiem dochodzą.
 Siła registra wezmą. Aleć sejm nadchodzi,
 Już téż szczerze i pilnie wejrzymy w ten nierząd.
 Podskarbiego nie widzieć. Zachorzał chudzina.
 A na jakąż chorobę? *Comitialem* ją
Morbum, ci terażniejsi doktorowie zowią.
 Która ku konkluzyi sejmu opuściła
 Chwała Bogu chudzinę. Przyjeżdża, wołają,
Crucifige, bij, zabij tego franta, co to
 Kradnie rzeczpospolitą. Nazajutrz poproszą
 Na bankiet zawołany wszystkich panów posłów;

---

1) Kosztowny naszynik dla kobiet.

Albo wzdry co gębiatszych. Bankiet szumny. Pija
 Za zdrowie podskarbiego, który dziś trzeci dzień
 Frantem był i oszustem i zdrajcą, złodziejem;
 Nie słychać między winem takich głosów, ani
 Przegroźek, tylko *vivat, vivat*, nasz podskarbi
 Cnotliwy, i któremu równego nie miała
 Polska. *Concedo*, ale równego szalbierza.
 Upominki się kurzą. Tego koń z siedzeniem,
 Owego czarka potka, tego portugaly,
 Trzeciego sol, czwartego kilka beczek wina;
 Aż tu dobra rachuba, zgadza się *percepta*
 Z expensą. A nakoniec werifikują się
 Wydatki: bo o kwity nie trudno zmyślone.
 Kto weźmie dziesięć, da kwit na pięćdziesiąt złotych,
 Znajduje się, co za tysiąc dwadzieścia przypisze.
 Owo zgoła *impune* wszystko u nas, ani
Repetundarum dadzą *actionem* o to.
 Jako bywało w Rzymie, pokąd trwał w swój klubie.
 W Polsce wszystko się zniwdzie. Snadniej na łajanie
 I przymówki wytrzymać jednego tam sejmku,
 A kilkakroć i więcej sto tysięcy ukraść.
 Cóż tedy rzec? Odmienić dawnego, a na to
 Miejsce nowego życzyć w Polsce podskarbiego.
 Uchowaj Boże, lepiej już starego cierpieć
 Złodzieja. Jakom w bajkach słyszał, że gdy muchy,
 Bący, komorzy, konia chudego obsiedli,
 Chciał go być drugi ognąć. Aż on na to rzecze,
 Stój miły bracie, wolęć już cierpieć tych baków

Co się méj krwi napili, niż onych spędziwszy,
 Głodnych nabyć, coby ich jój ostatek wysnali.
 Aleć dosyć; bo ktoby wszystko wypowiedział,
 Ufatygowałbym tą prędzój Liszyskiego
 Starostę relacją, niżbym końca doszedł.

SATYRA SZOSTA.

Na ogołoczone ściany w obronę.

Nierządem Polska stoi, nie źle ktoś powiedział;
 Lecz drugi odpowiedział, że nierządem zginie.
 Pan Bóg nas ma jak błaznów. I to prawdy blisko,
 Że między ludźmi Polak, jest Boże igrzysko.
 Kiedyby nas wszechmocna boska nie trzymała
 Ręka, jużbyśmy dawno rąk nieprzyjacielskich
 Nie uszli, a że przydam i ostatniej zguby.
 Ten nas trzyma, ten nas sam okrywa, i szczyci.
 Zgoła tak sobie z nami Bóg więc zwykł poczynać,
 Jako który pan z błaznem. Gdy błazna opadną
 Chłopięta, jeden go wzad uszczypnie, drugi go
 Zakole gdzie najgorzej, błazen się opędza
 I wrzeszczy, raz drugi raz. Cierpliwie pan słucha.
 Aż też gdy chłopcy błazna nazbyt obracają,

I nie dadzą wypocząć, pocznie wrzeszczeć, gębe
 Aż po uszy rozdarłszy, że się też nadprzykrzy
 Panu, onem wrzeszczeniem: dopieroż zawoła
 Na chłopce. Chłopcy ciszy, długoż tego będzie.
 A chłopcy w kierz, odbiegą błazna i igrania.
 Tak Pan Bóg czasem czeka, aż nieprzyjaciele
 Do woli się ucieszą, zewsząd obracając
 Mizerną naszą Polskę. Dopiero gdy nazbyt
 Naprzykrzą się i onój, i jemu samemu.
 Zawoła ciszej Turcy, ciszej Tatarowie,
 A Turcy w kierz, i oraz inszy bisurmańcy,
 Opatrzność zgoła Boża, nad nami Polaki,
 Siłęc bowiem obrony mamy na granicach,
 Kilka set mil, kilka set ludzi bronić mają,
 I obronić, a gdzież to podobieństwo kiedy?
 Fortec nie pytaj, passów opatrzonych, ani
 Szlaków tatarskich pytaj zatarasowanych,
 Wszędzie wolno wnieść, wszędzie szpiegować każdemu.
 Pytał się Mauryc Wielki, hetman olęderski
 Wielkiego niegdy człeka, i w ojezynie naszej
 Senatora wielkiego, o obronę granie;
 I wiele też zwyczajnych *praesidiarios*
 Mamy przeciwko naszym niepewnym sąsiadom.
 Powiedział o kwarciannych, że ich kilkanaście
 Set zawsze pogotowiu, co granie pilnują
 Dalej pyta o sejmy i zjazdy publiczne.
 Na te powiada w srogich gromadach panowie
 Stawają tak dalece, że jeden senator

Będzie miał trzy tysiące, ba i więcej czasem,
 Na sejm jadąc. Aż Mauryc. A cóż to do rzeczy,
 Na obronę szerokich granic kilkanaście
 Set ludzi, a w pokoju i do rady, jeden
 Senator, przyprowadzi po kilku tysięcy.
 Lepiejby to odmienić, i do boju stawać
 W wielkich kupach, a za się w pokoju do rady
 W kilkunastu osobach. Tak dobry rząd radzi.
 O suplementach 1) gdy rzecz, o jakie wołanie!
Ze libertas patitur. Bardziej *patietur*,
 Gdy poganin osiodła nas, i one oraz.
 Ten, co jęczy w pogańskim jarzmie, pozwolilby
 Podobno na suplement, i w okowach woła;
 A ty w twym domu siedząc bezpieczen, powiadasz:
 Nie trzeba supplementu. Niechbyć jeno kiedy
 Przyszło u poganina być w rękę, prosiłbyś
 Nietylko o supplement, ale całe wojsko.
 Inszać to dyskurować na sejmikach, insza
 Stawać w boju, i kiedy nieprzyjaciel w oczu.
 Dopierobyś pozwolił na supplement, kiedy
 Tak cię toż obleci, że ledwie się ostoisz.
 A my tam nie żałujmy, gdzie żałować nigdy
 Nie trzeba. Dawno mówią, błogosławiona to
 Kopa 2) która ochroni, albo też obroni

---

1) O uzupełnieniu wojska.

2) Groszy.

Tysiaca jednego. Zawsze my Polacy
 Tej naszej oszczędności na obronę naszą
 Przyplacamy, i miasto jednego tysiaca
 Dziesięć łożyć musimy. Porządku nie pytaj
 W cajkauzach i w armacie. Prochy wtenczas kupuj
 Dopiero, kiedy strzelać. Jaki rząd dla Boga!
 Nierządem Polska stoi i nierządem zginie.

SATYRA SIODMA.

O trybunałach i sądach.

Kędy się one wieki złote nam podziały?
 Kędy srebrne, miedziane, żelazne, ołowne,
 Teraz ledwie się godzą nazwać glinianemi.
 Ba gorszy świat dzisiejszy, niż gliniany, albo
 Z błota kędyś zlepiony. Czemu? bo i na dnie
 Cnoty nie zostało, wszystka nas odbiegła.
 Biały kruk, albo kawka, nie jest rzecz tak rzadka,
 Jak poczciwość na świecie. Wstyd, szczerłość,
 łaskawość

Odleciały, nakoniec i sama *Astraea*,
 Którą, sprawiedliwością po naszymu zowią.
 Aż się tam któryś ozwie, a zasz niemasz grodów,
 Trybunałów, sejmowych sądów, więc i ziemskich.
 Jesteś tego aż nazbyt, gdyby dostawało

W ludziach tego, czym święta sprawiedliwość stoi,
 To jest, dobrem sumieniem i umiejętnością
 Prawa pospolitego. Czego gdy obojga
 W sędziach niemasz, musi tam szwankować *Astraea*
 Jakoż nie ma szwankować, kiedy obieracie
 Takich, co jako żywo nie wiedzą, co prawo.
 Więc mówicie: szkoła to trybunał, tamby się
 Młodemu ćwiczyć, gdy więc deputatem zostanie.
 Biada, biada kokoszy, na której jastrzęba
 Wprawują; proszę niech tą nie będę kokoszą;
 Coby się pan deputat na mnie miał wyćwiczyć,
 I na mojej spraweczce. Powiem jak co bywa:
 Gdy sejmiki nastąpią tej to elekty
 Ichmościów deputatów; zjadą się fakeye
 Na sejmik. Ta chce swego przewieść, owa także;
 Niepatrzą tam, czy pan brat bywał gdzie przy sądach.
 Czy też proces rozumie, czy w kancelaryi
 Kędy pisał. A nad to jeśli cnota w sercu
 Jego miejsce swe kiedy zasadziła, albo
 Jakiego też sumienia, i jakich rodziców;
 Nie o tem, tylko że go promowować ona
 Fakeya umyśliła, bo krewny biskupi,
 Albo też wojewodzy. Do tego trzeba mu
 Przećwiczyć się też w prawie. O Boże ty widzisz
 I sądzić będziesz tych to partyzaniów kiedy.
 To się tam ćwiczyć jedziesz, kędy wyćwiczonym
 Trzeba już było stanąć? O gardło poczciwe,
 O substancją idzie szlachecką; a ty tam

Ćwiczyć się w prawie jedziesz? Jakoż dasz swą kreskę
 Kiedy niewiesz, czy słusznie, czy ją dasz niesłusznie,
 Mój miły Radamancie, Minosie, Aeaku,
 Raczój z szkoły jezuickiej świeżo zbiegły żaku.
 Przecię się i na to pniesz i usilnie starasz
 Przez ojca, przyjacioly, krewne, promotory;
 Choć przysięszesz, żeś nigdy o to się nie starał.
 Drudzy zaś są mądrzejszy, bo starszy; ale coż
 Starszy w złość, w zdradę, i fałsz; mianowicie owi,
 Co owo swój kolejnej nieradzi opuszczają:
 Ale by tylko wyszedł czas, nie omieszkają
 Żadnego trybunału; stanie ten za wioskę
 Drugiemu, gdy się z niego powróci do domu.
 Przysięgasz nie brać darów, przecię weźmiesz konia,
 Zajedziesz téż upewniam na nim do diabła.
 Weźmiesz woły, lecz i te pewnie cię ubodą,
 I dzieci swego czasu; niespory zbiór taki.
 Widziemy sapientów tych potomstwo, i te
 Dostatki zostawione. Jako śnieg topnieją.
 Zaledwie je zagrzejesz w domu twym drapieżnym,
 Wszystko to bies pobierze, i ciebie nakoniec.
 Miałem raz w trybunale sprawę, powiedzą mi
 Jurystowie, trzeba tu nastać ręce siłom.
 Uczynilem tak, jako onym się widziało.
 Rzeką mi, Mości Panie, masz tu panią z sobą
 Jako baczem nadobną, wiemy tu o takich
 Deputatach, co lubią białą pleć. Tu rzekę:
 Do diabła panowie, złota dam, żony pasz!

Prawieby się to mogło nazwać korrupcją,
 Gdyby mi żonę miano zkorumpować. Rzeką,
 Trzeba przecie, Mość Panie, różnemi kaptować.
 Różnych tu sposobami. Uczynilem i to,
 Żem zaprosił Jchmości, popoił do woli,
 I żeniem się umizgać kazał, lecz po przackę. 1)
 Spraweczka po obiedzie przypadła, zastanę
 Pijanych jednych panów deputatów, drugich
 Młodych, nieumiejętnych. Do których się księża
 Przymieszali, poznawszy żonę mą w kościele.
 Dobra moja, wygrałem, rzekę do praktyka.
 I tak się stało, bo mi starsi w niej służyli
 Zuzanistowie, a zaś młodszy szli za nimi.
 Jako to pospolicie bywa, że za jedną
 Starszą kreską młodsze więc często następują,
 Mówiąc: zgadzam się, albo, tam mię waszeć napisz
 Gdzie Jegomość pan sędzia. Wygrałem spraweczkę,
 Która mi kilkadziesiąt tysięcy przyniosła.
 Choć nie całe, przyznam się, była sprawiedliwa.
 To mi na rękę było, że nie wiele na niej
 Siedziało Bartolusów, nie wiele i Baldów;
 Raczej bardos aż nazbyt, i to mi pomogło
 Przydatku, bo bez złota, i bez gładkiej żony,
 I bez konia, i bez dwu kop drzewa danego
 Jednemu z deputatów, który gdzieś budował

---

1) W miarę.

Dwór dla siebie, pewniebym przegrał był tę sprawę.
 Siła tam okazyek w trybunale takich,
 Tylko rozumu zażyć, a worek rozwiązać:
 Dopomogą praktycy sami do wszystkiego.
 Ale to sam diabeł pobierze i z tobą,
 Także i zbiór z pieniactwa zebrany: bo drugi
 Wszystek wiek na tem strawi, pozew jego miła
 Zabawa. Nie omieszka żadnych sądów, roków,
 A spokojnych turbuje sąsiadów, i wniwecz
 Obraca; wszak obaczę, czy takowych dziatki
 Cieszyć się z tego będą, i z takiego zbioru.
 I duszę, i dostatki, i czas, i sam dozor
 Gospodarski pieniactwem upada każdemu.
 Wszak ich znamy takowych, a o żadnym niewiem
 Żeby miał przyjść do chleba, albo go mieć z potrzeb
 Nienawiści, niesnaski, krzywdy i szalbierstwa
 Z tego źródła wypływać zwykły, i mnożyć się.
 Przodkowie nasi przedtem na jednym jeźdzali
 Wozku do prawa. Teraz oczy sobie drzeć chcą
 Przy sądzie z nienawiści, pozwami się tępiąc
 A sąd tylko bogacąc. Wiecie, co trybunał.
 Toż rozumiem o sądach ziemskich, grodzkich, wszytkich
 Siłaby o tem pisać, rzecz sama dość mówi,
 I za mię tę satyrę odprawi. Ja kończę
 Przykładem z kronik wziętym, które piszą, że on
 Cny Jagiello, przezwiskiem Jana Weneckiego
 Płomieńczyka, który był poznańskim i ziemskim
 Sędzią, Czartem nazwany, dla swych niecnotliwych,

Postępków, i przedajnych i niesprawiedliwych
 Dekretów. Tego wyzuł król on ze wszystkiego,
 I dobra konfiskował, i wiecznem więzieniem
 Skarał, na przykład wiekom potomnym i sędziom.

SATYRA OSMA.

*Na chłomą albo raczej martwą praw naszych
 exekucyą.*

Przyjechał raz do Polski jeden cudzoziemiec,
 Drugi raz ani postać przejrzawszy się w rzeczach;
 Miał sprawę, w której *quidem* dekret słuszny odniósł,
 Exekucyi nigdy: i rzeczy, coż to tu
 Za królestwo, w którym o sprawiedliwość trudno;
 A lubo się ta stanie, efektu nie uzna.
 Miły bracie, niedawno w Polsce miejsca zagrzał,
 Ale gdybyś miał zamieszkać, a przypatrzeć się też,
 Jako tu sprawiedliwość stąpa, jak leniwo
 Żółwiowym idzie chodem bez exekucyi.
 Dopierożbyś zawołał, że tu prawa martwe,
 Bo ich nie exekwują. Co chcesz, to uczynisz.
 Kto mocniejszy, ten lepszy, i ten zawsze wygra.
Effugium nietrudne: *invalido legum*
Auxilio, które *vi*, *ambitu*, *turbantur*,

I potęgą, pieniędzmi, różnemi sztukami.
 Kto bogaty i możny, ten zapewne wygrał.
 Pan rozkazuje prawu. A to poskakiwać
 Musi, jako potęga każe i jak zagra.
 Napiszą praw na sejmie i konstytucyi,
 Które na skarbnych 1) potem wozić będzie trzeba;
 Spytasz, a coż wzdry z tego będzie? Nic, nic i nic.
 Słyszałem w Wenecyi, że się komedyja
 Odprawowała, w której reprezentowany
 Sejm był polski. A naprzód zjachały się kupy
 Posłów i senatów. Siadali, radzili
 Posłowie przychodzili na górę, ztamtąd zaś
 Wracali się do izby poselskiej. Marszałek
 Podawał materye, o których mówili,
 I siła dyskurnjąc radzili, jakoby
 Wojnie zabieżeć, więc też jakoby zatrzymać
 Pokój w ojczyźnie cały. Drudzy oracye
 Prawili, i z nimi się tam popisowali.
 Miłośników ojczyzny aż nazbyt i w izbie,
 I w senacie. Dopieroż całą rezę pismem
 Papieru napelniwszy, i konstytucyi
 Pułtora sta zupełna zgodnie umowiwszy;
 Aż z tego wszystkiego nic. Sejm nię stanął; wszyscy
 Precz się porozjeżdżali. I tym komedyja
 Skończona, nie bez śmiechu wszystkich spektatorów.

---

1) Skarbowych wozach.

Druga zaś tej podobna może się wyprawić,
 Na której stanie wszystko, i sejm się wzdy sklii;
 Ale co na nim stanie konkludowanego,
 To potem nigdzie skutku nie weźmie słusznego.
 A czasem ledwie prawo na papierze oschnie,
 Ażci mu już wbrew czynią, bez kary, bez winy.
 Więc wolnością zowiemy czynić, co się komu
 Podoba *licentiam* zowiąc *libertatem*.
 Wolność prawdziwa w tem jest słuchać prawa, słuchać
 Zwyczajów i chwalebnych, i dawno chowanych.
 Żyć wedle cnoty, Boga we wszem naśladować,
 Każdemu prawo trzymać, nikogo nie krzywdzić.
 Rządu dobrego słuchać, sobie rozkazywać
 I swej chciwości, żądzom, nałogom i woli.
 Te pod rozum podbijać i prawo; to wolność
 Prawdziwa. W tem *publica* zawisła *libertas*
 Gdy kto *privatim servus* sam u siebie będzie.
 Taką wolnością idą sławni Wenetowie.
 My opak: bo *privatam libertatem* lubiem,
 O *publicam* nie dbamy, ztąd też prawa nasze
 Pod naszą własną władzą, a nie my pod onych,
 Które żeśmy już dawno z tej egzekucyi
 Obnażyli, i rządu i prawa nie mamy.

SATYRA DZIEWIĄTA.

Na zepsowaną *militarem disciplinam* i nierząd
wojskowy.

Zawczasu opowiadam, że dobrych nie ganię
Żołnierzków, którzy wiedzą, co szkoła rycerska.
Ani starych katanów 1) tykam i odważnych
Koronnych bohaterów, dawnych wojowników,
Ani enego rycerstwa, którekolwiek godne
Takowego tytułu: przyznawam, że nimi
Całość ojezyny stoi, nimi rząd wojskowy.
Aleć wieleż takowych? zbiegaj całą Polskę,
Nieznajdziesz ich w obozach pewnie terazniejszych,
Albo mało co znajdziesz. Pomarli wiadomi
Wojny i boju, ludzie odważni przywódcy,
Sprawni regimentarze. Niemasz kim i brząknąć.
Zkądże to przebóg proszę? Czy tak wyniszczała
Ojezyna, że w niej ludzi nie znajdziem sposobnych;
Zkąd to idzie, że w nas wbrod 2) ochota do służby
Wojennej wywietrzała; ztąd, że pokój długi
Zniósł i ćwiczenie i z niem serce i ochotę.
Ojcowie miasto tego, żeby syna posłać
Do obozu, wolą go uczyć zbierać w domu.

---

1) Cwików doświadczonych, wiarusów.

2) Z gruntu, do szczętu.

Jeżeli się też znalazł, że swego wyprawil,
 To się tam pić nauczy albo i utracać.
 Praesumpcyi przyniosłszy aż nazbyt do domu.
 Jam wojska kwarciannego towarzysz! Coż z tego:
 Nie żalby, gdyby cię kto w potrzebie gdzie widział,
 Ale ty wojny nie znasz, potrzebyś nie widział,
 Chyba na ścianie kędy malowaną, albo
 O Wielkim Alexandrze słysząc tam gdzie w szkołach.
 Służyłem mówisz. Kędyż, chybaby gdzie w tańcu.
 Krwawe zasługi moje, powiadasz, lałem krew.
 Chyba z zadu w Syntaxim, *sub magistro* Smaga,
 Albo jeżelić kiedy z nosa hojnie ciekła.
 Taka to twoja służba, żeś przez pięć lat lupił
 Wsi królewskie i księżę. Za toć płacić trzeba;
 Więcejby był Tatarzyn w Polsce nie splądrował,
 Jako tacy żołnierze, kiedy gdzie napadną
Galeati lepores, których tylko gęba.
 Szczerzy Rodomontowie albo *furiosi*
 Orlandowie, których to nic, chyba sam pozor.
 I którzy chłopom tylko groźni, a dalej nic.
 Nie tak sławni Strusowie, którzy małą kupą
 Wołoskie wojska bili, nie tak i Mieleccy,
 Za których jeden wołał dać gardło, niż się dostać
 W ręce Tamerlanowi. Nie tak Michał Gliński,
 Lubo potym buntownik; ale gdy hetmanił
 Za Alexandra króla, bitew kilkanaście
 Sławnych wygrał. A nad tych wszystkich Krzywousty
 Nuż Władysław pod Warną, który wołał poledz

Niżli tył dać. Widzicie, co to zacz królowie,
 I jak mężni; a wy co? Tchorzemeście wszyscy
 Podszyci, uciec widzę umiecie, dalej nic.
 Więc animuszu dosyć cery, jakoby
 Wszytek świat zwojowali, gdy w wojsku pobędą.
 Zjachawszy potem z pola, na leżach o jakie
 Excessy, jakie zbytki, jakie szarpaniny!
 Konfederacyą też zaraz grozić trzeba,
 Gdy zapłata nie dojdzie gotowa, jakoby
 Wiele sprawili, że w tym obozie pobyli.
 Czy im ma wystarczyć żółd, a oni swój żywot
 I zbytek zasadzili na samem łupiestwie?
 Gdy nie stanie zapłaty, drzeć chłopcy potrzeba.
 Cebkami wino noszą, sobole się kurzą,
 Śrebra gwałt i na stole, i na koniech wszędzie.
 Bankiety utracania, *luxum* niezwycajny
 Na stanowiskach widzieć, a ty chłopku dołaj,
 I dawaj, co potrzeba, aż ci też nastąpi,
 Ale kokosza wojna, i gęsia utareczka.
 Na którą ci kokosi gdy ciągną żołnierze,
 O mój Boże, jako więc ubogim dokuczają.
 Dopieroż stanąwszy tam gdziekolwiek obozem,
 Już grożą nahajkami zapędzić gdzie Szweda
 Za morze, nazywając go śledziem, nie wiem czym
Supra mensam wojują, biją Alexandra,
 A gdy trzeba najlepiej za łeb, alić w nogi.
 Powiedzą im o wojskach gromadnych i bitnych,
 Alić zaraz zedrwieją; nie tak nasi starzy.

Nie pytali się: *qualis hostis sit et quantus*;
Sed ubi sit, do niego darli się jak oslep;
 Teraz serca nie pytaj, ani gotowości.
 Koni dobrych nieznajdziesz, chyba dla popisu.
 Rynsztunek w złocie zawisł, a w srebrze, żelaza
 Mało. Tego dosyć, co *nec tegit, nec ferit*.
 Ale rzecze kto, że strój nieprzyjacielowi
 Straszny bywa. Błazeństwo. Szable on się boi
 I serca twego, przy nim gdy siły dobędziesz
 I wejrzysz śmieie w oko, nie w nogach zwycięstwo
 Ale w wygranej kładąc, i o nie się bijąc.
 Aczei trudno tryumfy sobie obiecować,
 Gdy wprzód niewinnych ludzi krwią oraz i łupem,
 To jest zdzierstwem ręce twe napełnione, Polski
 Żołnierzu. Owdzie krwawe łzy lecą do Boga,
 I wzdychania ubogich chłopków. Boże nie daj
 Im zdrowo się powrócić. Boże podaj w ręce,
 Pohańcowi dostatki ich, które złupili
 Z nas ubogich. Napój krwią ich pola tatarskie,
 Którą w domu przelali niewinnie, okrutnie.
 Takie są głosy ludzkie, które przenikają
 Niebiosą, i uproszą hańbę twą i zemstę,
 Wojownikowi nasz polski. Ztąd ci twa przegrana,
 Ztąd bojaźń, jaką kiedyś *panicum terrorem*
 Nazwano, że ledwie co posłyszysz o wojskach
 Nieprzyjacielskich, aż już przed nimi uciekasz.
 Ztąd konfuzya, więc i zapomnienie jakieś,
 A nakoniec w niewolą pogańską zagnanie

Tak siła dusz szlacheckich, i żonek i dzieci.
 Bo jako, proszę, ma Bóg takich błogosławić,
 Którzy i do obozu, w obozie, z obozu
 Idąc, ustawicznie go ciężko obrażają.
 Spytacie, jako ma żyć towarzysz wojskowy?
 Odsyłam ja was wszystkich do Jana świętego
 Nauki i przestrogi, jako się zachować
 Żołnierzowi potrzeba, cheeli, aby sam Bóg
 Z nim wojował i szczęścił, cokolwiek gdzie zacznie.
 A to świeżo dano znać, że zamki, fortece,
 Marnie stracone. Czemu? Bóg obrońcom serce
 Odjął, gdy widzi zbrodnie ichże niezliczone,
 Które się w murach dzieją. Nie wiem, co Polacy
 Mamy, że żadnych fortec bronić nie umiemy,
 A umiemy je gubić. Niech Prusy powiedzą,
 Siłaby było pisać. Dosyć i nadmienić,
 Gdy i świeże przykłady, rzecz za mnie odprawia.
 To powiem, że zginęło wojenne ćwiczenie,
 Zginęło zatem serce, odwaga, ochota,
 Zginęli dobrzy u nas, ba i doświadczeni
 Rycerze, lubo na dnie coś trochę zostało.
 I tego lagru śmieje rzekę bodaj długo.
 A ja, jakom raz zaczął, tak w ostatku kończę,
 Dobrych, którzy są, chwale, i Bogu zalecam,
 Złych ganię, i że tacy, z ojczyzną narzekam.

SATYRA DZIESIATA.

Na polski *in genere* zbytek.

Które wzdę proszę kraje pod okręgiem słońca
 Z naszemi porównają w zbytkach rozrzutności?
 Nigdy u nas nie dosyć, chyba kiedy nazbyt.
 Nazbyt sług, nazbyt potraw, nazbyt koni i psów;
 Nazbyt srebra, nazbyt gąb i brzuchów daremnych;
 Piechoty nazbyt, choćże z nikim nie wiemy
 Wojny, do boju mało, gdy ojczyzna woła
 O pomoc i ratunek: do płace aż nazbyt,
 I do strawy hajduków, draganów, kozaków,
 Którzy pana na mięsne częstokroć wydadzą
 Jatki, albo zdradziwszy, albo więc uciekwszy.
 Wszystkiego nazbyt w Polsce i assistencyi,
 Izbytków w picciu, w strawie, w stajniach i spiżarniach.
 Intraty nasze idą, tylko nalej, rozlej,
 Nietylko do potrzeby, albo też ozdoby,
 Ale dla marnej straty, zkąd potem i nędza.
 Nasi bowiem Polacy *ex tempore vivunt*,
 Wszystkiego u nas na raz. Nie providencyi
In futurum. Nie pytaj kopy od potrzeby.
 Jakoby właśnie z nieba płynąć wszystko miało
 By najwięcej potrzeba. Złożywszy ręce
 Gotowego czekamy. Tak on *apud Flaccum*,
Rasticus expectat ut deflat, amnis, at ille
Labitur, et in omne labetur volubilis aevum.

Wzdyć państwa zbytkiem giną, niech będzie przykładem
 Rzym on i władza jego; pokąd się nie wniosły
 Zbytki i delicje cudzoziemskie, potąd
 Stał i kwitnął i sływał. Te go obaliły,
 Te go na się wzajemnie wsadziły; bo z zbytku,
 Roście i niedostatek i nędza, a ta zaś
 Pobudza do zamysłów w ojczyźnie szkodliwych.
 Bo *durum pauperies. opprobrium jubet*
Quidvis tak ktoś powiedział *facere et pati.*
 Tegoż się tu spodziewać, gdzie nie wyśmienity
Luxus panuje, ale brzydki, nierozumny;
 Inszaby to wysypać na jakie fabryki,
 Na ozdobę ojczyzny, na szumne kościoły,
 Na kosztowne ogrody i pyszne pałace,
 Na mury, szkoły i tym podobne struktury,
 Które wzdy długo trwają i pamiątkę niosą.
 Ale sypać na brzuchów siła wytuczenie,
 Sypać na kupy marnych pachółków, hajduków,
 Na barwy niepotrzebne; co potem dla Boga?
 Nie to, na wiosce jednéj siedzącemu knpić
 Za tysiąc dwa soboli, rysiów, złotogłowów,
 Aksamitów, tabinów 1) z złotem i ze srebrem.
 Już się przedtem wspomniało, więcéj mówić szkoda.
 Dosyć, że Polska nędzna, uboga, *publicum*
Aerarium mizerne, ba nie masz go zgoła.

---

1) Gatunek kitajki.

Wszystko na grzbiecie u nas, dostatki w pozorze,
 Nie pytaj depozytu u nikogo; *luxus*
 Wyniszczy, wyplądruje wszystko, więc bogaciem
 Cudzoziemców, kupując drogo ich towary,
 Materye, bławaty, które oni zowią
Roba per Polonia, bo tu nie godnego
 Nie ślą do nas, chyba co sprzedać tam nie mogą.
 I tak nas ssą, i wszystkie pieniądze z korony,
 Kształtnie wyprowadzają, zboża nasze płacąc
 I wszelakie towary fałszywą monetą.
 A my się w tem nie baczem, kupujemy drogo,
 A tanio przedawamy; ztąd téż nędze pełno.
 Nie obaczysz nikogo pieneznego w Polsce
 Okrom Włocha, a Niemca. Zbytek poje wszystko
 A coż na dignitarstwach będący panowie,
 Dopieroż nam torują *ad luxum*. Jako ów
 Powiedział, że co sobie Spytek nagotował,
 To mu zjadł pan krakowski. Słudzy także kradną:
 Pytał się jeden, czemu do morza tak siła
 Rzek wpływając, a przecie morze nie wylewa?
 Odpowiedział mu drugi: bo się z niego wody
 Przez podziemne meaty różne zaś rozchodzą
 Podziemnymi lochami, przez sługi szafarze.
 Nagotował był on król swemu Baalowi
Wieczerzą, powiadając, że siła zwykł jadać,
 Aż Daniel potrząśnie popiołem pawiment, 1)

---

1) Podłoga, posadzka.

Chcąc królowi kapłanów zdradę jego odkryć.
 Zamkną kościół, owszem go i zapieczętują.
 Zatem *sacrificuli* podziemnymi drzwiami
 Wszedłszy, zjedli wieczerzą; ale zostawili
 Trop i ślad swych trzewików na onym popiele.
 Otworzą kościół, wnidzie król, półmiski próżne,
 Potrawy pojedzone; skaże Danielowi.
 A Daniel, wej królu, co to na popiele?
Cujus sunt vestigia haec, przypatrz się pilnie!
 Takci pańskim szafarzom uczynićby trzeba,
 I spytać się w registrach, *cujus vestigia*?
 Nie jednegoby się tam tak poszłakowało.
 Siła zbytek pożyra, siła i dozorczy,
Quis custodiet ipsos custodes, rzecz mogę,
 Wielka będzie intrata, wiele też gąb i rąk.
Briareus miał olbrzym sto rąk, jako baja
 Poetowie, musiał mieć kilkadziesiąt brzuchów.
 Tak i u panów będzie sto rąk, to jest, sto sług
 Wprawdzieć do usłużenia, ale też sto brzuchów
 Będzie do nakarmienia, i do utuczenia.
 Na co intrata pójdzie, ani się obaczysz.
 Mianowicie, gdy słudzy na młodego trafia.
 Wszystkie prowenta pójdą na konik, pieski.
 Przedają mu, a on to kupuje chudzina.
 Za charty nic to nie jest dać i parę koni.
 Kosztuje mię, Mośc Panie, ten rumak czterysta
 Talarów, a nie dał zań ledwie trzysta złotych.
 Zapłaci to pan młody. Pisze potem w księgach,

Zapisuje tysiące w grodzie, wyderkuje,
 Wioski i majątności arenduje; to się
 Wszystko potem obróci na kupno rumaków.
 Aż też przyjdzie zastawić ferezyą z siebie,
 Żydkowie temu radzi, zewsząd go obchodzą.
 Kiedy owo Faraon gonił żydów, i gdy
 Zatonął z wojskiem wszystkiem, pływały po morzu
 Kołpaki, ferezye, rysie i sobole,
 Pływały i welense, 2) lamparty, tygrysy;
 I insze tam ozdoby Egipczyków onych;
 A żydzi, co już przeszli suchą nogą, stojąc
 Na brzegach, jeden mówił do drugiego. Szaja 3)
 Widzisz, co ono pływa, będzie to na brzegu,
 Wybije nam to morze, dostanie się do nas
 I ona ferezya, i lamparty i tygrys,
 I on soboli giermak, 4) poczekajmy trochę.
 Będzie to u nas w skrzyni. Ono tonie chudak,
 I już w morzu po uszy, tak tam mówił Józef
 Do Lewka, albo Jakób do Mojżesza, albo
 Judka do Izaaka. Toż się i tu dzieje:
 Tonie pan młody w długach, ażci jego suknie
 Pławią się już do brzegu. Żydzi wyglądają
 Rychło się ferezye, kontusze, hazuki 5)

---

2) Zwierzchnia szata na zbroi noszona.

3) Materya cienka (soie)

4) Suknia długa chłopska.

5) Pretexta, długa szata do pięt, szkarłatem bramowana

I żupany przyplawią do rąk ich w zastawę.
 Więc gdy owo kupujesz klejnoty i szkiełka
 Dla żony pokąd stawa, dasz czasem za kanak,
 Za co byś i wieś kupił; potem zaś to wszystko
 W zastawach dyszeć będzie, a lichwy przyrasta,
 I tak kupiwszy klejnot na borg trzykroć płacisz,
 Gdy i lichwę przypiszesz, którą dawać musisz
 Od pieniędzy, za klejnot danych, i zastawy.
 Owo zgoła Polacy źle się rachujemy!
 Trzeba wziąć kretkę w ręce, i pierwój uważać,
 Czy *census* nasz równy jest tym wydatkom naszym
 Napiszmy tę regułę na skrzyni niezchybną,
Ne sumptus superet censum. Idźmy przykładami
 Włochów, Niemców, Hiszpanów, którzy się swą piędią
 Mierzą w wydatkach, oneż z intratą stosując.

SATYRA JEDENASTA.

Solam virtutem sufficere ad beatitudinem, nec externa aut fortuita requiri.

W cnocie samój najwyższe dobro i prawdziwe.
 Bo to jest tylko dobre, które się funduje
 Na samój poczciwości. To dobrem zwać trzeba,
 Co poczciwém. Insze zaś dobra nie są dobra.
 Czemuż w samój jest cnocie? bo dóbno najwyższe
 W samém jest zasadzone rozumie. Tem samém
 Wszystkę traci swą krasę, kiedy od téj części

Oddalone, która w nas najlepsza i pierwsza.
 Coż w nas jest najlepszego? Rozum; tym przenosiem
 Bydłętą, równamy się Najwyższemu Bogu.
 Toć w rozumie jest dobro nasze, zatém w cnocie
 A że człowieka słusznie z téj saméj własności
 Szacujem, która właśnie człowiekiem go czyni;
 Przeto téż insze rzeczy albo za nic, albo
 Za mało pokładajmy, za mało szacujmy.
 Nad tę przydam i drugą racyą. Że dobro,
 Mém zdaniem to jest samo, które w mocy naszej,
 I które nie podlega przypadkom, ani być
 Dane, ani téż wzięte od nikogo może.
 A ta jest sama cnota i sama poczciwość.
 Insze dobra powierzchne; kto dobremi zowie,
 Wpada w ręce fortuny, i jest cudzój władzy;
 Jako ten, co zapadnie w kraj nieprzyjacielski,
 Swego się cienia boi, wszędzie się ogląda;
 Tak ci, co tego dobra gdzieindziej szukają,
 W strachu są, by go jako kędy nie stracili.
 Prawe dobro nie ginie, ani przypadkowi
 Podlega, bo w człowieku samym jest zawarte,
 Wybiło się fortune, i ma ją za fraszkę.
 To napisawszy przydam. Jako ja mam, proszę
 Zwać to własném mém dobrem, sam go nie nabywszy,
 Którego mi nauka, ani rozum, ani
 Cwiczenie nie przyniésie, i które mię często
 Utrapi, lub go szukam, lubo go i znajdę.
 Bo gdy znajdę, boję się, abym go nie stracił:

Jeśli zaś nie dostąpię, płaczę, że minęło.
 Jako ptak, lada liszki boi się, tak i ci
 Lada puku, a coźby samego postrzału?
 W co się natenczas ufność, w co i bezpieczeństwo
 Mądrymu obiecane obróci? lecz kto jest
 Prawym mężem, jako się postrachów nie boi;
 Tak o dziecinne cacka nie a nie nie stoi,
 Ani chwyta, kiedy je fortuna rozrzuca,
 Z których drugiemu się nic, a drugiemu mało
 Dostanie i nie razem, i czasem nie cało.
 Do tych wyżej racyi przydam i te. Jako
 Ja mam proszę zwać i mieć za dobre to, co się
 Często i niegodnemu dostanie? Na przykład
 Zwodnik będzie bogatym, piękną nierządnicą
 I dostatnią, rozbójnik wesółym, szczęśliwym.
 Niecnota senatorem, złodziej silnym, zdrowym.
 Nie jestto tedy dobrem, które i zły człowiek
 Mieć może, i za swoje własne je poczyta.
 Nuż cnota musiałaby tem samem zaginać,
 Gdyby to dobrem było, co z kąd inąd mamy
 Nie z nas samych. Bo któżby takowy się znalazł,
 Żeby dla niej miał gardło i dostatki łożyć,
 Gdyby te same miały być dobrymi zwane.
 Na koniec Opatrzności Boskiej wielcebyśmy
 Tém samém ubliżali, i przyszloby ludziom
 Cnotliwym o zasługach swoich powątpiwać,
 Którym się często dzieje nie dobrze na świecie,
 Z których jedni w złem zdrowiu, drudzy w nędzy żyją,

Drugich, prędka śmierć zmyka, drugich niedostatek,
 Ubostwo i niewola ciśnie i ciemieży.
 Takbyśmy niewdzięcznemi byli tłumaczami,
 Darów i sądów Boskich, pytając się często:
 Czemu dał temu nazbyt, temu nic, mnie mało.
 Czemu dał temu nie mnie? Czemu więcej niż mnie?
 Lecz kto prawdziwe dobro za takie poczyta,
 I nim się kontentuje; ten darów od Boga
 Wdzięchen, albowiem ich jest, że tak rzekę, pełen;
 Więcej się weń nie może wlać, ni więcej zmieścić.
 Naśladujmyż my Boga, ten się sobą całe
 Kontentuje, i dobro swe w sobie zamyka,
 Znikąd mu nieprzybywa. Wszystek wszystkim dobrym.
 Wszystek doskonałością, i wszystek jest cnotą.
 Trzymajmy, że nic złego z kąd inąd nie może
 Przypaść człowiekowi, nie także i dobrego.
 I złe i dobre w nim się rodzi, w nim zamyka.
 Cnota sama z mądrością jest naszym żywotem,
 I żywota przyczyną błogosławionego.
 Onój szczęście nie przyda nic, ani téż ujmie,
 Ano te dobra, które dobrymi w mniemaniu.
 Choćby wszystkie fortuna siły swe wywarła
 I figle obróciła, nie jój nie uczyni.
 Cnota na wieki będzie trwać w swojej całości,
 Która że jest prawdziwem dobrem, jest też oraz
 Nadgrodą i dostatkem i fortuną naszą.

KSIĘGI CZWARTÉJ

SATYRA PIERWSZA.

*Na wyrodków familii swoich i tych, którzy zacie
się urodziwszy, marnie żyją.*

Co potych herbach proszę, co po tych nagrobkach,
I obrazach dziadowskich, które pokazujesz,
Szczycąc się przodków swoich genealogią?
Rachując sukcesy, licząc *parentelle*
Z wielkimi i zacnemi domy. To Tęczyńskich,
To Ostrorogów kładąc, Zborowskich, Tarnowskich
Wyliczając, którzy tam krwią cię dotykają;
Gdyś wyrodkiem tych wszystkich? na co te obrazy
Po ścianach wojowników sławnych, i hetmanów,
Kanclerzów mądrych, wodzow odważnych i dzielnych
Senatorów ojczyznę miłą kochających?
Gdy w dobrach tylko ichże dziedziczysz, w enocie nic.

Ty grasz kostki aż do dnia, a oni z pułkami
Już się wtenczas ruszali. Ty pełnisz za zdrowie
To tego to owego, a oni swój żywot
Nieśli, i swe dostatki za zdrowie ojczyzny.
Ty miękko kędyś leżysz, a śpisz do południa;
A oni z konia czasem cały dzień, całą noc
Nie zsiadali. Ty wszystkę utopiłeś we psach
Uciechę i zabawę, a konia do wojny
Nie pytaj: owych wszystka koń była zabawa.
Choćbyś wszystkie tve ściany obił obrazami
Dziadów swych i pradziadów, sama enota ma cię
Uczynić szlacheicem i człowiekiem zaenym.
Bądź w postępkach Tarnowskim, bądź Zbyszkciem,
Firlejem,
Bądź Zamojskim, i onym sławnym Chodkiewiczem,
Bądź świeżym Koniecpolskim, choćci nie nie byli
W rodzie, mam cię za pana i *familianta*.
Chocies się tylko prostym Chmieleckim urodził,
Ześ tak dzielnym i ześ tak Tatarom jest strasznym,
Mam cię za Ostroskiego i za Radziwiła;
Jako zaś onych nie mam, kiedy się odrodzą
Od swych przodków, za firkę 1) i za prostych chłopów.
Najprzód tedy abyś był godzien urodzenia
Wysokiego, enych dziadów, trzeba żebyś enotę
Miał w sobie, którą oni mieli, trzeba żebyś
I w życiu, i w postępkach wszelkich, był poczeiwym.

---

1) Złamany szeląg.

Toż u mnie będziesz zacnym, będziesz u każdego
 Mądrego, i który wie, po czemu co chodzi;
 Bo proszę: kto człowiekiem nazwie tego jakim,
 Który szlacheckie swoje szpeci urodzenie
 Złem życiem, i marnemi brzydko postępkami?
 Tytuł szlachecki, i to co się kończy na ski,
 Albo na eki, nie czynią szlachcicem mém zdaniem;
 Ale cnota, przystojność. Jako gdyby kto zwas,
 Karła swojego nazwał Goliatem, albo
 Olbrzymem jakim, albo onym rosłym Tyszką?
 Proszę: czyby się z rzeczą przezwisko zgadzało?
 Jako gdy owo wyźłów zowiem tygrysami,
 Lampartami, i nie wiem jak drapieźném zwierzem,
 A wyźlisko parchate, drugi ledwie łązi,
 Niepodobny i do psa, nietylko tygrysa:
 Takimeś ty Zborowskim, albo tam Tęczyńskim,
 Gdy w sobie Zborowskiego nie niemasz, i tylko
 Samem się urodzeniem szczycisz nadaremnie.

Aleć do kogoż ja tę rzecz obracam? Do was
 Wyrodkowie, którzy to siła więc trzymacie
 O sobie i swych przodkach. W sobie nie niemając
 Godnego tychże przodków enoty i odwagi.
 Na stronę ustap, mówisz z ławki; albo nie wiesz,
 Żem ja jest ksiązę i pan, wojewodzie przytem.
 Ty niewiem, zkądżeś rodem, a chcesz mię podsiadać.
 Ustap, by cię zabito. Pozwalam mości panie,
 Żeś wojewodzie, aleś oraz pijanica,
 Kostera i wszetecznik, i srogie ledaco.

Nie tak pó wojewodzku żyją. Znajdę ja tu
 Poczciwszego miejskiego synka, niżeli ty.
 Dosyć żem wojewodzie. Nie dosyć. Niech będzie
 I ze złota urynał, przecię go na stole
 Nie postawią, ale tam przy łóżku gdzie nisko;
 Bo urynał, choć złoty, to go nie odmieni.
 Nierozumne bestye z męstwa tylko mają
 Swą pochwałę, i z rzadkich swych doskonałości.
 Nie pytam się, czy polski, czy się w Turcezech rodził,
 Czy podunajski wałach, byle dobry, dzielny,
 Mam go za kochanego sobie i drogiego.
 A kiedy gnuśne szkapsko i szpetne, niech będzie
 Z Arabii; przecię z nim do woza, ani mu
 Pomoże urodzenie, choć z dalekich krajów.
 Abyśmy tedy w tobie co twego znaleźli,
 Nic z ozdób twoich przodków, pokaż co wzdy umiesz:
 Czyś do rady czy zwady, boju czy pokoju.
 Czy tylko chcesz, abyśmy twoim się kłaniali
 Tytułom, które dziadom twym służą, nie tobie?
 Mileczysz, widzę, nadęty dumną presumpcją,
 Przy której mało kiedy rozsądek się znajdzie,
 I rozum: co oboje w wielkich domach rzadko;
 Lecz mnie, ty mój Stachniku, racz posłuchać proszę
 Wiem, żeś się zacnie rodził, ale mało na tém.
 Nie wspieraj się na cudzej sławie, by nie było
 Tak, jako kiedy owo fundament upadnie,
 Musi wszystek budynek paść albo szwankować.
 Winna macica pnie się nieboga po ziemi,

Kiedy swój tyczki nie ma. Toż i ciebie potka,
 Gdy w tobie nic nie znajdą pochwały godnego.
 A przeto o to się chciój starać, abyś słynał
 Człowiekiem dobrym, mądrym, w wojnie doświad-
 czonym.

Sędzią i sprawiedliwym i nieprzerobionym.
 Przyjacielem statecznym, senatorem dobrym,
 W opiekach niełakomym, rozjemcą prawdziwym
 Świadkiem, kiedy co na cię przyjdzie takowego,
 Choćby cię miano jako Piekarskiego palić,
 Cnotliwym, na piądz nigdy *rectum* nie uchodząc.
 A jeśliś na biskupstwo powołan, i świętym,
 I pobożnym i czystym. Zgoła jaką tylko
 Personę na cię włożą wyroki, abyś ją
 Umiał dobrze odprawić, i z pochwałą wszystkich.
 A wprzód z upodobaniem Bożem i bliźniego.
 Inaczéj, niegodzieneś i żyć, choćbyś wszystkie
 Włości posiadał Ostrogskich, choćbyś był księżciem
 Ba i arcyksiężciem, i niewiem czém tylko.
 Lepiej umrzeć niż zgrzeszyć; bo nam Bóg dla tego
 Dał żywot, abyśmy go na dobre zażyli.
 Dla tego familiom zwykł więc błogosławić,
 Aby się wola jego w onychże pełniła.
 Cheeszli tedy za wolą Bożą iść, i sławę
 Twoich przodków zachować, żyj pocziwie, dobrze.
 Nie krzywdź bliźniego, gniewu strzeż się i chciwości
 Łakomstwo wykorzeniaj, fałszem nie narabiaj,
 Ani krzywoprzysięstwem. Poddanych nie zdzieraj.

Dekretów nie przedawaj. Dadząci téż jaką
 Władzą, podlejszych niż ty, niechciej opprimować.
 W małżeństwie żyj poczciwie, niesłuchaj, gdyby cię
 Żonka miała przywodzić do chciwego zbioru.
 Takim gdy będziesz, choćbyś nietylko od Lecha,
 Ale i od Nembrota samego wywodził
 Swą genealogią. Wierzę, wierzę, wierzę.
 Z którejkolwiek chcesz księgi i kroniki, wybierz
 Sobie przodków i dziadów. Mam cię za takiego.
 Inaczéj nic, gdy widzę, że przeciwko tobie
 Stoi i bije przodków twych cnota i sława.
 Owszem tym wydatniejszy jest i okazalszy
 Každy szpetny postępek, im od zacniejszego
 Człowieka popelniony. To go i większym, i
 Jawniejszym czyni, sama rzecz to pokazuje.
 Więc ty przodków fabryki różne pokazujesz,
 I wspaniałe kościoły kosztem ich stawione.
 A ty krzywoprzysięgasz, a ty Boga bluźnisz.
 Niepobożności pełen; zdrad, grzechów i fałszu.
 Nic cię nie wsławią te to fabryki, kościoły.
 Ojciec był i cnotliwy, pobożny i dobry
 A tyś wisieć, nie godzien postać i w kościele,
 Takes i Bogu obrzydł, i ludziom i światu.
 Nakoniec, że me zdanie *ad finem* przywiode,
 Nie masz tak niemądrego, żeby niemiał uznać
 Senekę, być korony godniejszego, niżli
 Ucznia jego Nerona, choć ten szedł z wysokich
 Familij, a ów nie; zacnym był *Cethegus*,

Zacnym był i on także *Catilina*, prze cię
 Obadwaj swą ojczyznę zgubić oraz chcieli.
 A zaś *Cicero konsul* podlego narodu,
 Miejski synek z Arpinu, dał im odpor, bowiem
 Odkrywszy ichże zdrady, wziął i samych w łyka 1)
 I ojczyznę swą wyrwał z srogiego zapalu. 2)
 Ziomek jego *Marius* po siedm razy *consul*,
 Cymbrów, i *colluuiem* spiknionych narodów,
 Ostatnią prawie zgubę Rzymowi niosących,
 Zkukłał, 3) i tak startł wniwecz, że ledwie się znalazł
 Ktoby nowinę klęski, do domów ich zaniósł.
 I nasz Lech, niewiem, z kąd był, a przecie ojczyzny
 Najpierwsze fundamenta założył, i siła
 Podbił pod się narodów. On Przemysław także
 Złotnik, który szyszaki zmyślone i ludzie
 Przeciwnym pokazawszy pułkom, bitwę wygrał.
 Leszek po nim z chłopskiego domu, co koronę
 Rącością i zawodem przed inszemi porwał.
 Nuż on Piast nasz kołodziej, a potem król sławny,
 Którego potomkowie ażże do Ludwika
 Szczęśliwie panowali, pokazał, że cnota
 I w lichój kondycyjéj znajdować się może.
 Tak to przedtem bywało za dobrego wieku,

---

1) Więzy.

2) Pożar.

3) Zniósł, zbił.

Na koronach pisano: *detur digniori.*
 Herby nasze szlacheckie cnotą i odwagą,
 I dzielnością kupione. W jednych tam wiemy
 Kopije albo zbrojne ręki albo miecze.
 W drugich podkowy, strzały, orły i lamparty:
 Są to znaki dzielności, są sławy, odwagi.
 Pewnie kuffa nie znajdziesz, ani grackich kostek,
 Ni tuza żołądneho, nie znajdziesz podwiki.
 Acz siła takich u nas, którzyby się słusznie
 Takimi mogli teraz herby pieczętować.
 A ja tak konkluduję, że cię wolę z chłopa
 Chłopem widzieć przy enocie, niżeli Zborowskim
 Bez Zborowskich postępków. Cnota czyni zacnym
 A téż kto wie, zkąd idziem. Kiedybyśmy mieli
 Do Adama samego przodków naszych szperać,
 Od nas wspak poczynając. Znaleźlibyśmy tam
 Szewców, krawców, stelmachów i garbarzów, ha i
 Co gorszego. Ale już *sat prata biberunt.*

SATYRA DRUGA.

Na daremne testamenty i niewypelnione.

Jużem téż Stanislawie dom swój rozporządził,
 Pamiętając na przyszłe rzeczy, więc i w takim
 Już wieku przed oczyma śmierć mając; która uas

Lub prędzej lubo później pochybić nie może.
 To powiedziawszy, aż on uśmiechać się pocznie,
 I głową na to kiwać. Spytam o przyczynę.
 Na co mi tak odpowie. Cóż ci miły bracie
 Po tém, przed czasem czynić te dyspozycye,
 I testamenty pisać, z których nic nie będzie.
 Nie psuj daremno głowy, a w śmiech się nie wdawaj
 Któryż testament kiedy był exekwowany?
 Któremu się dość stało według testatora
 Ostatniej woli, proszę? Dobrze wojewoda
 Jeden o tym powiedział, kiedy mu radzono
 Aby testament pisał. Co mi, prawi, potem,
 Gdy z niego nic nie będzie? Oto gdy odjeżdżam
 Z majątności, rozkażę tam urzędnikowi
 I to i owo sprawić; zostawię mu długi
 Memoriał, i spiszę, co ma pod mój czynić
 Odjazd, obiecując się w tydzień nazad wrócić.
 Przecież ze wszystkiego nie, choć się mnie spodziewa
 I kłopotu za tydzień, którego nie ujdzie.
 A cóż ci, co się nigdy mnie nie spodziewają,
 Ani mego powrotu, gdy umrę? Czy proszę
 Sprawią to, co rozkażę w testamencie moim?
 Któż się tego upomni? Ja nie zmartwychwstanę
 Tak prędko, aż na on sąd ostatni, gdy nie ja
 Z kim, lecz zemną kto inszy rachować się będzie.
 Powiadają o jednym szlachcicu, że pisząc
 Testament, takim kształtem pisał go. Kościołom
 Za mą duszę naznacz dwa tysiąca, ale

Z tego wiem, nic nie będzie. Żony proszę, aby
 Za mąż nie chodziła, lecz z tego nic nie będzie.
 Dzieci do szkoły oddać, z tego nic nie będzie.
 Skromnie dóbr mych zażywać, z tego nic nie będzie.
 Gachami się nie bawić, z tego nic nie będzie.
 Synom zbierać i corkom, z tego nic nie będzie.
 Potomstwo rozporządzić, z tego nic nie będzie.
 Popłacić, co się winno, z tego nic nie będzie.
 Czeladzi też nadgrodzić, z tego nic nie będzie.
 Owo zgoła z tych rzeczy wszystkich nic nie będzie,
 I z mego testamentu. A tak skończył chudak
 I żywot i testament, dobrze wywrożywszy,
 Że z onego wszystkiego nic, nic być nie miało.
 O jakie więc bywają tłumaczenia téj to
 Ostatniej twojej woli. Rozkażesz na kościół
 Dać co; bogateć teraz kościoły, lepiej to
 Na pogrzebną obrócić pompę, i na świece
 Do katafalku, lub też na kapy dla koni.
 Każesz między ubostwo rozsypać kilka set,
 Albo ubogim mnichom, szpitalom podzielić.
 Ej co po tém! Święty był mąż mój za żywota,
 Już on w niebie króluje; lepiej to na ucztę
 Panów gości obrócić, albo też pachółkom,
 Nakoniec i francymer siła potrzebuje.
 Témci by się wyraić, 1) témby trybunały
 Niepotrzebnie oblecieć, aby ci, co się tam

1] Wyswatać.

Prawują, przypatrzyli Jójmości: bo teraz
Wdowy, nie dla spraw, ale dla nabycia gachów,
Lubliny i Piotrkowy, corocznie boleć.

Ale wracam się nazad. Rozkażesz dać dzieci
Do Jezuitów albo gdzie: cóż tam po nich w szkole
Jeszcze to dzieci młode; więc siła kosztuje
Strawa w mieście, inspektor, i inne potrzeby.
Lepiej za to karoć z sześciami koni kupić,
Aby ludzie wiedzieli, żem tego małżonką,
Który był kasztelanem bliskim tam gdzieś króla.
To takie tłumaczenia ostatniej twój woli.
Niewspominam tutorów, których piekunami
Albo wypiekunami, nie opiekunami
Słusznie nazwać, bo pewnie wypieką ostatek,
I wysuszą dostatki dzieci pozostałych,
Że kropla nie zostanie ojcowskiego zbioru.

Aleć staną też czasem i księża i mniszy
Za wypiekunów, kiedy obstąpią chorego
Już zdesperowanego. Poci się chudzina,
Czy wprzód o duszy myśleć, czy o dzieciach, czyli
O żenie, domu, czy też, jakoby tych sepów
(Nie o wszystkich się mówi, ale siła takich)
Co na trupa czuwają, zbyć jako od siebie.
A oni nie dla duszy, lecz dla twego zbioru,
Wieszają się nad tobą, jako kruk nad świeżo
Obieszonym, czekając swego tam obłowu.

Słyszałem, że raz jeden kapłan pana na śmierć
Dysponując, a widząc, że już zmysły stracił,

Pyta go: Mościpanie, te kilkaset łasztów
 Odkazujeszże waszeć na kościół? Pan milczy,
 A on owo milczenie *pro consensu* mieć chce.
 Bo *qui tacet videtur consentire*; znowu
 Pyta: a ów folwarczek i owe ogrody
 Legujeszże na kościół? Pan milczy, a on to
 Wszystko w testament pisze, bo był *notarius*
Proto, to jest na to, aby był notował,
 Gdy co kto księżej kędy darował przy śmierci.
 Aż się też syn onego pana wyrwie z kąta
 I pyta: Panie ojeze, każesz waszeć tego
 Księdza oknem wyrzucić? milczy ojciec, bo już
 Ledwie co ducha w ciele. Aż syn. To milczenie
 Trzeba brać *pro assensu*. Weźcież tego księdza,
 I wyrzućcie go oknem, bo ta jest ostatnia
 Wola rodzica mego. Odstąpiłci *pater*
 On duchowny wszystkiego, żeby był nie zleciał.
 Szcześnieśliwy, komu Pan Bóg da exekutora
 Takiego, któryby miał on sąd przed oczyma
 Straszliwy, gdzie się będzie trzeba wyrachować.
 Bo inaczej nie ujdiesz, jeśli się nie sprawisz.
 Tam Boże skarż tych miłych wypiekunów proszę,
 I tych exekutorów. Tobie to zlecamy.

SATYRA TRZECIA.

Na wszechmocne podarki u nas, i że tu w Polsce
omnia venalia.

O nierządne królestwo i zginienia bliskie,
 Gdzie ani prawa ważą, ani sprawiedliwość
 Ma miejsca: ale wszystko złotem kupić trzeba,
 Tak o Troi napisał pisorym nasz polski.
 A ja tych słów zażyję o królestwie naszym.
 Gdzież się więcéj znajduje i tych, co sprzedają
 Prawa, wolności nasze, i tych, co kupują?
 Coby tu rzekł Jugurta, który raz o Rzymie
 Powiedział, *o venalem urbem si emptorem*
Inveniat! A tu co? swobody, honory,
 Dignitarstwa sprzedajne, sprzedajna i cnota,
 I wiara i ojczyzna i wszystko sprzedajne.
 Niechęć tylko *theatrum* sejmowe wziąć przed się,
 Niechęć tylko dwor pański! Idź tam, kto nie wierzysz
 A uznasz i przyznasz mi, że wszystko sprzedajne.
 To i Polska sprzedajna i rzeczpospolita?
 Czemu nie, tać najczęściej na targu więcé bywa.
 Na sejmie rzeczce drugi z tych to. Nie Dorotkam
 Nieprzedajna. Alizci ledwie *pernoctata*
 Przejdzie, alić Dorotka Dorotka nieboga!
 Dała się przedarować, spuściła z uporu.
 Przyjdieszli na dwór pański, alić dadzą temu

Wakancyą za to złoto dziś, dadzą drugiemu
Też nazajutrz, gdy więcej da czerwonych złotych.
Promocya przedajna. Jeśli z urzędników
Jeden cię promowuje, niechże zaś kto drugi
Uda się do drugiego promocyi, a da
Rzęsisto, aliś osecł ty i z promotorem;
Odmieniać wnet przywilej, choć się król podpisze.
Złoto samo promotor prawdziwy. Pieniądze
Więcej niż marszałkowie, niżli pieczętarze
Mogą przez leda babę panu wyliczone.
Co złoto w trybunałach czyni i wszelakich
Sądach, tych tylko spytać, którzy wygrawają.
Gotowa tam wygrana, gdy praktykiem złoto.
To od ciebie niech mówi, a jurista milezy.
Upewniam, żeś ją wygrał. Inaczej przegrałeś
Chudzino, gdy z próżnemi rękoma przyjedziesz.
Złoto cię wesprze w twojem staraniu o żonę,
Gdy niem naścielesz rękę jednej tam i drugiej
Babie, lub ochmistrzowi lub spowiednikowi,
Pannomli też służebnym, karłom i karlicom.
Złoto otwiera serca, otwiera fortece
Niedobyte; tak kiedyś Macedo powiedział,
Lada żyd lepszy z workiem złota tymi czasy,
Niż najstarszy przyjaciel. Ow ma zawsze przystęp
Ten się musi naczekać, czasem do wieczora.
Zgoła za złotem wszystko chodzi, zgoła onym
Każdą rzecz stargujemy i każdą kupiemy,
Lecz jak tak ujdą targi i kupna w drobniejszych

Rzeczach i sprawach. Ale kto ojczyznę na targ
 Puszcza, jakiej jest godzien winy i karania?
 Osądź to sam mój Boże, a karz takich synów.

SATYRA CZWARTA.

Na pełnych próżnej chwały i o sobie rozumienia.

Laboras philauthia, kochasz się sam w sobie,
 Rozumiesz, żeś ty jeden, i że nie masz nad cię,
 I nad twoje dostatki, nad twoje porządki;
 Z tądże odąłeś gębę. Tego nie dostaje
 Tylko, że na tytule nie piszesz królowi:
 Memu mościwemu panu i przyjacielowi.
 Próżna cię chwała, błażnie, nadęła, i wielkie
 O sobie rozumienie. Tak mniemasz, że nie masz
 Grzeczniejszego, mędrszego i rozsądniejszego,
 Bogatszego, gładszego i odważniejszego
 We wszystkim tym okrągu stworzonego świata.
 Stąpasz z tabulatury, 1) siła dyskurujesz,
 Mową się popisujesz, grozisz, ba zabijasz;
 Ale słowy nie rzeczą: sam się przytem chwalisz.

---

1) Z partesów, przesadnie.

Takem mówił, tak czynił na sejmie, w senacie.
 Jam wojnę uspokoił, jam sejm konkludował,
 Ja sam obrałem króla. Jam to czynił, owo,
 Albo ono. Wszyscy gdy milczeli, jam mówił.
 Zgoła, co się tam w Chinie, albo w Japonii
 Albo u Antypodów stanie, albo stało !
 Tyś to wszystko sporządził, tyś to spraktykował.
 Z małych i wielkich rzeczy próżnej szukasz chwały:
 Lubo masz przyjaciela, to się potrawami
 I winem popisujesz, tylem dał za beczkę:
 Tak to jest stare wino, Tokajskie, Tarsalskie.
 Tego kurfirst Jegomość przysłał mi jelenia,
 To mam od Rakocego wino w podarunku.
 Porwoneś tam diabłu z twem winem, i tym to
 Bankietem, maszli mi go ustawnie zalecać,
 Jakbym nic nie pił nigdy, ani jadł takiego.
 Mem zdaniem niemasz większych nad takowych błaznów
 Co się to wszystko chwałą z swych doskonałości,
 I co o sobie siła trzymają, a w rzeczy
 Niemasz kim brząknąć, jako stara powieść niesie.
 Regiment będzie w ręku trzciniany, 2) chód prawy
 Bociani, niepytaj, aby miał gdzie w wojskach
 Nie rzkać regimentować, ale ani postać.
 Czy niegodni tacy być reprezentowani,
 Na komedyach jako *Miles gloriosus*
 U Plauta, albo dawny Thraso, albo tym to

---

2) Chwiejający się.

Podobny, jakich Włoskie sceny wystawiają.
 Kiedy zechcesz wysmażyć co z ichże postawy,
 Nie wydistilujesz nic, choćbyś był z przedniejszych
 Chimików polityckich. Postawy w nich siła,
 A wątku nie. Słów wiele, ale rzeczy o kość.
 Wszystkie myśl na tym tylko, pisać się i mową
 I posturą, i chodem i każdym ruszeniem,
 Aby każdy z nas przyznał: Ej grzeczniejszy to człowiek,
 I poważny senator, mądry i rostopny.
 Przyznam, że ten, co mało znał i widział t kich,
 Za wielkiego mieć będzie człowieka takiego ;
 Ale ten, który się zna na rzeczach i ludziach,
 Pewnie go błaznem nazwie nadętym a głupiem,
 I tylko na pozorze samym zasadzonym.
 Tacy, co się to chwalą, mało zawsze czynią :
 Im która głębsza rzeka, tym więc ciszej płynie,
 Im więcej w kim godności, rozumu i statku,
 Tym mniej o sobie trzyma, ale inszy o nim
 Wiele i rozumieją, wiele doznawają.
Sepulchra dealbata możemy tych nazwać,
 Co to są coś po wierzchu, a wewnątrz ladaco.
 Ty się zaś o to staraj, abyś był u bacznych
 Chwalny, nie sam u siebie. Niech ci to przyznają
 Inszy, żeś godny, grzeczny, mądry, mężny, zacny,
 Nie ty sam z tem wylatuj. *Alias* im więcej
 Po wierzchu się nadstawiasz, tymes mniejszym u mnie.

SATYRA PIĄTA.

*Jako trzeba i o co Boga prosić, a że się często
w tym mylemy.*

Dziękujmy Stanisławie Bogu za wszelakie
Dobrodziejstwa nam dane. Nawiedzmy kościoły,
Padniemy przed świętymi jego ołtarzami.
Dajmy mu cześć i chwałę, a prosimy nie o to,
O co więc ludzie proszą. Nie o złoto, srebro,
Pieniądze i dostatki, nie o majątności;
Ale prosimy o czyste sumnienie, o święte
Obyczaje, któreby według niego były.
Wiem to, mój drogi bracie, że ty o toż prosisz
Aleć jak wiele inszych, którzy co inszego
U Boga otrzymać chcą, nie to, co z ich dobrem.
Drudzy zaś usta proszą, nie sercem, a drudzy
O niebo żebrzą, wszystkich czartów w sercu nosząc.
A drugi nie śmie głosem wyrzec, o co prosi,
Dla tego gębą tylko miga, coś pod nosem
Mruczając, jako niedzwiadek jaki, a złe myśli.
Wzdycha do Boga. Panie dajże, aby prędko
Umarł mój stryja albo wuj, bo się sukcesy
Po nim dobrej spodziewam. Drugi prosi, aby
Żoneczka jego zeszła co najprędzej z świata,
Żeby mu druga posag przyniosła rześisty.
Prosi trzeci, aby ten, co ma starostw siła
Usta pił z świata, a on porwał z tychże jedno,
Drugi pieczęci czeka, drugi laski wielkiej,

25 I myślą: ostarzyć też kanclerz i marszałek,
 I chorują obydwaj często! Dajże Boże
 Aby prędko pomarli, a mnie się dostało
 Jedno z tych. Tóż o księży możemy rozumieć.
 Arcybiskup już stary, stary i ten Biskup
 30 Albo ow. Dajże Panie prędkie im skonanie,
 A powołaj obudwu do swój chwały świętej.
 Tak sobie expektanci myślą. O to proszą.
 Spytam się ja którego. Miły bracie, gdybyś
 O co takiego prosił króla, albo pana,
 35 Żeby albo tym, coé to zawadzają, garło
 Wziął, i żywot im odjął, albo urząd jaki,
 A tobie dał. Czyby król nieskoczył na taką
 Prośbę i twe żądanie: Czyby nie rzekł zaraz,
 A bodaj cię zaparto! chcesz abym tyranem
 Został dla twego dobra, i dla twój chciwości?
 Chcesz mię i z enoty wyzuć, i z sprawiedliwości.
 A cóż Bóg, z którym w dobroć nikt z nas nieporówna,
 Nie ma się słusznie gniewać: I że cię nieskarze
 Tój minuty o taką prośbę, dla tego ty
 45 Masz cierpliwością jego kusić, i z niej szydzić?
 Prosić boga o zdrowie, a ty każdego dnia
 Gorzałką się upijesz, a ty się obetkasz,
 Czego żołądek strawić niemoże całą noc:
 A ty się wszeteczeństwy, i zbytami wniwecz
 50 Popsujesz i wyniszczysz i zgnijesz na koniec.
 Prosisz o zbior i złoto, a ty coé do ręki
 Przyjdzie, wszystko przepijesz, przechulasz, i stracisz.

Prosisz Boga, aby cię pewna niemięła
 Wakancya, a tyś jest jeden z domatorów,
 Albo z Domicyusów i Domicyanów,
 Któryś niepostal nigdzie, na wojnie, na sejmach,
 I przy kuflu królowi umiesz tylko łajać,
 Postępki jego szpocąc¹⁾ i głupie szkalując.
 A ma cię wakancya potkać, i w niej proszę
 Mać Bóg pobłogosławić. Niepodobna u mnie.
 Starasz się o małżonkę poczciwą, bogatą,
 A tyś sam niepoczciwy, ładajaki, przytem,
 Straciłeś wszystko, i tę ledwie masz koszulę.
 Jakoż to masz otrzymać od Boga, gdyś taki:
 Nie pomogą tabliczki, ani wota, ani
 Droga do Częstochowy, kiedy odpust, rozpust,
 Choćbyś wszystkie objeździł miejsca święte. Nic to:
 Zatkanął sobie Bóg uszy, widząc twe postępki.
 Grzechy twe mieć nie mogą do niego przystępu;
 Jako ty z Bogiem, tak ów z tobą, nieboraku!
 Święci cię opuścili, boś niegodzien tego,
 Aby się kiedy mieli za tobą przyczyniać.
 A jeśli się uciekasz do ichże przyczyny,
 Niech wprzód żywot poczciwy będzie, więc i czyste
 Ręce i serce twoje. Inaczéj daremny
 Pacierz twój i modlitwy, które tam trzepoczesz,
 Uśliniwszy się, mówiąc bez wszelkiej uwagi.
 Słowa lecą z ust, serce nie wiem, gdzie zabrnęło.

---

1) Wykrzywiając.

Gębą Boga ubłagać chcesz, sercem nie myślisz.

Chceszli mieć swą modlitwę ważną; niech się zgadza
Żywot z usty i z twoim pacierzem, uprosisz.

Na przykład świętych wzywasz, mówiąc litanią

Sancte Petre et Paule, orate pro nobis!

Sancta Anna, Hedvigis, orate pro nobis!

Tak czyn, abys bezpiecznie rzec mógł: *Sancti mores*
Immaculata vita, orate pro nobis!

Pia simul opera, orate pro nobis

Pietas, religio, justitia, fides,!

Humilitas, castitas, orate pro nobis!

Sancta Patientia, sobrietas, candor,

Animi rectitudo, orate pro nobis!

Tak będziesz wysłuchany, bo to wiedz, że nas Bóg
Z naszój przyczyny karze i boleje na to,

Gdy nas karze, a musi. *Perditio tua*

Ex te Israel, dawno, tak nam powiedziano,

Co rzekę o oziębłém nabożeństwie naszém,

Ojczyzna gore, a my o Bogu nie myślę,

Ani się mu kłaniamy, ani się korzemy

Przed majestatem jego. Nie każą nam starszy,

Nie słyhać nic o żadnych i supplikacyach,

Processyi nie pytaj. Czemu? Jeszcze proces

Nie wyszedł. Bylibyśmy plebani karani,

Gdybyśmy się domyślić mieli Boga prosić.

To księża; a my jako? Nie wiem, o co prosić,

I czego sobie życzyć, bo czasem szkodliwych

Rzeczy szukamy, oraz i życzymy sobie.

Co jest takiego, proszę, czego chciwie pragniesz,
 Abyś nie miał żalować, gdy tegoż dostąpisz.
 Naprzód kładę pieniądze, których najwięcej
 I pragną i szukają ludzie. A zaś proszę
 Co więcej i kłopotów, więc i niebezpieczeństw
 Za sobą ciągnie, jako dostatki i zbiory?
 Nie boi się ubogi chłopiec, aby z gliny
 Wypił truciznę, ale boi się król, książę,
 I papież, aby mu tam w złotój czarce, albo
 Topasowym kieliszku czego nie zadano.
 W Turcech bezpieczeń żyje ubogi rzemieślnik,
 Ale się basza, albo wezyr boi, aby
 Dziś nie chciano odebrać, co wiele lat zbierał.
 Honorów sobie życzysz i wysokich stołków;
 O jakbym temi czasy życzył filozofów
 Onych dwu, z których jeden płakał, drugi się śmiał,
 A to obaj czynili razem bez przestanku.
 Jużci wżdy ten jako co płakał, ale ów
 Śmieszniejszy co od śmiechu ulegał. Cóż, gdyby
 Obaczył temi czasy pełne wiatrów mozgi,
 I pełne dymów głowy, górne animusze,
 Nadęte ambicyą, oraz próżną chwałą.
 Nie trzeba go było słać, tylko na dwór pański,
 Rozumiem, żeby się był rozpuknął od śmiechu,
 Widząc a ono drugi, że tam kortedziuą, 2)

---

2) Nadskakują.

Ze prowadzą na zamek, rozumie, że królem:
 Wszytek z pompy stworzony i zgornych conceptów,
 Które gdybyś chciał wyszdzać, 3) znalazłbyś je suźsze,
 Niżeli wyschła żagiew, albo suchy wągiel.

O tytuły jak stoją! *Vostra ecielenca*.

Ten tytuł z cielenciny, o jak ich uraczy!

A cóż *Vestra Altesa*? Stanie im za wszystkie
 Fortuny na tym świecie; *praeterea nihil*.

To dla tych fraszek sobie głowę fatygować?

To honor mieć nad cnotę i nad wszelkie dobro?

Dla tytułów szwankować i w reputacyi

I śmiechów ludzkich nie ujść, oraz obmowiska?

Porwon diabłu tytuł, wolę ja swój pokój,

I dobre zachowanie, i wspomnienie wszędzie.

Zyczysz sobie wymowy, życzysz być praktykiem

Sławnym i zawołanym, aza tego nie wiesz,

Że Brzezińskiemu język urznięto, a potem

Do szubienicy kędys mizernie przybito?

Aza niewiesz, że temi czasy z trybunału

Wyjeżdżając, jurysta każdy, co przedniejszy,

Musi sobie opatrzyć konwoj i obronę,

I strzelby, co przy wozach, aby go tam w drodze

Marnie gdzie nie zabito, bo nie ufa sobie.

Zjadł pies sadło. Czuwa nań nie jeden, nie drugi.

Onemu z oratorów pierwszemu 4) urznięty

---

3) Wycisnąć. — 4) Cyceronowi.

Jezyk, potém do Rzymu przyniesiony z głową,
Pro rostris był przybity, głowa wystawiona.
 Lepiej było zle wiersze pisać, niż wymownie
 Antoniusza w swoich Philippikach drażnić.

Toż spotkało nieszczęście i Demostenesa.

Owo zgoła gdy czasem ostrze gąbka rzecze,

Biją ją często o to. Jezyk za zębami

Chowaj, ujdiesz kłopotu, ujdiesz i przestachu.

65 Są tacy, co nad wszystkie szczęścia poczytają

Dopiąć buławy, to jest, dopiąć hetmańskiego

Urzędu i wojennój sławy, i honoru.

Bo drugi płoną *fanam* nad cnotę poczyta,

I tę ma za nadgrode odwag swych i kosztów.

70 Siłu i to zawiodło, tak dawnych jak świeżych.

Hannibal, on tak szumny i niezwyciężony,

Przez lat tak siła, co wziął, co sprawił, wiadoma.

Na cóż przyszedł chudzina? Wygnany z ojczyzny

Musiał się po Azji tulać, nadślugując

75 Królom, aż téż nakoniec gdy miał być wydany

Rzymianom, otrul się sam marnie nieboraczek,

On pierścien, w którym zawsze truciznę więc chował,

Zemścił się szczerze *Cannas* i krwie tam wylanój.

Wielki on Alexander, któremu świat mały,

80 W młodym wieku otruty, i w szczupłej zawarty

Trunience, ten, którego świat nie mógł ogarnąć.

Xerxes, Pers, góry znosił i rzeki wypijał

Z swoim wojskiem, i morze słał mostami; przecie

W jednej łódeczce ledwie uszedł przed Grekami,

- 85 I mizernie umykał, bojąc się pogoni.
 Ci wszyscy przyplacili pożądanej sławy,
 Nie nam nie zostawiwszy, tylko *materiam*
 Rhetorom i studentom na deklamacye.
 Nasz niedawno Żółkiewski, lubo wielki hetman,
 90 Głowy marnie pozbawion; a onę turecka
 Szabla aż do Sztambułu na widok zaniósła.
 Nieboszczyk Koniecpolski, nuż i naszy świeżo
 Hetmani kosztowali i kosztują dotąd
 Złój niewoli pogańskiej, a nad wszystko wstydu.
 Siła takich, co sobie długich lat więc życzą,
 Nie masz i tu, przecoby szyje łamać, bowiem
 Kto uzna *incommoda* mizernéj starości,
 Nie ma się czego, nie ma napierać i życzyć.
 Naprzód co do postaci, ta się wszystko zmieni.
 200 Oczy zeszkleją, płyną, z nosa ciecze, przytém
 Słuch stracony, żołądek zły, głowa się trzęsie,
 Nogi nie służą, kaszel ustawicznie trapi.
 Żonka też, jeśli młoda, pewnie nie dla ciebie,
 Starenki bzdyczku, znajdzie ona sobie młodszych.
 210 Przy tém wszystkiém złych chorób liczba niezliczona
 Opadnie więc tatusia. Doczeka się chudak
 I synów swoich śmierci, ba i wnuków czasem:
 Złe za złém następuje. Sam już ledwie chodzi,
 Karmią go, a on gębę rozdziewia, jak ptaszę
 220 W gniaździe, gdy mu co matka przyniesie ży-
 wności.
 Ale to wszystko fraszka, gorzej i rozsądek

I zmysły i sam rozum stracony, gdy owo
 Zdziecinieje nieborak, nie wie co się dzieje,
 Nie zna nikogo z swoich, o swe własne dzieci
 215 Pyta się, jak je zowią. Zgoła jedném słowem
Fabula i żart ludzki i swych pośmiewisko.
 Jeśli przykładów chcemy, Nestor trzystoletni
 Wszystkich synów pochował wprzód, oraz opłakał,
 Uskarżając się na wiek długi i nieszczęście.
 20 Priamus, król trojański, w popiół pogrzebioną
 Widział ojczyznę i swych, i wszystko królestwo;
 Patrzył na śmierć okrutną gromadnych dzieciątek,
 I gdy enego Hektora końmi koło Troi
 Włóczył Achilles mężny na hańbę ojcowską;
 25 Nakoniec, jak wół stary, i zrobiony pługiem
 I jarzmem, podał gardło *ante aram Jovis*,
 Srogiemu Pyrrhusowi, i tam nędzny skończył.
 Dam pokój Mithridati, dam i bogatemu
 Kroezusowi, którego Solon upominał,
 230 Aby na ostatni wiek i koniec pamiętał,
 Rozwodząc mu, że *nemo felix homo ante mortem*.
 Marius on i za nim Pompejus Wielki,
 Mogli się za szczęśliwych liczyć, gdyby byli
 Pomarli po tryumfach pierwszych; lecz wyroki
 Chowaly ich dla czegoś gorszego, albowiem
 Obuch pozabijała marnie niewolnicza
 Ręka. Leży bez głowy Pompejus sławny,
 Z całym głową leżą Lentulus, Cethegus,
 Bezecny Catylina, trzech zdrajcy ojczyzny.

Życzysz nakoniec sobie, żenie i dziateczkom,
 Tak synom jako córkom, urody, gładkości.
 O jako trudno ustrzedz tego licha wcale?
 Gładka żona jest wiecha na piwo i na miód,
 Każdy ściąga, każdy tam *circuit quaerens, quid*
Rapiat, a ty czuwasz, strzeżesz. Nie ustrzeżesz.
 Toż i w córeczkach uznasz, gdy tylko podrosta,
 A w zwierciadle się przejrzą i gładkie obaczą.
 Jeżeli też twój pan syn urodziwy będzie,
 I nadobny, bacząc, że płeć go biała lubi;
 Zaraz się do zalotków bierze, do amorów,
 Aż też pan brat oberwie, aż rączynkę utną
 Gęby natną, paragraf przez nos nanotują,
 Łeb rozwałą, że się w nim i wróble łądz mogą,
 A toż tobie twarzyczka gładka. At uroda.

Czegoż wżdy sobie życzyć, o co Boga prosić?
 To w Ewangelii rzekł: o *Regnum Dei*,
 A przy nim wszystko będzie. Zostawmy to jemu.
 Co nam trzeba do życia, bo ten nie umorzy
 Głodem nędznej ptaszyny, ani gdy go prosić
 O jaje będziesz, podać miasto niego, węża.
 Uzna, czego nam trzeba, Bóg sam dobrotliwy,
 I da co do potrzeby, nie co do uciechy,
 Wiedząc i widząc wszystko, co jest z dobrem naszym.
 Większą on ma opiekę o tobie, niż ty sam,
 Więcej się w tobie kocha, niżli ty sam w sobie;
 Bo ty czasem chciwością i próżnym zawodem
 Szukasz i ożenienia, i dobrego mienia,

A nie wiesz, że na żonkę niepocziwą trafisz,
 Nie wiesz, że na złe dzieci. Bóg jednak wie
 wszystko;

Proś tedy nie o rzeczy próżne i nietrwale,
 Ale proś o stateczny umysł, rozum zdrowy.

Zgola, *ut sit mens sana in corpore sano.*

A że to wszystko zamknę z dawnym satyrykiem.

Posce animum fortem et mortis terrore carentem,

Qui spatium vitae, inter munera ponat

Naturae, qui ferre queat quoscunque labores.

Nesciut irasci, cupiat nihil et potiores

Herculis aerumnas credat, saevosque labores,

Et Venere et plumis, et coenis Sardanapali.

Monstro, quod ipse tibi possis dare. Semita certe

Tranquillae, per virtutem, patet unica vitae.

Nullum numen abest, si sit prudentia, sed te

Nos facimus fortuna Deum, coeloque locamus.

My, jakom rzekł, nie wiemy, o co Boga prosić,

I jako. Sami złoto lubiąc, Boga chcemy

Onémże błagać, złote tablice wieszamy,

Srebrne vota dajemy kościołom, i mnichom,

Które zaś Boże odpuść, czasem obracają

Na brzuch, na pijatyki, a czasem i na psy,

Na wygodę i wczasy. Nie wszędzie tak bywa.

Ale wiem, bywa czasem. Lepiej dać ubogim,

Niżli mnisze szkatuły, rękawy szerokie

Tém złotem i pieniędzmi, mém zdaniem, napełniać.

Chwałę ozdobę świętych miejsc, świętych kościołów,

Lecz ozdobę, nie zbytek. Od głodu umiera
 Ubogi na cmentarzu, a tablice srebrne,
 Wszystkie ściany okryły, cudami nabyte.
 Daj Boże prawdziwemi, bo i w tém coś bywa,
 Jako to świat pełen jest złego i dobrego.
 Przynieś ty tedy czyste sumnienie przed ołtarz,
 A droższe to u Boga będzie, niż twe złoto.

SATYRA SZOSTA.

*Sapientem sibi aequabilem et parem in utraque
 fortuna esse.*

Mądry w sobie jest zawsze jedno-tajnym, zawsze
 Sobie we wszém podobnym, umysłu jednego,
 I jednejż stateczności, jednakiego serca,
 W jednej wadze i mierze swe sprawy trzymając.
 Dla tegoż w sobie samym wesół i spokojny,
 Rozkosz go nie uniesie, bo ta jest głupiego.
 Wesolej jednak myśli pełen, a ta z dusznej
 Nie z cielesnej uciechy. Ztąd prawdziwie wesół.
 Prawdziwe posiadał dobro, i w onem dziedziczy.
 Głupi zaś wesół z tego, co mu się zda dobrém.
 Ale mądrego radość jest ngruutowana
 Na encie, i z takiego fundamentu żadnym

Frasunkiem i nieszczęściem nigdy nie zrażona.
 Głupiego pociechy dziś przyjdą, dziś odejdą,
 Bo nie są mieszkańcami, ale przychodniami.
 Rozkosz jest jak gość jaki, lecz wesele, które
 Z cnoty pochodzi, prawym nazwę gospodarzem,
 W jednym domu powszechnym, trwałym, jedno-
 stajnym,

Co raz kwitnie i roście, a do ostatniego
 Kresu życia niezmiennie, i zawsze przytomne.
 Bo na duszy, rozumie, całe zasadzone,
 W których cnota zasiadła, i z których pochodzi.
 Bądź tedy zawsze wesoł, lecz weselem w tobie
 Wznieconym, bowiem wszystkie insze wesołości,
 Prawdziwie cię nie wzbudzą, ani téż napelnią,
 Lub czoło wypogodzą, serce będzie w chmurze.
 I ow nie szczerze wesoł, co się śmieje, albo
 Tańcuje, gdy ma mola, co go wewnątrz gryzie.
 I gdy sobie nie ufa, i gdy się w czém czuje.
 Mądry w sobie wesele prawdziwe znajduje.
 A to co z inąd płynie, za obce poczyta,
 Z niego się nie weseli. Swém się kontentuje.
 Swe dobro ma za prawe, ani trwa o cudze.
 Fortuna fraszka temu, ta go nie ucieszy,
 Trwałe dobro i kocha, i w nim swoją rozkosz
 Pokłada, wszelkie dobro w cnocie zasadzając;
 Ta sama prawe zwykła przynosić wesele.
 A przydam i bezpieczne, którego nie wydrze
 Fortuna, bo trudno ma tego wydrzeć, czego

Nie dała, ani też dać może, choćby chciała.
 A jako nad obłoki kraj górny powietrzny,
 Ani wiatrami nigdy bywa poruszony,
 Ani chmurami i mgłą ciemną zasepiony,
 Niepogodą i wichrem nigdy nie zmieszany,
 Spokojnym jest i zawsze pogodnym; tak umysł
 Mądrego usadzony raz w swym pewnym stanie,
 Jednostajnym zostawa i odmiany nie zna.
 Lubo obłoki ciemnych affektów powstaną,
 Lub wichry opinii burzliwych nastąpią,
 Te wszystkie jako niższe ginąć muszą, cnoty
 Więc i rozumu oraz słońcem zwojowane.
 Pogodny tedy zawsze jest umysł mądrego
 Nie zachmurzy się smutkiem, choćby i ten powstał,
 Wesoł zawsze, ale i tém się nie unosi,
 Spokojne, śmieie rzekę, jest jego wesele,
 I stateczna pociecha, albowiem prawdziwa.
 Bowiem ta nic innego nie jest, tylko w sobie
 Samym uspokojenie całe i stateczne,
 Pokój i zgoda wewnętrzna przy wspaniałem sercu.
 We złych codzienna bitwa i rozruchy wszelkie
 Złych chciwości, affektów, za łeb co raz chodzą.
 W sumnieniu ich i wojna, i wrzawa, i trwogi.
 Czemuż to? bo się mądry swoim kontentuje,
 I kocha się w dobrze swém, nigdy się nie skarżąc
 Na przeciwną fortunę: posłuszen wyrokom,
 Słucha ichże powodu, ani ich winuje.
 Zgadza się z wolą bożą, przyjmie, cokolwiek mu

Przypadnie przeciwnego, lub też pomyślnego.
 Toć to szczęśliwe życie, być uspokojonym
 Sam w sobie, a zatem téż być całę bezpiecznym.
 Te to cnoty przysmaki, te są najprawdziwsze
 Jój nadgrody i wszystkie, rzec mogę, zapłaty;
 Kiedy po uprzątnionym całę niepokoju
 I wygnanej bojaźni, luby następuje
 Pokój sumnienia, i z nim oraz bezpieczeństwo,
 Z niewinności idące i w niój zasadzone.
 Te dwie rzeczy nasz żywot czynią i szczęśliwy
 I spokojny. Dajże go wieczny Boże, Amen.

SATYRA SIODMA.

*Ze człowiek mądry mniej dbać powinien na mowy
 i rozsądku ludzkie, to jest Vulgi.*

Dobry człowiek swój cnocie ufa i sumnieniu,
 W sobie ugruntowany i ubezpieczony,
 Nie trwa na mowy ludzkie, ani téż miarkuje
 Według nich życia swego i spraw swych potocznych.
 Wie bowiem, że na świecie żyć według rozumów
 Pospolitego gminu i według reguły
 Nieuważnych rozsądków, jest to żyć bez cnoty.
 On model życia swego, nie na rozumieniu

Ludzkim zasadził, ale na swęj poczciwości.
 Bo gdyby z pospolitéj szkoły ten pochodził,
 O, jakoby musiał być srodze pomieszany!
 Ile głów, tyle, mówią, rozumów na świecie.
 Ile odmian w pochwałach, tyleż jest w naganach.
 Ale człowiek poczciwy o chwałę mniej stoi,
 Nagany się też nigdy bynajmniej nie boi.
 Wie, że kto gada o nim, głupi jest i ślepy.
 Gdyby się w czém poczuwał, nakłaniałby ucha,
 I pędko się starbował płonnemi mowami,
 I każdym obmowiskiem; lecz że się nie czuje
 W tém, co więc ludzie zwykli o nim pleść i gadać,
 Dla tego też pogardza plotliwym językiem,
 Wiedząc że to głupiego rzecz, z samej zazdrości
 Krakać na ludzi dobrych i sprawy ich szczypać.
 Mądry się z spraw mądrego nigdy nie naśmieje,
 Ani postępków jego, bo mu są podobne,
 I zgoła wszystko w nimże widzi, co i w sobie.
 Zły dobrego nie chwali, ni głupi mądrego;
 Owszemby wtenczas chwalił, gdyby takie były,
 Jakie są jego sprawy; bo *similis gaudet*
Simili, jako dawna sentencya uczy.
 Cnota się nie podoba złemu, bo jako ma
 Podobać, gdy jej w sobie nigdy nie miał, nie znał.
 Ta go i w oczy kole, przed nią się nie może
 I wyspać, bo go zazdrość ustawicznie piecze,
 I budzi, i podszechuwa, *ratio in promptu*.
 A przeto ty na mowy ludzkie niedbaj, ani

Chciej się puszczać tą drogą, którą pokazują.
 Nie prowadź życia swego według ich rozumu
 I płonnego ich zdania; a wiedz to odemnie,
 Że z wielu przeszkod, jedna jest do cnotliwego
 Życia, na mowy ludzkie i rozsądki patrzyć.
 Ostatnia to według nich sprawy swe miarkować.
 Albo dla tego chcieć być cnotliwym, bogatym,
 Wymownym albo dzielnym, żeby cię chwalono.
 Mądry w enocie dla cnoty kocha, nie dla chwały;
 A jako insze rzeczy ma sobie za fraszkę,
 Tak i chwałę z nich oraz, i za też ją kładzie,
 Jako niedba o chwałę, tak też o nagane,
 Która tyle zaszkodzi enocie jego, ile
 Zaszkodzi więc mgła słońcu. Oboje to padnie.
 Kontent, że zły źle gada, uczynić nie może.
 Bo wszystkie dobro jego w nimże jest zawarte.
 A jako pajęczyna zda się iść do nieba,
 Przecie upadnie zaraz, ledwie się podniesie.
 Tak też i mowy ludzkie, enoty wysokości
 Nie dojdą ani dopną, choć ku niéj zmierzają.
 I owszem ten pożytek czynią, że z nich cnota
 Pochop swój większy bierze, tém się bardziej
 wzbudza.

Tak on król macedoński Filip zwykł był mawiać,
 Że był cnym oratorem ateńskim powinien
 Za to, że sławę jego sromotnie szczypali,
 Bo co raz to raz lepszym, tym być usiłował,
 Im fałszywsze pokazać, chciał ich obmowiska.

Dobry dla cnoty dobrym, gdy według niej żyje,
 Cale jest ubezpieczon w sobie, źle lub dobrze
 Ludzie gadają: Nie trwa, bo się sam zna dobrze,
 W niczem się nie poczuwa. Jest ugruntowany
 Na fundamencie cnoty, a oraz na Bogu.
 Częstoście bie więc pyta samego. Sprawy swe
 Na examen przywodzi, oneż cenzuruje
 Sam swym instygatorem, i oraz swym sędzią.
 Sam swój żywot przetrząsa, sam się nawet karze,
 Nie dziw zatem, że sobie ufa, i bezpieczny
 Samże w sobie zostaje. Tak ty czyn, upewniam,
 Że cię złe nie zawstydzą mowy, ani ruszą.

SATYRA OSMA.

Na pijaństwo nieposkromione i pijaniców.

Rozumiem, że pijaństwo w Polsce zasadziło
 Swe gniazdo. Tu się mnoży i swoje wywodzi
 Gniazdusięta; bo ledwie że ząbki narostą
 Dzieciuszkowi, aż on już kieliszki wytrząsa,
 Już pilnuje, co wypić, czasem i ampułki
 Nie wybiegają się więc, kiedy ministruje,
 Bo księdzu trochę wlawszy, ostatek wypije
 Za oltarzem, ztąd biorąc swoją pierwszą próbę,

Owo zgoła pijana Polska zwać się może.
 Piją wszysey, biskupi i senatorowie,
 A piją do umoru. Piją i prałaci,
 Żołnierze, szlachta, w miastach, we dworach i
 we wsiach.

O księży naprzód powiem, na których się owo
 Kwadruje, co powiedział stary Kochanowski,
 Że tam kiedyś królowa swego kapelana
 Czekala do mszy. Nie dziw, bo pilnował dzbana,
 Aż *tandem* ów wynidzie w czerwonym ornacie,
 A królowa: Kże miły, długo to sypiacie.
 Tam mój miły kapelan na one łajanie:
 Jeszczemci się dziś nie kładł, co za długie spanie?
 Siła takich duchniczków, co od dzbana idą
 Do ołtarza, od kufła do kielicha spiesząc.
 Drugi też, naboźniejszy, woli mszą odprawić
 Jak najranniiej, aby do gorzałki pospieszył.
 Jakie *scandala* zatém, tany i zaloty,
 Nie wspominam, abym tém nie zgorszył ich więcej.

Obrócęli się też tam, kędy obóz leży,
 Aż tam wszytko pijano. Pijani hetmani,
 Towarzystwo pijane, pijana straż, zgoła
 Obóz wszytek pijany. Oj, bre, bre, lij, rozlij!
 Ale nieprzyjaciel tuż. Nic to, nahajkami
 Zapędziem to do Krymu. Turczyn musi pierzchać
 Do Egiptu, albo więc do Azji kędy.
 Szwedowie fraszka, fraszka kozacy. Dyabła
 Fraszka, dali wam się znać i waszym pijanym

Humorom, z których nigdy nie dobrego będzie,
 Tylko strata i sławy, i żołądu, i duszy;
 Zabijacie przy stole i waszych puharach
 Pełnych nieprzyjaciela, kiedy w rzecz przyjdzie
 Nic widzę, pijakowie marni, nie umiecie,
 Bo was, niż nieprzyjaciel wprzód wino zwojuje.

Przyjedzieszli do dworu: co czynią panowie?
 Piją, nie radzą, piją, bardziej o Węgrzynie
 Myśląc, niżli o ojczyźnie. Ztąd pijana rada
 I sprawa też pijana. Pijany i senat,
 A dopieroż poselska izba, gdzie na sejmach
 Jedna *facies* karczmy, co i consilii.
 Ztąd swary, ztąd do szabel po grubych przymowkach,
 Nie dziw, bo gdy pijani znidą się do rady,
 Miasto teźże skutecznój, przyjdzie wnet do zwady;
 Ztąd się i Litwinowi owo przytrafiło,
 Że trzasł chudzina w izbie, co aż słyszeć było.
 I ztąd mu napisano; o zawarcu ziemię
 Radząc Litwin padł i piardł, i stłukł sobie ciemię,
 A zwano go, zda mi się, pan Komuniaka
 I tak nie wiele mówiąc, mówiła żań sraka.
 Ktoby przebóg wypisał, co się w tej tam dzieje
 Radzie, gdzie sto humorów, a wszystko pijanych,
 Przyszedszy do senatu, ni poszanowania,
 Ni respektu na pana, na przystojność, ani
 Na samę wzdy ojczyznę, w winie utopioną.
 Bo coż proszę humory pijane dobrego
 Przyniosą, które w różnych różne się znajdują.

Ztądże owa fabula urosła czy prawda,
 Że ktoś wino czworakiem gnojem w swój winnicy
 Obkładał, lwiem i małpiem i owczem i świniem.

Gdy go pytano czemu? Powiedział, że z wina
 Czworaki humor roście i postęпки różne.

Jedni upiwszy się więc, wszystkoby się bili,
 Wadzili, przymawiali i hałasowali.

A ci są lwu podobni. Drudzy zaś pod hełmem,
 Żartują i figlują przy gęstych ofertach,

A ci małpę *referunt*. Trzeci pokorniuchni
 Nabożuchni i skromni, gdy sobie podleją,

Tym owezy humor służy. Na ostatek są ci,
 Co jak świnię w plugastwie po uszy utoną.

Skwarną niemiecką izbę z smrodem napelniwszy,
 Prawdziwie świnię w błocie tylko utopione.

Aleć wracam się do tój, którą puścił, drogi.
 Do miast idę. O Boże czy tam trzeźwo, czy nie?
 I urząd i ławica, i wszystko pospółstwo

W piwie, w miedzie i w winie, aż po gardło siedzi
 Ztąd też pijane sądy, rząd także pijany

Jak w Osieku. Rzemieślnik wniwecz się obraca:

Co zarobi, przepije. Nędza, niemasz zkąd wziąć,
 Zarobek kufel połknie. Handel także w winie

Utonie, lub w gorzałce. Mury lecą, wszystko

Oraz się w mieście wali. Pustek mnoho wszędzie.

Browarów jednak znajdziesz z potrzebę, a domów
 Szynkowych: bo w tym wszystka polskich *industria*
 Mieszczan zawisła, piwsko mizerne szynkować,

Napojem zbioru szukać. Ziemianin czy karczmarz?
 Jedno u nas. Kto tylko przyjedzie, więc pić z nim:
 A pić i przez kilka dni bez przestanku, aż też
 Przypadnie choróbeczka, ktoby bowiem dał świat
 Takowym pijanicom; którzy oraz wszystko
 Przepiją, rozum naprzód, potem substancją
 I wioski i pieniądze. W brzuch się to obróci;
 Gdy nietylko kuflami, lecz i beczką piją.
 Czop wytknąwszy, a piwo tak długo z niej tocząc,
 Że cały ahtel kilka sąsiadów wypije,
 I wysuszy, ledwieby trzy pacierze zmówił.
 Ztąd prędkie śmierci idą i w młodym wieku,
 Ztąd one gęby, z których wycisnąłbyś piwo,
 Gdybyś go za nią zażądał. Oczyska wygnęły
 Od picia i od spania, z gęby jako z kadzi
 Śmierdzi, że aż sam on cuch zarazi człowieka.
 A jaki ojciec, także i dziatki, i wszyscy
 Wnukowie, zgoła wszystka pijana rodzina,
 Dopomoże i żona i coreczki przytém.

O chłopach zaś co powiem, tym i sami giną.
 Tym i panów swych własnych wniwecz obracają.
 Więc zysk z karczmy u ciebie największy; a tego
 Nie widzisz, przez co chłop do nędzy przychodzi
 Kiedy wszystko przepije i swoje i twoje,
 Gdy nie jeden wół i koń w karczmie się zostanie,
 A nakoniec, gdyć i wieś spali z niedozoru,
 Który z pijaństwa idzie, i z straty rozumu,
 A niedziw, że Bóg karze, bo wszystkie niedziele

I dni święte tak w miastach jako i miasteczkach,
 I we wsiach, i u szlachty na to obrocone
 Lokactwo 2) i obżarstwo. Lepiejby mem zdaniem,
 Dni Bogu poświęcone w robotne obrócić,
 Niż je pijatykami przepędzać i zbytkiem.
 Gdy miasto nabożeństwa i zabaw przystojnych,
 Diabłu je oddają ludzie u nas w Polsce:
 Grzech robić, księża łają; a nie grzech pić, hulać,
 Złe płodzić, wszteczeństwa, i zbrodnie popełniać?
 Bo Venus za Bachusem tuż tuż następuje,
Sine hoc et Cerere friget, jako mówią.
 Aleć dosyć już o tem gdy rzecz mówi, a ja
 Pijaną Polskę zaczął i pijaną skończyę.

SATYRA DZIEWIĄTA.

Na posyłanie synów do obcych krajów.

Snadź syna Stanisławie myślisz do Francyi
 Wyprawić, i żeby tam lat kilka przemieszkał,
 Potem żeby Hiszpanów i Włochów nawiedził.
 A chcesz mego zdania? Powiem, oszalałeś,
 Jeśli rozumiesz, że co dobrego przywiedzie
 Z tamtych krajów, chybaby francuzką chorobę,
 I z nią żonkę francuzką, więc strój a la modę,
 Nauczy się tańcować, nauczy pilnować,

---

2) Złopanie.

Cudzych żonek, i z niemi w dyskursy się wdawać.
 W ostatku nad to wszystko ojczyzna mu zbrzydnie,
 I nie się nie podoba w niej, tylko co trochę
 Swoboda i swawola, albo cokolwiek jest
 Podobnego tamecznym obyczajom płochym:
 Bo się tak we Francyi zakocha, że Polska
 Szczerze mu śmierdzieć będzie. Dobrzeć było u nas,
 Gdy wszystko z Staropolska ludzie poczynali,
 Pokąd się tu zwłozących, zhiszpanizowanych
 Nie namnożyło Lachów, którzy z sobą rady
 Hiszpańskie wprowadzili w ojczyzną, praktyki
 Ledwie Włochom wiadome w Polsce zamnożywszy.
 Cokolwiek zepsowania dobrych obyczajów
 I dawnego kandoru znajdziemy przy dworach,
 Cokolwiek sztuk onego i Machiawella
 I dawnego Sejana; wszystko to z obcych ziem
 Z tymi peregrynanty do Polski się wniosło.
 Tam ich szkoła: W téj uczą, jako kogo odrwić,
 Twarz ochotną pokazać, w sercu zdradę taić.
 Panu służyć szalbiersko, i swego własnego
 Dobra, a nie ojczyzny pilnować. Obiecać
 Promocyę, usługę, a tém samém zdradzić,
 Omamić fałszywemi oferty, przyjaźnią,
 Miłość i *zelum* zmyślać ku rzeczypospolitój;
 A chcieć ją w łyżce wody utopić dla zysku
 I mizernego złota. Skraść ją w jej podatkach,
 Na sejmie się z usługą popisować, i z tą
 Życzliwością, którójbyś nie znalazł i o kość.

Gdybyś mógł w serce wejrzeć i w myśl ich zdradziecką
 Nie bywalić Polacy przedtém w Niderlandach,
 A umieli się szczerze piersiami swoimi
 Zastawiać za ojczyznę, radzili cnotliwie,
 I w pokoju i w boju stawali poczciwie.
 Teraz już staropolskiej cnoty i szczerości
 Niepytaj, co potomek, to większy frant, większy
 Szalbierz i oszust, jeden drugiego przenosi.
Zgola aetas parentum, jako ów powiedział,
Pejor avis, nas potém *tulit nequiores*
Mox daturos, bo to tak bywa, *progeniem*
Vitiosorem, aż nakoniec świat wszystkich
 Tak zepsuje, że trzeba sągodne dnia będzie.
 Nie посыłaj ty tedy synka Stanisławie,
 Ma rada do obcych ziem, chybaby na krótki
 Czas i żeby przebieżał lekko te tam kraje:
 I obaczył porządek w miastach, w municyach;
 Którym nas cudzoziemcy nierównie przechodzą,
 Ale niech obyczajów ztamtąd nie przywozi
 Zepsowanych, i które nie w sobie nie mają
 Gruntownego, tylko coś lekkości dostatkim.
 Jest tu i u nas szkoła. Poślij go do wojska,
 Stanie mu to za szkołę, gdy się i niewczasów
 Przyuczy, i w usłudze ojczyzny zaprawi,
 Poślij na różne wjazdy publiczne. Obroć go
 Do człowieka zacnego, z któregoby brać mógł
 Wizerunek życia swego, i model prawdziwy.
 Niechaj w domu nie siedzi. Ale rzeczesz, z kosztem

To moim wielkim będzie. Błaznie z większą będzie
 Twoją zgubą, gdy syna takiegoż mieć będziesz
 Jakoś sam jest, domator, bałamut i munka, 1)
 Ignorant, i w roli swój wszystek utopiony.
 Toć to jego dziedzictwo, gdy mu dasz przystojne
 Wychowanie, i gdy go ojczyźnie wystawisz.
 Nie złoto ani srebro człowiekiem uczyni;
 Ale rozum, rozsądek i piękne postęпки.
 Takiemu i o złoto i srebro nie będzie
 Trudno, którego szczęście szukać musi, nie on
 Szczęścia, bo to pod swymi mieć będzie nogami.

SATYRA DZIESIATA.

Na obyczaje duchownych.

Wieręć²⁾ niewiem jeźli się godzi i pomyśleć,
 Obawiając się tysięcy exkommunik srogich,
 I świeczek z, kazalnice, ale ja *protestor*
 Przed Bogiem i przed ludźmi, że nie z złego serca
 Albo chcąc szczypać sławę czyję i notować,

---

1) Gamoń. 2) Zaiste.

Raczej po chrześcijańsku wystawić przed oczy
Zwierciadło, w którymby się każdy kapłan przejrzał,
I siebie poznał, także swoje obyczaje.

Zarliwość to sprawuje ku wierze i Bogu,
Gdy kto życzy, aby się wszystko dobrze działo,
I żeby duchowieństwo w szrankach cnoty stało.
Aleć pono dawne to czasy kiedyś były,
Świeżo po apostołach i w pierwszym kościele,
Kiedy *clerus* Chrystusa w swem życiu wyrażał.
Niemasz teraz Ignacych ani Polikarpów,
Niemasz Timoteuszów, niemasz Atanazych,
Hilarego nie pytaj, ani Hieronima,
Ambrożych, Chryzostomów, Bazylich i Piotrów,
A cożby Taumaturgów. Jeżeli się mnisz
Reformują, dopieroż świeccy téj reformy
Potrzebują kapłani. Niech wždy zmartwychwstanie
On Philippus Nereus, albo on Ignacy
Fundator świętych ludzi, oraz reformator
Kapłańskich obyczajów, jednych przez regułę,
Drugich przez dobry przykład, o czém dobrze wiemy.

Spytacie zkąd ta *morum* poszła *corruptela*?
Zkąd ta szkodliwa *clerum tetigit urtica*?
Powiem. Ztąd, że do stanu tego przypuszczacie
Niegodnych, bez nauki i bez obyczajów.
Examen ladajaki kleryków; mało się
Pytacie, jaki żywot na świecie pędzili,
De vita anteacta ani wzmianki będącie.
A on dla chleba, nie dla nieba chce być księdzem

I spieszy się do tego stanu bez uwagi.
 Nie dbając co poeta w swoim makaronie,
De eligendo vitae genere, powiada.
 Forsitan et Monachus fieri, fierique kapłanus
 Non mala conditio est. Sed tu wybierare memento
 Vitam uaturae, quae sit accomoda, twój.

Nempe, potes czystum verbis jurare żywotum,
 Et quod jurasti re ipsa praestare: kapłanus
 Sis licet, et świeckos securus negliges stanos;
 Sin aliud natura jubet, quam święte kapłaństwo,
 Tu ne lude deos, et srogum wara piorunum.

Atque hoc est unum, cur nostro tempore więcój
 Expediat świeckum quam statum ambire duchownum
 Omnes ludzie sumus: nobis tamen esse żonatis
 Concessum est: solos grzech jest ożeniare kapłanos,
 Quamquam mirari possis et jure podobno,
 Esse scelus księdzo cnotliwam ducere żonam,
 Et non esse scelus dziewczkam choware kucharkam.

Tego nie uważając, ani się spytawszy
 Sumnienia swego, bieży duchniczok jak ślepy
Ad ordines, do chleba, do wezasów, swobody.

Aż potem Wikariem zostanie gdziekolwiek
 Lubo też altaristą, lubo tam czym inszym:
 O jak daleko chybił apostolskich onych
 Obyczajów i życia; pije, hula, kart gra,
 Po gospodach w miasteczku, albo na wsiach w karczmie
 Pijatyki i tany, ba i co gorszego
 Nie nowina, o co się ani spyta, ani

Upomni pleban. Czemu? bo temuż podobny.
Et similis simili gaudet dawno mówią.
 Wikaryi a pleban w jednej sforze chodzą.
 Bo jako prosię mają być dobrymi obaj
 W stanie duchownym, będąc przedtem łotrzykami
In saeculo. Nie wszyscy, zawczasu przestrzegam,
 Ale siła takowych. Niech się każdy sądzi.

Późmy my do plebanów. Tam już chciwość serce
 Całe opanowała. Daj Boże, aby to
 Fałsz był, co mówią. *Omnis* ksiądz *avaritia*,
 Nie *omnis*, ja powiadam, ale blisko tego.
 Siła takich pasterzów, którzy siebie pasą
 Nie owieczki, choćby te miały i od głodu
 Pozdychać, trzeba księdzu, co jemu należy.
 O mój miły pasterzu, wejrzy jeno, co tam
 W Ewangelii mówią, która się zaczyna,
Ego sum pastor bonus. Dalekoś ustąpił.
 Nie o owcach ty myślisz, ale o pieniądzech.
 Zwłaszcza kiedy kilkoro masz *beneficia*,
 Raz w rok, a czasem nigdy owieczek nie widząc,
 Nie zapomnisz mesznego, ani dziesięciny,
 Z którego potem zbioru i sacra kupujesz,
 I bogate prebendy. Szymon się ma spyszna.
 Też sacra zaś sprzedajesz; bo msze i spowiedzi
 Jak na targu u ciebie; ktoby nie zapłacił,
 To go i nie rozgrzeszysz i wyklniesz nakoniec,
 Nie od rzeczy ów nazwał tych, co się świecili,
 Wróblami na pszenicę naszą; albowiem ksiądz

Weźmieby i z ołtarza. Sąsiady wyciska.
 Częściej muniment w rękę jego, niż brewiarz.
 O przysięgę nie pytaj, gotowa dispensa.
 Przysięże *super usum*; to już wszystko wygra,
 Dobrze zaczął powiedział ów szlachcic, że żony
 Nawet własnej ustąpić trzeba, gdy się jej ksiądz
 Naprze, bo gdy przysięże *super usum*, alić
 Żona moja nie moja. U diabła ryby.
 Nie może być exaktor cięższy nad ich chciwość.
 Duchownego życia nie pytaj. Znieważyc,
 Zdespektować bliźniego, codzienna potrawa.
 Przyjdziem do kompanii i konwersacyi,
 Aż tam swobodne żarty, i *mores distincti*,
Nil modestum w postępku. Piosneczki dopieroż
 Których i słuchać ciężko, chłopcy wyśpiewają.
 Opiwszy się do korda, albo do komory;
 Gdy gospodarz uciecze, a młodą ma żonę,
 Nie śmie chudzina do dom nazad przyjść, bo-
 jąc się

Księdza i korda oraz, zapomni wszystkiego
 Zwłaszcza, że ksiądz furiat, który nie jednemu
 Palce obciął, dobrze, że głowa się ostała.
 Żadna exekucya, żadna sprawiedliwość;
 Przyczyna, że co zechce ksiądz, to śmieie zrobi,
 Bowiem zwierzchność tak waży, jako wielbłąd
 myszkę.

Ztąd przychodziło czasem, że też *saeculare*
Brachium sprawiedliwość z nich sobie czyniło.

Często *patientia laesa* obraca się
 W gniew i furor rozpaczny. Tak onego Czapłę,
 Scholastyka plockiego, księżę obiesiło.
 Tak Marcina Baryczkę król Kazimierz kazał
 W Wiśle utopić, że go imieniem papieskiem
 Ostro strofować począł i po prostu łajał.
 Tak i ów drugi wszystko kapitułę, oraz
 Skarał i kanoników, przez rynek krakowski
 Wieść do więzienia kazał, dobra sekwestrując.
 Dla tego, że biskupem chcieli Szeninskiego
 Przenieść, wolą królewską oraz prawo gwałcąc,
 Którego Gruszczyńskiemu król dotrzymać musiał.
 Ten proceder godzien jest, przyznawam, nagany,
 Ale immodestya xiężej często panów
 Przywodzi do furyi i brzydkiej rozpaczy.

Czemu dawszy już pokój, idźmy do ich zabaw.
 Cóż tedy czynią w domu i czém swój czas trawia,
Otia dant vitia, z kucharką zabawa.
 Je, śpi, leży, a przytém domyślcie się sami:
 Przyjdzie z kościoła, spyta: a uwrzala rzepa?
 Nie jeszcze, *et caetera*. Bawisz się też księgą?
 Ambrożego nie pytaj, ani Hieronyma,
 Ani Drexeliusa, chyba erekeyą,
 Albo *libros* na Tomie *beneficiorum*.
 Tam często patrzy, aby brał z nich materya
 Do turbowania pana, to jest, do pieniactwa.
 Ażci sami prałaci ciężsi niż plebani:
 Bo któż ich animuszom porówna? kto strojom?

Suknia faldorum *centum*, *multique coloris*,
 Sutanna i mantolet chwarszczą, trzewik świeży
 Skrzypi po norembersku zrobiony. Pończoszka
 Jedwabna, nuż kabacik ze skórek pachniących.
 Zalatuje od niego, jako gdybyś siedział
 W kramie perfumownika. Wszystko wyśmienicie,
 I nie tylko *ad luxum*, lecz *ad lasciviam*.
 Poczémże, jeśli nie tém, poznać kanonika?
 Drugi w purpurze chodzi, drugi po biskupiu,
 A o biskupa mało albo nie nie stoi,
 Ani się prawa, ani kapituły boi.

O wychodkach jezuickich co rzekę, któremi
 Jezuici zasmradzają świat, bo pewnie od nich
 Nie wyszłoby nic, coby przydać się im mogło,
 Wszak to i doświadczenie jawnie pokazuje,
 Że tacy są na świecie, jacy i w zakonie.
 I liszka *pilum mutat*, *non mores*, i sroka
 Pstra wszędzie, choćby nawet za morze leciała.
 Aleć o tém aż nazbyt. Cóż za sposób, proszę,
 Aby zabezpieć tymto kołom rozbieżałym,
 I żeby wždy *ad frugem bonam* się wrócili
 Księża nasi? Podałbym zwyczajne lekarstwo,
 Częste wizytacye biskupów. Lecz i w tych
 Srogą oziębłość widzę. Spuszczą się na drugich,
 Których snadnie srebrem i złotem przedarować,
 Wiemy, co jeden zrobił w wielkiem mieście, jaki
 Gwałt popełnił z niewinną duszą; przecie tego
 Wszystkiego zapomniono. Miał się za to dobrze,

A gdy Polskę objeżdżał, Panie mu płaciły
 Onę wizytacyą, mężowie *non item*.
 Czegoż się tu nauczyć, gdy *doctores* tacy?
 Cheesz co o pocziwości usłyszeć od tego,
 Który sam niepocziwy? Jaki mistrz, taka jest
 I nauka, Albo więc, jeśli dobrze uczą,
 A źle czynią, słuchać ich, bo Chrystus powiedział,
Supra cathedram Moysi siedzą Faruzowie,
 Czyńcież, co oni uczą, nie czyńcie, co czynią.
 Żywot złych księży nie ma nic do prawej wiary.
 Wiara wiarą prawdziwa, choć wierni niepewni.
 Bo którzy z nich źle żyją, zapłatę odniosą
 Według zasług. A dobrym dobrze płacić będą.
 Ma zawsze Pan Bóg swoich, owszem ja tak
 twierdę,
 Że więcej niżli łotrów, i tym konkluduję.

Nato wszystko jeden ksiądz tak mi replikował:
 Miły bracie, toż na nas inwektywy stroisz
 Drobniejszych, a wyższych głów i arcykapłanów
 Przemijasz. Zkądże mamy brać nasze exempla,
 Jeśli nie z nich? Tóż czynią i więcej, co i my.
 Dopieroż tu jak prawi tak prawi duchniczek,
 Jako biskupi czasem biskupstwa kupują,
 Symonią przybrawszy w płaszczyk donatywy,
 I tu o tém przytoczył bajkę. Pan dyabeł
 Miał na wydaniu córki, jedną Symonią
 A drugą pannę Lichwę; Że je szpetnie zwano,
 Zaden ich pojąć nie chciał. Nazwał tedy szatan

Symonią Praesentem, Lichwą Interessem;
 I tak jedną wyrzucił biskupowi, drugą
 Szlachcicowi któremuś. To rzekłszy, prowadzi
 Dalej swą rzecz, jako swych synowców bogacą,
 O kościół mało dbając. Jako intraty ich
 Na pacholki, na wina, na srebra, i na psy,
 Często się obracają, a ubodzy głodem
 Przed wroty umierają. Nuż o pijatykach!
 Bankietach, i lój rozlój, jak prawi tak prawi:
 Jako w sąsiedztwie krzywdy czynią, opprimując
 Ubogą szlachtę, jako ciężcy na poddanych,
 Z których ostatnią kroplę krwi powyssyszają
 Panowie ekonomi, albo łakonomi,
 Zkąd synowców bogacą. Albowiem powiada:
Cum Rex ille rerum privasset semine clerum
Ad satanae votum successit turba nepotum,
 Tym dają, co z poddanych zedrą; tym, co kiedy
 Kościołom kto legował, nie pomniąc na słowa
 Święte świątobliwego Urbana papieża,
 Który legata Bogu oddane, kanonem
 Zakazał *ad alios usus* destinować,
 Chyba ubogich, albo samychże kościołów;
 Dając przyczynę, że są *fidelium vota,*
Pretia peccatorum, pauperum, na koniec
Patrimonia quaedam. Nie idzie to w uszy
 Teraźniejszym prałatom; ogłuszeni, widzę.
 Co się zaś nauki ich tycze i Canonów,
 Jacy z nich ignoranci; jako jeden śmierci

Drugiego oczekiwana, i ledwie nie zdyszy,
 Że się staruszek trzyma, po którym brać myśli.
 A kiedy do plebanów przyszedł, toż dopiero
 Zaostrzał inwektywę, jako depaktują
 Chudaków, i częstemi podatkami niszczą.
 Jako więc testamenta ich annihilują,
 Jako biorą, co oni kościołom legują.
 Uczynią i drugiego plebana szalonym,
 Że ma pieniądze, mówiąc: nie może *testari*,
 Bo od rozumu odszedł. Ja to głupi, czemu?
 Żem stary a pieniądze? Głupiś. Czemu, przebóg?
 Niechcesz dać biskupowi, co masz dać kościołom.
 Temu a nie twojemu leguj kościołowi!
 Będziesz w niebie. Dopieroż głupiuchnym zostanie,
 Kiedy mu wszystko wezmą i wszystko pograbiają.

O chłopskich oppressyach nie trzeba i mówić,
 Jawne te są, powiada, przy zaciągach srogich,
 I nigdy nie słychanych. Gębaby ustała,
 Ktoby wszystko wyliczyć dostatecznie zechciał.
De vita dissoluta dosyć rzec, że jeśli
 Kucharka na plebana *sufficit*, to zatem
 Idzie, że arcykapłan musi mieć piętnaście;
 Więc na księżą wołają: Oj, gdyby nam wolno,
 Więcej byśmy zda mi się wywołali, ale
Dat veniam corvis vexat censura columbas.
 Bo jeśli nas potrzeba wizytować, tedy
 Tysiącokroć razy więcej starszych, co nad nami.
 Aleć kończę tem. Nie masz teraz Stanisławów

Świętych między biskupy, nie masz i Wernerów;
 Nie masz Iwonów, ani Zbigniewów, Lubrańskich,
 Ale Jastrzębców pełno, pełno i Kropidlów,
 Przemenkowskich, Zawiszów, Gruszczyńskich, Fry-
 dryków,

Których żyje po dziś dzień niesława w kronikach.
 Na te powieści rzekę: Ej cyt, byś w *carceres*
 Nie był, jeśli się dowie Biskup, co tu mówisz.
 Mniej, jeśli się kto spyta, ktoś dał tę cenzurę
 Nad nami, rzekę: enota, ta mię śmiałym czyni,
 Że mówię, ba i będę mówił, co mi się zda.

KSIĘGI PIĄTÉJ

SATYRA PIERWSZA.

O sposobach pomnożenia miast i na nierząd w nich.

Wielka to i wysoka chwała, którą Greczyn
Jeden sobie przypisał: *urbem hanc, quam parvam
Acceperis, reddere magnam*, i on August
Po zwyciężonym świecie, tem się dziełem pysznił,
Że zastawszy Rzym z cegły, z marmuru zostawił.
Aleć mniejsza rzecz miasta zdobić fabrykami.
To grunt wynieść je z małych początków, a potem
W porządek i potęgę w dostatki wprowadzić.

Polska między inszemi tego potrzebuje,
Którój wielkiego przy tój żyzności, ubóstwa
Nie insza jest przyczyna, tylko niedostatnie,
I rzadkie i nierządne, przyzna każdy, miasta.
Życząc tedy aby tym, albo jakimkolwiek

Sposobem naprawić się mógł nierząd powszechny;
 I żeby *civitatum incrementa* co raz
 Większe rosły, podam tu niektóre sposoby.
 Dwojakie są przyczyny, przez co miasta rosną,
 Jedne *ex accidenti*, albo powierzchowne.
 Drugie wewnętrzne. Pierwsze tedy wprzod przełożę
 A te, albo pochodzą z położenia miejsca
 Dobrego, jako gdy jest *commoditas* rzeki,
 Portu, gościńca, kraju żyzności, albo więc
 Z splendoru wesołości miasta, co oboje
 Wielu do osady i mieszkania pociąga
 Lub *ex celebritate*, to jest, z gęstych jakich
 Zgromadzenia, jakoto, gdzie jarmarki główne,
 Trybunały i sejmy, nuż gdzie dwór królewski,
 Akademia sławna, dokąd wszyscy ciągną.
 Ale to wszystko trzeba panu promowować.
 Na przykład, ma sposobność miejsce portu, rzeki;
 To śpichrzów nabudować, to drogi naprawić.
 Stanowiska sposobić dobre i wygodne,
 Namową, napomnieniem, mieszkańców przywołując
 Do tego, z kąd im potem pożytek rość może;
 Jeśli się też jarmarki zawezmą gdzie ludne,
 I tym także dopomodz: jadącym obronę,
 Ochronę, bezpieczeństwo, nuż gościom wygodę
 Obmyśliwszy, aby się każdy tym przywabił.
 Nuż szkoły, gimnazya i akademie
 Fundując, gdzie sposobne miejsce i wesołe;
 Dworu swego *temere* także nie przenosząc,

I owszem jednostajnem mieszkaniem bogacąc
 Obywatelów tamtych, gdzie dwór residuje.
 W tym jednak przestrzedz muszę, żeby nie jednemu
 Miastu wszystkiego oraz udzielać, lecz różnym,
 Zkądby pożytki więc i ozdoby swe brały.

Druga przyczyna zwierzchna miast pomnożenia jest
Protectio; jakoto *jus* było *asyli*,
 Jako teraz są różne i *privilegia*,
 Prerogatywy miastom osobnie nadane,
Utpote immunitas od ceł, od stanowisk
 Żołnierskich, od ciężarów publicznych. Nakoniec
 Gdy mają wyjednane składy lub jarmarki;
 W takich potrzeba, żeby w całe zostawały
 Miasta prerogatywach. Trzeba im dotrzymać
 Praw ich i przywilejów; inaczej błżeństwo.
 Nie zwabisz tam nikogo godnego, kędy to
Sic volo, sic jubeo, mieszczanin jako chłop,
 Ledwie że na robotę nie musi chudzina.
 Szlachta powszechnie u nas na to się zawzięła,
 Opprimować wolności miejskie i kijem zbić
 Mieszczanka nie nowina, bo to chłop nie szlachcie.
 Przyznawam, że nie szlachcie, ale nie chłop wiejski.
 Potrzeba tu różności, bo i to należy
 Do wyżej wspomnianej protekcyi, aby
 Miasta swój honor, miejsce i poszanowanie
 Miały, aby stan miejski nie był tak wzgardzony,
 Jako jest u nas w Polsce, a zwłaszcza w stołecznych,
 Więc i główniejszych miastach, a zatém godniejszych

Którym *jus suffragii*, trzymanie dóbr ziemskich
 Dawne nadało prawo. Zgoła tak rozumiem,
 Żeby miały szlachcica ich *communitates*
Personam nosić w sobie i reprezentować.
 Ale *communitates* nie szczególni *cives*.
 Gdyby od oppressyi wolny był stan miejski
 I od wzgardy, upewniam nie cisnęłoby się tak
 Do téj preminencyi szlacheckiej, jak teraz
 Rad nie rad musi; czemu? uchodząc kontemptów
 Stanu swego miejskiego. Aleć dosyć o tym.
 Idę dalej do przyczyn wewnętrznych, które są
 Do pomnożenia miasta; a z tych ta jest pierwsza:
Labor cum industria. Rzemiosło z kupiectwem,
 W czém jedno drugie wspiera. Kupiectwo dodaje
 Rzemiosłu materyi, rzemiosło kupiectwu,
 Naprzód tedy rzemiosło trzeba *promovere*
 A to takim sposobem: Z tych rzeczy, które się
 W Polsce rodzą, rozmaite robić materye,
 Zasiągłszy rzemieślników z przodku z obcych krajów.
 Na przykład: wełnę mamy, to z niej robić sukna.
 Mamy len, to téż miejmy w domu wszelkie płotna,
 Nie kupując od obcych: mamy i żelazo,
 To też to wszystko miejmy, co z żelaza robią.
 A cudzoziemcom brońmy przywozić tych rzeczy,
 Które nas niszczą, onych wzajemnie bogacą.
 Zaciągnijmy z obcych ziem rzemieślników, różnie
Velut per colonias ichże podzieliwszy,
 A na ćwiczenie naszych oddawszy Polaków,

Którzy gdy robić będą, przyjdą do dostatku,
 Gdyż próżnowanie nędze, ubostwa przyczyną.
 To też przydawam, aby towarowi, który
 W domu się rodzi, *minus* było naznaczone
Pretium, niż postronnym: zawrzem im tém drogę.
 To jednak *fatum* u nas, że rzemieślnik nędzny,
 Bo niedbały i wszytek pijaństwu oddany.
 Tylko na raz wszytkiego zarobku u niego,
 Pijaństwo zaś przeszkodą zarobkowi, które
 Zdrowie, przy nim dostatek i psuje, i niszczy.
 Więc i to do rzemiosła przeszkodą, gdy oraz
 Inszych się rzeczy imię, jako piwowarstwa,
 Rybołówstwa, i inszych cechów tym podobnych.
 Jeśliś krawiec, pilnuj ty swojego krawiectwa,
 A piwu, także rybom daj pokój. Nie wskorasz.
 Tego urzędy mają cale zakazywać.
 Niechaj każdy rzemieślnik idzie swem rzemiesłem,
 Chleba ztąd nabywając, i grosza, i *victu*.
 Kupiectwo zaś tym kształtem promowować trzeba.
 Wprzód aby cudzoziemcy, którzy *jus* nie mają
Civitatis, a przecię osieść w Polsce myślą,
 W handlach żadnej nie mieli wolności, bo oni
Nil patriae conferunt. Zbiorą tu, to wniwecz.
 Druga jest: aby wszelkie rzek nawigacye
 Sposobione tak były, aby wszelki towar
 Spuszczany wodą mógł być. Snadniej to niż ziemią;
 Wejrzymy w Ollandya, jaka ztąd wygoda.

Aleć u nas nietylko rzek nie wyczynionią 1)
 I owszem zaprzętą młynami, jazami,
 Miasto naprawy psując defluitacye.
 Druga przyczyna po téj pomnożenia miast jest.
Parsimonia, to jest, szczuple i okrągłe
 Życie, które jeśli gdzie, w miastach jest potrzebne.
 Jako nabyć, tak niemniej rzecz jest nabytego
 Umieć ochronić, mając w wydatkach swą miarękę.
 To jest, aby *expensa* z *percepta* chodziła,
 Bo darmo *industria cum labore* zbiera;
 Kiedy zbytek rozprasza. Zaś oboje współ
 Być nie może, częścią że nabycie, czułości,
 Pilności i trzeźwiego życia potrzebuje,
 Czemu wszytkiemu brzydki *luxus* jest przeciwny;
 Częścią też, że *cupido habendi*, która jest
 Fundamentem wszelkiego zbioru, oziębła być
 Musi u utratnego: bo ten lekce sobie
 Poważa dobre mienie, gdy je marwie traci,
Quid valeat, nie wiedząc *quem praebeat usum*
Nummus. Nie stara się on, jakoby potrzeba.
 Jeśli jednak gdzie trzeba ochrony, tedy tam,
 Gdzie intrata i provent z niepewnego zysku.
 Rolnictwo przecie jak tak, lub dochód ma mniejszy,
 Ale też bezpieczniejszy. Kupiecki zarobek
 Lub prędszy, lecz niepewny. Zaczem w miastach trzeba

---

1) Wyczyszczą.

Vivere sua quadra, jeśli gdzie, przestrzegam.
 Tego nasi Polacy nie umieją; ztąd też
 Nigdzie uhóstwa więcej i kupców nędzniejszych.
 Wyniosłością wszelaką niszczą się możniejszy,
 A pospólstwo pijaństwem: tak zrównają z sobą.
 Żeby temu zabieżeć, trzeba aby miasta
Sumptuarias leges sobie stanowiły;
 Oraz exekwowały same, nie kto inszy;
 Boby *exosas leges* to samo czyniło.
 Zwierzchność w tem najwyższa, urząd niech strofuje,
 A zaś urząd *concives*. To tak poskromiony
 Gdy będzie prawem zbytek, pijaństwu ze wszech miar
 Zabiegać pilnie trzeba: bo to jest powszechna
 Miast wszystkich *calamitas*, tak i miasteczek.
 Ten występek wprzód wiedzie do niedbałstwa, potem
 Do utraty, nakoniec ubostwa i nędzy.
 Tak ktoby go uskromił, lubo w rzeczy małej
 Na pozor, wielki jednak pożytek ojezyźnie
 Przyniosłby moim zdaniem. Wprawdzie, że się przyznam
 Trudne tu *remedium*, bo jest już zawzięty
 I w zwyczaj obrocony ten występek; jednak
 Dwa ja baczę sposoby do poskromienia go.
 Pierwszy, schadzek i szynków bronić w dni
 powszednie,
 Winę postanowiwszy, jako na pijących.
 Tak i na szynkujących. Potem gdyby w te dni
 Pijany *in publicum* wyszedł, karać winą,
 Karać ignomią jako w Niemczech klatką.

Drugi sposób jest, aby w święta godzin pewnych
 Siadali na gospodach, które gdy wydzwonią,
 Iść spać i ogień gasić zwyczajem niemieckim.
 Upewniam pijatyki za czasem ustaną.
 Bo te najbardziej słodzi towarzystwo, które
 Pewnych dni zakazane, za czasem i samo
 W ochydę da pijaństwo, jako rzecz nikczemną.

Trzecia przyczyna miast jest pomnożenia, pilne
 I życzliwe urzędu, a zwłaszcza o dobro
 Wszystkich staranie, to jest, *providum regimen*.
 Tym z swych małych początków do wielkich przychodzą
 Weźmy na przykład miasta ansyatyckie, i
 Wolne w Niemczech, które w swych murach
 tylko siedząc,

Ledwie *territorii* co mają, a przecie
 Jaki stos wytrzymawszy pod te przeszłe wojny,
 Zostały niedobyte od nieprzyjaciela,
 I w spustoszonej kraju, same wcale siedzą.
 To wszystko ztąd, że podczas pokoju i radą
Et bono regimine, zawzięły się w taką
 I siłę i potęgę, jaką dziś widzimy:
E contra w naszych miastach, urzędu o dobro
 Pospolite niedbalstwo jawne, nieżyczliwość
 I zdrada i przewrotność, niezgoda, zazdrości.
 Prywata niecnotliwa i brzydkie szarpanie
Publici peculii, bez sprawy, rachunków.
 I ztąd nierząd powszechny, oraz niedostatek.
 Ztąd żadna do obrony miasta prowizya,

Ztąd do wszelkich ciężarów spólnego dźwignania
 Niesposobność. Nakoniec, ztąd zguba i upad,
 Złe mury i złe bruki, złe mosty, ratusze,
 I gdziekolwiek *publicum bonum* rezyduje.
 A tegoby niebyło, gdyby było rządne,
 Umiejętne, życzliwe *de bono communi*
 Staranie; to jest, gdyby dobra była rada,
 I święta sprawiedliwość, w nadgradach za dobre,
 A zaś w karaniu za złe postęпки każdego.
 Zgoła powagi swojej urząd niechaj broni.
 Bo za tąby musiało iść i posłuszeństwo,
 Którego w miastach naszych niepytaj: każdy w swą
 I swym rozumem idzie, urząd lekce ważąc.
In commune potrzeba *consulere* radzić.
 Albowiem mądra, zgodna *communitas*, spólnym
 Ratunkiem łącno może, i z małych początków
 Powstać i przyjsć do znacznej potęgi i siły.
 Przyznać to jednak muszę, że w tym swe przeszkody
 Mają tuteczne miasta, od jurisdycyji
 Różnych: to jest starościch, duchownych, szlacheckich,
 Które mieszają miasta i są im przeszkodą,
 Zwłaszcza gdy się w terminach swych nie zachowują
 Gdy miejskie prawa łamią, gdy się uwalniają
Ab onere publico, podatków i służby.
 Królewska to rzecz właśnie bronić wprzod urzędów
 Od oppressyi, potem obroniwszy przywieść
 Powagą swą *ad curam hanc boni communis*.
 Rachunków kazać słuchać, prowentów przyczyniać,

Aby wystarczyć mogły potrzebom publicznym,
 Na samo pospolite dobro obrocone.
 Mogę *per appendicem* przydać tu o żydach,
 Którzy są prawym molem, nieznacznie niszczącym
 Miasta, tak we wszelakich towarach, jako i
 Rzemiosłach, w oszukaniu, zdradach i wymyślnych
 Figlach, któż je wypowie albo i wypisze?
 Nieznacznie to łotrostwo chrześcijański naród
 I tępi i wyniszcza, oraz do ubóstwa
 Przywodzi; przez pieniądze przystęp wszędzie mają,
 Tymi i sprawiedliwość i prawa i wolność
 Nas chrześcianów znoszą. Tymi i sędziego
 Przerobią, i wszytek świat oraz spraktykują.
 Tymi i jawną zdradę odkryją i ujdą:
 Zgoła nie po tych molach w chrześcijańskich miastach,
 Zwłaszcza za tymi, jakie mają, wolnościami
 Od Kazimierza *quondam* Wielkiego tytułem,
 Małego w saméj rzeczy nadane, które im
 Esterka położnica królewska, narodu
 Żydowskiego, zjednała u tegoż to króla,
 Dwuch mu synów zrodziwszy Niemirę i Pełkę.
 Aleć dawszy wywodom pokój, gdy rzecz mówi.
 Zamknę ten mój o miastach dyskurs, pokazawszy
Commoda, które płyną na rzeczpospolitą,
 Z miast dobrych i porządnych, zkąd do ich ratunku
 Gotowa okazyja i pochop być może.

Pierwsza: Ozdoba kraju z miast pięknych, budownych
 I w nich ludzi zrodzonych, którzy więc przechodzą

Grube chłoptwo dowcipem, *indole et forma*,
 I rządem. Aleć pozor, ozdoba, mniejsza to,
 Większa rzecz jest obrona ojczyzny, a tę więc
 Największą miasta czynią. Nie trzeba dowodów.
 Ztąd nieprzyjacielowi odpor, i zawarte
 Wrota do nas. A choć też niespodzianie wpadnie,
 Snadne z fortec potężnych posiłki, które go
 Wypędzić łącno mogą. A kiedy też duszno,
 Kędyż i *refugium*, kędy *securitas*,
 Jeśli nie do obronnych miast i fortec bliskich?

Trzecia: jest niepoślednia wygoda; która nam
 Częścią z kupiectw i rzemiosł pochodzi; gdy naszym
 Potrzebom i wygadza, i one ratuje.
 Częścią z łącnego każdej rzeczy spieniężenia,
 Dochodów i pożytków rolnych wyprzedania.
 Bo jedna wieś nad miastem i wielkim i bliskim,
 Więcej uczyni, niżli kilka ich odległych.

Czwarta: potęga, naprzód z podatków gromadnych
 Których więcej z jednego miasta dostatniego,
 Niż ze sta wsi, albo i z całego powiatu.
 Potem z zaciągów wszelkich żołnierza, którego
 Na wsiach ani dostaniesz, chyba w miastach, kędy
 Im więcej ludzi próżnych i sposobów żadnych
 Do życia nie mających, snadniejsze zaciągi.
 Krótko mówiąc, niech sama Holandya będzie
 Przykładem, która z swymi miasty większej części
 Świata panującego monarchę przywiodła,
 Ba raczej przymusiła *tandem* do pokoju.

Aleć ja nie szerząc się, raczej królów proszę,
 Aby tę rozumieli *curam non indignam*
 Dostojeństwa swojego, wziąć przed się obronę,
 I protekcyą miast swych, oraz promocyą.
 Nie może bowiem małą rzeczą być i podła
 Ta, z której chojne dobro, na państwa ich płynie.
 Taka opatrność Boża przez to, że i włosy
 Nasze ma policzone, nie traci powagi,
 I owszem jawnie *mentis omnia regentis*
 Powszechność pokazuje i rząd nieustajny;
 Tak i królowie swojej nie tracą godności
 Przez dozor w małych rzeczach, z kąd zaś wielkie płyną.
 Mur wysoki z małych więc cegiełek powstawa,
 I z drobnego nasienia wielkie rosną drzewa.
 Tak téż i małe rzeczy wielkich są przyczyną.
 Gdzie się zaś nie przyłoży pan i gdzie *nil curat*,
 Tam powszechna być musi *incuria* wszystkich.
 Jego powagą, więc i przykładem wszyscy się
 Dadzą przywieść do rządu, i zgola wszystkiego.
 Jego staraniem każdy wnetże się przychęci,
 A jak jeden napisał, *arbitrio ejus*
Confestim flexibiles et sequaces sumus
 Niech tylko w przedsięwzięciu będzie wprzod sta-
 teczność,
 A przed skutkiem staranie niechaj nie ustawa.
 Lecz że i stan szlachecki ma miasta, i onym
Absolute panuje, temuż *addo calcar*.
 Chodźcie pilnie panowie około miast swoich,

Nie kładąc tych ciężarów, których znieść niemogą.
 Owszem rękę podając do dobrego mienia,
 Uważajcie, że więcéj jedno miasto może,
 Przynosić wam intraty, niżli siła wiosek.
 Przykładem ziemia włoska, gdzie książęta jedno
 I drugie miasto mając, udziałnymi pany,
 Na miliony liczą intraty swe roczne.
 My zaś nie nie ur iemy tylko robocizną,
 I ciężarami tępić miasta wymyślnymi
 Oraz przymuszonymi, tego nie niebacząc,
 Że lepiej, aby oni przy wolnościach swoich
 I prawach zostawając, na siebie robili,
 A zarobiwszy nam zaś pożytek czynili.
 Przykładem pszczoł, które to dla swojej wygody
 Pracując, nam pracują i pożytek niosą.
 W ucisku, niedostatku, małą chłop uczyni
 Intratę; bo co mówią *populus, obolus*.
 Natenczas to ma miejsce, gdy *obolum* ma chłop.
 Raczej, jako mówimy: z nagiego trudno wziąć.

A ja *voto* rzecz kończę i uprzejmie życzę,
 Aby królestwo nasze nietylko przestrzeństwem
 Granic, ale co większa, ludnemi miastami
 I osądzonym krajem prawdziwie kwitnęło,
 Wielkości i potęgi oraz dostąpiwszy. >

SATYRA DRUGA.

Na młódź utratną.

Aż go marnie zabiją, trzy lata mn służę,
 Nie wziąłem nic i pewnie nie wezmę do śmierci!
 Bo tam wszystkiego tylko na jedną godzinę.
 (Mówi do siebie sługa utratnego pana),
 Prawdę mówisz chudzino! Lepsza jest skąpemu;
 Niż rozrutnemu służyć; bo tam zawsze znajdziesz,
 Skąpy choć może, nie chce; ten, choć chce, nie
 może
 Nikomu nie dać, kiedy straci, z kądy dawał.
 A jakoż niema stracić, gdy z młodych lat począł.
 Wymknąwszy się z niewoli na swobodę, jako
 Koń, gdy wypadnie z ciemnej stajni, biega to tam
 To sam, ledwie się pojąć da masztalerzowi.
 Tak ten ledwie się z szkoły wykłął, ledwie gębę
 Wąs osypał, alć już pacholki przyimuje,
 Z których wystąpi jaki wąsaty, co umie
 Grać na kobzie, a jeszcze pić dwa razy lepiej,
 Iże mu z tém nie zgorzej animuje pana:
 Tak tam siła u tego, tak ten szumno żyje,
 Tak tam pańska muzyka; czemuż tu nie ma być
 U ciebie mości panie, panem z panów jesteś!
 Nie masz w świecie takiego od morza do morza,
 Kto z tobą zrówna. Słucha bałamut mów onych,
 Nie pomniąc, że lubo tam więcej jest czeladzi,

Więcej też jest i wiosek. Przyjmuje pacholki,
 Muzykę, pokojowych, kredencerczów, wszystko
 Z pańska. Uchowaj Boże, co po prostu nazwać:
 Gdzieby kucharka miała uwarzyć, to kuchmistrz;
 Gdzieby stół nakrył chłopiec, kredencerczem zowią.
 Na jedną wieś i drugą kuchmistrz, kredencercze,
 Pasztetnicy, koniuszy, krajezy, stangretowie;
 Hajducy i woźnicy z srebrem, w szafianach.
 Siła to, panie młody! rzeczesz: Coć do tego!
 Temi czasy, jako cię widzą, tak cię piszą.
 Ej, siła panie młody! Zjedzą cię ci mili
 Kucharze, kuchmistrzowie, pasztetnicy, jako
 Onego Akteona psi niekiedy zjedli.
 Mianowicie, żeś się snadź myślistwem obłożył:
 Trzydzieści sfor masz w psiarni, chartów kilkanaście
 Smyczy, na co kupować drogo owies musisz,
 Którego szukasz wszędzie u wszystkich sąsiadów:
 Co dać to dać, byle psi mieli go dostatek.
 Aleć zwierzyna w domu, za co mi to stoi?
 Zajac będzie na stole. I to ten nie zawsze.
 Kuropatw ze dwudziestu par przez rok dostaną.
 I na to chować takim kosztem psy i konie,
 I myśliwców, których sam zły duch nie nakarmi.
 Insza to dla uciechy sferek kika, albo
 Smycz jedna druga chartów. Ale tak u tego
 Pana, trzeba, żeby tu także było, bom pan.
 Czasem i o psy pijąc z drugimi, często się
 O śmierć drugi przyprawi. Wolicie się tandem

Podarować tymi psy, niżli zdrowie stracić,
 Trzeba mi bowiem więcej gończych psów, aby ma
 Psiarnia, mogła się zrównać z królewską i lepij.
 Powiadają, że osieł chciał się lwu sprzeciwić,
 Ba zgoła z nim porównać, widząc, że za owym
 Mnóstwo zwierząt chodziło, które on więc żywił,
 Jako zwierz męzny łupem różnym i zdobyczą.
 Osieł też naprzyjmował tej assistencyi
 Nie mało. Przysłał tam wilk za starszego sługę
 Niedźwiedź, lampart i tygrys, ryś i inszych siła
 Za sługi. Przysłał i lis z nimi za szafarza.
 Owo dwór napłniony był drapieżnym zwierzem.
 Dzień jeden, drugi nie źle, bo był przecie osieł,
 Choć za grosz przysposobił tego i owego.
 Aż kiedy już nie stało, pan też nie po temu,
 Nie mając sił jako lew, tudzież i rozumu
 Do pożywienia swoich. Nuż tu w niego słudzy,
 Rozszarpali do biesa, i zjedli i z skórą,
 Że tylko kości same, ba i te nie całe
 Zostały. Toż się stanie z tobą, nieboraku.
 Zjedzą cię pewnie słudzy, gdy się nie obaczysz;
 Przebrałeś miarkę, być się dzban nie urwał w rękę.
 On przecie niedba, stroi się w zaloty kędyś,
 Materyi od kupców na registr brać każe.
 Oni głupi dawają, a zapłata w lesie.
 Krawcy szyją telety, 1) krają złotogłowy.

---

1) Gatunek kosztownej materyi.

A z nich zaś prandypury, 2) kabaje, kontusze,
 Czuhaje 3) i hazuki, i niewiem co tyłko.
 Bo ile wymyślonych przezwisk i rodzajów
 Szat różnych, tyle trzeba mieć w skrzyniach do stroju,
 Kładąc je na się to tak to sak. To na bakier
 To na bok, to zaś przed się, to zaś za się; potem
 Ledwie że nie na głowę, albo wywróciwszy
 Futrem na wierzch: tysiąc tam będzie różnych odmian
 Toż i w szablach i w czapkach: *Proteus* nie mógł być
 Odmiennejszy, jako ci w stroju swym młokosi.
 Na sługi szyją barwy, nadgrodzi to posag,
 Aż nietylko z posagu, ale i z onego
 Starania nic; bo któryż takim błaznem będzie,
 Żeby córkę swą dać miał za utracjusza.
 Toż dopiero pożyczać, a gdy się nie znajdzie
 Żaden, coby takiemu pieniądźmi wygodził;
 Więc zastawić wioseczkę, a wszak też na piasku
 Szacuj się panie młody, dadząc *quidem* na wieś,
 Ale tego przyplacisz, bo coć wynosiła
 Na dwa, na trzy tysiące, puścić w jednym musisz.
 Nakoniec gdy i tego nie stanie, to na targ
 Z drugiem, aż i na dnie nic już nie zostanie.
 Choćbyś chciał i ochraniać, późno nie masz czego,
 Wtenczas było ochraniać, kiedy dostawało.
 Chodzi po rynku chudak łeb zwiesiwszy, słudzy
 Wszyscy podstawali, palcem pokazują

---

2) Ubiór jakiś męzki. 3) Czuja.

Co żywo, szydzi, mówiąc: A bies mu był potem.
 Bo z kogoż to dla Boga nie szydzą, gdy baczą,
 Że się nad swoje siły i dostatki piąć chce,
 I zrównać z możniejszymi, co już niepodobna.

A tymczasem fabryki i ojcowskie budynki
 Lecz, gniją kosztowne pałace, kościoły.
 Pan synek niedba o nic, choć ma czasem za co
 Poratować i pokryć, trzebaby go ojcu
 Z nieba ukamionować i cegłami zabić.

Tandem z desperacyi kiedy już nie stanie
 Uda się do rozbojów, drugi do kradzieży.

A czasem i diabła, jako Obornicki
 Niedawno był uczynił: aż też szyję utną.
 Ja tedy taką radę a prawdziwą daję.

Mieście rodzicy swoich z młodu do skromności.

Szateczek im kosztownych nie sprawujcie, ani
 Delikacko chowajcie; bo się chłopiec tego

Z młodu nauczy, i tak będzie chciał mieć zawsze.

Gdy zaś z szkoły wynidzie, trzymaj, nie pozwalaj
 Swywoli, i nie spuszczał z ostrości ojcowskiej.

Pieniędzy nie dodawaj, nie chceszli mieć z niego

Napotem urowiesia. Niech przywyka z młodu

Skromnemu życiu, aby się w niem potem kochał.

Inaczej, pewnie będzie albo po zborowsku,

Albo po jazłowiecku, aż też w pięty zimno.

Aż i na samym schyłku nic już nie zostanie.

Nie rychło powiadają oszczędność, gdy na dnie
 Same drożdże zostają: ochraniaj gdy pełno.

Ze ją Bóg dla mnie stworzył. To wszystko jest moje
 Cokolwiek ziemia, morze, mają bogatego,
 Nie przez własność ale przez władzę jemu daną,
 Gdy Bóg *subjecit cuncta sub pedibus ejus.*
 Do tego coź droższego nad cnotę i sławę?
 A on oboje posiadał i wziął w possessyą:
 Prawdziwe dobra duszne, prawdziwe bogactwa,
 Toć nad wszystkich bogatszym jest i dostatniejszym.
 Nad to mem zdaniem ten jest bogatym, kto umie
 Zażyć, a zaś kto tylko chowa, nie zażywa,
 Nie jest tej rzeczy panem, ani possessorem.
 Jest bowiem wielka różność między tym obojgiem
 Nabyć i mieć co: między nabyciem i mieniem.
 Na przykład, szatę drogą w skrzyni tam kto chowa,
 Nigdy jój nie zażywa; rzekę o nim, nabył
 Szaty, ale jój nie ma, bo jakby też nie miał.
 Tak jako i ten, który marnie i rozrzutnie
 Porozprasza, co Bóg dał, dostatków i mienia
 Kiedy zażyć nie umie, jakoby też nie miał;
 Mądry zaś wszystko i ma, wszystkiego jest panem.
 Bo wie, kiedy i kędy czego zażyć; sam ma
 Prawdziwie i posiada, a przydam używa,
 Ale używa jako materyi, albo
 Jakiego instrumenta do cnot rozmaitych.
 W skrzyniach nie zagrzebł złota, i owszem takim jest
 Szafarzem, że we wszystkim miarą idąc, swoje
 Wydatki i miarkuje i z cnotą stósuje.

Aleć nad te przyczyny wyżej pomienione,

Jest i ta, że człek dobry wszystko jest pełen.
 I nie nie potrzebuje, dla tego bogaty.
 A jakoż to? nie pragnie, ani zbiera chciwie.
 Nie chodząc koło mienia dla samego zbioru,
 Rozumem się miarkuje i onego słucha.
 Albowiem ten sądzić ma, jeśli kto bogaty,
 Nie ludzka opinia, ani rozumienie.
 I według niego trzeba dostatki rachować.
 Nie opak rozum według dostatków szacować,
 Ta to najkrótsza droga, abyś był bogatym:
 Chciwość swą pomiarkować, a gardzić bogactwy.
 Gdy masz co jeść i co pić, a przytém w czym chodzić,
 Kontentuj się, coé Bóg dał, a nazbyt nie pragnij,
 Ale rzeczesz: potrzeba i mnie i mym dzieciom.
 Insza jest potrzebować, potrzebując pragnąć.
 Insza być w niedostatku, a przecię on znosić.
 Mądry i baczny człowiek, a przytem enotliwy
 Często więc niema tego, czego mu potrzeba;
 Przecię nie frasować się większa jest u niego
 Niż niemieć; a daleko więcej nic nie pragnąć.
 Mądrość tym nam dostatki daje, gdy nas uczy
 Gardzić niemi. To jest zbiór nad zbiory nawiększy.
 Wszystkie w tem skarby nasze, mieć umysł gardzący
 A do Boga skłoniony, który prawym skarbem
 I wszystkim dobrem naszym i wszystkim dostatkim
 Mądry tedy wszystko ma, tego świata panem.
 Natura mu udziela, co w niej jest dobrego,
 Cokolwiek zawartego, choć chudemu chłopu.

Mądrość pani powszechna i tych wszystkich rzeczy
 Dziedziczka nie nie pragnie, nie niepotrzebuje,
 Choć niema, choć szczyrze mizerną gołotą.
 Tak i bez instrumentu muzyk jest muzykiem,
 Bo w sobie umiejętność i sposobność oraz
 Ma do grania, lub nie gra, ale zagrać może.
 Mądry człek w possessyi nie zakłada mienia
 Choć niema, panem świata i wszytkiej natury.
 Głupia rzecz nieznać swoim, co ma być powszechnem;
 Zaczem bezpiecznie rzekę: mój to kościół, w którym
 I klękam i modłę się, Ratusz, w którym bywam;
 Moje mogę rzec miasto, w którym goszczę, mieszkam;
 Mój świat, na którym żyję, ziemia, którą depeę,
 Me niebo, do którego wzdycham i pospieszam.
 Inaczéj głupi swoje to tylko rozumie,
 W czem dziedzyczy, cokolwiek jest jego własnego.
 Mądry powszechnych rzeczy zażywa jako swych,
 A swych jako powszechnych. Wie, że świat dla ludzi.
 Mądrość jest naszą matką, po której dziedzictwo
 Spólne wszystkim, którzy jój prawdziwi synowie.
 Idźmyż my za tą matką, a wesoło mówmy:
 O prawdziwe bogactwa, które z niej płyniecie,
 Was się trzymamy, a to wszystko, co widzimy
 Lub kosztowne pałace lnb szumne ogrody,
 Fontany niezwyčajne, groty niewidziane,
 Lub obrazy przepyszne, lub służby bogate;
 Rzekę, wszystko to moje, tego tak zażyję,
 Jak ten, któremu służy ichże possessya.

Bo jeden tego świata i obywatelem,
I ten jest (a nie jest inszy) mą własną ojczyzną.

SATYRA CZWARTA.

*Na tych, co cudze sprawy widzą i przetrząsają,
swoich nie bacząc.*

Napadłem na jednego niedawno, który mi
Nabajał uszy, że mię i dotychczas bołą,
Szczera *olla potrida*, przebieżał on prędko
Litanią wszelakich stanów, zacząwszy mi
Powiadać i taxować króla, senat, szlachtę,
To tego to owego, sąsiadów, ich żony.
A sam takie ledaco, jakiego świat niema.
Ledwie tam kogo wspomnisz, aż on na plac jedzie
Z niewyparzoną gębą. Mianujeszli kogo,
Aż on zaraz: wiem, ow to skępiec brzydki, co więc
Gębie swojej żałuje. Wspomniszli też króla,
Aż on go kazirodem, zdziercą, oppressorem
Wolności naszych zowie. Będzie wzmianka jaka
Przy stole o hetmanach, aż on wnet wypadnie.
Ci to gorzalkosiowie, pijanicy, co więc
Przy gorzałce o wojnie diszkurują radząc.
I tak o wszystkich inszych będzie gadał, gębę

Sławą ich wymywając, prawy *ensor morum*
Inquisitor hiszpański, albo *instigator*
 Koronny, albo *momus* każdego ganiący.
 Miły Boże, jakośmy czy ostrowidzowie,
 Czy z sokolemi oczmi, gdy na cudze grzechy
 Patrzymy, w swych kretami. Ten taki, owaki,
 Ten o ludziach rad mowi; a ty nierad mówisz,
 Który to niewstydliwie inszym przypisujesz?
 Widzisz na grzbiecie tego, co idzie przed tobą
 Srogą pełną mantykę, 1) a swojej nie baczysz,
 Którać na grzbiecie wisi, ale baczą drudzy.
 Postrzeżesz źdźbła w bliźniego oku, a w swym własnym
 Srogi balki nie widzisz, jako Chrystus mówi,
 Hypokrito wyjmij wprzod balke z oka twego,
 A dopieroż wyjmij źdźbło bliźniemu twojemu.

Spytam cię o małą rzecz, kiedybyś tam kędy
 W kącie zakryty słyszał, a ono o tobie
 Powiadał kto, żeś złodziej, ultaj, marnotrawca,
 Wszetecznik, i niewiem co: czybyś się nie wyrwał
 Z kąta, i czybyś nie rzekł. A bodaj był zabit,
 Kto mię tu źle wspomina. Rozumiesz o sobie
 Ześ dobry, i masz za złe, że cię źle wspomina;
 A czemuż o kim gadasz, a tego nie pomnisz,
 Ze każdemu sława swa i pocziwe miłe.
 Więc sądzisz okogo, a sam nieznasz się na rzeczach.

1) Biesagi, sakwy.

Appelles sławny malarz wystawił był kiedyś
 Obraz Wenerę, sam się z tyłu zataiwszy,
 Aby był słyszał o nim *judicia* ludzkie,
 Aż też szwiec przyszedłszy tam stanie, i nagane
 Twarzy i ręce daje, trzewiczka nie wspomni.
 Wyrwawszy się Appelles gniewem zapalony,
Ne sutor ultra suam crepidam, powiada.
 Twoja rzecz trzewik ganić, nie twarz ani rękę.
 Tak i ty ganisz króla, ganisz i hetmany,
 Nie godzien i o plugu gadać albo roli.
 Złości pełno, obmowisk, zazdrości i plotek,
 I ci teraz panują na świecie i w Polsce.
 Jako jeden powiedział Messer sycofanta.
 Iż Messerem Paskwinem. Takich nazbyt wszędzie
 Drugi się także znajdzie, co się w sobie kocha
 I co sobie pochlebia, że go wszyscy chwałą,
 I że mu pochlebiają. O wielkiż to człowiek,
 W naszej Rzeczypospolitej! To w oczy, a krom tych:
 Zdrajca ojczyzny, fałszerz, szalbierz, machiawel!
 Ty się sobie podobasz. Nie wiesz, co po śmierci
 Mówić będą o tobie, i jakie paskwile
 Pisać będą o twoich postępkach i życiu.
 Diabeł potem, że cię wszyscy w oczy chwałą,
 Gdy *publico odio laboras* chudzino.
 Taki też Rysiełego kiedyś wynoszono
 Pod nieba, gdy z nami żył, a po śmierci jako?
 Nie wspomnę, tylko przydam, że się starać trzeba,
 Abyś tak żył na świecie, żebyś żył po śmierci

Przez dobre wspomnianie ludzi dobrych, którzy
Twe cnoty płacić będą chwałą i pamiątką.

SATYRA PIATA.

Na niewdzięcznych i obmownych gości.

Proszę cię Mikołaju do siebie w dom, ale
Po staropolsku mówiąc na sztukę mięsa, choć
Będzie przytem co więcej, nie jednak *ad luxum*
Zawczasu cię przestrzegam. Jeżeliś jest z owych
Smakowniczków, co owo cudzym przyganiają
Potrawom, powiedz mi wczas, ja takich nie lubię.
Raczej owych, co wszedłszy do cudzego domu
Ślepymi i niemymi są oraz gośćciami.

Cum veneris in domum alienam, mutus

Sis et surdus, tak dawna łacina powiada.

Ale gościa takiego uchowaj mię Boże,

Co się na moje wino krzywi i na piwo,

Co potrawom przygania, takich sam nie mając.

Ba bodaj cię zabito, przyjechałeś do mnie

Czy szpiegiem, czyli gościem? rademci nieborak,

Dam jeść, pić, dam i owsa koniom aż podziurki;

A przecie źle, przecie się zemną wadzisz, oraz

Z moją miłą czeladką? tak mi to ochotę
 Płacisz i dobre mienie? żeś się opił jak sztok,
 Dla tego mój dom lżyć masz? dla tego nasmrodzić.
 Bowiem inszój korzyści z ciebie nie odniosę,
 Okrom téj, że mi okna wystrzelasz, a dom mój
 Napługawisz, zaspecisz. Szczęśliwy z moich sług
 Który guzów w nadgrode twoich nie odniesie,
 To jest guzów pieściowych, nie dyamentowych.
 Tak mi się moja ludzkość od ciebie nadgradza.
 Ledwie drugi za wrota, mój drogi Michniku,
 Wyjedzie, a już dom mój na nice wywraca.
 W tem źle. było, w tem gorzej, znajdzie się tam drugi
 Wąs jego dawny pijak, co małżonkę moję
 Ba i córkę źle wspomni. Ścisnęła mi rękę
 W tańcu, powie, choć jak żyw, o tem nie myśliła,
 Drugi rzecze: mości panie, nie konie nie jadły.
 Bodaj był marnie zabit, żałował waszeci
 Gołego owsa, z sieczką dawano obroki.
 Na toż moja ochota wyszła, na toż moje
 Dniem i nocą siedzenie z tym niewdzięcznym gościem?
 Za moje żyto widzę jeszcze mi dobito.
 Żem mu był rad, dla tego powinien mię i źle
 Wspominać, i źle życzyć? taki nasz gość polski.
 Ale ty Mikołaju przybądź do mnie proszę;
 Bo cię znam, że tak rzekę, *intus et in cute*,
 Nie uprzykrzysz mnie się ty, przyjmiesz to, co dom ma.
 Zostawmy tym bankiety oraz i nieszczerłość,
 Którzy się dworem hawią: tam szumne potrawy;

Ale kto wie, czy w której nie masz wyspanego
 Arseniku? bo w takiej chciwości, oraz
 Konkurencyi, wie kat kto o kim co myśli.
 Pięknie częstują, jedzą, piją, a źle myślą.
 Za zdrowie więc obróci pełną w kryształowym
 Kieliszku; o kiedyby widzieć przez ten kryształ,
 Czy mi go szczerze życzy? Ale serca nasze
 Zakryło przyrodzenie, trudno go tam widzieć;
 A choćbyś widział, trudno poznać, co w nim siedzi
 Czy miłość czy nienawiść. Druga, że w tych dworskich
 Bankietach szczery *luxus*. Nie masz na żołnierza,
 A jest na kuropatwy, łosie i jelenie.
 Muzyka gra, śpiewają królewscy wałaszy,
 A onoby zaśpiewać trzeba owę piosnkę:
 Wieczna wieczna sromota i nienadgrodzona,
 Polacy, ziemia wasza wniwecz spustoszona,
 A wy przecie pijecie, srebra pełno wszędzie.
 Skujcie tedy talerze na talary skujcie,
 A swemu żołnierzowi pieniądze gotujcie“
 Tu o niebezpieczeństwach powiadają świeżych,
 Tu ojczyzna w opale, a przecie jakoby
 Za oceanem wszystkie *pericula* były.
 Mało o tem i wspomnią, tylko coś na odbyt.
 Dajmy im pokój, dał ich *in reprobrum sensum*
 Pan Bóg. Siebie pilnujmy. Ty bądź u mnie jutro.

SATYRA SZOSTA.

Na terażniejszych w różnych zakonach obyczaje.

Święci zakonodawcy, gdzieście się podzieli?
 Fundatorowie starych zakonów, ojcowie
 Dawni, dawnych klasztorów, familięj całych
 Pierwszych onych monachów, od których ci idą.
 Czybyście poznali swe reguły i prawa,
 Stosując je do życia fratrów terażniejszych?
 Nie wszystkich, muszę przyznać, ale większej części.
 Ubóstwo, wstrzemięźliwość, posłuszeństwo, czystość,
 I wszystkie u niektórych wota teraz za nic,
Vana quaedam nomina, vox est, praeterea nihil.

Tyś przysiągł posłuszeństwo: mam ci w tem dać wiarę?
 A ty swego przeora, albo tam starszego
 Gwardyanali, co'i, znieważysz i słowy
 I uczynkiem wielekroć, kiedyś co rozkaże
 Nie do smaku i wczasu! a ty deferujesz
 Starszyznę, bajki siejesz, wadzisz z sobą bracią.
 Posłuszeństwoż to, gdy sam nie wie prowincyał,
 Co z tobą rzec, ba zgoła całą prowincyał?
 Gdy ty swą pomieszaną główką wszytek zmącisz
 Zakon, ledwie się i Rzym przed tobą wysiedzi.
 Dadząc gdzie do klasztoru obedyencyą,
 Nie usłuchasz jęj, czasem i na despekt zdrapiesz.
 Takież to ma być takie święte posłuszeństwo?
 Chodźmyż zaś do ubóstwa: a to o mój Boże

Jakie teraz w zakonach? gdy się nie najedzą
 Mniszy, umykaj gęby, ojeze przelożony!
 Mruczenia na dziesięć mis, przymówek na tyleż
 Urągania, łajania, fuków, tysiącami.
 Gdy braci nie nakarmisz, raczej nie utuczysz,
 Gdy się piwem pszenicznym nie naleją, albo
 Gdy nie natkają mięsem, tobie tego wytechnąć.
Paupertas że to święta? zgadłeś. Czy nie większa
Paupertas włada kmiecim domu, albo w lada
 Zagrodniczym, albo więc w lada chałupniczej
 Chacie? w której chudzina nie ma, coby włożył
 W gębę, i sam i żona mizerna i dzieci.
 Ale nie mam *proprium* nic. Małoć ci na tym.
 Gdy masz z potrzeb. Przypadłbym i ja, gdyby mię kto
 Żywił, odziewał, karmił, bez kłopotu mego.
 Ale wielkie są prace kościelne i duszne!
 Co mi za praca przez dzień pacierze odspiewać.
 A za to mieć wszelki wczas, strawę i wygodę?
 Wesola taka praca i nie naprzykrzona.
Relinquimus omnia! nie takie jest w świętej
 Ewangelii, ani takie ma być w rzeczy.
 Szewczyk mizerny, krawczyk, kowal lub kołodziej
 Zostanie zakonnikiem, i ma jeść co i pić;
 A tego niemiał, gdy był świeckim, chyba z prace
 Rąk swoich i z zarobku. To teraz uboższym
 Niżli był przedtém? *Nego*, cale nie pozwalam.
 Tam robił, tu ledwie co, czemuż mizerniejszy?
Otia dant vitia, a nie *paupertatem*,

Która więc przymuszona nie zwykła popłacać,
 A zaś *voluntariam* nie znajdziesz w klasztorach,
 Choćby tam było wszystkiej strawy od pełności,
 Choćby sto wołów stało, i sto beczek wina,
 Zjedzą to i wypiją mnisy ubożuchni.
 Jacy więc są w opactwach *patres* Sylwestrowie,
 Modestowie, *Placidi Jucundini*, albo
 Owi z utuczonymi brzuchami i gardły,
Quorum Deus venter est. Powiadają, że raz
 Opat jeden odjechał do Włoch, czy Francyi,
 Zostawiwszy czeladkę w domu i sprzęt wszytek.
 Gdy powrócił, tę pierwszą usłyszał nowinę,
 Że mu *frater Modestus* kucharza zatracił,
 A zaś *frater Jucundus* wina beczkę wypił,
 Które tam co przedniejsze miał w swojej piwnicy;
 Jednem słowem te wielkie intraty opackie
 Na nic nie idą, tylko *luxum*, a lej rozlej.
 Z nich ani kościół Boży nic, ani ojczyzna,
 Ni zakon *participat*, tylko brzuch a krewni.
 Nie na wszystkich się mowi. Nie bierz heretyku
 Ztąd zgorszenia, nie przez to zakony naganne.
 Między pszenicą znajdziesz kąkol, w życie miotłę;
 Tak i tu. Raz *edico*, i wezas opowiadam.
 Zakony święte, *absit*, ktoby ganił, gdy w ich
 Reguły i porządek wrzyej, uznać musi,
 Że nie nie masz, coby tu do doskonałości
 Na świecie prędzėj wiodło człowieka, jako te.
 Lecz ja nie one ganię, raczėj obyczaje,

Między którymi jest téż sprosna ambicya
 Tymi czasy zakonna, gdy *philacteria*
Dilatant chcą *vocari* między ludźmi *Rabi*.
 Ztąd i pierwsze siedzenia i wszystkie honory
 Łapają, ba kupują. Cały grzbiet u listu
 Tytułem napelniony lada zakonnika:
 Już *reverendissimi*, już i *venerandi*,
 Już i *paternitates*, *jubileitates*,
 Już *patres venerandi*, czy nie *adorandi*.
Jubilati lectores, bakalarze mądrzy,
 Doktorowie uczeni, i którzy świętego
 Tomasza na pół zjedli. Definitorowie,
Actuales, a drudzy zaś *habituales*,
 Nuż *patres provinciae*, jak oni *conscripti*
 Kiedyś w Rzymie bywali. Ktożby to wyliczył.
 Musząc potem i księgi miewać od tytułów.
 Radbym się spytał, czy tak który z ich najpierwszych
 Fundatorów przykazał, i jeśli takowych
 Zażywał sam tytułów. To wiem, że *minimus*.
 Największy był tytuł u jednego z tych to
 Świętych zakonodawców, i tak swych znać kazał.
 Toż i o inszych czytam dawnych fundatorach.
 Teraz wszystkie oraz u mnichów przybyło,
 Kapturów i tytułów, kopic, animuszów,
 I wielkiej opinii o swojej mądrości,
 Rozumienia o sobie, ambicyi nazbyt.
 Ztąd *typhus* i *vanitas*, ztąd rozróżnienia.
 Snadź w Paryżu pozwalają jedni drugim, a to

Przed Parlament tameczny: że wy zażywacie
 Kapturów nazbyt ostrych, nazbyt zakończonych;
 A takowe kaptury nie wam, lecz nam służą.
Tanta contentione ta rzecz *tractabatur*,
 Żeby kto był rozumiał *agi de totali*
Ordinis ich ruina, czy *lana caprina!*
 Taż ambicya ślepa czyni, że do Rzymu
 Listy od wartogłów latają, gdy jeden
 Drugiego oszkaluje, oskarży niesłusznie.
 Ztąd zaś *mutationes*, ztąd i mieszaniny.
 Rozumie mnich, że papież. Równego nie cierpi.
 Wyzuł bo posłuszeństwo i pacyencyą.
 Aleć to wszystko jednym a krótkim przysłowiem,
 I dawnem oném zamknę. Że w kاپicy wełna.
 Silaby reform trzeba mało nie corocznych.
 A ci co *reformati*, nie daleko czekać,
 Że będą *deformati*, kołem to bo chodzi.
 Najlepszy widzę sposób u Jezuitów, którzy
Scandalosos i sprzecznych do diabła zaraz
 Wyrzuca z Collegium i zakonu swego.
 Takby miało być wszędzie i w inszych zakonach.
 Co rzekę *de voto castitatis*? które
 Trzecie jest *inser vota*, milczę przebóg milczę,
 Abym zaś jak wilka nie wywołał z lasa,
 Co się dzieje pod owym pretextem zebrania,
 I włóczęgi po świecie, sami dobrze wiecie.
 Orzelskiego makaron lepij to opowie,
 Ja milczę, język trzymam za zęby, a mijam.

Importunitas święta i niedyskrecya
 Mają i te swe miejsce; bo tylko jest czterech
 Starszych *patres discretos*, w każdój prowincyi.
 Aleć niechęć na nice wywracać klasztorów,
 Abym się wam nie zdał co czynić z nienawiści!
Protestor i przed Bogiem oraz i przed ludźmi,
 Że kocham *instituta*, obyczaje ganię;
 I to nie generalnie wszystkich, ale takich,
 Którzy nagany godni i onój podlegli.
 To wyznam, co rozumiem: że dosyć tak mnichów,
 Dosyć zakonów, ile między katoliki;
 Nie trzeba żeby więcej nowych przybywało.
 Bo ztąd i *disciplina* i *vict* przytrudniejszy.
 Miasto tedy co ich tu między nami siła,
 Niechby pogańskie kraje ba i heretyckie
 Nawracali. Staną im Turcy, Tatarowie,
 Za Japonią, ba i sami kozakowie.
 Aleć widzę uciekać przed męczeństwem rąco;
 Umieją nasi jak i przed nieprzyjacielem.
 Co gdyby nie, zda mi się, mielibyśmy więcej
Martyres niżli w Goi. Tak kiedyś czynili
 Święci Apostołowie, jako *acta* świadczą.
 Teraz ci naśladowcy Chrystusa daleko
 I mistrza odstąpili i uczniów onegoż,
 Postaweczki zmyślonej, ukłonów, kądzenia,
 Chodu nawet i *cantum* i ksiąg wartowania
 Choralnych raczej uczą niżli *vitam Christi*.
 Tych krzywgiłków nazbyt, nazbyt i postawy

Najświętszej, rzadko znajdziesz święte obyczaje.
Saeculares zakonów odprawują *annos*,
 A od tego terminu samiż *saeculares*
 Szczerze zostają. Zgoła w sobie zakonnego
 Nie nie mając i święte *instituta* szpocąc,
 A raczej świeckich rzeczy pilnując i zabaw.
 Lubo tonie o wszystkich mówię, wezas przestrzegam,
 Więcej pobożnych licząc i znając w zakonach
 Niżeli wartogłowów i nieustawicznych.
Quicquid agit, prawdziwie powiedziano, *mundus*
 Każdy z takowych miłych *vult esse secundus*;
 Nie wysiedzą się dwory królewskie i wdowskie
 Kąciki, nie wysiedzą pańskie i szlacheckie
 Mieszkania. Tacy wszędzie, mają się wszrubować,
 Oni w domach *totum fac*. Starszy sługa za nią
 Za nią i stara pani. Ci gospodarzami,
 Kupcami, szafarzami, podskarbimi, wszystkim.
 Czy też i nie szpiegami? *aulam resupinant*
Amici, tak o takich satyryk napisał.
 Jednem słowem, kto żony, majątności, albo
 Wakancyi chce nabyć, pieniędzy dostatków;
 Tylko tu proś, upewniam dokażesz wszystkiego.
 Bo ci wszedybyłowie albo przymuszczkowie
 Do rzepiu są podobni, który więc do każdój
 Sukni przylgnie, tak oni prędziuchno się znęca,
 I wyspyrają wszystko, albo wybiegają.
 Fil cuszafen u Niemców słusznie mianowani.
 Ziemia ich nie ogarnie, onych pełno wszędzie,

Latają i pruciają, już i do cudzych ziem.
 Oni inspektorami, już i plebanami,
 Tego tylko nie stają, że nie biskupami.
 Jaka tu ambicya, żeby być nad inszych!
 Jaka dobrego mienia chciwość i szukanie,
 Częścią *per testamenta*, częścią darowizny?
 Trzeba i tym reformy: niechaj mówią, co chcą;
 Bo widzę przestrugali, i przebrali miarę.
 Acz zawczasu powiadam, że więcej jest świętych
 I bogobojnych ludzi, niż takowych trzpiotów.
 Zaczem to zakonowi szkodzić nie powinno.

Rzecz mi kto. Zaś niemasz kaznodziejów wielkich
 I pobożnych, z których się mogliby budować?
 Bywali kiedyś tacy, teraz miasto nauk
 Duchownych, powiadają bajki jakieś, albo
 Historye żartowne i nie wiem co tylko.
 Błaznują, czyli każą, trudno i rozeznąć.
 Ot tylko uszy bawią, a gdy na kazanie
 Przyjdiesz, stanieć za jedną szczerą krotofilę.
 Będą tam i wsztecne słowa, opisanie,
 Będzie tam i małżeński stan na placu, oraz
 Wszystkie sekreta nocne. A kiedy zaloty
 Pocznie ganić, upewniam, że miasto naprawy
 Nie jeden model weźmie i informacją.
 Słowy pluska aż brzydko bez braku i kształtu
 Wydworny kaznodzieja. Broni a sam czyni.
 I dla tego tak dobrze o tym dyszkuruje,
 Że wie i nader co to, zalecać się kształtnie.

Aleć godna rzecz wiedzieć sposób ich kazania,
 Przysłuchajmy się trochę niecierpliwem uchem,
 Gdy tedy na ambonę wnidzie mnich, nadęty
 Opinią wysokiej nauki, mądrości;
 'Odmie się jak półtora nieszczęścia; on kaptur
 Rozwiedzie i kapice rozszerzy po wszystkiej
 Ambonie, wszytek *typhus*, indyk najeżony,
 Albo dudy nadęte, pehniesz aż dudy psykną.
 Dopieroż uformuje postawę i cerę,
 Jakoby trzeciego dnia gadał z Panem Bogiem.
 Aż też zacznie swoje rzecz, tema założywszy,
 O którym nic nie będzie we wszystkiek kazaniu.
 Dopieroż swych słuchaczów, oraz przezacnego
Auditorium prosi o cierpliwe ucho.
 Jako jeden na którąś świętą każąc, rzecze:
 Nie żałujcie téj pannie uszu, bo ja gęby
 Żałować jój nie będę. Kształtne przychęcenie!
 Będzie drugi słuchaczów upraszał o jakieś
 Nie tęskliwe słuchanie; a mnie uszy bolą,
 Ledwie co *exordium* swe skończył duchniczek,
Vanus aretologus, a nie kaznodzieja.
 Chceszże wiedzieć, co w tem to *exordium* było?
Arena sine calce; trzy po trzy, nie wiem co
Olla potrida jakaś, były tam na placu
 I *signa zodiaci*, i sfery i nieba,
 I ziemia, *Geometrae*, *astrologi*, wszystko
 I wszystkie sciencye, wszyscy doktorowie,
 Anielski i subtelnay i *sententiarum*,

Były *chirographica emblemata* zgoła,
Theatrum mundi całe! Wolać trzeba było:
 Kliju dla Boga, kliju do tego kazania.
 Zwiąż kto tę miotłę witką, *scopae dissolutae*,
 Mądrego coś u głupich, szumne *exordium*,
 I pierwsza część kazania, część niepospolita
 Słuchaczom niepojęta, kaznodziei skryta.
 Dopieroż konceptujmy, miasto nauczajmy,
 Rzecz mnich, odąwszy się. Coż tam takowego
 One koncepty niosą? nie tylko garść dymu,
 A chimery hiszpańskich mózgów albo włoskich,
 Z ichże kancyonałów wyjęte, które nie
 Nie mają do nauki i enoty i dobrych
 Obyczajów, tylko gdzieś pismo święte szpoczą,
 A do swych je konceptów i bajek kierują,
 Ciągnać jako szwiec skorą, albo kusznierz futro.
 Czy ta to intencya była świętych onych
 Pisarzów testamentu starego, nowego,
 Abyś ty był z nich bajki i hiroglifiki
 I koncepty wybierał, i wszeteczne żarty?
 Koncepty popsowały, ba i wyszpociły
 Słowo Boże, mogę rzec bezpiecznie, gdy wejrzę
 W Pawła świętego mowy i starych doktorów.
 Cóż tam inszego baczę, nie bajki, nie żarty.
 Tu o duszy, o niebie nic a nic, tylko więc
 Quaestyjki niepotrzebne: Czy też Chrystus, gdy go
 Chciały mieć rzesze królem, zostałby był polskim?
 Co to ma do zbawiennej nauki? co to ma

I do Ewangelii? Oj dworscy tłumacze!
 By jeno was diabeł Bogu nie tłumaczył,
 I nie pokazał żeście *ad fabulas* poszli,
 Prawdę tam zostawiwszy w zakrystyi kędyś.
 Nie taki Chrystus kazał, z tego przykład bierzcie.
 Nie tak święci biskupi, czego się dziś wstydzą.

Ale teraz takowych kaznodziei trzeba,
 Coby to pochlebiali, chwalili a łgali.
 Mowę swą obracając do osób, i one
 Pod niebiosa wynosząc. To to jest ich zdaniem
 Kazać i politycznie, i zgola po dworsku
Ad aures, ad palatum, jako czasy niosą,
 I geniusz tych wieków. Drugi się z słówkami
 Pieścić będzie, i gębę na to uformuje.
 Pozwolę jak tak dworskim. I ty też kapturze,
 Pieścić się z słowy umiesz? a gdzie się podziała
 Jako *vita*, tak mowa *rigidior*, które
 Poprzysiągłeś zachować przy regule twojej?
 Aleć powiedziałem raz, że w kaptocy wełna.
 Błaznowie chwala, sami nie wiedząc co, ani
 Kaznodzieja *quo tendit*, choćby go umęczył.
 Nie powie *ad quem finem* ściaga mowa jego.
 Dyspozycyi żadnej nie będzie, trzy po trzy.
 Nuż gdy pocznie mianować rozmaite przykłady;
 Będzie tam Pompejusz, cesarz rzymski, będzie
Martius campus wielki on w Rzymie senator,
 O którym gdzieś napisał *Pindarus* historyk,
 Że głupich nigdy nierad słuchał kaznodziejów.

Coż gdy zacznie cytować poetów? powiedział
Virgilius, że *nemo cum crimine vivit*,
Post pisces nuces. Horatius przydał:
Arma virumque cano; ale *Demosthenes*
 Poeta sławny rzymski inaczej powiada,
 I mówi temi słowy. *Hercules retro*
Postquam scandalivorus urgentia fata camellis
Instante posuere metu tum fulgida cavum
Torva mimalloneis implerunt cornua bombis.
 Szumny *sens*, daj to katu i coś głębokiego
 I niewyrozumiałego. Arcy mądrze każe
 Ten wielki kaznodzieja i teolog wielki.
 Drugi zaś taki będzie, co o cnotach każe
 I dobrych obyczajach, sam ni czei ni wiary;
 Głupimi tylko słowy doła, a trzaskaniem,
 Albo więc wyliczaniem różnych *passatempów*.
 Będą na placu włoskie dziardyny, partery,
 Wiridarze, altany, groty, kuridarze,
 Balety, maszkaraty, curanty, padwany, 1)
 Pasamezy; nuż potem włoskie opisanie,
 Aby rzeczono, że był we Włoszech ksiądz Dzierbin.
 Aż też nakoniec rzecze. Odprawiłem pierwszą
 Część, idę już do drugiej. Przebóg nie zabijaj.
 Dostyć było drew w pierwszej. Stój tak, stój dla Boga

---

1) Pieśni miłośne.

Paulum concionantem Augustyn on święty
 Życzył sobie gdzieś slyszeć; daleko są nasi.
 Ducha apostolskiego nie pytaj, zatem też
 Ani kaznodziejskiego. Zwierzyna to teraz,
 Biskupi sami kiedyś kazywali, będąc
 Wszystkim inszym przykładem, nauką i cnotą.
 Tymi czasy od większych poczawszy do mniejszych
 Wstępując, częściej znajdziesz błąd i *inscitiam*.
 Dosyć o tem na karcie, bo sama rzecz mówi.

SATYRA SIODMA.

*Albo rada o zimowaniu żołnierza i stanowiskach
 jego, i jaki w tem nieporządek.*

O dawnoż na sejmikach rzecz tę traktujemy,
 A żal się Boże, darmo i bez konkluzyi.
 Ani zniszczenie kraju, ani lzy ubogich
 Ani też spustoszenie ostatnie i nędza,
 Ani przez taki nierząd zgubiona wojskowa
Disciplina, i oraz ściany obnażone
 Ojczyzny *in viscera milite deducto*;
 Zatem żadna obrona, żadne bezpieczeństwo,
 Raczej tylko łupiestwo, raczej oppressya
 Poruszyć nas niemogą, do jakiego *tandem*

Obmyślenia sposobu zimowli / żołnierskich.
 Nie uważamy zgola jako niebezpieczne
 Każde państwo, i jako do zniszczenia prędkie.
 I do zguby jest bliskie, które nie ma cale
 Sposobu ponoszenia wojny i żołnierza
 Z ciężarem jak najmniejszym. Czego my nieumiem,
 Bo nasza Polska ile wojen i zaciągów,
 Tyle i spustoszenia ostatniego cierpi.

Podam ja tedy jeden sposób *de hibernis*,
 Przez co się siła ujmie ciężarów wojennych.
 A naprzód to za pewną konkluzją kładę,
 Że *praesidiarius miles* na granicach
 Stanowiska powinien mieć i tam zimować;
 To rozum naprzód radzi, i przykłady narodów
 Wszytkich nam pokazują; a nakoniec prawo.

Że rozum radzi, jawna, bo jako więc w ciałach
 Naszych, tam kędy boli, i tam, gdzie jest rana,
 Przykładamy, *affecto loco* aplikując
 Oraz i *remedia*; tak *in corpore hoc*
Reipublicae, tamby obronę obracać,
 Kędy niebezpieczeństwo najbliższe, i ściana
 Nieprzyjacielowi i inkursjom jego
 Wystawiona: te trzeba żołnierzem osadzać,
 Który albo mu wejścia w ojczyznę zabroni,
 Albo jeżeli wpadnie, to mu zaraz w tyle
 Nasz *a tergo* zostanie; a zawsze łaciejsza
 Wracającego gromić, niż (jak dotąd było)
 Uciekających gonić, często nie dogonić,

Druga jest. Rozu^m radzi, aby na granicach
 Nawiększa gotowość i ostrożność była.
 Więc i *ostentatio* niejaka *armorum*.
 To bowiem samo może odwieść nieprzyjaciół
 Od nagłych i porywczych inkursyi, którzy
 Na wojnę pospolicie z odwagą więc idą,
Non item zaś *ad praedam*; bo tam ma osobne
Pretium victoria, kraju zholdowanie;
 A tu tylko *rapinam*, zdobycz, splądrowanie;
 Dla czego nigdy nie jest tak trwała odwaga.

Trzecia jest. Ukraina albo potrzebuje
 Obrony, albo więc nic; jeśli potrzebuje?
 Toć ją ma mieć obecną, ile przeciwko tak
 Nagłemu i prędkiemu nieprzyjacielowi.
 Jeśli nie potrzebuje, po coż o nią prosi?
 Po co w koszt niepotrzebny siebie i nas wdaje?

A co zaś do przykładów: te wszystkich narodów
 Wszystkich wieków są zgodne, że być osadzone
Confinia powinny: zamki pograniczne
 Obroną opatrzone, i wojska trzymane
 Tam ztąd największy *metus* jest niebezpieczeństwa.
 Prawo nakoniec mieć chce, raz *per indirectum*
 Gdy starostom na zamkach mieszkać pogranicznych
 Każe i gdy białejplci powierzać ich niechce.
 Drugi raz *per expressum* wojsku rozkazuje
 W Ukrainie zimować. Patrz w konstytucyach
 Dwuch przeszłego *saeculum*, weź także wyraźną
Sexcentesimali noni, a uznasz, że tak jest.

Z tych tedy wszystkich przyczyn *omnino* rozumiem
 Aby po Ukrainie *locis opportunis*
 Wojsko było dzielone i tam zimowało.
 Któremu zdaniu memu, że się być przeciwne
 Dwie rzeczy zdadzą: jedna, ciężar tych tam kraj.
 W tem wyżymieniu wojska: druga, niepodobność
 Tak małą garścią ludzi taki kraj osądzić;
 Lecz ja oboję trudność *solvam* i wywiode,
 I pokażę, jakoby zimowanie wojska
 Kwartianego i oraz jegoż wyżywienie
 Mogło być Ukrainie znośne i podobne.
 Na co niżli pokaże sposób, wprzód *praemitto*;
 Że i prawo i zwyczaj dawny to wyciąga,
 Aby żołnierz swym żołdem żył, na nim przestawał
 I ztądci *stipendium auctum* tak usarżom,
 Jakoteż i kozakom, aby bez stacyi
 I brania chleba mogło na żywność wystarczyć.
 Co jeśli niepodobna, tedy podnieść żołdu.
 Naprzód zbytek odciawszy, i czeladzi luźnej
 Pewną liczbę i koni każdemu pocztowi
 Naznaczywszy, a zgoła prawem zamierzywszy.
 I tenby nałacniejszy był sposób, ale nań
 Żaden sejm nie pozwoli i rzeczpospolita,
 Nie ufając, aby to żołdu przyczynienie
 Zwykle stacye miało znieść i uspokoić,
 Będąc już raz takowym sposobem zdradzona.
 Drugi tedy jest, aby żołnierz żołd, zasługi,
 Brał od rzeczypośpolitej, a chleb od tych krajów

Gdzie zimuje. Jakoż i takowa szerokość
 I obfitość Podola, oraz Ukrainy
 Rozumiem bez ciężaru żadnego mogłaby
Sufficere stacyom wojskowym, które to
 Lepiej ponosić, niżli inkursye cierpieć
 Nieprzyjacielskie. Czemu? bo tyle nie weźmie
 Żołnierz ile Tatarzyn, który i splądruje,
 I spali albo szablę, albo więc niewolą
 Na kark niosąc i wszystko oraz odbierając.
 Tak nadgrodziłaby się ta żywność obficie
 Wydana żołnierzowi, gdyby się obroną
 A przytem bezpieczeństwem granic zapłaciła.
 Zaczem nie widzę ani widzieć mogę, czemu
 Wzdrygaćby się tamteczni obywatelowie
 Na nią mieli, nietylko z dóbr królewskich, ale
 I dziedzicznych, oboje tej obrony zebrząc.
 Bo ten ciężar gdyby był równie podzielony
 I według proporcyi; byłby *sine sensu*
 I bez ciężaru, zwłaszcza gdyby *ex praescripto*
 Hetmana (bo tak być ma) żołnierz chleb wybierał.

Do tych racyi i ta *accedit*, że tam te
 Ukrainne prywatnych dziedzictwa na gruntach
 Rzeczypospolitej siedzą, i zdawna osiadły.
 I tak nie miałyby się zbraniać wyżywienia
 Wojska jej, które chleba nie powinno z inąd
 Zasiagać, tylko od tych, którym też i służy.
 A nakoniec, jeżeli teraz stanowienie
 Obozów, na swych gruntach cierpią, i jeżeli

Przechodzącym chorągwiom chleba muszą dawać,
 Czemużby proszę mieli wymawiać się z niego
 Żołnierzowi, czułe ich ściany broniącemu?
 Przez co od tych przechodów tak częstych i ciężkich
 Żołnierza ciągnącego do obozu, jużby
 Byli często wolnymi. Zaprawdę niewidzę
 Przyczyny tej wymowki, tylko głupie jakieś
 Zbranianie się *tantilli oneris* dla dobra
 Swego i bezpieczeństwa pokoju i wczasu.
 Nuż dla własnej potrzeby, dla obrony domu,
 Dzieci, żon, a nakoniec zdrowia, substancyi.
 Lecz że jest to powszechna u nas *incommodi*
Minoris metu, quaeque gravissima pati.
 Że i po szkodzie Polak po staremu głupi,
 I że musiałaby być zgoda na to wszystkich,
 Która z taką trudnością przychodzi; dla tego
 Trzymać się trzeba środków, które stanąć mogą,
 I mogą *practicari* łącno; taki ten jest,
 Który tu podam, radząc aby samże hetman
 Chleb i żywność opisał, i samże naznaczył,
 Jako się może konny, także też i pieszy
 Kontentować przy żołdzie. To jest wiele łąnów
 Na chorągiew i poczet: wiele z łąnu, jakiej
 Żywności *et caetera*. To pomiarkowanie
 Z taką uwagą ma być, aby i wilk syt był
 I owca także cała: aby i żołnierz miał
 Swoję sustentacyą i poddani wzajem
 Przy obronie ochronę, a tak będzie dobrze.

Gdy tedy opisana już będzie stacya,
 Toż dopiero wszystkie te królewsczyny, kędy
 Żołnierz i stanowiska chleb i przedtem miewał,
 Żadnej nie excypując (w czem oraz przestrzegam)
 Podzielić na chorągwie proporcjonalnie,
 I tam im chleb ukazać; po który nie same
 Chorągwie chodzić mają, jak teraz bywało,
 Z ogołoceniem całym ściany ukraińskiej,
 Z niesłychanym uciskiem ludzi, z utrudzeniem
 (A zwłaszcza na powrocie) żołnierza i koni;
 Ale jednego z drugim towarzysza posłać,
 Z podpisaną hetmańską ordynacją. Ci
 Albo więc żywność każą przywieść, albo o nią
 (W czem większe *compendium*) zgodzą się na miejscu
 Boć ja nie widzę co to za *piaculum*, czy
Nefas w pieniężny ma być stacyi i chlebie.
 I mem zdaniem lub żywność weźmie, lub pieniądze
Perinde est, byle nie niebrał nad ustawę,
 I tem się kontentował, i z tego tylko żył.
 A tak słuszna tu ma być konniwencya w tem,
 Jako w takowej rzeczy, która w sobie nie ma
 Nic zgoła *incommodi*, która jest zwyczajna
 Po obcych krajach, która znośniejsza jest zawsze
 Wydawającym, a zaś żołnierzowi lepsza.
 Bo zgodziwszy się w droższem gdzie kraju o żywność
 Więcej jej za też, w tańszym pieniądze dostanie.
 To ten sposób mem zdaniem jest naskuteczniejszy,
 Gdyż do niego nowego prawa nie potrzeba,

Ani zgody powszechnej, *sufficit* hetmana
Autoritas. Który że w każdej królewczynie
 Stawiać może chorągwie, toć i chleb naznaczyć.
 Rozumiem, że nie będzie żaden tak szalony,
 Aby nie wolał posłać stacyi, niżli ją
 Wydawać mu u siebie w domu stojącemu.

Pierwszą tę tedy trudność zwaliwszy, do drugiej
 Idę i pokazać chcę jawnym *documentem*,
 Jakoby Ukraina *praesidio* mogła
 Całe być osadzona. Dwu tu rzeczy trzeba:
 Wprzód proporcjonalną liczbę wojska podać,
 A potem toż wojsko podług wiadomości
 Kraju, szlaków, miejsc, przepraw, porządnie rozsadzić
 A rozsadzić tak, aby *hoste ingruente*,
 Mogło prędko do kupy przyść i zjednoczyć się.
 Co się liczby dotyczy, Polskiby niestało
 Gdyby całe opatrzeć wojskiem ściany miała,
 A zwłaszcza Ukrainy. Zaczem się stósować
 Potrzeba do sił naszych, oraz i podatków
 Ordynaryjnych, które lub szczuple się widzą,
 Ale gdyby koło nich życzliwsze i lepsze
 Staranie było, wielką aukeyą przyniosa,
 I sześć i siedm tysięcy ludzi trzymać mogą.
 Taka zaś *manus* siła może przy ochocie
 Tamtecznych panów sprawić i obronę przynieść.
 A też nie byłby śmiały nieprzyjaciel na nas,
 Raz drugi pogromiony; mówię o Tatarach,
 Którzy to nie dla małej liczby wojska, do nas

Wpadają, ale jego raczej odległości,
 Gdy ich rzadko gromiemy, a wszystko goniemy.
 Lubo w każdym potkaniu musieli porzucać
 I plon, i znaczną klęskę odnosili zawsze.
 Czego przykładem ona czułość Chmielnickiego,
 Któraby była teraz, moglibyśmy z onym
 Greczynem nie pytać się, *quot sint, sed ubi sint*.
 Nie trzebaby ich szukać ani gonić, gdyby
 Na szlakach wojsko było, i tych pilnowało;
 To bowiem zdanie moje, aby osadzone
 Tą garścią ludzi były szlaki, tu od Cerkas
 Począwszy ku Umaniu, więc też i Kuczmański
 Aż do Dniestru. Na jednym trzy tysiące, tyleż
 Na drugim lub co więcej, co wiadomym zlecam.
 To jednak mniemam, aby nie daleko siebie
 Chorągwie stały, lepiej bowiem część mieć ściany
 Nie osadzonej, niżli *praesidia* drobić.
 Ztąd tak częstych obozów mniej potrzeba będzie,
 Ani na jednym miejscu *hiberna* zakładać,
 Coby było i buntów przyczyną i związków,
 I konfederacyi, które tam się rodzą,
 Gdzie *vitiis miscentur*. z lada okazyi.
 Lepiej rozsadzić, a zaś pilną *disciplinam*
 Zachować, aby ludziom nie byli ciężkiemi.
 Ztądże i pułkowników starych postanowić,
 Na kształt gubernatorów cudzoziemskich, którzy
 Przestrzegać będą rządu, straży i ćwiczenia.
 Tych zaś hetman *visitet*, często i do tego

Służące artykuły *statuat*, rozumiem.
 Co gdy będzie, nie ciężki ale pożyteczny
 Żołnierz byłby, upewniam, nie gwałtem niebiorąc,
 A raczej z swego żyjąc; o czym dosyć teraz
 Ostatek sama poda rzecz i czas w tej mierze.

Ja wyliczę *commoda* ztąd i nimi skończę.
 Pierwsze jest bezpieczeństwo granic i obrona,
 Bo mieć dla Ukrainy *praesidium* w Waru,
 W Radomiu, Oświecimi, śmiechu rzecz jest godna.
 Wtóry pożytek ten jest: od wszech oppressyi
 Ochrona, którą cierpią chłopi od idących,
 I zaś się wracających, za lada więc trwoga;
 Gdy nie *hostibus* ale raczej *hospitibus*
Metuendi przechodzą a drą, łupią, męczą.

Trzeci. Tychże tam krajów (lub to *paradoxum*
 Siłą się będzie zdało) pożytek nie mały;
 Bo kędy kupujących wiele, tam więc bywa
 Przedawającym dobrze, i tem się bogacą.

Czwarty. Samegoż jawna ochrona żołnierza
 I kosztu jego, gdy się ciągnąć mu nie trzeba,
 Idąc sto mil bez wozów, czasem kominikiem. 1)

Piąty pożytek. Wielka wygoda wojskowym
 Ludziom, gdy się za czasu w strawę przygotowują,
 I wcześniej przysposobią, czego im potrzeba.

---

1) Jezdno, konno.

Tak dla siebie jak koni, gospodarstwo wiodąc
 A skromnie zażywając z pracą nabytego.
 Szoste a największe *commodum* to kładę:
Restitutio rei militaris, która
 Z większej części zginęła w Polsce, czy niemasz jej.
 A niczem się, mogę rzec, prędzej nie naprawi,
 Jako takim sposobem zimowli żołnierskiej,
 Przez który *videbimur invenisse bonos*,
Non fecisse. Sam bowiem żołnierz dobrowolnie
 Rektifikować się tak będzie i naprawiać.
 Albowiem dobrą mając do cnych dzieł rycerskich
 I odwag okazywając, tęby miał zabawkę
 W pola chodzić, języków dostawać i więźniów,
 Częstymi nieprzyjaciół ezatami nawiedzać;
 Do czego potrzebaby *praemiis* ich chęcić,
 Nadgradzając odwagi, nowe powabiając.
 Teraz po stanowiskach zbytki, pijatyki,
 Próżnowanie i gnusność *vigor* wszytek gubi.
Exercitus nazwany, ile ja rozumiem
Ab exercitio; tam zaś ćwiczenie trudne,
 Gdzie odległy jest *hostis*, jako gdzie zaś bliski
 Tam do prace, do straży czułości, ochoty
 Wszelaki plac i pole: co *comprobat usus*.
 Nuż zbytek, który wojsko nasze całe niszczy,
 Tamby koniecznie ustali, częścią że ponęty
Ad luxum niebyłoby, w kraju niedostatnim.
 Częścią żeby niebyło przed kim się wystroić.
 Więc tak siła czeladzi luźnej i tych ciurów,

I wozów, koni próżnych, czem musi być *agmen*
Grave et impeditum, lub do stanowienia
 Obozu, lubo wałów kopania niezgrabne,
 A zaś do wyżywienia na włościach nieznośne.
 Tego wszystkiego wojsko tymby poniechało.
 Bowiem niechodząc na włosć, a z swęj własnej żyjąc
 Ordynaryi za grosz, każdyby się musiał
 Miarkować swoją piędzią. Zgoła jednym słowem
 Wszytek rządby się wrócił, a z nim *militiae*
Robur et disciplina. Ostatka zamilczę,
 A to na konkluzją przydam i tem zamknę,
 Ze teraz własny mamy czas, co w tem stanowię.
 Bo nowe ordynując kwarcianne zaciągi
 Snadniej w rezę, 2) w porządek, nowo zaciągnionych /
 Wprawić niż *veteranos*. Nuż sama potrzeba
 Wyciąga: bo lub jakie ruskich krajów stanie
 Uspokojenie dalsze, żołnierza tam trzeba,
 Ale zostającego przy swęj powinności.
 Bo tak się nie uprzykrzy chłopstwu, a od buntów
 I swywoli zatrzyma oraz *ipso metu*.
 Jako zaś oderwawszy wojsko ztamtąd, z lada
 Okazyi buntów i wojny wyglądamy.
Omnino tedy trzeba, jak może najprędzej
 Rzeczą tak wygodną, łączną, potrzebną wykonać.
 Bo w niej zawisła *summa rerum agendarum*
Hoc tempore, i rzekę *compendium* jakieś.

---

2) Karność.

Wojsku tedy naznaczyć w ukraińnych miastach
 Królewskich i szlacheckich stanowiska, żywność
 Z dalszych tu krajów jemuż obmyśliwszy, oraz
Exactam disciplinam mocno trzymać. Czułość
 I strażę ustawiczne, *tanquam imminente*
Hoste przykazać, także *praesidia* wszystkie,
 Potrzebną municyą statecznie opatrzyć,
 I tak bez poruszenia mieć długo żołnierza,
 Pokąd się w rząd nie wprawi, a ojezyzna nędzna
Post tot calamitates, nie przyjdzie do siebie.
 Potem dopiero kończyć odważniejsze trochę
Consilia, a te są, znieść z siebie nakoniec
 Oppressyą pogańską, i jego łupiestwu
 I wiecznemu tyraństwu oraz nie podlegać.
 Bspieczeństwo gruntowne zgotować, spędzeniem
 I zniesieniem sąsiada tak nam zdradliwego,
 Dla którego ani być *ad bellum parati*,
 Ani *pace securi* nie możemy nigdy,
 W ustawnych będąc trwogach; a on plon *impune*
 Niezliczony dusz ludzkich, to jest chrześcijańskich
 Zabiera, a naszemu niedbalstwu *insultat*.
 Niech tylko będzie serce, ochota, odwaga,
 Wszytkiego dokażemy, aparat wojenny
Arma, ludzie, *foedera*, pieniądze i radę,
 Wprzód dobrze namówiwszy i wygotowawszy;
 A ja *voctis concludo*, mówiąc *fiat, fiat*.

SATYRA OSMA.

Abó zdanie i rozsądek o nowych osadach i slobodach ukraińnych.

Jako wiele przybyło granic tej tu naszej
 Ojczyźnie przez slobody i nowe osady,
 Każdy albo wie dobrze, albo wiedzieć może.
 Niemniej i to, jaki ztąd pożytek, potęga
 Urośby w Polsce mogła, gdyby w swym porządku
 Sposób tak łączny *sine sanguine et ferro*
Augendi imperii, mógł być zachowany.
 Słuszna tedy niektóre potrzebne w nim podać
 Konsyderacye. Boć *rem utilem* wielce
 Nieumiejętność dotąd, chciwość, oppressya
 Psowała, a w pożytek swój więc obracała.
Commodo in publicum nullo, aut parvo.
 I owszem z szkodą wszytkiej rzeczypospolitej;
 Która broniąc tych krajów, z których nie niebierze
 Pożytku i posiłku, siła łożyć musi,
 Gdy te grunty, ktoreby *nomine et jure*
Publico occupari miały, prywatnym więc
Cedunt, idque iniqua occupatione.
 Ten tedy niechaj będzie najpierwszy fundament,
 Aby prawem osady zakazane były:
 Wszelakie w dzikich polach, to jest wszelkim ludziom
 Prywatnym, bez danego przywileju na to.
 Przyczyny są te; Pierwsza, te tam grunty, albo

Nie są do granic naszych przyłączone, zaczem
 I niczyjój własności nie podległe, albo
 Są rzeczypospolitej. *In hoc primo casu,*
 Nikomu się nie godzi prywatnemu granic
 Pomykać i posiadać, co jest niczyjego
 Bez pozwolenia wszystkich; boby tem samem wdał,
 Dla pożytku własnego, ojczyznę swą w ciężar
 Obrony nabytego kraju, i podałby
 Okazyą sąsiadom do niezgody z nami.
 Jeśli zaś te grunty są rzeczypospolitej;
 (Jakoż słyszę paktami z Szeinhagą cokolwiek
 Między Nieprem i Dniestrem jest, nam już przyznano)
 Toć ich ani osadzać, ani okupować
 Nikt *sine injuria publica* nie może.
 Druga przyczyna ta jest, że ludzie prywatni
Autoritate sua dokazać nie mogą,
 Jakoby w tem potrzeba: bo tyle powagi
 I wiary prywatnego człowieka przywilej
Fundationis nie ma, aby godnych, słusznych
 Powabić miał mieszkańców, chyba *colluuiem*
 Grubego, ubogiego, chłopstwa, ni potęgi,
 Aby to mógł zatrzymać w swoim bezpieczeństwie
 Obronie i ochronie, oraz protekcyi.
 Raczej sam podatkami i robocznymi
 Nad ustawę raz daną, opprimować będzie.
 Trzecia przyczyna, że z tak słabych, nieobronnych
Non opportunitis locis osadzonych słobod,
 Żadna rzeczpospolitej obrona i korzyść,

Żadna także ozdoba: bo tylko *desertum*
Mutatur w podłe chaty i nędzne osady.

Z tych tedy przyczyn niech ta będzie konkluzya
 Aby król wziął *hanc curam* przed się, osadzenia
In locis opportunis slobod i miast nowych,
Colonias na słusznych miejscach *deducendo*.

A to wszystko publicznem imieniem i władzą,
 Przyczyny *sufficient*, którem tu przeciwko
 Prywatnym tym osadom przywiodł i nadmienil;
 Pokazawszy, że to jest rzecz *publici juris*,
 Osadzać nowe grunty, nie prywatnych ludzi.

Druga że przywileje, co od królów idą,
 Większy *credit* więc mają, i praw ich nadanie
 Łacniej zwabi *incolas* i *statuent* miasta;

Bo pewniejsza obrona od króla i trwalsza.
 Trzecia także rzecz jawna, że rzeczpospolita
 Więcej ozdób, pożytków, potęgi mieć będzie,
 Gdy te *publici jusis* slobody zostaną.

To pokazawszy *restat* opisać sposoby,
 Fundowania nowych i stanowienia osad;
 To dedukuję, tylko pilnie rzecz uważcie.

Do nowój kolonii i osady, trzy są
 Rzeczy, które uważyc i obmyślić trzeba.

Naprzód miejsce sposobne. Druga jest, mieszkańcy.
 Trzecia sposób *augendae*, a wprzód *conservandae*
Coloniae; o każdym z osobna co powiem.

Miejsca co się dotyczy, to nasposobniejsze
 Przy rzekach więc portowych, bo ztąd i obrona

I *commertia*, żywność, i wszelka wygoda:
 Niepru się tedy trzymać, to jest w ukraińnych
 Osadach, gdziekolwiek brzeg z obu stron pozwoli.
 Wprzód się ku Kudakowi, potem dalej smykać:
 Co samo za obronę stanie kraju tego,
 Gdy się brzegi osadzą. Zkąd i pomoc prędką
 Do wojny prowadzenia, bez której nie będzie.
 Toż potem koło Bohu, toż i Dniestru czynić.
Mediterranea zaś *loca* dać prywatnym,
 Aby prędsza mogła być tych krajów *cultura*.
 Aleć mniejsza o miejsce, to jest grunt mieszkańcy,
 Bo miasta nie domami ale ludźmi stoją.
 Tych po te czasy z tamtych krajów zasiągano.
 W osadach ukraińnych, gdzie lud ładajaki,
 I gnuśny, z jednej się więc osady do drugiej
 Przenosił za wolnością. W czem tylko jest jednej
Generatio, drugiej rzeczy *corruptio*.
 Nigdy *ad frequentiam* przez to kraj nie przyjdzie,
 Owszem jedno pustoszeć a drugie osiadać,
 Miejsce tem samym będzie. Ja taki dam sposób,
 Jaki u Rzymian bywał, którzy *colonias*
Veteranis, albo więc *superflua plebe*
 Zasadzali. Tożbym ja rozumiał: w celniejszych
 Osadach *praesidii loco* mieć sto, dwieście
 Niemców, których przysięga nie cierpi odstąpić
 Chorągwi, pokąd stawa; ztądby to urosło,
 Żeby tam i osiadać chcieli, do czego ich
 Przychęcać pozwoleniem gruntu, i wolności

Concesso stipendio: a przybierać co raz
 Na miejsce tych, którzy się w mieszczyzny obróca.
 Mem zdaniem prędkieby to było *incrementum*.
 Polskiego zaś żołnierza nie tak ściśle *stringunt*
Stipendia do służby i do powinności.
 Luboć i tam trzymane, to jest zimujące
 Zawsze wojsko; (co sama *ratio* skazuje)
 Byłoby zamnożenia przyczyną i osad,
 Gdyby i towarzystwo ile niedostatnie,
 Polubiwszy sobie kraj, toż i pacholiej
 Ichże po długiej służbie, jako to więc bywa,
 Uprasza tam sobie trwałe *possessye*;
 A za czasem *provisa* wprzód *securitate*,
 Mogliby endzoziemey być też zaciągnięni.
 Co zaś *ad superfluum plebem*, tej tu nie masz
 W Polsce, oprócz ubogiej szlachty tak z Mazowsza,
 Jakoteż i z Podlasia; i tymby wydzielać
 Grunty, aby się krzepić jakokolwiek mogli,
 Co tu ubostwem albo próżnowaniem giną.
 To o obywatelach krótko powiedziawszy,
 Ostatnia do uwagi zostaje: Jakimby
 Sposobem stanowione być miały osady,
 Ażeby i lačno rość, i długo trwać mogły.
 Co aby się stać mogło, trzeba wprzód uważać
 Że zgromadzenia ludzi, i życia ich w spólnym
 Pomieszkaniu przyczyną, przysmakiem, powodem,
 Naprzód jest bezpieczeństwo, a potem swoboda,
 Nakouiec wezas, wygoda. A tak kto mieszkańców

Chce przychęcić i trzymać, niechaj im obmyśli:
Securitatem; potem niech pozwoli *plenam*
 Do czasu *libertatem et immunitatem*.
 Niech nakoniec da sposób *ad facilem victum*.
 O każdej z tych trzech powiem. Naprzód *securitas*
 Tym potrzebniejsza zawsze Ukrainie, im ta
 Bliższa nieprzyjaciela; zaczem w slobodach jej
 Municją obmyślić trzeba dla Tatarów,
 Lubo małą, ale wzdy niech porządna będzie
 I opatrzona, nie tak jako u nas bywa.
 Trzeba także i kule, prochy mieć gotowe.
 Lud sposobiać do straży, obrony, czułości.
 Na przedniejszych zaś miejscach *praesidia* po stu
 Po dwu rozsadzić; jednak bez ciężaru ludzi,
 A raczej ku obronie i ku pożytkowi.
Securitas też i ztąd będzie, gdy slobody
 Ostrzegać się więc będą, na co sposób jeden
 W paleniu na wysokich miejscach i świeceniu
 Ogniów, mając umyślnie na to beczki smolne,
 I kagańce, które na podrosłych drzewach
 Zapalone ostrzegą, jako indziej bywa.
 Druga przyczyna albo rzekę *illicium*
 Jest wolność, *immunitas*. To nietylko nadać,
 Ale też i dotrzymać statecznie. Nie umie
 Nasza Polska tej sztuki, która chcąc nagłego
 Pożytku, zaraz niszczy ludzie ciężarami.
 A jako owo drzewku nowo sadzonemu
 Gdy wierzech złamiesz, zniszczeje albo niepodroście;

Dawszy mu za się pokój, owoc ci przyniesie.
 Tak i tu na początku ciężary włożone,
 Zatlumia dalszy prowent. Dobrze powiedziano,
Nil simul effloruit et maturuit. Więc
 Każda rzecz na początku ochrony *requirit*,
 I natenczas się wełna strzydz może obficie,
 Gdy poroście. Lub tylko *tondere* potrzeba
 Ale nie *deglubere*. Jako ów powiedział.
Immunitas dwojaka jest: wprzód od podatku,
 A potem od roboty. Podatek niech będzie
 Mały z przodku: bo i ten uroście powoli
 Z dostatkiem obywatelów i ich przybywaniem.
 Robotę zaś *penitus abdicō* na wieki,
 Lub przeciwko zwyczajom w Polsce, lecz nie dobrym.
 Wzięliśmy bowiem na się pracowite jakieś
 Rolnictwo i staranie, i odstąpiliśmy
 W tym dawnych przodków naszych, którzy czyn-
 szem a spem
 Kontentowali się od poddanych swoich.
 O jakoby lepiej ten proporcjonalny
 Wybierać od nich, niż mieć intratę podległą
Tot casibus, takiemu staraniu i pracy,
 Niżli lud przymuszoną trapić robocizną,
 I do nędzy przywodzić, a z małym pożytkiem;
 Bo ubogi nikogo, bogatym nie zrobi.
Ad hanc immunitatem należy ochrona
 Od żołnierza i wszelkiej jegoż *oppressyi*,
 Którą *omnino* trzeba wprzód dobrze opatrzyć,

Bo tymi czasy żołnierz stanie za Tatarów.
 Trzecia do zatrzymania rzecz i pomnożenia
 Osad, *victus*, *ratio*. Te trzy rzeczy dają
 Rolnictwo i rzemiosło, a trzecie kupiectwo.
 A na początku tylko z rolnictwa być może
 Pożywienie, z którym to łączę ztąd pożytek,
 I cokolwiek należy więc do gospodarstwa.
 Aż i pasieki, tudzież ryb, zwierza *captura*
 Wielkie pożytki niesie. Co zaś do rzemiosła,
 Toby zwolna wprowadzać, także i kupiectwo,
 Pilno chodząc aby kraj ten tam, cokolwiek ma,
 W pożytek *convertatur*, w czem się podać mogą
 Sposoby, uważwszy, co się tam więc rodzi,
In pretium, to wszystko w handel obróciwszy.
 Co skończywszy, osobnie przytoczyć tu muszę,
 Jakoby też *culturam* nietylko gruntów, lecz
 Ludzi także wprowadzić w te tam dalsze kraje.
 A ludzi religii ruskiej, która *nulla*
 Może się nazwać, bo *plebs* jest tak srodze *rudis*
 Że i niewie, w co wierzy, za popami idąc.
 Ta tedy *animorum cultura* jest *magni*
Usus, nietylko ztąd, że chwała Boża *crescet*,
 Co u każdego pana pierwszym ma być celem;
 Ale też przez nie ludzie *mansuescent*, i ztądże
 Do spokojnego życia i do posłuszeństwa
 Sposobniejszymi będą. W czem siła zależy.
 Więc ta *vitae ratio cultior* sprawi w nich,
 Umiejętniejsze koło siebie zachodzenie.

Gdy gruby niedostatek obrzydziwszy sobie,
 Sposobów szukać będą do dobrego mienia.
Ad laborem złączywszy *industriam*, z wolna
 Do rzemieśl i kupiectwa *tandem* się udadzą;
 A tym dwojgiem nawięcej stoją miejskie *opes*.
Ad culturam za się te dwie rzeczy należą:
 Religia, nauka; co do pierwszej trzeba,
 Aby ta jedna wszytkiej Rusi tylko była,
 A *exosum* Unitów, Nieunitów *nomen*
 Cale wykorzenie, a jedyna grecka
 Wiara oswobodzona od błędów wszelakich
 Zawsze tam zostawała: do czego wiem, że już
Jacta są *fundamenta*, i mogłoby snadnie
 To *ingens opus tandem* przyjdź do swego skutku.
 Zaczem wróciłaby się cna konfidencya.
 Boć *religio*, wiecie jest *a religando*
 Nazwana i kiedy jest jednostajna, wiąże
 Serca ludzkie; jako zaś przeciwna, rozrywa.
 Więc też i katolicką tamże promowować
 Ale bez kontencyi i swarów, przestrzegam,
 Ani *tanquam diversam* albo więc *adversam*,
 Dla czego plebanie, kościoły, klasztory
 Fundować; zakonników tu z pośród nas przenieść
 Z większym niż tu pożytkiem, z większem zbudowaniem
 To tak o wierze. Co zaś do nauki, tylko
Triviales rozumiem *séholas*, aby były
 Przy kościołach, a tam się i czytać, i pisać
 Dzieci uczyły, dosyć; przytem katechizmu.

Ta mała rzecz człowieka *perficit*: do cnoty
Rozsądku i baczenia, wielka jest przyczyna.

Kończę a życzę, aby te uwagi moje
Przyjęte i skutecznie wykonane były,
Poprawiwszy, co się zda. Nie tak jako u nas
Wszystko oziębłe, z prędkim oraz uprzykrzeniem.
Godna mem zdaniem ta rzecz starania pilnego.
A to przykładem dawnych narodów, któreto
Per tot terras, maria, colonias swoje
Deducabant. Jako i świeżo Luzytani,
Holendrowie, i inszy *antipodas* i świat
Nowy opanowawszy, po niemalej części
Swym ludem zasadzili, jawnie pokazując,
Ze omnia pervia industriae, gdy chcem.
Ani odległość ziemie i inszego nieba,
Ani tak niebezpieczne tam nawigacye
Odstraszyły ich. Wszystkie zwyciężyły oraz
Trudności *cum labore constantia juncta*.
My zaś tak przyległego, i tak obfitego,
Tak do opanowania łącznego nam gruntu,
Dotąd osieść nie możemy, ani też osadzić.
Ukraina mniej nam jest wiadoma, niżeli
Holendrom Brazylii, Indya, nowy świat.
Lub tam jazdy cały rok, a tu dwie niedzieli
Drogi z Warszawy, albo mało nad to więcej!
Słuszna tedy pilniej tę sprawczkę piastować.
Powagą króla pana, który miałby te tam
Kraje i sam objachać, obaczyć; bo *nulla*

Ignoti est cupido. Upewniam, że i sam
 Zachęciłby się *ad hanc curam* nie najdłużej,
 A inszychby pociągnął swym przykładem, *Amen.*

SATYRA DZIEWIĄTA.

Na złe życie w małżeństwach i rozwody.

Kto mi da sto języków, sto gąb oraz sto gardł,
 Aby tu wszystkie wspomniał występki małżeńskie,
 Cudzołóstwa, rozwody z obcymi mieszkania.
 Ztąd to rzecze mi który: Ztąd że nieuważnie
 Do stanu małżeńskiego ach ach pospieszamy.
 I on przed się bierzemy, nie żony szukając,
 Ale złota i srebra i hojnych posagów;
 A na ostatku enoty, tak jak ów powiedział:
O cives cives quaerenda pecunia primum,
Virtus post nummos. Właśnie trafiłeś. Taki, tak,
 Tak właśnie miły. Trzeba o pieniądzach pierwój
 Pytać się, a nakoniec o enocie i sławie.
 Ztąd też to owo idzie, że ledwie się żonka
 W dom małżonka wprowadzi, aż drugiego szuka;
 Nie dziw, widzi albowiem, żeś pieniędzy szukał,
 Nie onej samej; przetoż oddaję to wzajem.
 Tyś inszych swaszek pilen, a żonka też inszych.

Toż do rozwodu przyjdzie. Nie trudno o pretext
 W Rzymie, snadno udadzą, co się i nie śniło.
 A Włoszy prędko wierzą, gdy złoto obaczą.
 Coż nie mają dać wiary, sami gorzej czyniąc?
 Po rozwodzie w dyspensie każą, aby drugiej
 Nie pojmował już żony, a on ich sto chowa.
 Jednej pozbył, a tysiąc drugich nie żon nabył.
 Ztąd słuszne kary Boskie na ojczyznę, domy
 I familie płyną, i na potomstwo ich.
 Albo im go Bóg nieda, gdy go nie są godni.
 Tak Kazimierz on wielki nazwiskiem, król polski,
 Żonę mając niebardzo gładyszkę, rozwod z nią
 Uczynił, i zawarł ją w Żarnowieckim zamku;
 Jawszy się wszeteczeństwa i życia brzydkiego,
 I beiecznych gamratek, które różnie chował.
 Ale coż? Bóg go skarał, że zszedł bezpotomnie,
 I dziedzica po sobie w państwie nie zostawił.

Ludatkę żonę Przemysł ksiązę wielkopolskie,
 Przez służebne jój z świata sprzątnął, dla nieplodu
 Ztąd mu się urodziła i wieczna niesława,
 (Bo jako Długosz pisze, aż do czasów jego
 Pieśń o tymże śpiewano) oraz niepociecha.
 Gdyż lubo był szwedzkiego króla córkę pojął
 Imieniem Ryxę, jednak nie miał z nią potomstwa.
 Zemowit mazowieckie ksiązę żonę swoją
 I corkę Zabickiego ksiązęcia rozkazał
 Zabić dla suspieyi cudzołóstwa, ale
 Że niesłusznie: (bo dziatki oju wszystkie były

Podobne) dla tego też od żalu aż umarł.
 Nietylko tedy śmiercią nie godzi się żony
 Zwłaszcza pocziwej karać, lecz ani rozwodem.
 Czytaj Ewangelią, co Chrystus powiedział,
 Gdy Go żydzi pytali o rozwód, czy słuszny,
 Czyli jest pozwolony. Niechęć przypominać,
 Tam cię odsyłam. Czytaj, a czytając słuchaj.
 Przysięga wielka jest rzecz, przeciwko niej czyni,
 Kto żonie nie dotrzyma wiary, pocziwości;
 Więc karzą insze grzechy świętą śmiercią, ogniem,
 Więzieniem i niewiem czem, a ten grzech uchodzi
 Za żart go sobie mają i za dworstwo jakieś.
 Niemasz w świecie pod słońcem mężów i laskawszych,
 I mniej się w tem baczących, jako w naszej Polsce
 A coż w Litwie, gdzie sobie *adjutores alunt*,
 Jako jeden napisał. Idź tylko do Litwy,
 A przykładów aż nazbyt znajdziesz w takich razach.
 Przyjdiesz do cudzej żony, jeszczeć podziękuje
 Mąż; czasem udaruje, choć w zły sposób gościsz.
 Dobrzem powiedział stu gąb i języków także
 Trzebaby i tysiąc piór i liber papieru;
 Ktoby to chciał opisać. Ja się przyznam szczerze,
 Że mileżeć wolę, niżli wszystko wypisywać.

SATYRA DZIESIATA.

Albo Diogenes z laternią ludzi szukający.

Diogenes filozof snadź onych tam czasów
W pośród dnia ludzi szukał z laternią, a gdy go
Pytano, czemu? bo ci, prawi, nie są ludzie,
Ale raczej bestye w życiu i postępkach.

Wezmę ja też laternę i poszukam ludzi,
Zwłaszcza w stanie szlacheckim. Pocznę od ziemianów
Czy znajdę tam poczciwość? Niewiem. Więcej pono
Szalbierstwa, oszukania w kontraktach, obłudę.
Jeśli temu niewierzysz, pojedź na trzy Króle
Do Krakowa, albo na sendomirską pryszkę, 1)
W której mało co *priscam fidem*: do Poznania
Jedź także na święty Jan, toż tam jak i indzie.
Ale choćbyś nikogo tylko arendarzów
A dzierzawców wziął przed się, jakie impostury
W nich znajdziesz i dziedzicznych panów zawiedzenie
Pokażeć coś na pozor, wyliczy nie mało,
A majątność obróci w samego diabła.
I twoje dobro we dwu. Ostatek defalki 2)
Wezmą i tam registra jakies wymyślone.
Chodźmy zaś do pieniąctwa, bo to tymi czasy
Zabaweczka szlachecka najzwyczajniejsza,

---

1) Pryscylla, imię Świętój; jarmark.

2) Odtrącenie.

Albo przy domu kufel. Chodźmyż do kupiectwa,
 i handłów zakazanych temuż to stanowi;
 Uznamy że się szlachta w Szotów obróciła.
 I że nie w sobie nie ma szlacheica godnego.
 Nie tak przodkowie nasi oni cni Polacy,
 O zbiór cheiwy nie dbali, z sąsiadem w pokoju
 Mieszkali, a ojczyźnie cnotliwie służyli.
 Więcej dobrą więc sławę niż skarby ważyli.
 Wiemy co kronikarze piszą o onym cnym
 Skarbku, posłanym niegdy od Krzywoustego
 Bolesława polskiego króla, do Henryka
 Cesarza, któremu gdy wojną cesarz groził,
 Jeśli Polska trybutu płacić mu nie będzie;
 Pokazując gotowe złoto, *nervum belli*:
 Skarbek zdjąwszy kosztowny sygnet z palca zrzucił
 W skrzynię w pośrodek onych skarbów rzekszy: Złota
 Przyrzucmy tu do złota. A w tem cesarz Habdank
 Odpowie, (co Bóg zapłać znaczy) które potem
 Przewisko jegoż herbu po dziś dzień zostało.
 Owo zgoła przodkowie nasi wyżej cnotę
 Kładli niżli dostatki; w domu, jakom rzekł,
 Na male przestawali, teraz wszystko opak.
 Dostatków na zniszczenie chudszych zażywamy.
 Im kto jest potężniejszy, tem drobniejszej cięższym
 Szlachcie, a przecie wolność wielka, powiadają
 W Polsce. Przyznam, takowa, przez którą potentat
 Może ciemnić szlachtę ubogą, jako chce.
 Wydrze jej wszystko, nic to: zabije i to nie.

Snadnie zapłacić, kiedy jest zkład wziąć. To rzekę
 Bospiecznie, że kto tu ma pieniądze, i że jest
 Wielkim panem, może się na wszystko rospasać,
 A ujdzie mu. Upewniam wyndzie z wszystkiego,
 Snadnie tę pajęczynę przebiję, w której zaś
 Mucha uwięznąć mnsi, bo niema tej siły,
 Jako bąk. Kto mocniejszy, ten tu widzę lepszy.

Lecz wracam się do dobrych; między którymi się
 Namnożyło szlachty gwałt nowój i niepewnej.
 Nie chcemy za zasługi udzielać szlachectwa
 Na sejmach, choć godnym go: a za się takowych,
 Co się sami fałszywie szlachtą porobili,
 Mamy za takich? O jak wiele w tem *impostur*.
 Zajedzie kto do Litwy, albo ztamąd do nas,
 Aż szlachcie, bo się na ski, albo na cki, jego
 Przewisko terminuje, i tak będzie Skicki.
 Zwłaszcza w Litwie, kędy go nie membran 3) uczyni
 Bogatym ale *membrum*. Wszak przykładów siła.
 Nuż trybunały jako wiele porobiły
 Szlachty, niegodnej nigdy takiego tytułu?
 Słyszałem gdy raz jeden powiadał, że na swe
 Szlachectwo miał czy dekret, czy przywilej wielki
 Jak kobierzec (a był też niedawnym szlachcicem),
 Co przywilej on cały i nienaruszony
 Wyświadczał: Rzekę, panie, ja za się na moje

---

3) Skóra wyprawna do pisania, pergamia.

Nie mam go i na palec, już dawno gdzieś zbutwiał.
 Ztądci też poczciwości mało co w takowych
 Nowicyuszach znajdziesz, i między ziemiany
 Rzadko, choć się poczciwie zrodzili i drudzy.
 Wszystkie rzecz poutracać, a w długach utonąć,
 I duszę wiecznie zawieść, nie nie wypłaciwszy:
 A w nędzę nie jednego kredytora wbiwszy,
 Żywot marnie strawiwszy; przecie ich po śmierci
 Chwałą księża, i prawie pod nieba wynoszą.
 Dostyć że ich tam trudno wprowadzić, gdzie nic wnieść
Inquinatum nie może. Na nagrobkach chwały
Elogia wysokie. To czynił, to robił,
 Ojczyźnie, kościołowi Bożemu tak służył,
 I niewiem co tam tylko: jednym słowem łgarstwo.
Epitaphia takie są za czasów naszych,
 Że w nich prawdy nie pytaj, a fałszu łasztami.

Ale dość o ziemianach, pójdę z tą laternią,
 Do senatu i na sejm; czy są też tam ludzie?
 Albo mało albo nie; ćwiczenie bo z młodu
 Szlacheckich, senatorskich dzieci, ładajakie.
 Wszystkie rzecz, wszystkie proba, kiedy się powróca
 Z krajów cudzych, że im gdzie na weselu każą
 Oddawać kubek, a sam nie stoi za duded.
 Drwi trzy po trzy, konceptów cudzych zażywając,
 I oracyi cudzych, z jakich wypisanych
 Szpargałów. Mądrym będzie gdy się z rzeczy wydrwi
 Jako tako, już z niego człowiek godny, grzeczny;
 Będzie umiał w poselskiej izbie wprzód niżli tam

W senacie dyskutować. Oracye prawi,
 Których się jako pensu w Syntaxim nauczył.
Inscitia, prywaty, wszystko pomieszają.
 A nakoniec i cnotę wypędzą za laty.
 Kto do rzeczypospolitej przystępuje, *caput*
Est, nosse rempublicam: tak dawno rzeczono,
 A ten miły niewie, co *respublica* cale;
 Nie wie, co jest przewisko, a cożby rzecz samę.
 Powiem tu wprzód o posłach, potem senatorach.
 Naprzód wiedziesz, co to są oni miłośnicy
 Ojczyzny, co więc owo ustąpić z uporu
 Nie chcą, raż wraz *publicum bonum* wspominając,
 A złośliwą prywatę w sercu dusząc? Powiem.
 Sąto owi machlerze, jako więc u Niemców,
 Między kupcy bywają, co targi stanowią,
 Co dla małego zysku i pana przedadzą.
Bonum privatum u nich nad wszystko na świecie.
 To *honestum*, cokolwiek *utile*, a wszelakie
 Zaś *honestum* bez zysku *vanum* tylko *nomen*.
 Cóż tu rzecze ojczyzna, takich opiekunów
 Mając chudzina, która jest jak paralityk,
 Ani głową, ni ręką, ni nogą władnący,
 Bez cudzego ratunku i cudzej pomocy?
 Popisując się oni słowy, lecz coż z tego?
 Cale nic, wszystka tam rzecz tylko na pozorze.
 Gęba prosowska wielka, szredzka, opatowska,
 I insze; o kiedyby takąż była cnota!

Nie Dorotka 4), wyrzeczcie który z nich na pozor
 Nie dam się ja przekonać prośbą ani groźbą.
 Aż Dorotka Dorotką: wnetże ją przerobią,
 By tylko noc do namów słodkich nastąpiła.
 Wszak więc wszystko *refingunt* pernoktaty dworskie
 Ach respekty, respekty na króla, królową,
 Czego wy nie robicie? Czego i sam senat?
 Który jako *Aeolus* wiatrami różnemi
 Miesza izbę, czy morze. Jako kogo nadmie,
 Tak się ozywa: kiedy gorny wiatrek wionie.
 A panowie temczasem radzą czy mieszają?
 To temu to owemu inwidyą burząc.
 Przymówek *certamina*, paskwilów nie miara
 Lata po mieście, domach i pałacach pańskich.
 Szcypiesz cudzą sławę więc i reputacją,
 A sam bodajes zabít, niegodzien i postać
 Nietylko by w senacie, ale i w Warszawie.
 O dobrze pospolitym nie pytać, aby kto
 Miał i pomyśleć, wszystka rzecz w emulacyach,
 W inwidyach, niesnaskach, priwatach i figlach.
 Nieprzyjaciel już ciągnie *in viscera regni*,
 A ty zdrajco ojczyzny więcej myślisz o tym
 Nieprzyjacielu, który blisko ciebie siedzi,
 Jakobyś go pograżył, w naporstku utopił.
Omnia venalia przytem, wszystkę dobrą
 Radę psują i burzą. Pomniemy Boneczkę

---

4) Głupia

Onę dawną, jako więc wszystko kupo wała,
 I przedawała u nas. Czytałem w Cromerze,
 Że Władysław on niegdy chcąc dziecię w pieluchach
 Syna swego na państwo nasze koronować,
 Sprawił to był wielkimi nam obietnicami,
 W przyczynieniu wolności, w uwolnieniu księży
 I klasztorów od zwykłych stacyi królewskich,
 A kujawian od pewnych spów owsa. Gdy potem
 Na sejmie tego, co był obiecał, umykał,
 Senat też także wszytek i *equestris ordo*
 On swój konsens podrapał, *in conspectu* króla.
 Coż on? prywatnie, cicho, każdego z panów rad
 Do siebie zawoławszy i jednych *promissis*
 Drugich datkiem ujawszy, sprawił, że w kilka dni
 Zgoda potem powszechna wszytkich nastąpiła.
 Siła rzeczy w ojczyźnie *materia* robi,
 A siła *in scitia* rzeczypospolitej.
 O jako głupich siła, rzeczy niewiadomych
 Zasiada w radzie? Pomnę, bom przytem i sam był,
 Gdy wojewoda jeden drwił tak, że się wszysey
 Ale i król śmiać musiał, na co pan krakowski
 Zbarażski: Nieśmiać by się, ale płakać trzeba,
 Że takich senatorów między sobą mamy.
 I dobrze rzekł, bo śmiać się królowi dla tego,
 Że błazna senatorem zrobił! nie grzeczna.
 Ztądci też rady u nas niepewne, błędliwe,
 Pomieszane, nietrwale, *scopum* nie mające
 Ani *finem a quo* więc *sapiens* zaczyna

I do którego ciągnie; wszystko jak w browarze,
 Albo jak na wiatraku pomieszano: rządu
 Nie pytaj ani sprawy. Konkluzya: dać, dać,
 Co na chłopy walemy, woląc z nich chudzinów
 Brać przez podatki, niżli przez cła cudzoziemców.
 Uchowaj Boże lekki sposób podać tych to
 Kontrybucyi: zaraz *novitas* gotowa
 I szkodliwa. Błaznowie, i toć też *novitas*;
 Kiedyś była, co teraz za rzecz starą mamy,
 Każdać *antiquitas*, być musiała *novitas*,
 A co teraz *novitas*, będzie *antiquitas*.

Wracam się do rad naszych. Te są bez affektu.
 Radziemy czasem będąc przy królewskim boku,
 Albo też *in secreto consilio*; coż ztąd
 Za skutek? Rozszedź się, ze wszystkiego nie nie.
 Żeby też to *temporum momenta* na pieczy
 Mieć i zachowywać je, nie a nie: po czasie
 Wszystko albo nierychło; a kiedy nierychło
Perinde jakoby nie. Po czasie my wojska
 Zbieramy, i po czasie wojujemy, wtenczas,
 Gdy okazy minie na nieprzyjaciela,
 A na nas jest sposobna nieprzyjacielowi.
 Po czasie i radziemy, to jest sejmujemy,
 Po czasie się bijemy i wszystko czyniemy.
 Radziemy bez sekretu, ani go chowamy,
 Choć wiemy, że sekret jest duszą dobrej rady.
 Nieprzyjaciel wie wszystko, co się u nas dzieje,
 My nie, owszem na szpiegów łożyć żalujemy:

Albo lubo łożemy, o niczem niewiemy:
 Gdy hetmani pieniądze na swój stół obrocą.
 Nieprzyjaciel we trzech mil w stu tysięcy idzie,
 Albo w kilkukroć, a my nie wiemy, kędy jest.
 Dam pokój, bo aż serce boli i wspominać.
 Książęta w to potrafią, że wzdy będzie dobrze.
 Niech tylko takowymi będą, jakimi ich
 Ludzie mieć chcą, *patriae* służąc bez tej dumy
 I głupiej presumpcyi o sobie i swoich.
 Nie bierzmy im tytułów dla Boga, mniej o ten.
 Niech będzie i książęciem i arcyksiążęciem,
 Byle ojczyźnie służył i ręką i radą.
 A służył jej cnotliwie; w równości się kochał.
Aequalitatem lubiąc, *alias* mu wolność
 Strychulcem niech da po łbu, że głowę skryć musi
 W korzec równie z drugimi, albo wypaść z niego:
 Jako więc żyto, gdy je na targu strychują.
 A ja z laternią dalej pojde i wejrze też
 Na dwór pański. A sąż tam ludzie, czyli niemasz?
 Sąć, ale tacy, którzy z siebie więc uczynią
 Co chcą, i którzy w lisa raz, drugi raz w wilka,
 Trzeci we lwa, czwarty raz w małpę się obrocą.
 Pierwszy przymiot u dworu urobić z samego
 Siebie co chcieć, i cerę w momencie zlingować.
 Obietnice codzienna potrawa, oferty,
 Szezerości nic, kandoru nie pytaj u dworu.
 Prawo u nich jest prawem, gdy pożytek radzi:
 Nieprawem prawo, kiedy tenże w ucho szeptce.

Znowu zaś będzie prawem nieprawo, gdy hojna
Largitio nastąpi z wszechmogącym złotem.
 Zaprze się drugi tego, co wczora obiecał.
 Słowo nie słowem, prawda nie prawdą, gdy *lubet*;
 Bo u takich co *lubet*, oraz też i *licet*.
 Wczora rzekł słowo, że mię miał dziś promowować
 A dziś tak o mnie pomni, jako o którym z tych,
 Co w potop potonęli. Dziwne obyczaje!
 Nadzieja, z udręczeniem i serca i głowy,
 Ciężkie expektatywy, bojaźń ustawiczna,
 Żeby w czem nieurazić, usługi, prowady 5)
 Panów: tych zaś kłopoty, frasunki, obłudy,
 Zmyślona przyjaźń, uśmiech tam, gdzie płakać trzeba
 Te są zabawy dworskie, te okupacye.
 A fortuna tymczasem iako grać kostkami,
 Miota nimi i ciska; oni jako kostka
 Raz na tę stronę padnie, to jest na *es*, 6) na *tus* 7)
 Drugi na owę, aż zaś, trzeci *quater*, *cynek* 8)
 A drugi *zes*; 9) i tak są raz w estymacyi,
 Drugi zaś raz w kontempcie, jako szczęście każe.
 Mizerne zgoła życie, jeśli enotą, statkiem
 Nie jest ugruntowane i bojaźnią Bożą.
 Aleć ja poczciwości nigdzie z mą laternią
 Nie znalazłszy, albo więc mało co. Wracam się
 I świecę oraz gaszę i laternią schowam.

---

5) Prowadzenie, assistencya. 6) Jedno.
 7) Dwa oczy (*deux*). 8) Pięć na kostkach.
 9) Sześć [*senio sechs*] na kostce.

KONKLUZYA.

A ja też już do brzegu; dosyć się pływało.
 Czas wytechnąć i łódkę mą u portu uwiązać.
 Niewiem, jeslim w czym zgrzeszył, albo co opuścił,
Hominem me memini i błędom podległym.
 Nikogo jednak, ile rozumiem, nie tknąłem,
 Postępki, nie osoby notując i ganiąc;
 A dobre często chwaląc. Boga na świadectwo,
 Wzywam, że nie chcę *famam ledere* nieczyjej.
 Występki notowałem, bez których kto proszę:
 I dobrze gdzieś poeta napisał. *Vitiis*
Sine nemo nascitur, lecz *optimus ille*,
Qui minimis urgetur. Wolski on marszałek
 Zamyśliwszy się długo, siedział nie mówiąc.
 Spytał go ktoś z kompanów, a o czym? Odpowie.
 A tom sobie rachował i myślił dopiero,
 Wielem też razy podrwił na świecie; nie mogę
 Widzę, razów zrachować, tak ich często było.
 Zaczem błąd jest człowieczy żywot. My się strzeżmy
 Jako najmniej pobłądzić i podrwić na świecie.
 Do czego kilkadziesiąt tych satyr pomoga,
 Które mem zdaniem, tym się tylko nie podobać
 Muszą, którzy swe zbrodnie w nichże czytać będą.
 Ja Boga proszę, aby licha moja praca
 Na dobre wyszła, i na poprawę nas wszystkich
Et hoc voto finio, mówiąc, *fiat! fiat!*

K O N I E C.

REJESTR SATYROW

KSIEGI PIERWSZEJ

SATYRA	PAG.
I. <i>Na złe ćwiczenie i rozpasaną edukacją młodzi.</i>	9
II. <i>Kto jest prawdziwie wolnym szlachciem.</i>	16
III. <i>Na ciężary i oppressyą chłopską w Polsce.</i>	23
IV. <i>Na tych, co się w zeszłym wieku żenią.</i>	28
V. <i>Na szpitale w Polsce, i rzadkie, i nieporządne.</i>	32
VI. <i>Na pogrzeby i zbytki w nich.</i>	35
VII. <i>Paradoxum stoicum: Sapienti praeter opinionem nihil venire.</i>	40
VIII. <i>Na zaloty i małżeństwa nierówne i nieważne.</i>	44
IX. <i>Ze dobre nabycie samo trwa i perennat.</i>	49
X. <i>Na zbytki w częstowaniu i bankietach.</i>	54

KSIEGI WTOREJ

I. <i>Na zepsowane stanu białogłowskiego obyczaje.</i>	59
II. <i>Na liżyobrazków i zmyślonych obojędź płci nabożniczków.</i>	78
III. <i>Na parazytów, wyjadaczów, natrętów i importunów.</i>	81

- IV. *Na slugi nie do usługi i na posługacze wszelkiej kondycyi.* 86
- V. *Na ojców, którzy złym przykładem synów psują.* 93
- VI. *Sapientem sua sorte contentum esse: to jest, że mądry zawsze się tem kontentuje i obejdzie co mu Bóg dał.* 102
- VII. *Na tych, co się sobie mądrymi i uczonymi zdadzą.* 106
- VIII. *Na oziębłość naszą i nienabożeństwo.* 111
- IX. *Na zmyślane i farbowane przyjaźni.* 114
- X. *Na tych, którzy w głębokiej gnusności i lenistwie leżą ponurzeni.* 117

KSIĘGI TRZECIEJ.

- I. *Na interregnum i nierząd jego.* 123
- II. *Ze żaden król Polakom nigdy niewygodzi* 127
- III. *Na nieporządną justitiam distributivam.* 131
- IV. *Zkąd hetmanów brać i jakich.* 135
- V. *Na skarb i nieporządek w nim.* 139
- VI. *Na ogolocene sciany w obronie.* 142
- VII. *O trybunałach i sądach.* 145
- VIII. *Na chromą albo raczej martwą praw naszych exekucyą.* 150
- IX. *Na zepsowaną militarem discipliną i nierząd wojskowy.* 153

- X. *Na polski in genere zbytek.* 158
 XI. *Solam virtutem sufficere ad beatitudinem,
 nec externa aut fortuita requiri.* 163

KSIĘGI CZWARTÉJ.

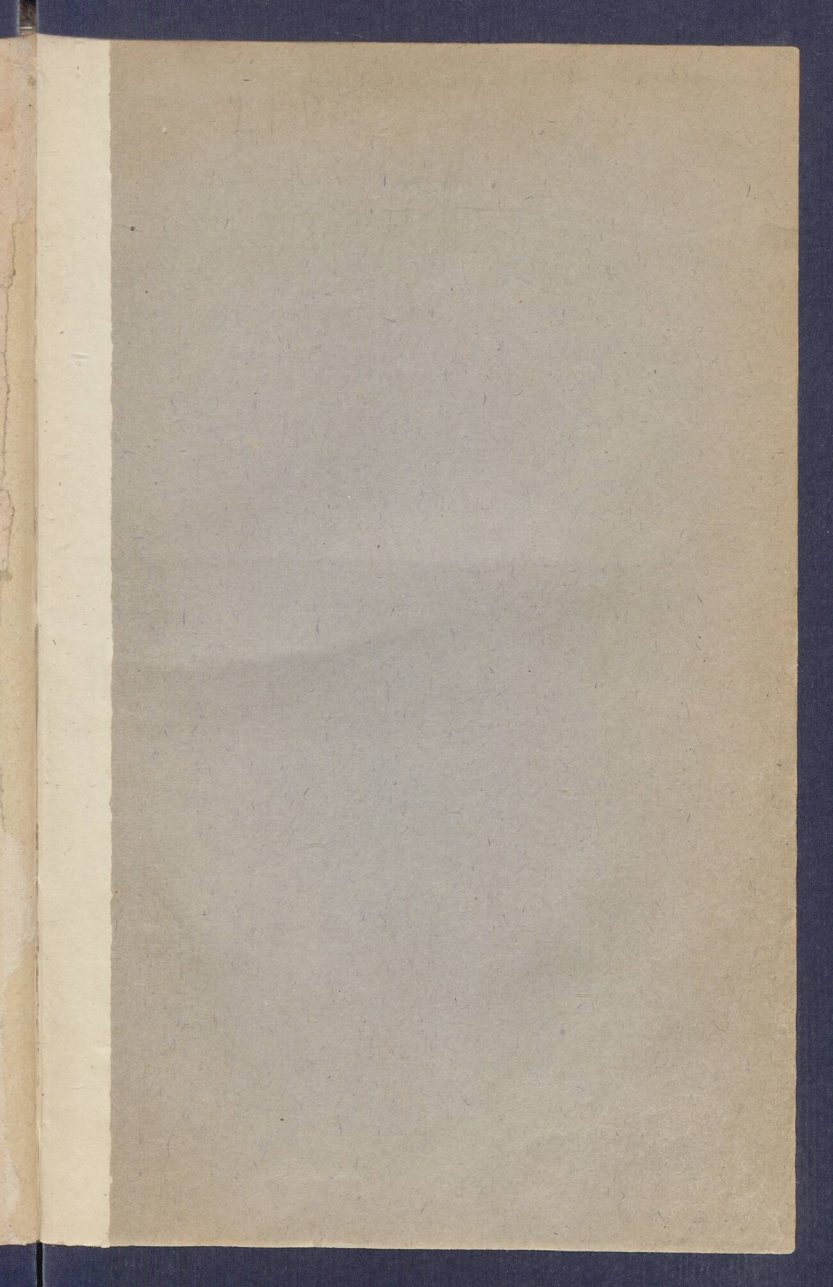
- I. *Na wyrodków familii swoich i tych, którzy
 zacnie się urodziwszy, marnie żyją.* 167
 II. *Na daremne testamenty i niewypelnione.* 174
 III. *Na wszechmocne podatki u nas, i że tu
 w Polsce omnia venalia.* 179
 IV. *Na pełnych próżnej chwały i o sobie
 rozumienia.* 181
 V. *Jako trzeba i o co Boga prosić, a że
 się często w tém mylemy.* 184
 VI. *Sapientem sibi aequabilem et parem in
 utraque fortuna esse.* 195
 VII. *Ze człowiek mądry mniej dbać powinien
 na mowy i rozsądki ludzkie, to jest vulgi.* 198
 VIII. *Na pijaństwo nieposkromione i pijaniców.* 201
 IX. *Na posyłanie synów do obcych krajów.* 206
 X. *Na obyczaje duchownych.* 209

KSIĘGI PIĄTÉJ.

- I. *O sposobach pomnożenia miast i na nie-
 rząd w nich.* 220

SAT.	PAG.
II. <i>Na młodź utratną.</i>	233
III. <i>Prawdziwe paradoxum: solum sapientem divitem et omnia ejus esse.</i>	238
IV. <i>Na tych, co cudze sprawy widzą i przetrząsają, swoich niebacząc.</i>	242
V. <i>Na niewdzięcznych i obmownych gości.</i>	245
VI. <i>Na terazniejsze w różnych zakonach obyczaję.</i>	248
VIII. <i>Rada o zimowaniu żołnierza i stanowiskach jego i jaki w tem nieporządek.</i>	260
VIII. <i>Zdanie i rozsądek o nowych osadach i slobodach ukraińnych.</i>	273
IX. <i>Na złe życie w małżeństwach i rozwody.</i>	283
X. <i>Diogenes z laternią ludzi szukający.</i>	286
<i>Konkluzya.</i>	296

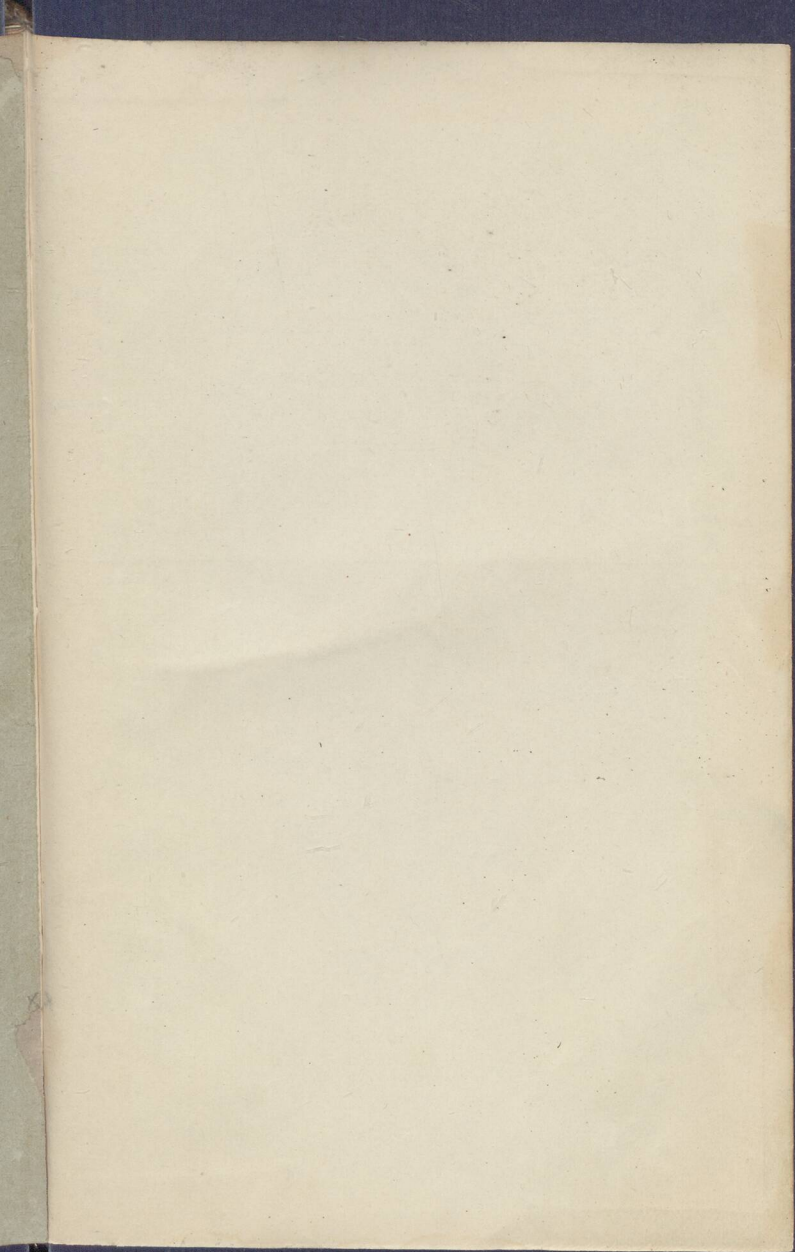

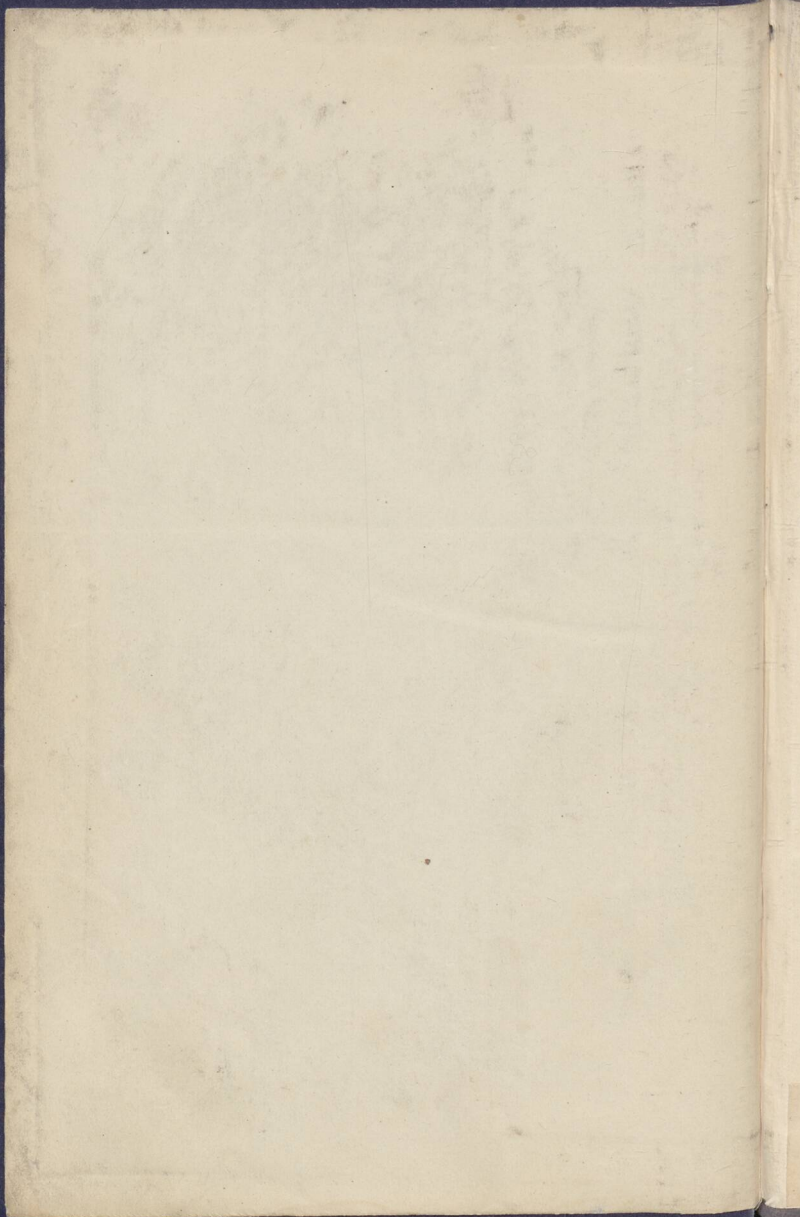
**W księgarni H. Stefanańskiego
w Poznaniu**

przy ulicy Wroclawskiej Nro 26.

wyszły także następujące nowe książki:

7. **Obraz Pałacu i Polski** w wiotu XVIII
Tęczyński, 1838. w oprawie marokiniowej 3 zloty
  8. **Poeta i Szwab**, autor J. J. Kraszewskiego
Poznań 1838. w oprawie marokiniowej 2 zloty
  9. **Obraz historyczno - statystyczny
miasta Poznania** przez J. Łukaszczyca
2 Tomy z rycinami. Poznań 1839. 24 zloty
  10. **Wzajemność** (Zur geg. Seits. Sprache zum Ge-
brauche der Schulen und zum Selbstunterricht) von
Professor W. Poppius. Wien 1839. 2 zloty, 12 gr.
  11. **Wybór prozy i poezji polskiej**, przez prof.
A. Poppiuskiego 4 zloty
  12. **Historja państwa Jana Kosciuszki**, wy-
danie Hr. E. Ruzycyńskiego. 2 Tomy z rycinami.
Poznań 1840. 18 zloty
  13. **Podróż po Polsce Jana Komarowa**, Poznań
1839. 2 zloty
  14. **Zbiór wiadomości** do historyi sztuki te-
atralnej w Polsce, od czasów najdawniejszych aż
do najnowszych, Druż. L. Guciorowskiego. Tom I.
Poznań 1839. 11 zloty
  15. **Poetry Wasilewskiego**. 4 zloty
  16. **Pamiętniki Millerowe** do państwa
Stefana Millerowego. 4 zloty
- Książki są do nabycia:*
17. **Tygodnik Literacki**, literaturze, sztukom
pięknym i krytyce poświęcony. Rok I. 24 zloty
Rok II. 18 zloty
  18. **Wybór kawałków oryginalnych z naszych
wzięjszych kamediantów**. Tom I. Lwów 1839. 4 zloty
  19. **Pamiętniki o dziejach siemieniowce i pro-
wadawstwie Sawian**, Druż. H. A. Machajewskiego
2 Tomy. 24 zloty
  20. **Wznowienie E. A. Gdyni**.
Tomy. 16 zloty
  21. **Pamiętnik A. N. Hylcockiego**. Poznań 1 zloty
  22. **Pamiętnik Pogonowskiego**. Warszawa
1 zloty
  23. **Historja literatury polskiej** Michał. W.
Słoga. Wiedeń 1840. Tom I. 24 zloty

Introligatornia
Uniwersytetu
Poznańskiego
w coll. minus

BOOKKEEPER 2008

BG0485346

